

"A man's moral self," he said, "is concentrated in each moment of his life; it lives in the tips of his fingers, and the spring of his insteps. A very little thing tries what a man is made of." John Henry Newman, Loss and gain.

"ubi sapiens ubi scriba ubi conquisitor huius saeculi nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi" 1 Cor 20

If he was to worship and obey his Creator, intellectual acts, conclusions, and judgments must accompany that worship and obedience. John Henry Newman, Loss and gain.

Conviction is the eyesight of the mind, not a conclusion from premises; God works it, and His works are slow. John Henry Newman, Loss and gain.

Kristen i gymnasiet

av Staffan Humlebo

Innehåll

- 1 Sanningens naturalism
- 2 Trons naturalism
- 3 Ondskans naturalism
- 4 Himmel och helvete
- 5 Personens naturalism Johannes Paulus II
- 6 Himmelrikets naturalism i liturgin
- 7 Den naturalistiske kungen
- 8 Kärlekens naturalism: Rosenkransen
- 9 Frågor och svar

Inledning

Att bli kristen, säger Joseph Ratzinger, påven Benedikt XVI, är att stiga in i den troshistoria som är Abrahams och acceptera honom som fader. Det är att börja kampen emot de "andra gudarna" och lämna hedendomen bakom sig på nytt. Är detta möjligt för en svensk gymnasist idag? Eller är den europeiska kristofobin och sekulärfundamentalismen allt för stark?

Dessa kapitel är skrivna för dig som studerar eller på gymnasiet och dagligen vill kämpa för den kristna filosofin och det kristna livet. Den svenska gymnasieskolan är en levande plats men som andra missionsfält kan det upplevas som en oändlig seg ökenmark. Sverige är på ytan sekulariserat men ungdomar är i regel mycket religiöst orienterade. De flesta som går på naturvetenskapliga programmet är verkliga "humanister", vilket betyder att de söker meningen med livet och ifrågasätter sekularismen. Detsamma gäller i stort sett alla programmen. Kristendomen är en realistisk och bitvis hård livsfilosofi men det är vad många ungdomar söker idag. Det finns all anledning att vara optimistisk. Ungdomen kommer troligen att återvända till kyrkan, bara vi håller fast vid den klassiska kristendomen. Sanning först, det är det viktiga efter ett halvt sekel av tvivlande relativism och postmodernism.

En bitter sanning är denna: det är inte sant att vi mognar särskilt mycket under livet. Den tomhet som den medfödda synden innebär är inte något som försvinner. Här är lärare och elever på samma nivå. Ingen lärare "vet mer" om mognad i sanning och frihet. Kristendomen har ett starkt koncept. Den säger: i dopet blir vi fria från synden men spåren och effekterna sitter kvar i vår kropp och vår kultur. Effekterna? Rannsaka dig själv och se på nyheterna på teve. Vi kan söka all världens förtjusningar och aktiviteter för att dämpa den tomheten - en hel aktivistisk sekulär kultur finns för denna verksamhet - men endast det kristna konceptet kan faktiskt fylla denna tomhet eller göra den till äventyr.

Den kristna realismen går ut på ständigt arbete, ständig nedladdning av Kristi egen person genom tro, genom tänkande, genom läsande och diskuterande, genom sakramenten. Gymnasieskolan är en underbar plattform för denna kämpande livsfilosofi. På den plattformen fungerar John Henry Newmans fyra "tumregler" mycket bra:

- 1 Det finns en väldig massa uppfattningar i världen om de viktiga ämnena i livet.
- 2 Dessa uppfattningar är inte alla lika sanna.
- 3 Det är en plikt att hitta sanna uppfattningar.
- 4 Det är mycket svårt att hitta dem.

Kristen realism är en sådan sann uppfattning. Men för att finna den räcker det inte med lära. För att läran ska visa sig behövs liturgin, ja liturgin är bredare än läran, den är lärans matjord. Den som lever i liturgin

och i kyrkan vet vad denna kamp efter sanning handlar om och är redan en sorts deltagare i himlens sanning.

Utanför liturgin lever vi ett vardagsliv med spåren av arvsynden. Arvsynden är ett motorfel vi fick reparerat i dopet. Spåren av felet bildar fortfarande tomheter i oss som behöver fyllas. Där kommer bönen in som det livselixir den kristne ständigt måste ägna sig åt. En av de främsta formerna för daglig bön är Rosenkransen som egentligen inte är en bön utan ett böneliv. Detta böneliv kan emellertid inte levas utan liturgins faktiska möte med himmelriket och dess Kung och särskilt den naturalistiska närvaron av Honom i brödet och vinet.

En lärare i filosofi får många frågor. En sak har de gemensamt: de handlar om behovet av den realistiska, konkreta närvaron av Gud. Ordet "naturalistisk" har många betydelser, det används i alla möjliga sammanhang. Här menar vi något som ofta finns hos författaren Dostojevskij, som ju i regel kallas en naturalistisk författare, nämligen en saklig och faktisk, ja ofta direkt materiell, närvaro av det andliga, en dramatisk realistisk verklighet som inkluderar sinnena, känslorna och tankarna i samma starka påtaglighet. Denna naturalism är ibland, ja rätt ofta, full av glädje och hopp.

Kap. 1 Sanningens naturalism

En sak kan filosofiläraren på gymnasiet vara rätt säker på när han börjar en ny kurs: nästan alla elever som kommer in och sätter sig tror att sanningen är relativ. Det är den inte, men nästan alla kursdeltagare tror det i början. När vi emellertid börjar testa relativismen kritiskt blir många elever förvirrade: en sån sak är väl självklar?

Denna relativism är inte direkt en trend utan mer en revolution och som de flesta revolutioner startade den inte med en bomb eller en avrättning eller en omstörtande händelse. Tvärtom. Den kom som en viskning, ett rykte, som spred sig under 60-talet och 70-talet. Jag var själv med om att sprida den så jag vet hur det gick till. Man log lite åt var och en som försökte säga att sanningen var absolut eller objektiv. På ett mycket förrädiskt sätt lekte man fram idén om att sanning är något relativt. Utan att tänka på det blev vi elever till en känd relativist från Rom: Pontius Pilatus. Det betalade sig dyrt för relativismen är en hård lära att tjäna.

Var startade denna revolution? I akademierna. Vid universiteten och högskolorna i Sverige, liksom i Europa spreds denna ideologi som en viskning och grep lärare och elever som en dödsängel eller som det kommunala vattnet i Walker Percys roman *The Thanatos Syndrome*. Idén har växt så omfattande att den idag är en kärnföreställning i en rad ämnen och fakulteter, inte bara bland lärare och deras elever utan bland vaktmästarna och städet.

Vad är då sanning? Sedan sextiotalet har vi levt med denna sanningsdöd i en sorts tyst och desperat dimma. Det bästa uttrycket för detta är den välbekanta sucken som föregår uttrycket: "Inte vet jag, vad är sanning?" Den sanning som har dött i denna revolution – eller revolt – är inte en åsikt utan det förhållande att något kan vara säker kunskap.

Elever idag har ofta förlorat förtroendet. De är uppgivna. När vi undersöker vad det handlar om finner vi detta: de tror inte att någonting kan vara annat än tillfälliga åsikter. Tillfälliga preferenser som kan förändras i morgon är det enda som bygger upp det inre livet. Värdegrunden är rent emotiv: känns det tryggt idag? En enkät om skolans värdegrund som just nu genomförs i min kommun börjar med frågan: "Känner du dig trygg i skolan?" När jag påpekar för ansvariga att värden är moraliska fundament för en människa, förstår de inte språket. När jag

säger att en värdegrund är något annat än känslor, undrar de: vad då? Skulle jag våga säga att det handlar om sanningar, skulle de le självsäkert. Revolutionen är genomförd och sanningen är död.

Själva ordet "sanning" betyder idag endast detta: "sant för mig". Detta betyder att vår tid är den dogmatiska skepticisms tid. Det är på detta fält striden ska ske. Vi är omringade av sanningsdödare. Det är viktigt att förstå att när en idé börjat sprida sig via viskningar och rykten och den sätter rot, får vi väldigt svårt att bekämpa den. Idéer som viskas runt analyseras inte, de får inte någon uppmärksamhet för den intellektuella granskningen. Genom repetition och passivt mottagande antar sådana idéer snart karaktären av dagens visdom, någonting "alla" antar som självklart. Genom att aldrig blivit undersökt blir det en legend som ligger till grund för tillvaron. Jag har elever som påstår att de känner sig säkrare bland sina vänner om de är sökare snarare än finnare. Att vara säker på något är ofördelaktigt.

Sanningens död i det svenska samhället länkar direkt till sämre moral, ett mer medelmåttigt förvirrat och menlöst liv. Utan något att tro på blir dagarna rätt desperata, för att parafasera en elevs uttalande häromdagen. Modet att tro på något har runnit ut och kvar blir en härjad aktivism. Träna handboll fyra kvällar i veckan. Satsa på festen till helgen.

Länkad till sanningens död är också en etik som är reducerad till njutning. Det är inte så mycket en genomtänkt hedonism, eller epikurism, utan en oreflekterad och tvivlande färd genom alla upplevelser som kan ge en kick. Vilket välmående kan jag nå? När jag hittat aktiviteter som fyller min almanacka så kan jag börja försvara mina val med ett moraliskt språk. Istället för moral som håller tillbaka impulser och begär får vi begär som definierar moralen. "Jag vill göra det där och jag ska nog hitta på ett sätt att försvara det moraliskt". Det finns ingen säkerhet i dessa val. Det är mer en maskerad för njutningar. Detta följer av sanningens död, eftersom moral just är vad som är sant gott och sant ont. Själbedrägeriet är omfattande och en del elever märker det.

När självnjutningen dominerar valen får det en stark effekt på beteendet, särskilt beteendet mot andra levande varelser. Det är relativt lätt att ta bort människoliv är njutningen är det centrala. "Känns det inte bra att få ett barn just nu?" frågar läkaren som därmed inbjuder till abort. Att respektera välmåendet istället för att respektera människolivet i mammas mage är ett typiskt exempel på effekten av sanningens död. Världighet och respekt är i själva absoluta värden, de förutsätter en moralisk sanning och en vilja att lyda sanningen även när det innebär offer av de egna begärens och behoven. Relativismen gör det naturligt att ta bort saker som besvärar oss eller är för dyra för oss.

Ofta får jag förklara för elever hur flera tusen år av säker moral fungerat. Det är inte så att miljarder förfäder tyckt att det är fel att döda oskyldiga. Det har varit en fundamental moral att inte göra det. Det är inte så att miljarde förfäder haft åsikten att trohet i äktenskapet är absolut gällande. Det har varit en fundamental moralisk kunskap om det. Det är inte så att folk i historien har tyckt att abort är brottsligt. Det har varit en absolut moral att abort är brottsligt. Att tycka något är en sak. Många gånger har människor naturligtvis tyckt att det vore bra om ett handikappat barn dog eller att det vore härligt att ge efter för otrogna begär.

Men de har haft en fundamental moral som varit objektivt giltig. När sanningen ramlar så ramlar moralen.

Om inte den absoluta sanningen finns, finns inga värden över begären. Freud förråde oss med sin människosyn: konstruktioner av överjag inom begärens domän, en närmast paranoid misstänksamhet riktad mot det egna jaget, upplösning av objektiva värden och ironisk skepticism mot konst, litteratur, religion och metafysik.

Så har också Freud lett till Kinsey och 60-talets förnedring genom sin "sexuella revolution" som två generationer ännu lider svårt av. Att tro på människans okränkbara värde är inte möjligt om man tvivlar på sanningen. Ett ironiskt leende sprider sig på relativistens läppar. Människans okränkbara värde...ja vem vet? Så är det för relativisten. Man kan demonstrera för politiskt korrekta frågor men någon sanning finns inte. Därmed kan inte heller något mänskligt värde finnas. I det gamla Rom fanns en liknande pluralistisk relativism och det enda nya var den där sekten från Palestina: de lovade en enda sanning och därigenom räddning av själen till evigt liv.

Sanningens död leder också att en ny regel för handlingar uppstår: man gör det man kan göra, vad det än är. Det som funkar gör man. Någon sanning finns inte i de reglerna för handlingar. Sexuella normer blir tvivelaktiga. Varför kan inte människor få ha sex med kalvar? Om inte kalven skadas? Varför kan vi inte få ha polygami om alla berörda vill det? Varför kan inte barn få ha sex med åldringar om de inte skadas av det? Och barn med sina föräldrar? Om det går så gör vi det. Sanningens död leder dit. Viskningarna har nått fram.

Det finns en och annan elev, oftast kristna, som rynkar på ögonbrynen, är missnöjda med frånvaron av sanning. Det är de som frågar: varför ska vi känna till Marx syn på historia utan att prata om huruvida den är sann? Varför ska vi lära oss Freuds syn på människan och inte ta upp om den verkligen stämmer? Varför ska vi läsa på om Rawls rättviseuppfattning utan att ta reda på om den har någon sanning i sig?

I ämnen som svenska och engelska, där eleverna läser romaner finns det samma sorts frågor. Vad trodde George Eliot på egentligen när hon skriver *Silas Marner*? Varför skrev Strindberg som han gjorde om kvinnor? Har han rätt i sin beskrivning? Vad är det för moral i Tolkiens *Sagan om Ringen*? Detta är riktiga frågor anser jag, mycket viktigare än författarens stilistiska influenser eller historiska omständigheter. I synnerhet i Tolkiens fall.

Men, säger en elev, är inte sanningen lite olika i olika samhällen? Barnamord tillåts i vissa historiska samhällen, polygami i andra. Men samhällen är sammansatta av individer, moraliska individer. Det finns individer som försöker genomföra relativismen i alla tider – men har de rätt? Så här skriver Benito Mussolini: "Allt jag sagt och gjort de senaste åren är intuitiv relativism...Om relativism betyder förakt för fixerade kategorier och för människor som hävdar att de är representanter för en objektiv och evig sanning...finns det inte någon mer relativistisk attityd än den fascistiska attityden och de fascistiska aktiviteterna...Det faktum att alla ideologier har samma utgångsvärde och att alla ideologier är fiktioner, gör att den moderna relativisten anser att var och en har rätt att skapa sig en egen ideologi och kämpa för den med all energi han besitter". (Diuturna s 374–77)

När vi förlorar begreppet om absolut sanning, vare sig det är moraliskt eller kunskapsteoretiskt, halkar vi på en glidande skala emot fascism och nazism. Jag brukar kalla fascismen och nazismen som två hårda former av relativism. De mjukare formerna kallas ibland utilitarism, en flytande term som alltid inkorporerar alla invändningar i sig och blir allt större och vagare på det viset. Men kvar är det massiva historiska faktum att det moderna Europa och Nordamerika är den första civilisationen styrd av relativister. Ingen annan civilisation har överlevt utan att kämpa mot just relativismen och engagerat kämpa för absolutism och objektiv sanning. Det har hittills aldrig existerat ett levnadsdugligt relativistiskt samhälle. Vårt Europa måste alltså antingen göra avsevärd bot och bättring eller försvinna som livskraftigt samhälle.

På gymnasiet tror många elever att demokrati är detsamma som pluralism. Det är det inte. Pluralism är oftast ett täcknamn för tvivel och relativism. Vissa tror att demokrati är detsamma som sekulär hedendom. Det är också fel. Sekulär hedendom är just ett koncept som visat sig omöjligt att hålla fast vid när respekt, kärlek, värdighet, hopp och moral behövs.

Är detta en religiös fråga? Tar vi inte upp dessa frågor i samhällskunskap och socialkunskap? Jo, visste gör vi det men självklart är det en religiös fråga först och främst. Kristendomen är unik genom sitt genomförande av Jesus – projektet där en oerhört tung vikt läggs vid värdigheten hos individen, kärleken till medmänniskan, hoppet om himmelriket och en djupgående rättvisa bland människor.

På gymnasiet är det alltså viktigt med de metafysiska frågeställningarna. Vad innebär det att vara människa? Kan alla påståenden som görs i olika ämnen om människan alla vara sanna samtidigt? En lärare som utesluter eller skyndar förbi dessa frågor med hänvisning till någon sort ogranskad definition av vetenskaplighet eller objektivitet, är inte värdig sitt yrke. Bakom ligger ett tyst antagande av en subjektiv eller emotiv relativism. Alltså sanningens död.

Frågeställningen är religiös. Det är inte kunskap att endast hålla sig till observerade fenomen, det är brist på kunskap. Elever blir utmattade själsligt sett av att aldrig får beröra de angelägnare religiösa och metafysiska frågorna. När de kommer till mina ämnen uppträder de som törstiga och hungriga människor, utan mod och beredskap att på allvar möta sanning och lögn, sant gott och sant ont.

Nästan alla elever jag möter har en kontrovers med Gud. Det är naturligtvis tacksam för mig som lärare men tragiskt för eleverna. Gud har så uteslutits ur all deras skolgång att en normalisering av frågan om Gud tar lång tid. Många elever hinner aldrig beröra frågan på riktigt. En elev som aldrig får möta frågan om Gud, frågan om Jesus, frågan om sann religion och sann moral, blir en människa skild från möjligheten till att finna mål och mening i livet.

Förlusten av sanning har religiösa konsekvenser. Vi kan tänka på C.S. Lewis uttalande om att relativismen faktiskt kommer att leda våra själar in i fördömelse och göra slut på livet för vår art. Varför så drastiskt som fördömelse kan någon undra? Medför ändå inte relativismen ett öppet och tolerant klimat? Motsatsen blir ju så dogmatiskt. Flera elever jag har säger ungefär så. Jag måste svara: det finns ingen räddning om relati-

vismen är sann. Den räddning judisk, kristen och muslimsk civilisation bygger på förutsätter en objektiv sanning och absolut moral.

Men vilka argument har vi för en absolut sanning?

Jag brukar för eleverna ta fram fem olika argument:

konsekvensargumentet,
traditionsargumentet,
erfarenhetsargumentet,
språkargumentet och
adhominem-argumentet.

1 Konsekvensargumentet.

Ofta tror relativisten att toleransen blir större om vi inte håller på fasta värden. Men vi kan också se på konsekvenserna av relativismen. Effekterna av relativismen är inga bevis men ändå rätt så starka indikatorer. Vi har redan sett många av effekterna och vi kan summera dem med att säga: sämre samhälle, sämre individuellt liv, sämre moral. Detta har skett genom att så kallade moraliska spärrar tagits bort. Tanken på att göra det rätta har ersatts med tanken på att göra det man känner för eller det man tjänar på. Många känner för synd och tjänar på den. Om inte synden kändes bra skulle vi alla vara helgon. Nu känns synden bra, vi tjänar ofta på den. Vi blir sämre människor om vi följer relativismen.

Argumentet gäller på individnivå men också på samhällsnivå. Relativismen har aldrig skapat ett hållbart samhälle. Det fungerar dåligt en generation, sedan kollapsar det. Jämför relativistiska samhällen som Mao Tse Tungs Kina, Mussolinis fascism eller hitlertyskland med Moses judiska samhälle och Konfucius kinesiska. Vilka samhällen har haft mest stabilitet, skapandeförmåga, lycka, moral?

2. Traditionsargumentet

Det här argumentet borde tilltala jämlikhets kämparna. Ofta sägs att absolutismen inte är jämlik och att relativismen ser till alla minoriteters rätt. Men det är tvärtom. Absolutismen är traditionell uppfattning om sanning och traditionell moral. Tradition är jämlikhet utsträckt genom historien. Chesterton kallar detta de dödas jämlikhet. Varför ska en liten klick moderna relativister få döma ut miljarder kämpande förfäder och kalla dem vidskepliga? Bara för att de avlidit?

Det är verkligen snobberi och elitism att marginalisera så många absolutister. Den verkliga jämlikheten tar hänsyn till vad alla dessa dödas tankar och tro. Den begränsar sig inte till det fåtal som råkar vandra på jordens yta just nu. Dessutom är det en mycket ojämlig kulturell elitism. En enda lite modern tvivlande kultur ska döma så många andra hälso-

samma kulturer bara med tidens rätt. Den lilla klickens kultur kan beskrivas så här: vit, demokratisk, urbaniserad, industrialiserad, högskoleutbildad, sekulär, avfallen kristen.

Att vara relativist är att anse att alla människor i historien i alla kulturer har levt med illusioner om riktiga värden. Även majoriteten av människor idag lever efter traditionella absoluta värden, trots en mediaelit som förlorat dem. Jag hörde nyligen en inbiten relativist berätta hur han redan på femtiotalet befriat sig från fördomen att inte jobba lördagar och söndagar. Ett barn sa då: men varför måste du jobba på helgen? Då ska man vila och ha det bra! Sofistikerad relativism kontra barnets absolutism.

Precis som kommunismen låtsas relativismen vara på folkets sida medan den hånar barnsliga och vidskepliga uppfattningar om rätt och fel, sant och falskt. Inte särskilt jämlikt. Men samma sak sker i Europa och Nordamerika där en elitistisk klick relativister styr media och filmindustrin. Denna klick kör över vanliga människors traditionella absolutism vad gäller sanning och moral. Samtidigt låtsas denna sofistikerade klick tala för vad folk vill ha, ungefär som porrindustrin ger folk vad de vill ha och betala för.

3. Erfarenhetsargumentet

Detta är det enklast och tydligaste argumentet för en absolut sanning och absolut moral. Det är så starkt och uppenbart att det verkar underligt att ens formulera det som ett argument. Det handlar snarare om primära data i livet sådant det är.

En moralisk erfarenhet är alltid absolut och bjudande. Den är aldrig relativ. Vi har alla den erfarenheten som barn. Bara mycket senare i livet, efter några kurser på ett sekulärt universitet, kommer den mer sofistikerade relativismen som en teoretiskt möjlighet. När vi som barn för första gången inser vad det är att vara moraliskt skyldig att göra något eller att inte göra något står vi framför en absolut vägg där inget alternativ erbjuder sig. Vi står utan att veta det inför den naturliga lagen. Denna erfarenhet ligger i ordet "måste". Hur mycket senare relativistiska idéer än misstänkliggör innebörden i detta primära moraliska "måste", finns erfarenheten kvar. Vi minns hur det var. Men så är det alltså. Vissa saker måste vi. Ord som "bör", "rätt" och "fel", "god" och "ond" är alla deriverade ur denna första viktiga erfarenhet.

Hur fundamental denna absoluta erfarenhet är kan alla inse när vi tar situationer med två vägar: en efter känsla och behov, en efter bjudande moralisk norm. Du har lovat någon hjälp en tidig morgon. Du är på fest kvällen innan och känner dig inte som människa nästa gryning. Känslan och behovet av sömn ger dig själ att sova vidare. Endast den absoluta moralen säger att du måste hjälpa din vän. Här är det fråga om artskilda motiv. Det ena kommer uppifrån – Gud är garanten för den absoluta moralen – och för dig framåt. Det andra kommer nerifrån – kroppens behov av sömn – och för dig bakåt, tillbaka till sängen och sömnen. Du erfar ingen som helst moralisk plikt att sova vidare. Du erfar ingen som helst lust att gå upp och hjälpa din vän. De båda motiven är generiskt

olika. Det ena kommer inifrån och har med lust eller egennytta att göra. Det andra kommer utifrån och har med offer att göra. Ingen förnuftig människa tvivlar här om vad som är moraliskt riktigt. Den efarna kvaliteten i att hjälpa sin vän är helt skild från den erfarna kvaliteten att sova vidare och sedan vakna till ett ont samvete. I båda fallen handlar det om faktiska erfarenheter. Om du sen förmår göra det rätta är en annan avdelning.

Denna situation med två vägar har vi varje dag. Vi erfar två saker som inte är kompatibla. Den ena drar dig ut ur dig själv till ett offer i världen. Den andra drar dig in i dig själv till en upplevelse av lust och välbefinnande. Att blanda ihop lust inifrån med offer utifrån förvirrar oss moraliskt. Att göra nerifrånmotivet jämlikt med uppifrånmotivet är egentligen ett förryckt ingrepp och vi vet innerst inne att det är så. Själva inkompatibiliteten är nämligen också naturlig lag och absolut bjudande. I ena fallet handlar det om finala mål utanför och bortanför dig själv, i det andra om materiella mål inom dig oc innanför.

Det vi har lust att göra har inte med det vi måste göra. Ofta – men inte alltid – går de båda på tvärs med varandra. Det närmar sig brottet att låtsas som om de båda alternativen är kompatibla. Detta är förklaringen till att abortfrågan aldrig försvinner, att promiskuös sex alltid förblir problematisk, att homosexualiteten aldrig blir accepterad som livsstil, att incest och pedofili alltid förblir djupt kränkande. I själva den moraliska erfarenheten finns den absolut bjudande normen, så olik lusten och nyttan, en norm som vi kränker bara med mycket lidande som följd. Att förneka den bjudande moralen är lika sofistikerat som de filosofier som förnekar realiteten i den värld vi omedelbart uppfattar.

Vad säger relativismen om denna primära moraliska erfarenhet? Att den är en illusion, att den inte kan vara vare sig sann eller falsk. Här visar sig alltså relativismen vara dogmatisk och absolutismen empirisk. Den är empirisk i meningen baserad på direkt erfarenhet. Relativismen blir dogmatisk i att den inte tar hänsyn till moralisk erfarenhet.

4. Ad – hominem – argumentet

Det gäller för nästan alla friska människor, alltså även relativister, att de reagerar starkt när de behandlas moraliskt illa. Visserligen kan relativisten eller situationisten försvara äktenskapsbrott med sina principer – men i regel bara de egna överträdelserna, inte andras som drabbar relativisten personligen. Detta fall är inte undantag utan regel. De flesta män som skilt sig för en yngre fru blir bedragna. De tycker inte om detta, de opponerar sig högljutt. Principen om värdenas relativitet gällde bara så länge han själv inte drabbades. Ingen förrådd människa är relativist, bara förrädare.

Ad – hominem – argumentet tycks visa att motiven för relativism är personliga snarare än objektivt filosofiska. De har mer med dubbelspel att göra än med realistisk teori. Elever som fallit för relativismen lockelser känner sig ofta skamfulla när debatten avslöjar detta dubbelspel. Det

gör tyvärr att de försvarar sig desperat. Jag har haft många exempel på detta och alltid känt mig misslyckad som lärare efteråt.

Det är nämligen svårt att vara relativist, själva propagerandet blir problematiskt. Om ingen sanning finns, varför då föredra relativismen? Det har ju ingen fördel framför någon annan teori, den är varken mer sann eller mer sannolik. Att ett visst antal inflytelsesrika mediafigurer använder den och att nöjesindustrin och porrindustrin sätter den i verket utgör ändå inte några bra argument. Om den är sann så finns ingen sanning. Alltså kan den kappast vara sann. Varför då tro på den? Varför försöka undanröja objektiv moral och absolut sanning och förklara dessa hållningar som vidskepliga när ersättningen inte kan vara sann eller falsk?

5. Språkargumentet

Detta argument handlar om hur vi talar till vardags om moral. Det används bl. a. av CS Lewis och jag refererar honom här. Det visar sig nämligen att vårt sätt att använda moraliska utsagor pekar på en underliggande naturlig moralisk lag. Och här måste vi ta saken lite mer omfattande.

Alla har hört människor gräla. Ibland låter det lustigt och ibland bara obehagligt; men hur det än låter, tror Lewis att vi kan lära oss någonting mycket viktigt genom att lyssna till vad det är de säger. De säger saker som: "Hur skulle du gilla att någon gjorde samma sak motdig?" - "Det är min plats, jag var här först" - "Låt honom vara, han gör dig inte illa." - "Varför skulle du tränga dig in först?" - "Ge mig lite av din apelsin, jag gav dig en bit av min" - "Men du lovade ju" Folk säger sådana saker varje dag, såväl bildade människor som obildade, både barn och vuxna.

Det som är intressant här med alla dessa anmärkningar är att personen som gör dem inte bara säger att den andra personens beteende inte bara råkar störa honom. Han åberopar något slags normbeteende som han förväntar sig att den andra personen skall känna till. Och den andra personen svarar mycket sällan: "Åt helvete med din norm." Nästan alltid försöker han förklara att det han gjort egentligen inte går emot normen, eller att om så är fallet så finns en särskild ursäkt. Han gör gällande att det finns en särskild anledning i detta speciella fall till varför den person som först tog platsen inte skall behålla den, eller att förhållandena var helt annorlunda när han fick apelsinklyftan, eller att någonting inträffat som gör att han inte behöver håna sitt löfte.

Det verkar i själva verket som om båda parter är medvetna om något slags lag eller regel för rent spel eller hyfsat uppträdande eller moral eller vad helst du vill kalla det, som de verkligen var överens om. Och de är det. Om de inte var det, skulle de naturligtvis kunna strida som djur, men de skulle inte kunna gräla i ordets mänskliga mening.

Gräla innebär att man försöker visa att den andre mannen har fel. Enligt Lewis skulle det inte finnas någon mening i att göra detta om inte du

och den du grälar med har något slags överenskommelse om vad rätt och ingen mening i att anklaga en fotbollsspelare för ojust spel om det inte fanns någon överens- kommelse om fotbollens regler.

Den här lagen eller regeln om rätt och fel brukde kallas för naturens lag. Nuförtiden när vi talar om "nатурlagar" avser vi i allmänhet saker som gravitation, eller arv, eller kemiska lagar. Men när den kristna traditionen kallade lagen om rätt och fel för "naturens lag", menade de i själva verket *människonaturens lag*.

Idén var att, precis som kroppar styrs av tyngdlagen och organismer av biologiska lagar, så har den varelse som kallas människa också sin lag - med den stora skillnaden att en kropp inte kan välja huruvida den skall lyda tyngdlagen eller inte, men en människa måste välja att antingen lyda människonaturens lag eller att bryta mot den.

Lewis vill uttrycka detta på ett annat sätt. Varje människa är i varje ögonblick underkastad flera olika uppsättningar med lagar, men det är bara en av dessa som hon är fri att bryta mot. Som kropp är hon underkastad gravitationen och kan inte bryta den; om man lämnar henne utan stöd mitt i luften, kan hon inte mer än en sten välja om hon skall falla eller inte. Som organism är hon underkastad flera olika biologiska lagar som hon inte kan bryta mot mer än vad ett djur kan. Hon kan alltså inte bryta mot dessa lagar som hon delar med andra ting. Men den lag som är karaktäristisk för hennes mänskliga natur, den lag som hon inte delar med djur eller grönsaker oorganiska ting, är den som hon kan bryta mot om hon väljer det.

Den här lagen kallades naturens lag eftersom människor trodde att alla kände till den av naturen och inte behövde lära sig den. De menade naturligtvis inte att man inte kan hitta någon udda individ eller grupp av individer här och där som inte kände till den, precis som man kan hitta några människor som är färgblinda eller saknar musiköra.

Men om man tar mänskligheten som helhet, trodde de att föreställningen om anständigt uppträdande var självklar för alla. Lewis anser att de hade rätt. Om de inte hade det, så var allt vi sa om andra världskriget nonsens. Vad var det för mening med att säga att fienden hade fel om inte rätt var något verkligt som nazisterna visste likaväl som vi och borde ha tillämpat? Om de inte hade någon föreställning om vad vi menade med rätt, då skulle vi inte ha kunnat anklaga dem för det mer än för deras hårfärg, även om vi ändå var tvungna att kämpa mot dem.

Vissa människor säger att idén om naturens lag eller anständigt uppträdande som alla människor känner till är ohållbar, eftersom olika civilisationen och olika tider haft helt olika moraluppfattningar. Men detta är inte sant. Det har funnits skillnader mellan deras moraluppfattningar, men dessa har aldrig inneburit något som kommit nära en fullkomlig skillnad. Om någon gjorde sig besväret att jämföra morallärorna hos låt oss säga de gamla egyptierna, babylonierna, hinduerna, kineserna, grekerna och romarna, så skulle denne slås av hur mycket de verkligen liknar varandra och vår egen.

Lewis ber oss tänka efter vad som skulle kunna avses med en fullkomligt annorlunda moraluppfattning. Tänk dig ett land där människor beundras för att de flyr från slagfältet, eller där en man är stolt över att

ha bedragit alla de människor som varit vänligast mot honom. Man skulle lika väl kunna föreställa sig ett land där två och två är lika med fem.

Människor har förstås haft olika uppfattningar om vilka människor man bör vara osjälvisk mot - antingen det bara varit den egna familjen, sina landsmän eller alla. Men de har alltid varit överens om att man inte bör sätta sig själv först. Själviskhet har aldrig beundrats. Män har varit oense om huruvida man får ha en fru eller fyra. Men de har alltid varit överens om att man inte bara får ta vilken kvinna man vill. Det håller även idag trots den allmänt spridda hedonismen och relativismen.

Men det mest anmärkningsvärda är detta: Närhelst man finner en person som säger att han inte tror på något verkligt rätt och fel, finner man att samma person tar tillbaka detta ett ögonblick senare. Han kanske bryter sitt löfte till dig, men om du försöker bryta ett till honom kommer han genast att protestera och säga att det inte är rätt. En nation kanske säger att fördrag inte betyder något; men sedan, i nästa sekund, går de emot sig själva genom att säga att just det fördrag som de vill bryta var orättvist. Men om fördrag inte betyder något, och om det inte finns något sådant som rätt och fel - med andra ord, om det inte finns någon naturens lag - vad är då skillnaden mellan ett rättvist fördrag och ett orättvist?

Har de inte släppt katten ur säcken och visat att vad de än säger så är de i själva verket liksom alla andra medvetna om den moraliska naturlagen? Det verkar alltså som att vi tvingas tro på ett verkligt rätt och fel. Ibland kanske människor tar fel, precis som folk räknar fel: men rätt och fel är lika lite som multiplikations- tabellen en fråga om smak eller åsikt.

Lewis menar också att ingen av oss verkligen följer den moraliska naturlagen. Vi lyckas inte särskilt bra och det ögonblick någon påpekar för mig att jag inte följer den, kommer en rad försvar upp i mina tankar. Poängen är inte huruvida mina bortförklaringar är bra. Poängen är att de utgör ytterligare ett bevis för hur djup, vare sig vi tycker om det eller inte, vår tro på naturens lag är.

Om vi inte tror på anständigt uppträdande, varför skulle vi vara så angelägna att ursäkta oss för att vi inte uppfört oss anständigt? Sanningen är den att vi tror på anständigheten så starkt - vi känner regelns eller lagens tryck på oss - att vi inte kan stå ut med det faktum att vi bryter mot den, och följaktligen försöker vi överflytta ansvaret. Du märker att det är bara för vårt dåliga uppträdande som vi finner alla dessa undanflykter. Det är bara vårt dåliga humör som vi skyller på att vi är trötta eller oroliga eller hungriga; vårt goda humör tar vi själva äran för.

Dessa är alltså de två avgörande saker som jag vill framföra. Den första är att människor över hela jorden har denna egendomliga föreställning om att de bör bete sig på ett särskilt sätt, och de kan inte göra sig av med den. Den andra är att de i själva verket *inte* beter sig på det sättet. De känner naturens lag; de bryter mot den. Dessa två fakta är grunden till allt klart tänkande om oss själva och det universum vi lever i.

Vad gäller stenar och träd och sådana saker, kanske det vi kallar naturlagar inte är något annat än ett sätt att tala. När man säger att naturen styrs av särskilda lagar, kanske detta bara betyder att naturen i själva verket beter sig på ett särskilt sätt. De så kallade lagarna kanske inte är något verkligt - någonting över och bortom de fakta som vi iakttar. Men när det gäller människan, har vi sett att detta inte duger. Lagen om män-

niskonaturen, eller om rätt och fel, måste vara något över och bortom det faktiska mänskliga beteendet. I detta fall har man, förutom fakta, någonting annat - en verklig lag som vi inte uppfann och som vi vet att vi bör åtlyda.

Vi kan också reflektera över vad detta säger oss om det universum som vi lever i. Ända sedan människan kunde tänka, har hon undrat över vad detta universum verkligen är och hur det kom till. Och i mycket stora drag har man intagit två ståndpunkter. Materialister tror att materia och rymd bara råkar existera, och att de alltid har existerat, ingen vet varför; och att materien genom att bete sig på särskilda fasta sätt bara råkat, som ett slags lyckträff, frambringa varelser som oss själva som har förmåga att tänka. Med en sannolikhet på en chans på tusen var det något som träffade vår sol och fick den att frambringa planeter; och genom ytterligare en chans på tusen uppkom de för livet nödvändiga kemikalier och den rätta temperaturen på en av dessa planeter, och lite materia på den här jorden blev levande; och sedan, genom en lång serie tillfälligheter, utvecklades de levande väsendena till sådana ting som vi.

Enligt klassisk kristendom är det som ligger bakom universum mer som ett medvetande än som något annat vi känner till. Det vill säga, det är medvetet, och har syften, och föredrar en sak framför en annan. Och enligt denna ståndpunkt skapade det universum delvis för syften som vi inte känner till, men i alla händelser också för att frambringa väsen som sig själv - jag menar som sig själv i meningen att de har medvetande.

Somliga upplysta elever misstänker att den gamla teorin inte gäller idag. Men jag säger som Lewis: tro inte att kristendomens uppfattning hystes för länge sedan och att en mer materialistisk syn gradvis har tagit dess plats. Varhelst det funnits tänkande människor har båda ståndpunkterna dykt upp. Och notera också att man inte med någon form av naturvetenskap kan ta reda på vilken ståndpunkt som är den rätta.

Naturvetenskapen fungerar genom experiment. Den iakttar hur tingen beter sig. Varje naturvetenskapligt uttalande betyder i själva verket, hur komplicerat den än ser ut, i det långa loppet någonting i stil med "jag riktade teleskopet mot den och den delen av himlen klockan 02:20 den 15 januari och såg det och det" eller "jag stoppade ner lite av detta ämne i ett kärl och hettade upp det till den och den temperaturen och det reagerade så och så".

Detta är inte en kritik av naturvetenskapens metod utan en beskrivning av dess faktiska natur. Många elever på naturvetenskapliga programmet håller med om detta. Ju mer vetenskaplig en människa är, desto mer skulle hon hålla med om att detta är naturvetenskapens uppgift - och det är dessutom en mycket värdefull och nödvändig uppgift.

Men frågan måste ställas, menar Lewis, varför någonting kommer till över huvud taget, och huruvida det finns någonting bakom tingen som naturvetenskapen observerar - någonting av en annan lag. Det är inte en vetenskaplig fråga. Om det finns "någonting bakom", då måste detta antingen förbli helt och hållet okänt för människan eller ge sig till känna på ett annorlunda sätt.

Påståendet att det finns något sådant ting, och påståendet att det inte finns något sådant ting, är ingetdera något uttalande som naturvetenskapen kan göra. Och verkliga naturvetenskapsmän gör i allmänhet inte sådana uttalanden. Det är i allmänhet journalister och populära roman-

författare som plockat upp lite smått och gott från läroböcker som ägnar sig åt att göra sådana ogenomtänkta uttalanden.

När allt kommer omkring är detta i själva verket en fråga om sunt förnuft. Antag att naturvetenskapen någon gång blev fullständig så att den ägde kunskap om varenda ting i hela universum. Står det då inte klart att frågorna "Varför finns det ett universum?" "Varför pågår det som det gör?" "Har det någon mening?" förblir precis som de varit? Situationen skulle vara ganska hopplös, säger Lewis, om det inte fanns en sak, och endast en, i hela universum som vi vet mer om än vi kan lära oss genom yttre observation. Denna enda sak är människan, oss själva. Vi observerar inte bara människor, vi *är* människor. I detta fall har vi så att säga inre information; vi är *i vetandet*.

På grund av detta vet vi att människorna finner sig själva underkastade en morallag, som de inte själva stiftade, och inte helt kan glömma ens när de försöker, och som de vet att de bör lyda. Användningen av språket pekar direkt på denna morallag när vi dagligen grälar eller diskuterar våra beteenden och attityder. Att betrakta den lagen som abstraktion vore att säga av den gren vi sitter på när vi uttalar språkliga satsen som värden och värderingar.

Lewis ber oss betänka följande: En intresserad person som studerar människan utifrån, så som vi studerar elektricitet eller kålhuvuden, utan att känna till vårt språk och vårt sätt att använda det och därmed utan att kunna få någon inre kunskap från oss, utan endast genom att observera vad vi gör - en sådan person skulle aldrig få minsta belägg för att vi har denna moraliska lag. Hur skulle han kunna det?

Hans observationer visar ju bara vad vi gör, och den moraliska lagen handlar om vad vi borde göra. Som filosofen Immanuel Kant säger: vi har två sorters kunskap, dels om det som är, dels om det som bör vara. Blanda inte samman dem.

Frågan gäller alltså detta: Vi vill veta huruvida universum bara råkar vara vad det är utan orsak eller huruvida det finns en makt bakom det som gör att det är vad det är. Eftersom denna makt, om den existerar, inte skulle vara något av de observerade fakta utan en verklighet som skapar dem, kan inte blotta observerandet av fakta finna den.

Det finns, säger Lewis, bara ett fall i vilket vi kan veta huruvida det finns något mer, nämligen vårt eget fall. Och i detta enda fall kan vi finna att det gör det. Eller om vi vänder på det hela. Om det fanns en styrande makt utanför universum, skulle den inte kunna visa sig för oss som ett faktum inom universum - inte mer än att en arkitekt till ett hus i verkligheten skulle kunna vara en vägg eller trappa eller eldstad i huset.

Det enda sätt som vi skulle kunna förvänta oss att den visade sig skulle vara *inom oss själva* som en påverkan eller en befallning som försöker få oss att bete oss på ett särskilt sätt. Vi kan studera hur vi använder språket. Och då finner vi: det är just en inre påverkan, en inre befallning som driver oss, en personlig kraft som vi finner inom oss själva.

Förvisso borde detta väcka våra aningar. I det enda fall där man kan förvänta sig att få ett svar, visar sig svaret vara ja; och i de andra fallen, när man inte får något svar, förstår man varför. Lewis använder här en situation vi känner igen. Antag, säger han, att någon frågade mig, när jag ser en man i blå uniform som går nerför gatan och lämnar små papperspaket vid varje hus, varför jag antar att de innehåller brev. Jag skulle

svara: "Därför att varje gång han lämnar ett liknande litet paket hos mig finner jag att det innehåller ett brev." Och om han då invänder: "Men du har aldrig sett alla dessa brev som du tror att de andra människorna får." Då skulle jag svara: "Naturligtvis inte, och jag skulle inte förvänta mig det eftersom de inte är adresserade till mig. Jag förklarar de paket som jag inte tillåts att öppna med de som jag tillåts öppna." Det är samma sak med den här frågan.

Det enda paket jag tillåts öppna är människan. När jag gör det, särskilt när jag öppnar just den människa som är jag, finner jag att jag inte existerar ensam, att jag står under en lag; att någon eller något vill att jag skall bete mig på ett särskilt sätt *emot andra människor*. Jag tror naturligtvis inte att jag, om jag skulle kunna gå in i en sten eller ett träd, skulle finna exakt samma sak, precis som jag inte tror att alla de andra människorna på gatan får samma brev som jag. Jag skulle till exempel förvänta mig finna att stenen måste lyda under tyngdlagen - att medan avsändaren till breven bara uppmanar mig att följa min människonaturs lag, tvingar han stenen att lyda sin stennaturs lagar. Men jag skulle förvänta mig att finna att det så att säga finns en avsändare till breven i båda fallen, en makt bakom fakta, en ledare, en guide.

Det vi med Lewis hjälp kommer fram till är något som styr universum och som uppträder i mig som en lag som uppmanar mig att göra rätt och gör så att jag känner mig ansvarig och illa till mods när jag gör fel. Jag tror att vi måste anta att det är mer som ett personligt medvetande än som något annat som vi känner till - eftersom det enda andra vi känner till är materia och man kan knappast föreställa sig att materia ger uppmaningar.

Vi ser således att språket inte används för att besegra den andre med makt utan med kunskap om moral. Vi talar som om en absolut sanning finns med moralisk betydelse. Vi talar inte som Mussolini eller som utilitaristerna. Vi talar om rätt och fel i sig. Hela vår tillvaro är en kontinuerlig bedömning av handlingar utifrån denna objektiva mall. Vi blir olyckliga av att våra barn eller föräldrar inte följer mallen. Vi blir djupt lyckliga, ibland gränslöst glada, över motsatsen.

Om emotivismen eller relativismen vore sanna skulle moralisk argumentation vara fullständigt stupid. "Jag känner mig kränkt!" säger en person. Den andre invänder: "Nej, jag är glad!" Det hjälper föga att emotivister talar på ett "metaplan", som de uttrycker det. Att emotivism skulle gälla meta – etiskt betyder ingenting annat än att den gäller etiskt. Den förnekar givetvis den naturliga lagen och den absoluta sanningen i moraliska frågor. Därmed blir de språkliga operationer vi dagligen och stundligen utför meningslösa i grunden: omdömen, prisanden, nedgöranden, kritik, uppmuntran, varning, råd och uppbyggelse. Dessa operationer använde vi dock, vi vet hur de fungerar och det är ytterst meningsfullt. De är livsviktiga för den stora majoriteten av människor och de är centrala för Gud i sitt tal till människorna genom Skriften. Prova att byta ut "Du skall inte..." i de tio budorden mot "Om du inte känner för det så ska du inte...", alternativt "Om du inte tycker det är rätt så ska du inte...".

Ibland inser eleverna de fem argumentens validitet. Men det är svårt att vända sig i rätt riktning, trots argumentens kraft. Räddning eller frälsning till absolut sanning bygger på flera steg, alla lika exotiska för

den sekulära hedningen. För att nå himlen måste du vända dig i en helt annan riktning inombords. Men du kan inte göra en sådan omvändning om du inte tror på syndens faktiska realitet. Du kan inte tro på någon faktisk synd om du inte tror på en objektiv naturlig moralisk lag eftersom synd är just att inte följa den lagen. Relativismen tar bort den lagen, tar därmed bort synden och därmed bort möjligheten till att göra bot och bättring och därmed också möjligheten till räddning.

Relativismen skapar ett slags kvicksand som vi sjunker ner i och varje rörelse förvärrar läget. Vi ser det i yttringar som fler aborter, fler skilsmässor, fler droganvändare, fler självmord, fler faderlösa barn. Denna rörelse kan inte avhjälpas med någon ny spiritualitet som uppträffas av indiska gurus eller psykologiska terapier. Lärare i religion på gymnasiet som låter eleverna skapa en egen religion finner alltid resultatet nedslående: det tycks inte gå att göra en egen rimlig religion. Om religionen är lika relativ som samhället i övrigt betyder det att läkaren är lika sjuk som patienten. Det blir en gud som liknar världen.

Hemmagjorda terapier eller religiösa ideologier kan inte lyfta oss en centimeter ur relativismens kvicksand. De fungerar som en skalpell som är infekterad: när operationen sker infekteras kroppen ännu mer av ingreppet. Flera former av andliga rörelser är sådana hemmagjorda infekterade skalpeller. Eklektiska ihopkok av indisk eller buddhistisk andlighet i någon sorts semikristen förpackning – "En kurs i mirakler" är ett bra exempel – leder till en fördjupad misär. Resultaten är att folk tröttnar efter ett tag och försöker hitta något annat och med ålderns rätt blir de utmattade och landar i en medelmåttig sekulär materialism utan djupare mening. Flera generationer intelligenta människor har på så sätt förlorat både frihet och passion och framför allt riskerat själens räddning till ett evigt liv.

I Gamla Testamentet skildras detta i Babels torn. Detta torn måste falla innan Abraham kan komma. Han kommer vandrande från Kaldéen därför att Gud börjar sitt projekt med att välja ut en man. Det mänskliga företaget Babel – att göra sig en egen religion – betyder en civilisation som inte håller. Den kollapsar eftersom humanismen är alltför tunn för att bära ett samhälle. Abraham blir utvald, inte av människor utan av en utanförstående gudomlig vilja. Detta är nödvändigt för en civilisation som skall hålla för trycket av mänskligt liv. Genom Abraham börjar det Nya Jerusalem byggas.

Multikulturalism visar sig i det här sammanhanget vara en form av politiskt korrekt relativism. Om multikulturalism inte representerar något annat än livligt intresse för andra kulturer utgör den inget problem utan blir en positiv nyfikenhet. Många av mina elever läser gärna Konfucius' analekter och Lao Tzu taoistiska dikter i Tao Te King eller Rabias dikter om kärlek till Gud eller Guru Nanaks spekulationer i panteism eller monism. Debatten om multikulturalism handlar inte om vittra studier utan är centrum i en konflikt in europeisk och amerikansk akademisk världsbild. Författare som Allan Bloom, E.D. Hirsch, Arthur Schlesinger och påven Benedikt XVI argumenterar envist för en betoning av den västerländska och europeiska civilisationen. Bloom menar i sin *The Closing of the American Mind* att ungdomar i Amerika idag är främmande för sin egen kultur, de är nästan helt okunniga om de filosofiska, historiska och ekonomiska grunderna till det västerländska samhället.

Benedikt XVI, tidigare kardinal Joseph Ratzinger säger i sin *Glaube, Wahrheit, Toleranz* att kulturrelativismen idag är den mest genomträngande religionen i Europa och en trolig orsak till att så många födda katoliker faller undan och lämnar sin tro.

Multikulturalism verkar trevlig och karnevalslik på ytan men är ett förnekande på djupet. Förnekas blir framför allt den kristna sanningslidelsen. Istället för sanning kommer formler som talar om rikheten i olika synpunkter, många röster som blandas i vad man får hoppas glad kaka-foni, en marknad av delvisa sanningar som stöts och blöts med varandra. Vissa hävdar att det är nödvändigt att glömma alla gamla sanningsanspråk, det är inte modernt.

Det kristna Europa har alltid prövat religion, historia, tradition och moral med en granskande kritik och sanningslidelse. Kristendomen startade som en kritik av religion i mer allmän betydelse, som en kritik av grekisk och även judisk kultur. Idag på 2000-talet har själva kritiken, själva sanningslidelsen, själva rationaliteten blivit utsatt för en relativistisk skepticism som får unga elever på gymnasiet att bli lillgamlar för snabbt. De har resignerat.

När sanningen dör kommer andra attityder fram. Jag minns en kollega som brukade citera William Pearson Smith: "Some people say that reality is the thing. But I prefer reading". Vi skrattade alltid men det låg en hemsk sanning bakom. Vår kollega trodde inte någonting längre kunde göra anspråk på sanning. Därför är fiktionen bättre. En annan kollega som också var verksam som politiker hade en liknande relativistisk inställning. Hans guru var filosofen Vaihinger med sin tes: Betrakta verkligheten som om den var verklig men tro det inte. En dekal på bilen jag såg i på en resa i USA: "I've given up on reality. Now I am looking for a good fantasy". I Sverige har vi en liknande: "Må var och en bli salig på sitt sätt". I alla dessa uttryck ligger sanningens död.

Men sanningens död pågår inte endast på universitet och högskolor, i kyrkor och i gymnasieskolan. Den finns överallt i vårt samhälle. I media – teve, tidningar, nätet – antas denna relativism snarare än framförs med argument. En kanal som MTV ses i nästan alla svenska hem. Där antas sanningens totala relativism. I postmoderna låttexter och i bästsäljande romaner antas sanningens död.

Även i prästseminarier och kyrkor sprider sig denna död. Många biskopar och präster i svenska församlingar "känner" att objektiv kunskap inte är möjlig i vår pluralistiska värld, i synnerhet inte om de viktiga frågorna. Det blir så dogmatiskt. Den mer påläste prästen lägger till något om att det är bara i språket sanningen finns, som en rent lingvistisk konstruktion. En postmodern biskop jag hörde sade samma sak och lade till: det är bra att ingen objektiv sanning finns och den som argumenterar för att Jesus är en objektiv sanning gör ett taktiskt misstag. Varför? Jo, Jesus kom inte till jorden för att förkunna en rad påståenden som vi ska tro obetingat på. Här ser vi alltså hur sanningens död är ända inne i den kristna religion som bygger på Joh 8:32 "Ni skall lära känna sanningen och sanningen skall göra er fria".

Men detta är inte allt. Att veta och vara övertygad av argument är bara inledningen. Sökandet innebär en kärlek till sanningen och den är inte endast som hos Spinoza en intellektuell affär. Hjärtat måste vara med. När Jesus säger: Sök och du ska finna, avser ha just ett hjärta som älskar

sanningen redan innan den är funnen. Ett hjärta med vilja att finna. I själva verket måste denna vilja och kärlek finnas först för att argumenten sedan ska vinna hjärtat.

En religiös sökare som vet det goda men inte älskar den i sitt hjärta kommer inte att underkasta sig sanningen. Han kommer att hantera sanningen som allt annat: anpassa den efter sitt hjärtas begär efter andra saker är själva Sanningen. Han kanske kan sägas vara en sökare men han är inte intresserad av att finna. Jag har mött förvirrade sökare som föredragit sökandet framför finnandet, en attityd som visar sig vara absurd när vi tänker efter. "Hoppas vi inte kommer fram för då är resan slut!" Men resans mening är att komma fram och utan den meningen inget hopp om att komma fram. Utan hopp är resan hopplös.

Det typiska för all god religion som leder fram till sanningen är individens underkastelse, den sanna inbörden av islam. Hjärtat underkastas Gud, viljan underkastas det som är sant och gott. En hederlig ateist är en religiös människa medan den kyrkligt aktive relativisten inte är det. Ateisten vill verkligen underkasta sig sanningen, han vet bara inte vad som är sanningen. Relativisten som är flitig i församlingen har fått sanningen som gåva men han gillar den inte riktigt. Därför kommer han inte att underkasta sig den, hans hjärta kommer inte att vända sig till den. I varje församling finns dessa människor.

Därför säger Jesus att endast sökarna finner. Samma sak säger Paulus i Aten. Grekerna har redan funnit Gud säger han. De dyrkar redan Gud – trots den ansamling av falska men roande myter de har, den ansamling av falska men vackra gudastatyer de pryder staden med. Saken som är avgörande är deras sökande. "Den Gud ni dyrkar förklarar jag nu för er" säger Paulus. En mycket märklig sats. Den kan bara förstås om grekerna enligt Paulus är sökande monoteister, inte polyteister, pluralister eller relativister.

Moderna relativister eller emotivister som är flitiga i kyrkan som präster eller lekmän – de som har en "bred" teologisk syn – är exakta motsatsen till de greker Paulus avsåg. De är som biskopen i CS Lewis Den stora skilsmässan. Huvudpersonen i romanen är på besök i himlen och möter en biskop som inte vill tro på allt i Bibeln eller i den klassiska kristendomen. Han betraktar dogmerna som intressanta men överspelade. De hade en gång symbolisk betydelse men nu vet vi att Gud är kärlek och då kan de gamla dogmerna om djävul och helvete inte tas bokstavligt – däremot studeras och diskuteras! Därför tycker han också det är skönare att återvända till helvetet där hans föredrag och böcker om det religiösa språkets symboler betraktas som viktiga. I himlen måste hans hjärta nämligen underkasta sig Guds vilja och han måste offra alla sina mindre begär – bokstavligen. Det blir för starkt och han flyr undan himlen.

På en resa till Italien mötte jag många gamla trotjänare i olika svenska församlingar. Flera av dem var moderna halvsekulära relativister. De kände till sanningen och kunde citera evangelierna men de gillade den inte helt och hållet. Bitar är bra, som de sa, håll dig till dem! Därför kunde de inte ge sitt hjärta till sanningen och särskilt inte när de såg vad Franciskus och andra kristna helgon sade och gjorde. Den vänlige och gode Frans visade sig vara militant kyrklig. Han trodde bokstavligen att kättare skulle brinna i helvetet. Han ansåg att islam var kätter. Det mäs-

te vara något fel. Och så retirerade deras hjärtan till en bekväm relativistisk attityd som vi måste kalla lögn. därmed upphörde de också att känna sanningen. Först ska vara först: hjärtats vilja till underkastelse i kärlek till sanningen och lydnad inför den – den inre boten som kan medföra smärta, kyrkofädernas *animi cruciatus*. Utan detta inte ens ett sökande.

Katekesen skriver: "Den inre boten är att ge sitt liv en radikalt annan inriktning. Den är att återvända, att omvända sig till Gud av allt hjärta, den innebär att synden upphör, att man vänder sig från det onda och därmed också känner motvilja för de onda gärningar man har begått. Samtidigt medför den en önskan och ett beslut om att förändra sitt liv och en förhoppning om Guds barmhärtighet och förströstan på hans hjälp. Denna hjärtats omvändelse ledsagas av en hälsosam smärta och sorg som kyrkofäderna brukade kalla *animi cruciatus* (själens plåga) och *compunctio cordis* (styng i hjärtat, hjärtats ånger)." (1431)

Relativistisk syn på sanningen undviker och förnekar den första tröskeln: att älska sanningen. Kliver man inte över den är man inte ens i sanningens hus. Man står utanför. Därmed visar den sig vara ett grovt misstag, inte bara en svag teori om sanning och moral.

Men, säger ibland vissa elever som läst genom filosofiboken, skriven av politiskt korrekta och opportuna relativister: "Men relativism och utilitarism och alla de andra ismerna är ju bara *teorier om* moral, inte moral i sig?" Men där har de fel. Det är mycket mer. räddning och frälsning beror av vad du anser om moral. Räddning av din själ fungerar bara med absolutism i sanningsfrågan. Det spelar ingen roll att du kan göra en logisk klassificering och hamna på metanivå. Kvar är kravet på sanning i både ditt förstånd och ditt hjärta.

Detta kan ibland vara svårt att förstå. Jag försöker förklara det så här. Om jag tror att den teori som kallas moralisk absolutism eller den teori som kallas epistemologisk absolutism är objektivt falsk och inte objektivt sann, men ändå omfattar den för att jag känner starkt för den, så underkastar jag mig inte sanningen. Eller om jag inte brydde mig om den var falsk eller sann utan omfattade den av andra skäl, skulle jag i lika hög grad förneka sanningen.

Den smarta eleven säger då följande. Om jag omfattar relativismen därför att jag i mitt hjärta tror att det är sanningen, blir jag därmed absolutist? och jag måste medge det. Du underkastar dig nämligen den första tröskeln: du söker sanningen. Det är när du inte bryr dig du förlorar din själ. Att vara kristen i gymnasiet är att börja finna sanningen. Denna sanning är naturalistisk i den meningen att den är verklig. Vi kan också säga att sanningen är absolut på fyra nivåer:

- 1 den metafysiska
- 2 den epistemologiska
- 3 den moraliska
- 4 den religiösa

Naturligtvis går dessa fyra sammanhang in i varandra när vi talar om livet och meningen med allt. I den kristna läran blandas de också på ett naturligt sätt. Vi kan göra denna onaturliga uppdelning temporärt för att belysa olika sidor av sanningen.

Den metafysiska sanningen handlar om vad som är. Den säger att det finns en enda sann religion, en enda sann Gud, en absolut bjudande lära för hur vi ska leva.

Den epistemologiska sanningen säger att det finns en absolut kunskap om den absoluta sanningen. Denna kunskap kräver inte bara hjärna och intellekt utan ett kärleksfullt hjärta som är villigt att underkasta sig.

Den moraliska sanningen säger att det finns en enda sann moral, inte flera lika sanna moraluppfattningar. Denna enda sanna moral är absolut bjudande för människan och vi blir aldrig fria eller lyckliga utanför den, vilket kulturhistorien tydligt visar.

Den religiösa sanningen säger att en religion är sann, inte många samtidigt. Gud har en definitiv, absolut vilja, en intention med sina två förbund, det gamla och det nya. Jesus är den han säger sig vara, Guds Son. Kyrkan är den kyrka Jesus grundar och dess lära är inte ett smörgåsbord man kan ta det man gillar från utan en absolut bjudande lära. Vår räddning och frihet beror av att vi tar emot hela läran, inte smådelar.

När det gäller den moraliska sanningen fastnar eleven ofta i Kants kategoriska imperativ. De finner att det inte stämmer med livet. Om vi säger: "Stjäl inte om det skadar någon" så säger vi något relativt. Det relativa kommer efter ordet "om". Om vi säger: "Stjäl inte" så blir det absolut. Eller om vi säger: "Var god mot andra om du vill att de ska vara goda mot dig" så är det relativ moral. Säger du: "Var alltid god mot andra" har du en absolut och universell moral.

Tre saker är typiska för moralisk sanning:

1. Den är inte relativ till tiden, den förändrar sig inte. Därmed är t. ex. homosexuell livsstil antingen moraliskt riktig eller inte, saken kan inte förändras över tid. Den kan inte heller ändras genom biologisk förklaring.

2. Den är inte relativ till geografien. Därmed är t. ex. polygamin endera moraliskt rätt eller fel, det kan inte ändra sig mellan islamiska länder och kristna.

3. Den är inte relativ till rådande åsikter. Det innebär t. ex. att massajerna i Afrika som låter stammens krigare ha samlag med åttaåriga flickor endera gör rätt eller fel oavsett rådande attityder, tankar, känslor eller medvetande om stammens värdighet och heder.

Ett annat sätt att handskas med sanningen, som ofta används på filosofikurserna, är att skilja subjektiv sanning från objektiv.

Subjektiv sanning: det är sant för mig men inte för dig. Sanningsrelativismen som är populär i vår kultur betyder att var och en av oss gör sig en egen sanning. Vi skapar vår egen värld och vi lever i denna självskapade värld. Vi delar emellertid en gemensam värld med andra endast därför att vi har samma privata värld, vi har samma kunskapskategorier och förståndsformer. Världen som helhet är så att säga en kollektiv dröm. Den är kollektiv, för annars kunde vi inte kommunicera, vilket vi bevisligen gör. På grund av gemensamma strukturer för kunskap, fem sinnen och ett förnuft, ungefär samma begär på grund av samma hjärna

och nervsystem, har i överlappande världar. Men sanningen förblir något vi hittar på. Den ligger närmare konsten än vetenskapen. Du tillverkar den, du upptäcker den inte.

Den subjektiva sanningens filosofi är helt korrekt utom på en enda punkt: den gör människan till Gud. För Gud är nämligen sanningen subjektiv. Han skapade den nämligen. Han skapade även den värld som är sanningens objekt. Det som är sant om världen är sant därför att Gud ville ha det så. Det som är objektivt för oss är subjektivt för Gud. All mänsklig vetenskap är förståelse för Guds konst.

Genom denna förblandning av Gud med människan får vi fram den subjektiva sanningens filosofi. Ett litet irriterande misstag: Hör du Gud, du har tagit min plats! Flytta på dig.

Objektiv sanning: fakta. Om vi antar att vi alla hallucinerar just nu och ser röda demoner fara omkring i rummet kan vi konstatera att vi delar hallucinationen. Men det är inte sant. Objektiv sanning är faktum oavsett hur många som drömmer eller hallucinerar eller tillverkar en värld. Hur vi upptäcker sanna fakta i världen är en helt annan fråga. Ofta är det svårt att finna sanningen. Men saken gäller vad som är sanning. Kollektiva inbillningar är aldrig sanningen, fakta är däremot sanningen. Det spelar ingen roll att majoriteten inbillar sig på samma sätt.

Vad är objektiv sanning? Aristoteles säger det enkelt: en man kallas en lögnare när han säger om det som är att det inte är, eller om det som inte är att det är. Han talar däremot sanning när han säger om det som är att det är och om det som inte är att det inte är. Trehundra år senare frågade en annan romersk filosof "Vad är sanning?" och sanningen stod framför honom. Romaren hette Pontius Pilatus. Han korsfäste först sanningen i sitt medvetande och i sitt hjärta, därefter korsfäste han sanningen på ett träkors.

Så frågan om vad som är objektiv sanning är väldigt enkelt att svara på. Den utgör inte något stort problem. Sanningen är det som är. Om du säger att sanningen är det som "fungerar" eller det som har någon sorts "framgång" eller är det som bildar "konsensus" eller det som har bästa "koherensen" eller det som bäst "korresponderar" med min erfarenhet, eller det som "samhället" säger är sant – är det verkligen vad som är sant? Är det sant därför att det är *det som är*? I så fall är det återigen Aristoteles definition – det som är är det som är sant.

Objektiv sanning är fakta. Subjektiv sanning är privata föreställningar. Men det finns en tredje form av sanning: gudomlig sanning. Vad är det? Det är något mer än subjektiv sanning och något mer än objektiv sanning. Gudomlig sanning är inte bara ett tillstånd i människans medvetande, det är inte bara en viss sorts tankar. Inte heller är det endast faktisk information om världen som du tar in. Subjektiv sanning stämmer endast på mitt eget medvetande. Objektiv sanning stämmer endast på världen utanför mitt medvetande. Gud är emellertid skaparen och formgivaren bakom både mitt medvetande och världen utanför mitt medvetande.

Därför gäller den yttersta sanningen inte bara mitt medvetande om Gud och inte bara de fakta som gäller om Gud utan även om vad Gud är i sig själv, Guds egen natur. Om någon säger: gudomlig sanning är kunskapen om Gud, de fakta som gäller om Gud. Om jag tror på dessa fakta

och tillämpar dem i mitt liv så är detta att känna sanningen. Nej, det räcker inte. Det är bara subjektiv sanning plus objektiv. Det måste finnas något som förbinder de båda, gör dem till ett. Här är vi, där är världen. Något håller dessa båda fält samman i en helhet.

Världen har en begriplighet i sig och vi har en intelligens inom oss och dessa båda fakta passar ihop, som hand i handske. Vår intelligens ställer frågor till naturen och naturen svarar på dem, som den franske teologen Lacordaire ofta sade i sina föredrag. Vi människor betraktar den materiella världen som varken har liv eller medvetande och vi upptäcker formgivningen, naturen är given form och det är denna form vi söker för vår kunskap. Vi söker också skönheten och godheten i denna formgivning. Men framför allt sanningen. Vad vi söker är den gudomliga sanningen, inte enbart den subjektiva eller enbart den objektiva. När vi studerar den materiella världen ser vi något på vår egen nivå i den. Hur kan denna värld vara så begriplig, så möjlig att förstå? Hur kan jag ha denna inneboende förmåga att begripa den, känna den, förstå den? En gemensam grund måste finnas för de två agenterna. Vi befinner oss i ett ljus som får allt att fungera. Det är som när Frodo säger till Sam: Den här skogen är magisk men jag ser ingen som utför magin!

Det jag som människa mest av allt längtar efter är denna gudomliga sanning som förbinder begripandet med begripligheten utanför. Jag söker inte bara fakta om världen eller fakta om mig själv, inte bara mina tillstånd eller känslor eller åsikter eller hypoteser om naturen eller mig själv. Det jag törstar efter är just det där ljuset som får allting att röra sig, kärlekens ljus som Dante talar om i sin komedi.

Människor som inte uppfattar detta gudomliga ljus i alla kunskapsprocesser tror att den absoluta sanningen är begränsande, auktoritär, tråkig, konservativ, dogmatisk, trångsint, hukande och egentligen vidskeplig. De tror att objektiv sanning är inhuman och stel. De vill inte riskera att komma till himlen eftersom sanna svar kan bli uppenbara där. Hur så hemskt att något är sant!? De föredrar frågor framför svar.

Paulus beskriver modern akademisk relativism på ett utmärkt sätt när han säger att de ständigt lär sig men aldrig kommer till sanningen. Hur kommer detta sig? Jo, samtidigt som de lär sig utför de preventiva åtgärder. Eller på enklare svenska: smiter.

Jesus är det gudomliga ljuset i egen hög person. Vi kan ta emot den gudomliga sanningen genom att ta emot honom i tron, i medvetandet, i förståndet och materiellt i sakramenten i hans egen kyrka. Han är en människa med kött och blod som säger till världen: Jag är sanningen. Nikolas från Cusa säger: Sanningen kommer in i min själ genom mitt medvetande på ett sätt som är raka motsatsen till hur maten kommer in i min mage. Maten omvandlas till min kropp. Sanningen däremot omvandlar mig till sig. Det är så det går till när vi möter Jesus, kunskapens ljus. Vi gör honom inte till oss. Han gör oss till sig. Mitt intellekt omvandlar inte honom till påståenden och trosbekännelser. Han omvandlar mina påståenden till levande kärlek i sig själv. Så fungerar den gudomliga sanningen. Den är transformerande.

2 Trons naturalism

När elever kommer till mig har de alltid vaga föreställningar om vad tro är, det enda de vet är att de inte ska tro eller i alla fall inte tro som andra bestämmer. Att tro har en rad nackdelar så det vet rätt säkert att de inte ska tro på något speciellt. Sedan dras de in i det spännande studiet av religioner. Efter ytterligare en tid ser de hur dåliga vissa religioner är på vissa punkter. De börjar se att de själva kan avgöra bra och dåligt och att en kulturs tro inte är detsamma som en annans. De börjar växa ur relativismen. De börjar se att till vardags, i det egna samvetet, behövs en realistisk och rentav naturalistisk syn på livet, där de högsta värdena finns med och sanningen står högst av allt. Det är där kristendomens ursprungliga värde kommer in.

Vad är tro? frågar eleverna. Hemifrån kan de fått en bild av den troende som en obegriplig clown. Om man "faller dit" och lyssnar på clownen så är man som en lättrogen byinnevånare. Jag känner en gammal man som alltsedan barnbenen kämpat för att inte "falla dit", främst genom att förhåna de som gjort det. Denna föreställning visar inte vad det är som händer när någon börjar tro. Men bilden av clownen har en viss poäng när det gäller att visa problematiken med att tro idag. När eleverna reagerar på Mel Gibsons film *The Passion of Christ* ser jag det särskilt tydligt: steget över till att verkligen tro ter sig absurt stort, upprörande naturalistiskt, obehagligt krävande! Då skyddar många elever sig själva med att göra Gibson till clownen som påstår något orimligt. Därefter går några elever vidare till Jesus själv. Och så blir hela Europas kristna historia en clownhistoria. Förvirring inträder.

Den grundläggande frågan när det gäller att introducera kristendomen är att försöka säga vad det betyder när en person säger "Jag tror". Femtio gånger om året får jag denna fråga från elever med olika ansiktsuttryck: Tror du på detta? och automatiskt nuförtiden svarar jag: Tro kan vara fem olika saker, vilken tro menar du? Därefter följer förstås en genomgång av de fem (jag går genom dem senare i texten) och diskussionen blir mer allmän. Det är ganska meningslöst att bara säga Ja på frågan eftersom eleven då endast sorterar in dig i en oklar föreställning om vad det är att tro. Samtidigt är det en nåd att få frågan och verkligen värt att jobba vidare som lärare.

Frågan om tro kommer till mig och andra lärare i en en mycket bestämd kontext, en tidsmässig kontext. Det som hände på 60-talet händer inte nu. Nu händer andra saker i de ungas sinnen. Vårt historiska medvetande har blivit en del av vårt självmedvetande. När jag talar om kristendomen talar jag i historisk mening: Jesus skapade själv en egen kyrka. Den kyrkan finns historiskt kvar idag. Det är den katolska kyrkan. Sedan finns andra kyrkor, samfund, organisationer. Men ofta finner elever att det är skönt med tydlighet här. Det finns en Herre, han grundade en kyrka, inte två. När vi ska förstå i grunden vår mänskliga situation, så måste frågan komma i denna historisk form.

Här kan de troende bland eleverna ibland blir upprörda: Hur kan historien bli existentiell på detta sätt? Ska vi inte koncentrerar på själva trosinnehållet? Nej, för trosinnehållet är historia också. Det är i tid och rum Jesus agerar, det är en naturalistisk historia. Just på så sätt blir Gud som är över allt också allt för oss i historisk kontext. Det är meningen och betydelsen i den kristna bekännelsen "Jag tror" idag, i vår nutida existens med vår nutida attityd till hela verkligheten.

I många år använde jag nicenska trosbekännelsen som utgångspunkt för förståelsen av kristendomen. Det var ofta för svårt. Denna bekännelse är frukten av den tidiga kyrkans kamp i sitt eget medvetande om vad tron innebär. Det var även en yttre blodig kamp med mord och martyrier hos de första 24 efterträdarna till Petrus. Först den 25:e Sankt Denis dör en naturlig död.

Den nicenska bekännelsen kräver alltså många historiska utläggningar i arianism, pelagianism, docetism och andra kätterier. Så jag började gå bakåt i tiden till en analys av Apostlarnas Bekännelse som från början faktiskt var avsedd att vara en "introduktion till till kristendomen" och en sammanfattning av kristendomens innehåll. Har apostlarna verkligen tolkningsföreträdare? undrar flera elever varje gång. Ja, de har ett otroligt stort företräde. Just därför är Jesus själv ytterligt nogga med de tolv utvalda. På ett rent naturalistiskt sätt sänder han den helige ande till dem för att "binda och lösa", inte i första hand predika eller döpa, för att "binda och lösa", alltså syssla med det djupaste i oss, själens räddning. Många elever har aldrig hört talas om detta. Det är nyheter, delvis obegripliga nyheter. Det är dags att berätta: det finns en gudomlig kraft hos Jesus; den kraften sänder han vidare till vissa, inte till många. Den kraften går vidare genom kyrkan, genom sakrament och vigning. Det är ett nytt liv, ett historiskt sett nytt liv.

Apostoliska Bekännelsen börjar med orden "Jag tror", "credo". Det är en välkänd bestämd historisk och existentiell formel med en bestämd mening i en bestämd ritual. Den är inte öppen till fri tolkning – något fullständigt obegripligt för många svenskar. Den attityd som vi finner i Apostoliska Bekännelsen uttrycker sig först och främst med detta lilla ord "credo". Kärnan i kristendomen ska vara att den är en bestämd "tro", en tro som kommer ur ett historiskt och definitivt tolkningsföreträde.

Många idag antar utan att tänka alltför mycket, att "religion" och "tro" är ungefär samma sak. Så är det inte. Vi antar därför att alla religioner kan beskrivas som tro. Men detta stämmer bara delvis. Många av de andra religionerna har andra namn på sig själva och menar helt andra saker med tro. I buddhismen menar många att tro inte har någon viktigt

plats, den kan tvärtom försena upplysningen. Gamla Testamentet kallade sig själv inte för "tro" utan för "lag". Det handlar här huvudsakligen om ett sätt att leva, ett sätt att leva där tron visserligen betyder allt mer i historien som närmar sig Jesus.

Romersk religion och mycket av hinduismen i praktiken menar med "religio" huvudsakligen en viss rituell form och vissa religiösa sedvänjor. Det är inte avgörande att personen skulle medvetet och reflekterat tro på något övernaturligt. Om en person helt saknade en sådan tro så innebär det inte ett brott mot lojaliteten inför religionen. Då den i grunden var ett system av riter var den avgörande faktorn ett noggrant utförande av dessa. Det hände sig en gång att jag var med en gymnasieklass i synagogan i Stockholm och en flicka från Edsbyn, född på nytt, frågade: Tror ni verkligen på Gud? varvid den kvinnliga guiden tydligt förklarade att det är en privatsak, i synagogan och i judendomen gällde lojaliteten. Det var trogenheten mot traditionen och kulturen som var det väsentliga.

Man kan fortsätta på det här sättet genom hela historien av religioner på jorden. Efter ett ganska kort studium märker eleverna att någon relativism kan inte vara riktig vad gäller olika trosformer – de är absolut inte på väg till samma sak. De märker att ordet "tro" med den kristna konnotationen inte återfinns någon annanstans. De märker att det inte alls är självklart att den kristna religionens centrala uttryck skulle vara "Jag tror" och att kristendomen skulle beskriva denna attityd som "tro". Dessutom uppstår den för kristendomen unika frågan: hur kommer det sig att det är så svårt för vårt individuella och personliga "jag" att gå in i detta "Jag tror"? Hur kommer det sig att om och om igen verkar det nästan omöjligt för oss att älska Jesus? Trots att Han alltid välkomnar oss tillbaka efter utflykter i synd och bortvändhet har vi lika svårt att älska Honom i trons attityd. Vi kan nästan inte identifiera våra nutida egon med detta urkristna "Jag tror"?

Låt oss se den naturalism som råder i kristendomen: Jesus är verkligare än materien, Han är direkt närvarande i bröd och vin, men att låta tron förvandla vårt fantasiego till kött och blod i Kristus, har alltid varit ett nästan omöjligt projekt, något skandalöst. Ofta har något annat skett: vi har blivit "troende" på ett teoretiskt sätt, valt en lojalitet. Idag när kristna hör det sägas, kanske med lite avund, att medeltidens människor nästan alla var troende, kan det vara nyttigt att kika lite bakom scenen, vilket vi kan tack vare historisk forskning. Vi ser då att även i dessa dagar för länge sedan så var stora massor enbart medföljare, tron var en färdig formel och ett färdigt levnadssätt; det stora naturalistiska äventyret i Jesus blev aldrig påbörjat.

Det är inte så konstigt – det är en oändlig klyfta mellan mellan Gud och människa; människan är konstruerad så att hennes ögon bara är i stånd att se vad som inte är Gud, följa den biologiska dispositionen, inte Guds bud, följa den direkta tillfredsställelsen, inte himmelrikets glädje. Vi förstår därmed den seriösa lockelsen i Upplysningens sekulära glädje – – människans eget förnuft och fria lusta, vetenskaplighet och libertinism och human revolution. Detta moderna projekt strandade 200 år senare i det ena världskriget efter det andra och ett avkristnat Europa. Återigen måste vi inse att Gud för människan är och kommer alltid att

vara, huvudsakligen det osynliga, någon som befinner sig utanför synfältet.

En nybakad student sa till mig som avskedsord: om Gud kunde vara empiriskt tillgänglig skulle jag inget hellre än tro ! Gud är till sitt väsen osynlig – denna fundamentala tes i biblisk tro, i sin motsättning till synliga gudar (i plural), är på samma gång först och främst en tes om människan: människan är en seende varelse, vars livsområde *avgränsas*. Avgränsningen sker på flera sätt och är grundläggande för all vår kunskap. Avgränsningen är nyckeln till betydelse. Verklighetsbilden avgränsas av vad hon kan se och beröra. I detta livsområde av ting som framträder, som kan ses och beröras, uppskattas och beräknas, begäras och förkastas, i detta område som bestämmer livsutrymmet för människan, här uppträder aldrig Gud och kommer aldrig Gud att uppträda, hur mycket vi än utökar området. Men mitt i detta område finns Jesus Kristus, fullt mänsklig inkarnation, full naturalistisk verklighet. Han finns till mitt i vår avgränsning och får samtidigt denna avgränsning att kollaps. Han är Gud och människa. Detta får vi aldrig att gå ihop och det är i denna skandal vi säger: jag tror.

Gamla Testamentet har denna tes: Gud är inte bara Han som rent faktiskt för närvarande ligger utanför vårt synområde och inte kan ses även om vi utvidgar det – Han är den varelse som till sitt själva väsen befinner sig utanför området, även om området skulle kunna vidgas. Vi kan se en första historisk vag kontur det som i kristendomen avses med ordet "credo". Att tro betyder att människan inte uppfattar avgränsningen genom seende, hörande och berörande som hela den verklighet som angår henne, att hon inte ser sitt livsområde begränsat av det som hon kan se och beröra. Hon ser till och med att det personliga väsen som ligger utanför avgränsningen har en större betydelse än något annat hon känner till.

Varför ska jag egentligen behöva en tro? Många elever ställer den frågan med olika fraseringar. I början av min lärarkarriär hade jag svårt att svara. Nu har jag svaret på tungan. Du behöver tro därför att du redan söker ett andra modus för tillgång till verkligheten. Du söker detta Andra, denna Andra därför att frågorna ställs hela tiden inom dig. Människan lever som dessa frågor. Hon försöker också döva dem. Men de kommer tillbaka ända in i det sista andetaget, åtminstone så länge vi är medvetna. Detta modus för tillgång till verkligheten, detta engagemang för större kunskap och ärligare liv som människa är vad tro är.

Tro ger en utökning av sitt sätt att se världen. Den kunskapsteoretiska avgränsningen sprängs och vi erfar lycka. Därmed betyder tron ett alternativ vad gäller verkligheten som sådan, det syftar inte på en viss empirisk observation av ett eller annat, inte en viss rationalistisk beräkning eller formel utan en grundläggande *hantering av varat*, av existensen, av den egna verklighetssektorn, av helhetsbilden av verkligheten.

Men det är inte fråga om en pragmatisk teori där vi tror det som på något sätt ger intellektuella fördelar. Det är ofta sant att tron ger ett rikare liv. Men det är inte kärnpunkten. Att tro är att ha den medvetna insikten och den tydliga avsikten att det som inte kan ses eller beröras, det som inte på något sätt kan komma in i vårt synfält, inte är överkligt; att detta osynliga tvärtom representerar en avgörande och sann verklighet.

Utan denna sanning, denna ontologiska sanningsfullhet är det inte fråga om tro i kristen naturalistisk mening. Tron är den insikt/avsikt som underhåller och gör möjlig resten av verkligheten.

Kristen naturalistisk tro betyder alltså att detta osynliga element, denna Andra Person, som gör all verklighet möjlig, också är det som ger mig en sann mänsklig existens. Du kommer alltid att märka hur det saknas något hos människor utan tro. Frågorna hänger i luften. Tro är det som möjliggör en konkret människa, en människa som går på jorden och ger den mening. Den kristna tron ger en mänsklig varelse i en mänsklig värld, medan alla andra livsåskådningar vi känner till tar bort något väsentligt mänskligt, i synnerhet åskådningar som tar bort Gud för det enbart mänskliga. De vänds snart i omänsklighet.

Tro innebär ett konkret och realistiskt val, ett historiskt beslut om att inuti kärnan av mänsklig existens finns det en odödlig punkt, själen, som inte kan leva eller underhållas av enbart det synliga och beröringsbara. Långt innan kristendomen föds finns denna intuition på ett oklart och sökande sätt i många kulturer. Genom Jesus och den apostoliska traditionen blir den skandalöst tydlig och naturalistisk. I grekisk och romersk filosofi är individen fortfarande abstrakt, den rena formerna är verkligare. Med kristendomen sätts den fria och konkreta mänskliga viljan i centrum och en ny kultur, den i sann mening västerländska och europeiska är född. I dagens Europa, med ett EU som inte vill nämna den kristna traditionen, är denna kultur i fara.

Denna punkt kan möta och komma i kontakt med det som inte kan ses eller beröras och upptäcka att det är nödvändigt med denna kontakt för sin egen existens skull. En sådan attityd kan helt säkert uppnås genom det som Bibelns språk kallar "reversal rörelse" eller "omvändelse". Människans naturliga gravitationscentrum drar henne till det synliga, till det hon kan ta i sin hand och göra till sitt (vi kan tänka på ringens kraft i Tolkiens saga). Hon måste vända runt om i sitt inre för att se hur dåligt hon tar hand om sina egna intressen genom att just låta sig dras åt detta naturliga gravitationscentrum. Hon måste göra en omsvängning för att upptäcka hur blind hon varit när hon endast litat på vad som kan ses med ögonen.

Utan denna nya inriktning, utan detta motstånd mot det naturliga gravitationscentrum människan har, kan det inte bli fråga om tro. Själva tron utgörs av en omvänd rörelse genom vilken hon inser att hon ägnat sig åt en illusion om hon enbart följer den naturliga gravitationen.

Detta är också förklaringen till varför tro inte är något vi kan demonstrera eller förevisa – tron är en omsvängning som kan erfaras av den som gör omsvängningen. Eftersom den naturliga gravitationen inte upphör att dra oss i dess riktning förblir omsvängningen ny för varje dag vi lever; endast under ett liv av sådan daglig omvändelse kan vi bli medvetna om vad det betyder att säga "Jag tror".

Ur det här förstår vi att det inte är bara idag, i våra specifika moderna omständigheter, som tron är problematisk, något som nästan verkar omöjligt att utföra; vi inser att tron alltid har inneburit ett språng, kanske ibland mindre tydligt, ibland svårt att känna igen, ett språng över en oändlig klyfta, ett språng ut ur den påtagliga världen som pressar sig på människan från alla sidor.

Tro har alltid haft något av äventyr och uppbrott över sig, för i varje tid representerar tro ett riskfyllt företag att erkänna något som uppenbart inte kan ses och erkänna det som det sanna, verkliga och grundläggande. Tro har aldrig varit en attityd som enkelt och klart motsvarar helheten av livet; det har alltid varit fråga om ett beslut som ropar in emot djupet av existensen, ett beslut som i varje tidsålder har krävt en helomvändning av människan som endast kan uppnås genom en ansträngning av viljan.

När vi har uppfattat det äventyr som finns inlagt i trons hela attityd så är det omöjligt att undvika en andra svårighet, nämligen att det är särskilt svårt att tro i dagens värld. Förutom klyftan mellan det "synliga" och det "osynliga" kommer ytterligare en svårighet genom klyftan mellan "då" och "nu". Den fundamentala paradox som redan finns närvarande i tron blir ännu mer svårsmält genom att tron framträder som något från gamla tider, den verkar "medeltida" och gammalmodig, något som representerar ett liv och en existens som var vanlig för länge sedan.

Alla försök till modernisering av tron, de intellektuella försöken, alla de sofistikerade akademiska försöken med "avmytologisering" eller en rad kyrkliga pragmatiska "aggiornamentos" ändrar inte faktum; tvärtom ökar dessa försök misstänksamheten emot en våldsamt ansträngning att försöka göra något modernt av en gammal relik som vi ska erbjudas tro på. Tro framstår inte längre som ett modigt och utmanande språng ut ur allt som denna synliga värld kan ge och in i vad som ter sig som det osynliga och orörbaras oändliga och tomma rymd. Tron ter sig mycket mer som ett sätt att binda upp sig till gamla tiders föreställningar och tro att de gäller för alltid. Och vem vill göra något sådant i en tidsålder där "tradition" har ersatts med "vidsynt och tolerant"?

Här kommer vi till ett speciellt element i vår nutida situation som har en viss betydelse för vår fråga om vad tro är. För många intellektuella kretsar förr i tiden innebar ordet "tradition" ett fast program; det var något som skyddade oss, något vi kunde lita på; de som kunde hänvisa till traditionen hade en viss säkerhet och kunde känna sig på den rätta sidan. Idag är det nästan helt tvärtom: tradition är det som lagts åt sidan, det som är "ute". Det som är "inne" är snarare tillväxt och utveckling. Människan känner sig trygg i framtiden, inte i traditionen.

I detta perspektiv kommer "tron" som något traditionellt att redan vara passerad, något som inte kan visa sig vara aktuellt för en människa vars säkerhet och utmaning finns i framtidens utveckling. Allt detta pekar på att den verkliga tröskeln till ett liv i tron, det verkliga avståndet mellan Gud och icke-Gud, döljs av en annan tröskel, nämligen den mellan DÅ och NU, alltså motsatsen mellan tradition och tillväxt och inställningen att tro innebär en lojalitet till det förgångna.

Varken en djup intellektuell ansträngning som i projektet med "avmytologisering" eller ett försök att modernisera tron genom "ackulturation" (alltså anpassning till olika kulturer) har lyckats särskilt bra med att ge en tillfredsställande lösning på problemet med tro. Detta visar att skandalen som kristen tro kom med i början är i sig själv en mycket långtgående affär som inte så lätt låter sig ordnas upp vare sig med teorier eller aktiviteter.

På ett sätt är det just här som det speciella med den kristna skandalen blir synligt. Jag menar det som jag kallar kristen naturalism, den naturalism som inte kan tas bort från kristendomen. Detta är vad jag menar:

kristen tro handlar inte bara, som man kanske kan tro med allt trostal, om evigheten, det som är helt annorlunda och alltid förblir utanför den mänskliga världen. Tvärtom handlar kristen tro mycket mer om Gud i historien och om Gud som människa. Genom att verka kunna ge en brygga mellan det eviga och det temporala, mellan det synliga och det osynliga, genom att låta oss möta Gud som människa, det eviga såsom det tidsliga, Gud såsom en av oss, så ser sig kristendomen som en uppenbarelse.

3 Ondskans naturalism: Sagan om Ringen

I det här kapitlet vill jag att föra in läsaren i Sagan om Ringen som är en kristen berättelse i samma storleksordning som Dantes Divina Commedia. På det glada sextiotalet trampade många människor ner sig i det liberala träsket genom att naivt lyfta upp njutningsprincipen till politik och kultur. Det gällde både moral och filosofi, både familjen och kyrkan. Aborterna blev överraskande många, självmorden och skilsmässorna likaså och vi försökte ändå envist hävda att det var frihet, pluralism och tolerans. Vi hade fel.

Men en händelse kom som en stråle nåd mitt i dekadensen: Tolkiens Sagan om Ringen. Den kom ut redan strax efter andra världskrigets slut men blev kultbok på sextiotalet. Det var ett märkligt fenomen för alla som är sociologiskt intresserade: här kom en traditionalist och katolik med ortodox inställning till sanning och moral och skriver en fantasybok som alla unga radikala antitraditionalister älskar från början till slut!

Och denna kärlek har gått vidare i två generationer till. Om det är någon bok och film som alla elever på gymnasiet känner till idag så är det Sagan om Ringen. Den är vad riddarromanerna var på medeltiden och vad Sofokles pjäser var under antiken i Grekland. Man kommer att se tillbaka på Tolkien, och i viss mån CS Lewis som räddarna i nöden, båda genom fantasyromaner. Framför allt räddas gymnasieungdomar. När jag

ser elever smygläsa Kungens återkomst under någon tråkig lektion, nickar jag och noterar elevens namn och klass för vidare samtal senare.

Många elever kan sin Sagan om Ringen detaljerat och det är därför tacksamt att använda sanningarna i romanen på kurser i svenska, religion och filosofi. Peter Kreeft, filosofen från Boston och Joseph Pearce, biografen från England har gjort mycket för att visa strukturen i Tolkiens tankar bakom verket och jag använder alltid dessa båda vägledare.

Men det väsentliga i Sagan om Ringen är den medicin vi får av Tolkien emot den värsta av moderna sekulära myter: att ondska är något relativt. Liksom sanningen dör i relativismens glada händer, smyger sig ondskan in genom att vi frigör oss från dogmen om arvsynden.

Som en elev sa: jag ser om Ringen för att hålla mig levande. Det finns så mycket ringar i världen som förvrider mig. Den 25 mars har blivit en viktig dag för mig: ringkastardagen. Det är den dag Frodo genom Gollums hjälp blir av med ringen. Det är också, kompletterar jag, Maria bebådelses dag. Den dag räddningen proklameras till en ung judisk flicka i en fattig by i mellanöstern.

Men det finns naturligtvis många människor som fortfarande blir generade som små skolflickor på besök i storstan, när de hör ord som ondska, djävulen, helvetet, arvsynd och eviga straff. Dessa människor är ofta föräldrar till mina elever och jag hör ekona i våra konversationer på kurserna. De politiskt korrekta relativisterna går på bio och ser Sagan om Ringen och ser ingen ondska eller djävul utan endast en underhållande saga. Okunnigheten om Tolkiens budskap är märklig. Denna okunnighet börjar med den generade reaktionen på orden. Under Andra världskriget visste de flesta hur ondskan ser ut. Men därefter har vi haft flera lätt-sinniga undanflykter. Här är några.

Ondska är bara, säger några filosofer, ett steg i evolutionen, vi kommer att växa ifrån den. Den är bara som en beklaglig baksmälla från föregående mer barbariska tillstånd som har med fördomar om stam, ras, folk, socialklass och kön att göra. Andra säger att ondska är brist på bildning, vi kan utbilda bort ondskan. Ytterligare andra säger att ondska är bara ett utagerande av människor som inte har ett riktigt självförtroende. De har, lite mer sofistikerat uttryckt, inte lyckats integrera alla psykiska bitar av sig själv och behöver terapi.

Tolkien säger något annat. Sagan om Ringen säger framför allt en sak: det goda vinner över det onda. Därför är det onda mindre fruktansvärt och mäktigt än det goda. Av denna anledningen drar många slutsatsen – en felaktig – att vi är alltför ängsliga för det onda, alltför rädda. Positivt tänkande ägnar sig inte åt det negativa. Och se, då försvinner det negativa.

Det har gått så långt att många tror att det enda vi behöver vara rädda för är vår rädsla. Det verkar vara psykologiskt riktigt och typiskt för psykisk hälsa att inte vara rädd. Även Svenska kyrkan har hakat på den trenden med sin devis: från tro till ro. Att känna rädsla för det onda betraktas som psykisk obalans, kanske tecken på en demonisering av tillvaron? Det är inte heller tecken på andlig utveckling. En helig människa upplever ständigt frid (!?) Detta är raka motsatsen till den kamp Frodo och Sam och brödrskapet utkämpar för det godas skull. Det är också raka motsatsen till kristendomens uppfattning om det onda.

I tider då ondskan slår till – franska revolutionen, de båda världskriegen, den islamiska attacken i New York 11 sept. 2001 – tystnar kvickt det positiva tänkandets röster. De som betraktar rädsla för ondska som obalanserat och demoniserat beteende, vet varken ut eller in just då. Men snart dyker attityden upp igen och predikar den inre fridens positiva budskap.

Skyggandet för onskans realitet och naturalistiska ansikte leder till en egendomlig uppfattning om Nya Testamentet: en skrift med negativ människosyn och demoniserande tendenser. En dogmatisk och exklusiv syn på religion. Dessutom är tyvärr Jesus en mycket dömande person. NT uppvisar en ganska omogen religiositet, inte direkt förenlig med psykisk hälsa. Och inte lämplig i predikstolen.

Sagan om Ringen är en berättelse om det onda. Vi behöver denna berättelse. Sekulär humanism har lekt med naiva uppfattningar om ondska som låtit den växa till grad att lärare idag upplever detta som normala problem i skolan: mord, självmord, tunga droger, våldtäkter, skilsmässor – jämfört med för 50 år sedan: elever pratar i munnen på varann, elever håller inte ordning på sina pennor, elever står inte rakt i uppställningen utanför salen, elever är inte alltid prydliga i sin klädsel.

Vi behöver Sagan om Ringen för vi behöver en Gandalf som åter lär oss en gammal visdom som vi glömt i vårt pladder om psykisk hälsa. Vi behöver denna berättelse, för när vi har kört med alla de hundratals kätterierna är den ortodoxa kristendomen den enda form av radikalism som återstår. Med häpnad ser vi vår modernitet skrumpna inför den hemska av sanningar: vitt är vitt och svart är svart. Hu – en sån förenkling!

Den enda radikalismen kvar är – traditionen. En del säger att den traditionella berättelsens drama består av tolv delar (jag använder en tolvstegsanalys med mina elever), andra säger att det är tre fundamentala delar: ordning, oordning och återställande av ordning. Eller den ordinära världen, den speciella världen och den nya världen. Vi kan också säga att det finns en enda väsentlig del: kampen mot det onda. Först finns det goda, sedan kommer det onda och därmed har vi ett heligt krig. Detta krig förs med växlande grad av iver och vilja, men alltid med någon grad.

Teologer känner till denna tredelning i den mest kända av alla historier: god skapelse, ond degradering i syndafallet och återlösning i Sonen. Bilbo Bagger kallar det: här, där och tillbaka. Eller: hem, bort och hem igen. För Frodo är det Fylke, Mordor och hem till Fylke igen.

Sagan om Ringen handlar om rätt så praktiska saker i denna kamp mot den onda. Förutom att vara en gripande berättelse – den mest gripande under 1900-talet enligt alla utom snobbiga litteraturprofessorer – är den en handbok i vår tids korståg. Tolkien säger i sitt förord till en av de engelska utgåvorna att hans syfte inte är filosofiskt utan litterärt. Han vill underhålla, fångsla och kanske beröra läsaren, säger han. Vad jag vet genom mina läsande elever är att det är just den underliggande filosofin som inte bara fångslar tillfälligt utan berör långsiktigt. Tolkiens kristna filosofi och hans katolska religiositet är drivkraften bakom alla händelser i dramat. Religion, filosofi och litteratur kommer här samman i en fokuserande stråle av ljus. Det ljuset är sanningens ljus, för Fylke är vår egen värld. Här följer några av de visdomar vi finner i dramat om ringen, dramat om vårt liv och vår värld.

Ondskan är verklig. De av oss som sett onda handlingar utföras på ett tveklöst och direkt sätt vet hur det känns: vi märker att vi befinner oss i ett krig. För många ungdomar idag skedde denna förändring när de på teve såg två passagerarplan långsamt flyga rakt in i de två mycket höga skyskraporna i New York, i vilka flera tusen människor börjat sin arbetsdag. Det var en vacker molnfri sensommardag men kriget var ett faktum. Min farfar upplevde något liknande den sensommardag första världskriget utbröt. Min far upplevde detsamma när han var 21 år gammal och Andra världskriget just brutit ut. Ondskan är tydlig, naturalistisk, enkel och brutal. Det är inte bilderna vi tänker på utan känslan, insikten, förståelsen inom oss. Här handlar det inte om inre frid eller positivt tänkande.

Ondskans värld är inte där genom att du skapar den. Den finns där även om du sover eller inte anser att den finns där. Ondskan har alltid funnits här men du och jag har inte alltid funnits här. För en elev kom upptäckten av ondskan när de två småsysterna våldtogs av fadern och en kompis. Ondskan dök inte bara upp obegripligt. Den fanns där redan. För en annan elev skedde insikten när en tjej i klassen hängde sig i parken. För en tredje elev kom upptäckten när flickvännen satte sig i snön och frös ihjäl sig. För en fjärde elev skedde insikten när Fadimes pappa sköt sin dotter för hederns skull. Ondskan finns där. Vi skapar den inte genom känslor eller tolkningar.

Många intalar sig att vi är i en annan värld, att vi är i övre Eden där det inte finns någon orm. Religiös fanatism ropar om en orm men det fäster vi oss inte vid. Låt dem ropa. Vi har det bra. Det är detta som Tolkien skildrar i början av Sagan om Ringen. "A district of well-ordered business" tänker hobbitarna om sitt Fylke. De satsade på hemtrevlighet och positivt tänkande och brydde sig allt mindre om mörkrets krafter som rörde sig i världen utanför.

De liksom vi trodde att tro och ro och frid och positivt tänkande är regeln för alla vettiga människor. Överdrivna föreställningar om det onda hör inte hemma i en sådan värld. De benämns som fanatiska, psykiskt obalanserade. Vi, liksom hobbitarna ignorerar skyddsänglarna, väktarna, de andliga varelser som skyddar oss. Att vara skyddad men ha glömt detta faktum är en farlig belägenhet. Sagan om Ringen handlar om att vakna upp ur denna glömska.

En elev skrev för några år sedan sitt specialarbete om änglar. Han sa i sitt förord något mycket viktigt: om änglar är det viktigt att veta lite grann men inte för mycket. Detta gav jag högt betyg åt. Bibeln säger inte alltför mycket om änglarna. Det är väsentligt att inte glömma dem. De skyddar oss. Men samtidigt är det inte hälsosamt att spekulera för mycket. De har inte kroppar som vi. De lovsjunger Gud, de har särskilda funktioner i Guds ekonomi. Vissa av dem, ärkeänglar kallade, får särskilt viktiga missioner – ängeln Gabriels mission till Maria är kanske den i särklass största. Men vi är människor och bör komma ihåg vad Merry och Pippin säger i Sagan om Ringen: att leva på höjderna är ingenting en människa kan göra någon längre tid. Vi måste vara hemma på vår egen jord och finna glädje där. Men det är viktigt att veta hur änglarna vaktar oss genom Guds försyn.

Vi behöver alltså Sagan om Ringen. Det är kanske inte orsaken till att Tolkien skrev men säkerligen varför Gud hade honom att göra det. En

sådan inoportun fantasyskapelse mitt i en tid av ironi och skepticism. Hopplöst för kritikerna, som nästan alla tagit miste och suckat över berättelsens gigantiska popularitet. Berättelsen är en lång och mycket vacker väckarklocka.

Vårt krig mot det onda börjar inte med sekularismen psykologi utan i Edens lustgård. "Tror du på att et där har hänt, det där med Adam och Eva?" utropar ibland någon härligt naiv elev. Vi är mitt uppe i det krig som startade där. Våra fiender är inte enbart terrorister som förstör städer och dödar oskyldiga civila. Vi har också andliga terrorister. Deras makt och spridning är imponerande. De kommer inte från Saudiarabien eller Afghanistan eller Palestina, de kommer från helvetet. Ja, just det, helvetet finns. Vi behöver inte pressa allegorin de svarta ryttarna för att se vilka de är. Mordor är verklighet och det är en fruktansvärd verklighet. Man minns Nils Poppe i Bergmans Det sjunde inseglet: Det är dödsängeln som kommer och han är mycket stor!!

Från helvetet kommer också små onda saker i vår vardagliga värld. Tänk på hobbitarna när de återvänt till Fylke bara för att se hemtrakten förstörd av girighet och maktgalenskap (tyvärr inte skildrat i filmen). Det är nästan värre än att vara i Mordor. När mina elever, ungefär hälften av dem, berättar om skilsmässan som sprängt familjen, handlar det om Mordors handlingar. "Jag har haft det lite struligt hemma" kan eleven heroiskt uttrycka det. Studierna har kraschat men det är inte det värsta. Känslorna i magen, insikten om den kraft som söndrar och förstör är värre. Tala med en sådan elev om ont och gott och relativismen är som bortflugen. Det onda är verkligt. Det stora kriget börjar och slutar hemma i familjen.

Sagan om Ringen får många gymnasieelever att inse storleken på det onda. I filmatiseringen görs detta tydligt. Ja minns den flämtningen som kom i biopubliken på premiären av första filmen. Ondskans torn och utsikten från dem var överraskande. Min son hade aldrig sett något liknande. Många elever har filmen hemma och ser om den. Mäktigheten är inte endast filmatisk: ondskan är större än vi tror. Det onda ögat må besegras i en form, men den dyker ständigt upp igen i andra former. Dess storlek är häpnadsväckande. Samma känsla uppstod den eftermiddag då jag kom hem från tandläkaren vid halvtretiden och råkade sätta på teven och fick in BBC. Ett plan hade just kört in i det ena av skyskraporna. Ondskan är större än vi tror.

När Gandalf kommer tillbaka och berättar för de häpna hobbitarna att kriget snart kommer över dem och att ringen är enda möjligheten till någon seger, kommer insikten om ondskans storlek till Frodo. Allt kan gå förlorat, säger Gandalf. Mörket är så pass mäktigt att hela vår tillvaro fullt möjligt kan gå under. Även om vi gör delsegrar – ta till exempel murens fall 1989 – kan vi nå endast temporära framgångar mot en ondska så omfattande.

Att bli desperat och modlös är dock ingen lösning i en situation som denna. Det finns hopp men detta hopp ligger inte i att möta det onda med ont, att möta makt med makt. Jesus säger till Petrus: den som dödar med svärd kommer att dö för svärd. Enligt Sagan om ringen är det onda inte tillfälligt utan odödligt. Vi når temporära framgångar, vi kan döda de yttre former för ondskan som hotar oss, men ondska själv kommer vi inte åt. Ondska är ingenting vi utrotar. Också detta låter Tolkien Gandalf

säga. Vi kan aldrig ta bort Saurons ondskan. Vi kan inte tolka bort det som hänt. Ständigt nya former av ondskan kommer att dyka upp och Sauron är endast tjänare åt själva ondskan som är fruktansvärd och personlig.

Vad kan vi göra? Vi kan inse krigets verklighet. Det är ett kulturkrig, ett religionskrig, ett värderingskrig, ett utbildningskrig. Alla de kroppsliga former av ondskan tar vi besegrade. Vi kan slå vapnen ur händerna på fienden men inte komma åt vapenbäraren. Vi kan krossa relativism och skepticism men vi når inte kraften bakom. Gandalf undervisar oss om att den är odödlig. Endast en enda person kan gå in i den Onde och besegra honom inifrån och han gör det genom en motrörelse, genom att ta alla skador och alla sår i sin offerdöd. Vi kan det inte.

Hur ska det goda kunna segra över det onda? Genom att omfamna det svaga, genom att ta emot smärtan. Vapnet är offret, självuppgivandet, smärtan och döden. Ondskan har nämligen begränsningar. Den onde är begränsad till makt. Han kan inte använda sig av svaghet, han vet inte vad man gör med den. Han är begränsad till stolthet och kan inte använda sig av ödmjukhet. Han kan bara tillfoga andra lidanden och smärta men förstår inte sig på att använda sig av lidandet eller smärtan. Det är obegripligt för honom. Djävulen begränsas av själviskheten, han kan inte använda osjälviskhet till något.

Därför triumferar Gandalf över Sauron, trots att mörkret är starkare än ljuset. Ondskans dominans är inte hela situationen. Den onde kan förstöra och åstadkomma död, han kan inte föda och skapa nytt liv. Troll, säger Gandalf, är endast tillfälliga gestalter, skapade av ondskan för att driva med enterna. Orcherna är tillfälliga gestaltningar av mörker för att driva med alverna. Det finns inget nytt liv i några av dem. De kan endast håna och skada, de kan inte skapa liv.

Det är enligt samma logik vi förstår att satir och gyckel är låga former av konst. De kan nedgöra, inte bygga upp. Filmare och författare som jobbar i den genren får alltid korta framgångar, det ligger något dödfött i själva satirens idé. Det är därför Voltaires Candide aldrig älskas av någon elev, trots så många läroboksförfattares höga uppfattningar om verket. Det är därför så många så kallade bra historier där man skrattar åt andra, väcker avsky. Det som älskas är fantasi, inte satir eller gyckel. Sagan om ringen älskas av många och det finns inte mycket satir, gyckel eller drift i detta verk.

Tolkien är inte bara Gandalf. Även barnet, oskulden och kyskheten finns i Sagan om Ringen, vilket naturligtvis irriterar många sofistikerade kritiker. Tom Bombadill står för allt detta. Det krävs ett barn för att känna tyngden av både det onda och det rena och goda. Tyngden av båda är mer uppenbar i denna berättelse än någon annan skriven under 1900-talet. Lyssna på texten om Sam när han mitt i Mordor kikar fram och ser stjärnhimlen ovanför sig (i filmen nedklippt tyvärr): "In the midst of Mordors landscape of death, Sam, to keep himself awake, crawled from his hiding place and looked out. There, peeping among a cloud rack, above a dark tor, high up in the mountains, he saw a white star twinkle for a second. The beauty of it smoked his heart as he looked up out of the forsaken land, and hope returned to him. For like a shaft, clear and cold, the thought pierced him, that in the end the Shadow was only a small and passing thing. There was light and beauty forever beyond its reach."

All ondska vi ser och all ondska vi aldrig får se – skulle det kunna vara en liten förbipasserande historia? Det kommer ju från Satan, han som lyckades beseгра Guds Son under tre dagar. Det kan bara vara en kristen som går så djupt in i det onda att hjärtat vinner rätt till det goda. Tolkien lär oss mer om världen vi lever i än de flesta historieböcker. Som en elev sa till mig efter att ha besökt resterna av ett koncentrationsläger: den som tror på godheten efter att ha suttit i koncentrationsläger måste vara riktigt troende. Men det är just vad Sam säger till oss. Och vi kan sjunga Blinka lilla stjärna med en djupare förståelse efter att ha läst det.

Gränsen mellan ont och gott är i regel mycket tydlig. Moses, Konfucius, Jesus och Muhammed lärde alla ut en enkelt svartvit form av moral. De kulturer som byggdes på dessa män har lyckats bäst i civilisationernas historia. Det svåra har inte varit att se skillnaden på ont och gott utan att genomföra insikten i praktiken. Sagan om Ringen lär oss samma sak.

Vår nordeuropeiska kultur är den första i historien som sålt sin moraliska arvsrätt för en soppa av relativism och sekulärhumanism. Gissa hur länge den kulturen består? Den gestalt i Sagan om Ringen som bäst motsvarar denna relativism är Denethor som inte orkar stå emot, som är för tung av vetande och komplikation. Och liksom relativister och agnostiker vill dra med sig andra i uppgivenhetens mörker, tänker Denethor ha ihjäl sig sjuke son Faramir. Det är en liten hobbit, Pippin, som räddar Faramir från att brinna på mål med den uppgivne fadern.

Moral är inte ett svårt ämne. Det är inte svårt att se vad som är gott. Det är däremot svårt att utföra det. Endast för alltför smarta kulturmänniskor är det svårt att veta vad som är gott. Endast den listige kan hitta på så många komplikationer att det är svårt att veta vad som är gott och ont. Den som drabbats av denna smartheit ryggas tillbaka för alla svartvita skildringar av ont och gott och säger: "Men hur kan du vara så säker på vad som är rätt och fel? Det låter så dogmatiskt."

För den godhjärtade människan är det inte svårt, mörker är mörker, ljus är ljus. Den renhjärtade ser Gud. Den smarte har problem med gott och ont och det är ett moraliskt problem, inte ett kunskapsteoretiskt. Därför är Sagan om Ringen den medicin jag rekommenderar elever som angripits av moralisk imma på vindrutan, ofta föranledd av New Age eller modern psykologi. De förstår snart att det är medicin för godheten smakar bittert när de läser. Hur många föräldrar skulle inte behöva läsa tillsammans med barnen?

Det är inte svårt att se det goda. Jesus säger: Om ni ville göra vad min Fadern vill, skulle ni förstå min undervisning. Aragorn säger detsamma i Sagan om Ringen. Eomer klagar på att världen är upp och ner, man vet inte hur man ska vända och vrida sig. Aragorn säger som det är: samma sak gäller nu som alltid. Gott och ont har inte förändrats. Gott och ont är inte en sak bland alver och en annan bland människor. Vi måste se vad som är vad, både hemma och i den gyllene skogen. Jag minns hur vi läste Sagan om Ringen medan vi studerade filosofi på universitet i Uppsala. Aragorns uttalande ringde som en klar klocka i det dimmiga träsket av emotivism och relativism. De tvivlande professorerna blev kvar i agnostiska dimman men många av oss unga följde Aragorns röst.

Av detta följer att kunskap är inte alltid av godo. När du vet för mycket om en sak börjar du tvivla på dess värde. Merry tänker på ingre-

dienserna i orchernas mat och säger: Ibland är det klokt att inte veta. Detsamma gäller det himmelska brödet, lembas. På grund av girigheten efter för mycket kunskap om det heliga brödet splittrades den kristna kyrkan. Tusentals församlingar härmar idag eukaristin och känner sig snopna. Det himmelska brödet försvann i protestantiska tvivel. Tolkien var noga med att berätta för sina egna söner om det heligaste av allt i hans liv: sakramentet. Jesus är den som ger brödet. Han säger inte: Tag och förstå. Han säger: Tag och ät.

Den kraft som slutligen ska besegra Sauron är inte kunskap eller smartheit, utan Frodo ynkliga insikt om att han ska ta ringen till Mordor fast han inte vet vägen dit. Det sista är viktigt: han vet inte vägen dit. Det är inte med kunskap utan med hjärtat och viljan det onda kan besegras. Detta är Sokrates väg. Att inse hur litet vi vet, att göra en styrka av vår svaghet, att söka med hjärtats svaga ljus. Och möta sig själv den vägen.

Det är fruktlöst att studera fiendens strategier alltför ingående. Det gjorde Denethor och även kung Saul. Det leder till undergång. Om vi tittar för mycket i stenen bedrar vi oss själva. Stenen ger en allt djupare kunskap i komplikationer men räddar oss inte. För Eva var det ett äpple som var denna kunskapens sten. För oss är det i regel en tanke. En enda tanke och vi är på väg in i tårarnas dal. En enda tanke av girighet, lust, förtvivlan, trots, stolthet, oärlighet, ambition, självtillfredsställelse, egen vinst, en enda tanke som inte går tillsammans med Jesus – och vi faller. Kanske detta är Evas frukt också, en enda tanke in i mörker.

Denethor och Theoden rör sig i motsatta riktningar i Sagan om Ringen. Vi kan lära oss mycket av dessa rörelser. Denethor går från liv till död i sina krav på information och förståelse. Det är samma sak som elever som säger: Jag kan inte tro på Bibeln. Jag förstår det inte! Theoden går från död till liv genom att äntligen skicka bort sin rådgivare Ormtunga. Vi har alla en ormtunga inom oss. Att kasta bort ånger och ångslan och gå till handling med hjärtat darrande och Gud i hågen – det är vad som krävs i kampen mot det onda. Tanken lever i det förgångna med ånger och i framtiden med ångslan. Denethor är helt fångad av båda synderna. Handlingen, viljan och valet lever däremot i det närvarande, i det som är för handen, förhandevaren. Liksom denna förhandenvaro är platsen för Guds magi, den magi som Frodo känner i den gyllene skogen, är förhandenvaren också platsen för att välja det goda och skrida till handling. Detta är Theodens rörelse.

För Ringenläsaren står det klart: nästan aldrig har vi problem med att veta vad vi ska göra. Det goda är uppenbart. Men nästan alltid ligger det svåra i att göra det. Som William Law säger i sin *A Serious Call* från 1728 vet varje människa att det enda som hindrar dem på vägen till helighet är viljan. Vi vill inte göra det goda. Har vi någon ursäkt? Nej. Så låt oss skrida till handling.

Det är klokt att se var du dyker innan du gör det. En elev dök utan att se sig för och blev förlamad från bröst höjd och nedåt till tårna. Men i andliga sammanhang gäller motsatsen. Du måste dyka för att upptäcka det heliga. Du kan inte ta reda på det heliga, det heliga måste få ta reda på dig. Jesaja skriver: om du inte tror kommer du aldrig att förstå. Tron och kärleken kan inte vänta in kunskapen och förståelsen. Kunskapen måste tvärtom vänta på kärlekens handlingar och sedan bli kommentator till det som sker, i lydighet och ödmjukhet. Vi kan inte se det goda och

inte se Gud innan vi har ett rent hjärta. Detta hjärta är ögat med vilket du ser Gud.

Bilbo säger i en stund av frestelse tvärtemot: När jag nu tänker på saken så vill jag inte alls skiljas från ringen och jag kan verkligen inte förstå varför jag skulle det ! För att se det onda måste vi ibland inte se för mycket, inte tänka på saken som Bilbo gör. En mycket from elev jag hade för många år sedan sa alltid till de andra sofistikerade eleverna: "Hallå, tänk inte för mycket nu. Vad vill du egentligen göra?" Och så lade han in diskussionen på rätt kurs. Motsatsen finns hos teologen Coventry i Newmans roman Loss and Gain: han finner ingen speciell tro i Nya Testamentet men däremot en mängd principer att diskutera.

Sagan om Ringen lär oss att det onda besegrar sig själv. Gandalf förklarar att ringen inte kan förstöras vare sig av din hand eller min. Vi kan alltså inte besegra ondskan. Men vi kan hjälpa den förstöra sig själv. Det är en princip som finns i aikido: vi låter ondskans kraft ta kål på sig själv. Det är så Jesus besegrar Satan på Golgataberget, det är påskens centrala mysterium. Det är också under påsknattens vigilia vi döper in nya människor i kyrkan, den natt Satan blir besegrad av Jesus.

Gud gör under påsken vad Frodo gör i Sagan om Ringen – besegrar det onda med enkel svart-vit uppfattning om det goda vi måste göra utan att veta riktigt hur. År 2005 inföll ringkastardagen, den dag Frodo kastar ringen, den 25 mars, på långfredagen och Maria bebådelsedag. En märklig dag där tre segrar över döden firades. Men det är en och samma seger. Att gå rakt in i Mordor och sända ringen in i elden – eller så rakt man orkar med tanke på Gollum och ringens tyngd. Som Orfeus gick Gud ner i helvetet för att hämta sin Eurydike – vi människor.

Det onda är en själmotsägande sats. Du kan inte besegra den med någon annan sats. Men de upphäver sig själv. För att detta ska ske måste ett lockbete finnas. I aikido måste ett offer för anfallet finnas. Djävulens måste få attackera Job för att tron på Gud ska segra. Vi människor måste vara lockbete såsom Jesus var det. Nietzsche föraktade temat "den lidande tjänaren" och det onda besegrade Nietzsche, själva tanken fungerade såsom ormen och äpplet i Edens lustgård.

Ringens brödraskap är lockbete för det onda. Gollum offerar sig ofrivilligt. Frodo och Sam gör det frivilligt. Gandalf, Aragorn och de sju tusen vid svarta porten gör det för Frodo och Sam. Vi måste gå med vidöppna ögon in i fällan, säger Gandalf. Jesus på korset är inte ett undantag utan själva regeln.

Detaljerna kring hur det onda besegrar sig själv är något vi aldrig kan räkna ut på förhand, varje situation har sina egna förvecklingar. Men vi känner principen. Vem kunde 1917 räkna ut vad som skulle hända 1989? Varken Gandalf eller Sauron insåg hur viktig Sam skulle bli i kampen mot det onda. Ingen tänkte på Gollums avgörande roll eller hur Bilbos medlidande med Gollum fick långtgående konsekvenser. När det onda ögat äntligen förstår den ödesdigra effekten av Gollum var det för sent, i ett enda fruktansvärt ögonblick syntes själmotsägelsen.

Ändå blir vi som läsare eller åskådare inte helt överraskade för vi minns med Tolkiens hjälp själva sanningen. Liksom Sokrates återerinar den ursprungliga sanningen återfinner vi den inom oss själva. Sagan om Ringen visar sig handla om oss. Fylke är jorden, den tredje stenen från solen. Alla karaktärer i Sagan om Ringen finns i vår värld. Det är vår

egen berättelse vi läser. Det som fascinerar oss är inte effekterna eller fantasin utan det enklaste av allt: sanningen. Inte ens skönheten eller den goda kvaliteten i verket är det mest fängslande, utan just den enkla sanningen. Vi behöver säga: så är det. Ungefär som påven Johannes Paulus II lär ha sagt efter att ha sett Gibsons *The Passion*: så var det.

Evig sanning gjord till tidsligt berättande om människor av kött och blod, det är Sagan om Ringens centrala roll i litteraturhistorien. Få böcker har gjort detsamma. Bara en stor myt kan göra det. Att omvandla evig sanning till det begränsade mediet hos en berättelse i tid och rum innebär att göra det abstrakta konkret, det osynliga synligt, göra själva Ordet till kött.

Det onda används för det goda i denna stora berättelse. Man kan tänka sig den gudomliga försynen ungefär som när en bra kock använder ruttna grönsaker för att göra maten ännu godare. Eller som vävarmästaren som låter vävarnas misstag i varparna blir till intressanta mönster. Många känner bibelcitatet: "Hur outgrundliga är inte Herrens vägar." Många säger det med sekulär ironi och missar budskapet, det är den agnostiska varianten. Men det är endast halva citatet. Andra hälften lyder:

"Vilka rikedomars djup har inte visdomen i Gudskunskapen!" (Rom 11:33) Sagan om Ringen är en sådan kunskap och rikedomarna i berättelsen gör den till 1900-talets stora episka insats. Att alla händelser arbetar sig fram emot det goda är ingen nyhet för bibel läsaren. Men ändå fascinerar det. Att Gud kan skriva rakt med krokiga linjer och göra misstag till juveler. Vi kan inte låta bli att stirra med förtjusning och skaka på huvudet. Det mest onda som hänt i historisk tid, korsfästelsen, blev den efterlängtnade återställelsen. Gudsmord blir till frihet och frälsning, det mest goda i historisk tid.

I Tolkiens epos finns många sådana exempel på försynens dominans. Merry och Pippin tas tillfånga av orcherna. En synbarligen tragisk händelse. Ändå blev de båda hobbitarna, enligt Gandalf, till "två små stenar som startade en lavin". Också Isengards förräderi hjälper till att snabbt få Merry och Pippin till Fangorn, dit de aldrig annars skulle ha kommit.

Man kan konstatera att Tolkien som författare, liksom Gud, har en ganska farlig fantasi. De båda tillåter en stor mängd onda händelser i sina berättelser för att arbeta fram det goda. Vår frälsning, liksom kyrkan i historien, har i vissa stunder hängt på en tunn tråd. Ibland ter sig försynen bisarr, som när kejsar Nero får för sig att de kristna tänt på Rom och börjar en grym förföljelse som nästar utrotar de kristna. Eller som när Josef drömmaren säljs till en karavan som går till Egypten, för att senare vara den som räddar de sjuttio enda kvarvarande judarna på jorden, vilket gör hela den kommande judiska historien och Jesu födelse möjlig.

Sagan om Ringen ger oss det rätta perspektivet: kampen emot det onda. Men den ger oss också vägledning i valet av vapen. Offer, ödmjukhet, vänskap och användandet av språket är några sådana vapen. Att vara politiskt korrekt, listig, smart och kunna marknadsföring nämns dock inte. Inte heller kulturell relativism eller läcker sinnlighet.

Det onda avvärjas av offer. Martyrernas blod är kyrkans utsäde. Modern humanism säger tvärtom: man får inte vara ett offer. Svag sexualitet sa min professor om kristna författare. I Johannes uppenbarelse är det ett

lamm som besestrar odjuret. Lammet segrar genom sin blod. "Varför tor-
kar de upp Jesu blod?" undrar eleven när vi ser Gibson film The Pas-
sion. Blodet är det starkaste i universum och det segrar över djävulen.
Genom att detta fungerade på Golgata fungerar det överallt och i alla
tider framgent. Det är i själva verket mänsklighetens mest lovande
nyckel till framtiden. Att offra sig är kärlekens absoluta höjdpunkt. Aga-
pe är verklighetens innersta egenskap. Agape, utgivande kärlek, är Guds
egen natur. Definitionsmässigt har Gud ingen rival.

Vem är lik Gud? Det är betydelsen av namnet Mikael. I Sagan om
Ringerna finns en Mikael i Gandalf och han är det inför Satan som är Sau-
ron. Frodo, Gandalf och Aragorn är alla, på skilda, martyrer, kristusfigu-
rer. De går alla igenom frivillig död och återuppståndelse. I Morias gap
finns Gandalf sin grav liksom Jesus i en klippa. Aragorn hamnar bland
de döda och löser dem till livet. Frodo skadas i själen, ett obotligt sår, och
ger sitt liv för Fylke, för Sam och de andra. Även alverna är martyrer, de
ger upp hela sin värld eftersom de tre alvringarnas makt nu är borta för
alltid. Några alver lär dock kunna synas på Irlands västkust för folk med
skarpa ögon.

Även Galadriel offerar sig för Fylke när hon slutligen efter inre kamp
avvisar frestelsen till makt. Hon går igenom prövningen, låter sig bli
mindre och försvinna i väst. Frodo förklarar för Sam varför han inte kan
stanna i Fylke utan fara till de grå hamnarna. Han har blivit för allvarligt
skadad av ringen. Han försökte rädda Fylke åt de andra och lyckades.
Men inte för sin själv. Så är det ofta förklara han för Sam. När faran
kommer fungerar det så. Någon måste ge upp livet för att de andra ska
få det. Priset är verkligt och det är betalt, precis som på Golgata. Samma
logik gäller på slagfältet. Mitt liv ger jag för dig, så lyder formeln. Den
var den Maximilian Kolbe löd i koncentrationslägret när han erbjöd sitt
liv istället för en dödsdömd familjefaders. Golgata är regeln, inte undan-
taget.

Detta är goda nyheter och dåliga nyheter. Den goda nyheten är att det
faktiskt fungerar, gång på gång. Den dåliga nyheten är det höga priset,
naturalismen i sanningens seger. Att hugga huvudet av ondskan kostar
godhetens häl som nu kommer att blöda för all framtid. Det finns lika
många spikar i korset som år som gått sedan det hände. Vi korsfäster he-
la tiden för varandras skull. Detta är inte en nödlösning. Människolivet
sker alltid i nöd, det är det som är regel, inte undantag. Så är det i Tolki-
ens sagovärld och så är det hos oss. Du lämnar inte Tolkiens fantasivärld
när du lämnar biografen eller lägger ihop boken. Det är vår värld som
skildras.

Vår själ räddas när den går förlorad i offret. Vår frihet får vi först när
vi binder oss fast vid plikten. Motsatsen till frihet är korruption, makt
och därmed slaveri under synden. Vi blir slavar under godtycke när mor-
ralen blir relativ. Vi blir slavar under lust när sexualiteten blir fri och kal-
las val av sexuell läggning. Vi blir slavar under döden när abort och eu-
tanasi kallas valfrihet. Vi blir slavar under materiella föremål när vi gör
oss fria från själens berättelse och bara tror på det vi kan köpa för pengar.
Ringerna är en perfekt symbol för dessa former av slaveri. Den är en sluten
cirkel, en knuten hand, en orm som äter sin egen svans, dödens och
tomhetens upplysning. Den perfekta tomheten är den dömda själens
tystnad.

Korset är motsatsen till ringen. Korset är regeln, inte undantaget i kampen mot det onda. Korståg är essensen av det mänskliga livet, inte nödlösning eller undantag. Korset har inte ringens elegans eller slutna form. Korset innebär smärta, skada och död, inte njutning av inre lugn eller inre makt, yttre kontroll eller yttre framgång. Korset segrar men endast genom uppgivandet av det egna. Ringen vinner för egen skull, korset låter det egna dö för andras skull.

Det Gandalf säger till Bilbo säger Jesus till oss: ringen har alldeles för mycket makt över oss. Släpp den och du återfår ditt verkliga liv, din verkliga frihet. Men vi svarar i regel som Bilbo: jag gör vad jag vill och jag går vart jag vill. Till oss kommer också inspiration i stunder när vi dyrkar vår ring och hävdar vår frihet, såsom Gandalf säger till Frodo: ta av den, ta av den, din idiot ta av ringen.

Så småningom går det inte att ta av ringen och endast Gollum kan bita av både finger och ring vid Domens rand. Då kan det sägas om Frodo: han var räddad, han var sig själv igen, han var fri. Stackars Gollum har det gått för långt med, han har gått för långt på "sig själv"-vägen. Han har gått så långt att han inte längre har ett jag, han kan inte säga "jag" längre, spegelbilden till "Jag är". Han minns inte sitt namn, han kan endast referera till "precious" och "vi", det legion som mannen med den onde anden refererar till i Nya Testamentet. Det är ett tillstånd då människan blivit fast bland de onda andarna, legion. I detta läge har han förlorat sig själv, sin frihet, sitt jag och även ringen. Liksom kaptenen i Baradur, kommer hans namn aldrig att nämnas i någon berättelse eftersom han själv glömt bort det. Kaptenen säger: jag är Saurons mun.

Den som förlorar sig räddar sig och den som söker sig själv förlorar sig själv i Sagan om Ringen. Orsaken till detta är att Sagan om Ringen handlar om vår värld, inte en fantasivärld och i denna vår värld förhåller det sig just så. Det beror inte bara på att Tolkien är kristen utan på att en kristen är en realist. Det handlar inte om fantasi, det handlar om fakta. Den som offrar sig för andra kommer att leva.

Ödmjukhet är också ett sådant offer. Ödmjukheten har föraktats och ironiserats över bland bildade modernister och postmodernister sedan Nietzsches dagar och den pragmatiska fascismen har inte haft mycket till övers för denna dygd. Den innebär nämligen att man avstår från stolhet och makt.

Endast hobbitar, inte älvor eller magiker, kommer in i Mordor. Endast en fullständigt bedrövad lite hobbit kunde fullfölja det största av alla uppdrag vid Domsflyktan. Om vi inte blir som hobbitar kan vi inte komma in i Guds rike. Detta är något sekulärhumanisten inte kan svälja, det är så... barnsligt. Vår Herre blev en liten hobbit på Golgata och detta blev regeln, inte undantaget. Varken styrka eller visdom kan ta oss särskilt långt på denna väg, säger man på mötet i Elrond. Det är små händer som kan göra något, medan de stora är sysselsatta med annat.

Vänskap är ett offer och ett formidabelt vapen i kulturkampen som pågår. Det känns kanske lite ovanligt. Vår armé är oslagbar för vi är vänner som offrar sig för varandra. Även i militära sammanhang förenar vänskap medan själviskhet splittrar. Splittra och anfälla är en urgammal militär strategi. När Pippin tänder Gondors fyrbåk för bön om hjälp och de många bergstopparna svarar en efter en - en av de vackraste scenerna i filmatiseringen av Sagan om ringen - påminns vi om vänskapens

enorma betydelse. Varje officer vet att få män dör för abstrakta principer men många män gör det för sina vänner. Återigen är Golgata regeln: den djupaste vän vi har dog för oss. Tillvarons kärna är denna Vän.

Den enskilda faktor som betyder mest för ringens förstörande i Sagan om Ringen är Sam. Hans vänskap för herr Frodo är avgörande. Titeln på första delen av eposet är just *The Fellowship of the Ring*. Det handlar om ett vänskapsförbund, ett brödraskap. Detta är en tidlös sanning och den tidiga kyrkohistorien visar starkare än något hur djupt ett sådant brödraskap kan bli. Men samtidigt finns faran ständigt där. Den sorg man känner i Johannes tredje korta brev, när han tvingas utesluta en illojal och fientlig kristen biskop inte långt från Efesus där Johannes lever, beror på sviken vänskap. Johannes är den äldste, den ende nu levande aposteln. Men redan sviker en vigd biskop, kanske vigd just av Johannes.

Merry och Pippin är också nödvändiga för seger och endast vänskap driver dessa hobbitar. När Frodo försöker lämna Fylke i hemlighet för att inte dra in sina vänner i farligheter, konspirerar vännerna och Frodo klagar över att han inte kan lita på någon. De svarar: du kan inte lita på att vi ska låta dig hamna i fara ensam. Till och med när Frodo i förvirrat tillstånd låter lura sig av Gollum att mistro Sam, håller ändå vänskapen.

Det finns vissa dörrar som endast vänskap kan öppna. När vännerna ska försöka ta sig in i Moria berg står det ovanför porten: *Speak friend and enter*. Gandalf försöker förgäves lösa gåtan. Han prövar den ena formeln efter den andra. Efter många kritiska timmar förstår han det uppenbara: säg ordet "vän" på alvspråket och gå in. Det var för enkelt för den vise Gandalf. På samma sätt är det för enkelt för många skarp-sinniga att Vännen på korset bara vill ha dig som vän. Moder Angelica på EWTN brukade ibland sluta sina program med den barnsliga devisen: Kom nu ihåg att vara vän med Jesus! Kan det vara så enkelt!?

Sam bär Frodo på slutet liksom Simon från Cyrene bär korset åt Jesus. Det märkliga för Sam var att bördan kändes lätt. Han är inte tung, han är min bror. Orden är vapen i kulturkampen. I begynnelsen var Ordet och därför har orden makt över tingen. Gud låter människan namnge alla djur och ting och därvid får de sina rätta namn. Alla ting har skapas inom orden. I orden har allt blivit till, i orden hålls att vid liv. Gud uttalade först ordet, därefter fick tinget existens. I denna stund uttalar Gud alla tings tillvaro och därför pågår existensen. Ordet först, existens därefter, inte tvärtom. Med oss är det oftast annorlunda, vi skapar ordet och betecknar redan existerande ting. Utom när vi skapar dikt som Tolkien gör.

I Sagan om Ringen har orden en magisk kraft. Men vi missförstår ofta detta som en sorts teknologisk genväg. Men ordets magi är formellt kausal, inte materiellt, en viktig skillnad hos Aristoteles. Den inneboende meningen och avsikten med ett ord går över till materiella effekter på ett sakramentalt sätt. Ett ord kan alltså påverka det som ordet betecknar. Tom Bombadills formler räddar Merry och Frodo från olika besvär för hans sånger är starka och hans fötter snabba. Vi glömmer ofta att en sång kan vara stark. Gud skapar allt i musik säger Tolkien i *Silmarillion*.

Frodo har också del av denna magiska kraft när han kallar på Tom. Genom att ropa Toms namn sker två mirakel, ett andligt och ett fysiskt. Först verkar hans röst bli starkare genom namnet. Och Tom dyker verkligen upp. Om vi tycker detta är svårt att acceptera kan det bero på vår svaga religion. Gud själv ber oss kalla på hans namn, göra saker i hans

namn, leva med hans namn. Vi vet alla vad sakramentala ord är, ord som påverkar det som betecknas. Många performativa ord är just dessa magiska ord: "jag döper dig" eller "detta är min kropp" eller "jag älskar dig" eller "jag hatar dig".

Sådana ordsammanställningar är inte etiketter eller beskrivande fraser med emotiv funktion, de är vapen, de är svärd, de är pilar som träffar människor i deras hjärtan. Hela Sagan om Ringen är ett stort vapen i kampen om människors hjärtan, ett vapen som tränger genom massiva rustningar. På en bioforeställning såg jag ett gäng stora mc-killar sitta och hyssja på alla kids – det var viktigt nu.

De mäktigaste orden är namn, egennamn, namn på personer och platser. När den svarte ryttaren bankar på dörren och ropar Öppna i Mordors namn, finns hela vidrigheten och skräcken i Mordor närvarande innanför dörren. När Frodo på Väderklint mötte den svarte ryttaren hörde han sig själv ropa: O Elboreth, o Gilthoniel, när han slog ryttaren med sitt svärd. Efteråt säger Aragorn. Alla svärds klingor förstörs som tränger in i den kungen. Mer dödligt för honom var namnet Elboreth.

Vad finns det för makt i ett namn? I Jesu namn drivs djävlar ut. Exorcism fungerar endast genom kraften i namn. I ett namn finns allting. I ett enda namn skapades universum: i namnet Jesus Kristus. Guds kärlek, Guds tanke, Guds skapande ord Logos. Guds Son sprider det ljuset i vilket vi skapar dikt och musik, filosofi och teologi. Till och med trivialiserande teorier om romantikens namnmystik kan skapas endast i det ljuset. Långt innan romantiken frågade Moses frågan om namnet på berget vid den brinnande busken. Och Gud svarade: Jag ÄR. I en värld där mycket ont skapas av små ord frågar vi oss vilken kraft som är starkare än ondskan. Vi får samma svar igen.

4. Himmel och helvete

Eleverna höjer alltid ögonbrynen när de får veta att deras lärare, fast han verkar vettig i övrigt, tror på himmel och helvete. Hur är det möjligt att förnuftet slinter så?

Att tala om himmel och helvete väcker upp en bild av ett trevåningshus, det mytiska huset med helvetet underst, himlen överst och vi mitt emellan, till hälften änglar, till hälften djävlar. Som en uppgift på religionskursen ser vi ofta en film från History Channel som just heter Himmel och Helvete där människor jorden runt intervjuas om sin tro på dessa platser.

Men sånt där kan vi ändå inte tro på säger ofta svenska gymnasister. Vadå "under" eller "över"? Världen styrs av samma fysiska lager och det finns inget under eller över, allt är relativt till observatören, får vi lära oss. Eftersom det inte finns någon absolut referenspunkt kan vi inte tala om något övre eller undre. Inte heller egentligen om något vänster eller höger.

Det är då jag deras tokige filosofilärare kommer med repliken: Men himmel och helvete handlar ju inte alls om det !! Vilken missuppfattning ! Hur naiv tror ni jag är ?! Den kristna trosbekännelsen talar om något annat. Den har aldrig syfta på att Jesus gick neråt eller flög uppåt i fysisk bemärkelse. Varför tror du det? Vilken naiv uppfattning har du om den kristna tron? Det är en sak att använda bilder av "himmel" och "helvete" men dessa bilder syftar ju på vissa mycket angelägna fakta, inte väderstreck.

Tvärtom handlar det om två faktiska omständigheter om helheten av mänsklig existens, tillsammans med hela det kosmos vi känner till. Vi talar alltså om hela tillvaron, inte om ynka väderstreck hit eller dit. När jag ritar på tavlan och drar ett rakt streck åt höger som slutar vid en T-korsning där en väg går uppåt och en nedåt, så talar jag sanning. Men det är inte geografi !

Om det handlade om geografi eller fysik så vore det helt riktigt att göra sig av med gammal mytologi. Då kan vi, som min gamle professor, avskrika helvetet som en skrämmande myt och himlen som en önskemyt och Jesus som en vag historisk figur som ingenting skrev.

Men himmel och helvete är fakta om något mycket mer än geografi. Trosbekännelsen säger inte ett ord om att försöka placera helvetet eller himlen kosmologiskt. Istället är helvetet ett mycket viktigt faktum om den mänskliga existensen tillsammans med hela kosmos, inte separerad från det. Helvetet är en faktisk dimension av död, ensamhet, kärlekslöshet, ofrihet och kyla. Helvetets möjligheter är direkt upprörande för oss och en förstörelse av det vi vet är det bästa: att leva i kärlek till andra.

När vårt kosmos leder fram till denna fruktansvärda verklighet i människans natur, vet vi att det har gått mycket fel. En isolerad människa finns inte. Den dimension som helvetet utgör angår oss därför alla. Vi måste bära varandras bördor. En man som var Gud bär alla våra bördor: Jesus. Därför går han efter uppståndelsen ner i dödsriket och räddar såsom en ny Adam alla de förlorade. Det är den högsta tillvaron, himlen i arbete.

Jesu uppståndelse till himlen pekar i rakt motsatt riktning mot helvetet och anger den andra möjligheten för människan, en dimension av kärlek. Denna faktiska existens omfamnar all bortvisad kärlek, ger sig i förbön och kärlek åt alla andra människor. Människan finner i himlen den viloplats som är lokaliserad mitt i Guds form av vara. De två möjligheterna för människan, eller kosmos utvecklade till människa, är inte symmetriska. De är väldigt annorlunda, den ena kan inte jämföras med den andra. De djup vi kallar helvete kan endast människan ge till sig själv, ingen annan gör det. Helvetet består i människan ovilja att ta emot det goda i sin fullhet. Det består i begäret att själv, ensam och isolerad, vara Gud. Det är förstörelsens motrörelse, förhärlikt till revolt mot auktoritet.

Helvetet är alltså det faktum som demonstrerar självtilräckligheten. Det är isoleringen i sig själv. Människan vill inte ta emot utan ensam stå på sina egna ben och i allt högre grad vara onåbar. Det är att endast vilja vara sig själv, inte vara för andra.

Motsatsen är himlen som endast kan tas emot, inte ges av sig själv till sig själv. Ingen insikt eller handling kan ersätta detta emottagande. Himlen är det faktum som till sin natur är sådant att ingen har gjort det åt sig själv. Himlen kan inte göras åt sig själv, himlen är "donum indebitum et superadditum naturae", en gåva oförtjänt ovanpå naturen.

Det är i endast människan som kan utlovas himlen, eftersom det handlar om medvetet mottagen kärlek. Helvetet är ensamheten i revolten emot detta löfte och mottagande. Först här börjar det kristna budskapet synas. Det är inte en plats i kosmos. Det är inte en metafysisk dimension. Jesu agerande när han uppstår är detsamma som den himmel han uppstår till. På samma sätt är vår själ detsamma som den himmel själen kommer till vid kroppens död, försåtvitt vi är i det välsignade tillståndet. Det är kristologiskt och historiskt, det är kristen naturalism in i det övernaturliga. Det är påtagliga fakta som angår varje levande själ. Låt er inte luras, säger jag till eleverna, av fysikaliska modeller som förminskar vad vår tillvaro handlar om. Eller av psykologiska modeller som förlägger jaget till nerver och synapser. heaven.

Vi kan också filosofisk lokalisera himmel och helvete från en annan vinkel. Himlen är en verklighet som blir till för oss när Gud och vi interagerar. Det är inte en stel och stum lokal som är tom ända till Jesus uppstår och då plötsligt befolkas. Det är ett större faktum än så: samagerande. Vi människor är aktörer med intentioner, inte kollin. Himlen är en kontaktplats mellan människa och Gud, tillbedjans och kärlekens plats. Skapandet av denna möjlighet ligger hos Jesus, det är inte en princip som fungerar fristående från den enastående offergärning Gud utförde genom Sonen. I denna offergärning besegrades det biologiska livet och det nya himmelska livet blev till.

Himlen är den faktiska framtiden för mänskligheten. Elever undrar ibland varför en himmel behövs? Jag svarar: för att du har en himmelsk

design och utan himmel blir inte hela du synlig. Men du får denna fulla synlighet som en gåva. Inbyggt i himlen är just ditt mottagande, inte passivt utan aktivt. Sålänge du inte tar emot förblir himlens port stängd. Nyckeln är mottagandet och tacksamheten. Finns det personer som vägrar ta emot? Ja. Kan vi säga att de är dömda? Ja. Kan vi påstå att de nödvändigtvis måste bli dömda. Nej.

Himlen är alltså inte privat. Denna tillvaro sitter ihop med den sista människan, människan som slutmål, mänsklighetens syfte. Himlen är inte futurum endast utan lika mycket presens. Ett av de viktigaste bibliska fakta vi har i detta sammanhang är apostlarnas snabba förväntan på himmelrikets ankomst. I Jesu undervisning och i apostlarnas uppfattning ligger möjligheten att världen är nära slutet. Jesu uppståndelse sätts in i denna förväntan. För oss som inte har den bokstavliga förväntan som apostlarna är ändå betydelsen klar: vi ska delta i himlen, vi ska vara med Gud, vi kommer att få en evig existens i härlighet och kärlek. En ny form av liv väntar oss om vi tar emot den. Det är denna form av världens slut vi tror på, inte den som kan placeras i årtal, såsom adventister har gjort flera gånger under historiens gång.

Himlen är det faktum att vi går över dödens gräns till den kommande dimensionen – som redan börjat. Den enskilda individens hopp om evigt liv, vilket alla människor torde ha djupt inom sig, sammanfaller nu med Jesus. Därmed blir Jesus centrum för all historia, för alla olika historiska tider, han blir historiens slut och världens slut. Mänsklighetens centrum och historiens upphörande sammanfaller i Jesus.

Påstående om Jesu uppståndelse är ytterligare en punkt som måste vägas in: ska vi fatta det fysiskt och naturalistiskt? Många elever kan bara inte tro på "något sådant". Återigen måste jag säga: det är historiska fakta att många kloka och goda människor har trott på detta påstående och tror på detta påstående den dag som idag är. Hur är det möjligt när du inte kan göra det? Du måste medge att det nödvändigtvis finns andra tolkningar än de du tänker på. Annars anser du dig vara oändligt klokare än miljarder människor som levt och tänkt.

Himmelens existens är i själva verket nödvändig både för det som senare ska hända när kroppen dör och för livet här och nu. Himmel och jord hör ihop i en relation. Det finita – vi själva – kan tala med det oändliga. Tror du inte på himlen blir detta samtal inte så effektivt. Om du talar till dig själv eller till religiösa föreställningar, talar du inte till någon. Ändå rekommenderar jag elever att på låtsas tala till Gud – det som händer är ibland att de upptäcker en större dimension, att de plötsligt har en verklig partner.

I kristen gudsuppfattning ligger Guds storhet bland annat i det faktum att han kan och vill tala med det allra minsta i skapelsen. Många poeter har skildrat detta i dikter och noveller – Gud talar i det minsta blomblad, i varje sandkorn på alla stränder. Ofta har poeten själv dock haft fnurra på tråden och inte talat så direkt med Gud. Som en skyddande omväg låter han naturen få prata med Gud. I filosofen Spinozas filosofi går detta så långt att det blir ett metafysiskt system där Gud får vara detsamma som Naturen. Moderna ekologiskt inriktade filosofer hakar på här och ser Gud i fjäll och fors, men håller sig för goda att själva be till Gud.

Logos – ordet som var hos Gud och som är Gud – är anledningen till att ingenting utesluts från Gud. I detta logos skapas allt och därmed har det allra minsta full betydelse. I gymnasiet naturvetenskapliga kurser kan ibland detta faktum lysa fram i böckerna om fysik, kemi och biologi och eleverna suger åt sig detta som svampar. Naturen är en bibel som förutsätts när Bibeln skrivs. Du ser först ut över naturen, det stora rummet universum i vilket vi märker rörelse och krafter. Det är logos, som är Jesus Kristus. I honom kommer allting till och i honom har det sitt varande.

För elever som förstår logos blir de naturvetenskapliga ämnena mycket mer intressanta. Den kris vi idag upplever inom dessa ämnen beror på den sekulära inställningen. När vi får tillbaka den levande logos-tanken får vi mindre bekymmer med motivationen hos eleverna. Fysik och metafysik hör samman och befruktar varandra.

Logos är det vi möter i himlen. Vi får leva i Guds närhet. Logos på jorden är orsaken, den effektuerande orsaken just nu, till att vi kan tala förnuftigt om naturen. Ingenting på jorden är för obetydligt för logos. Detta är orsaken till att bön fungerar. Bön är relationen, den medvetna och ödmjuka relationen till logos. Kan Gud svara på våra böner? frågar eleverna. De frågar egentligen: Kan naturen svara på böner? Är inte bönen bara ett sätt för människan att tillfredsställa ett andligt begär? Bara en bön om hjälp? Bara ett psykologiskt trick att lyfta upp humöret?

På det svarar jag – ofta på grund av tidsbrist – helt enkelt: pröva och se. Har jag mer tid säger jag att det finns tre sorters bön: bön för att du förstår ett sammanhang och bön för att du vill något och bön för att du är kär i något. Den sista bönen är den högsta, du blir lycklig redan innan du ber den, det är ett ögonblicks verk. Många psalmer fungerade så för äldre tiders människor. Det finns en psalm om Maria som fungerar så för mig själv på ett särskilt sätt.

Bön för att du inser ett sammanhang är dock den bön du kan börja med om du är tveksam. Se naturen. Se universums märkliga storhet. Inser den pågående skapande aktiviteten i allt detta stora levande sammanhang. Be och säg: tack ! Andra böner som har med sammanhang är de som fokuserar på din synd. När du ser dina misstag förstår du ett sammanhang. Bönen kan då bli: hjälp mig avstå från misstagen om det går. Eller: tack för insikten om hur synden fungerar i mitt liv. Eller: låt min situation eller situationen för några andra fyllas med några droppar verklig kärlek så att misstagen inte skadar fler människor.

Bön för att du vill något går ut på att du ser ett framtida sammanhang och vet att det kan gå fel. Nu önskar du och ber om att det ska gå rätt. Genom att du fullt inser riskerna vet du också hur en realistisk bön ser ut. Du vänder dig till himlen och ber om påverkan, såvitt det är möjligt. Två som lever ihop kan ha detta som en bra kärleksfull rutin: be för mitt möte klockan tio ! Se om du kan be om stöd ! Denna bön bygger på realistisk insikt i riskerna på mötet.

Bönen bygger i alla tre fallen på det kristna tänkandet kring evighet och tid. Himlen är alla tider samtidigt och därigenom evighet – inte genom utsträckt tidslighet. Himlen är kärlekens aktivitet och därigenom det viktigaste på jorden.

5 Personens naturalism

Jag läser ofta ur Johannes Paulus II's "Kärlek och Ansvar" för eleverna. Det är en svår filosofisk text och den svenska översättningen lämnar säkerligen ett och annat att önska, tacksamma som vi ändå är att den översatts. En annan bok som mig veterligen inte är översatt, på engelska The Acting Person, är ännu mer teknisk i sitt språk men filosofiskt sett lika viktig.

Orsaken till att jag betonar personalismen är att den radikala egoismen hotar unga människor idag. Elisabeth Badinter, den franska författarinnan, genomför i sitt tänkande det Absoluta Egot och är på sätt och vis en modern Max Stirner. Hon menar att kvinnan och mannen idag inte längre är två olika kön utan endast absoluta egon. Det är egots njutning och trivsel som är tillvarons grundvärde. Därmed är gamla tabun som t. ex. otrohet eller incest inte längre aktuella. Egots njutning kan inte hindras med tabun, menar hon. Vissa elever lyssnar på Badinters röst.

En annan lockande ton är Ayn Rand. Särskilt hennes bok Urkällan tilltalar många elever idag. I USA är boken fortfarande en bästsäljare trots att den kom ut för ett halvsekel sedan. Varför? Egoismens förhållande förtrollar. De elever jag har idag som läser Rand och tänker i hennes form av objektivism säger alla: styrkan i egot är det enda vi har att hålla oss till idag. Jag ser dagligen hur relativismen bäddar för den här sortens absolutism: egots absolutism.

När Karol Wojtyła valdes till påve 1978 hade jag nyss börjat läsa Kärlek och Ansvar och jag tänkte: kan en filosof med hjärtat i fenomenologi och hermeneutisk personalism klara av påvearbetet? Jag hade ingen aning om den verkliga storleken på denne profet, filosof och helgonlika polack. Hans filosofi var grundad i Jesus och förenade tro och filosofi. När jag skriver detta har det inte gått ett dygn sedan Johannes Paulus II

kallades hem till Guds hus, han dog igår kväll den 2 april 2005. Hans kropp ligger för visning i Apostoliska palatset i Rom och världens alla 117 kardinaler börjar samlas för nyval.

Johannes Paulus II var folkens påve men särskilt ungdomens påve. Redan som präst i Polen hade han nära och personlig kontakt med ungdomar i sin undervisning. Fast mina elever bor i ett sekulariserat land betyder påven en hel del för dem. Starka känslor väcks inför hans namn och han kommer att gå till historien som den kanske störste av alla Petri efterträdare. För mig som filosofilärare är hans filosofi om den mänskliga personen den bästa medicinen mot absolutifieringen av egot. Gymnasiet är också den plats där personalismen bäst kan förstås, där den betyder mest i livet. När en ung människa får en filosofisk grund för tanken på den unika mänskliga personen, kan mycket vinnas i kampen mot värdelösheten och relativismen längre fram i livet.

Vad består i korthet den kristna personalismen av? Den består i en viss syn på världen och en viss syn på människan. Världen som vi lever i består av många objekt. Objekt är väsen. Mot objekten står subjekten. Subjektet, du och jag, är också ett väsen - ett väsen, som på något sätt existerar och verkar.

Det är utgångspunkten för personalismen. Man kan säga att världen som vi lever i består av många subjekt. Men vi nämner objekten först. Genom att betona objekten betonar vi samtidigt realismen. Om man utgår från subjektet, och i synnerhet det subjekt som är människan, löper man risken att behandla allt på ett subjektivistiskt sätt.

Vi måste från första början göra klart för oss att varje subjekt samtidigt är ett objektivt väsen, ett objektivt något eller en objektiv Någon. Människan är objektivt sett Någon, och detta utmärker henne framför resten av den synliga världens väsen, vilka objektivt sett alltid bara är "något".

Personalismen bygger på denna enkla men mycket viktiga skillnad. Denna skillnad på Någon och "något" gömmer i sig den djupa klyfta som skiljer personernas värld från tingens värld. Genom hela Johannes Paulus' arbete som filosofilärare och senare påve, går tillämpningen av denna djupa skillnad.

Den objektiva värld som vi tillhör, består av personer och ting. Vi har vant oss vid att såsom ting betrakta ett väsen som inte bara saknar förnuft utan också liv; ett ting är ett icke-levande objekt. Vi tvekar att kalla ett djur eller ens en växt för ett ting. Ibland talar vi om ett djur som en person, men inte i riktigt samma mening som om en människa.

Det är inte tillräckligt att uttrycka sig om en människa som ett individ av en biologiskt population, eller som ett exemplar av släktet homo sapiens. Ordet "person" har präglats för att beteckna något mycket mer. Människan får inte begränsas till vad som ryms i begreppet "en individ av ett släkte". Hon har i sig något mera. Detta erfar vi alla och vi vet vad vi talar om. Det är en egendomlig tillvarons fullhet och fullkomlighet som betecknar med ordet "person".

Grunden till denna syn finns i grekisk filosofi. Men alldeles särskilt har vi den judiska och kristna tanketraditionen att tacka för detta begrepp om den mänskliga personen. I Sverige har vi i filosofen och poeten Erik Gustav Geijer en rik kristen personalism. Men hos fenomenologer som Max Scheler och Johannes Paulus utvecklas denna personalism, hela tiden med det kristna tänkesättet i botten.

Den viktigaste grunden till kristen personalism är det faktum att människan äger förnuft, att hon är ett förnuftigt väsen. Vi kan inte påstå detta om något annat väsen i den synliga världen, inte ens de intelligentaste djuren. Hos den medeltida filosofen Boethius finner vi en definition, enligt vilken "personen" helt enkelt är lika med en enhet av den förnuftiga naturen - *individua substantia rationalis naturarum*. Detta utmärker den mänskliga personen i en värld av objektiva väsen, och detta är avgörande för människans egenart.

Det faktum, att personen är en enhet av förnuftig naturen medför att den mänskliga personen samtidigt är det enda subjektet i sitt slag. Det mänskliga subjektet är fullständigt olik sådana subjekt som till exempel djuren har. Ändå är djuren till sin kroppsliga struktur förhållandevis lika människan. Under senare år har samtalet om djuren mycket att ge just för att den mänskliga personen framstår så klart som oerhört olik djurets subjekt.

Du som person och personligt subjekt skiljer dig från även de mest högtstående djuren genom ditt inre. Du skiljer dig genom det egenartade liv, som koncentreras i det vi kallar det inre livet. Hos djuren kan man inte tala om ett sådant inre. Vi kan säga något annat: att inuti deras organismer försiggår liknande biofysiologiska processer som hos människan, knutna till en struktur, som mer eller mindre liknar den mänskliga. På grundval av denna struktur utvecklas hos djuren ett rikt sensoriskt liv, vars funktioner går långt utöver växternas elementära vegeterande och ibland är förvillande lika funktioner, som är typiska för det mänskliga livet, sådant som intellekt och begär, sådant som förhoppning och begrundan.

Ofta måste jag på filosofiekvationerna påminna mig själv och eleverna om att intellektet och begäret har en andlig karaktär. Det vi tänker och begär bidrar därför till att gestalta ett äkta inre liv, något som inte inträffar hos djuren. Det inre livet är ett andligt liv. Denna punkt är mycket svår att överföra till en del elever. De är så vana vid en outtalad grov materialism som kopplas till en värderativism. Kvar blir en skör vanefilosofi, där tillfredsställelsen av de vanliga begärens står för meningen med livet.

Precisera vad du menar med andligt! Så säger ibland eleverna. Det betyder att våra tankar och våra begär alltid koncentreras kring *det sanna* och *det goda*. I dessa två begrepp som vi har ända från Platon och framåt, ingår en mängd filosofiska problem, av vilka följande är de mest centrala:

- 1) Vad är alltings yttersta orsak?
- 2) Hur kan man vara god?

Det första av dessa problem i människans inre liv berör mest intellektet, medan det andra berör begäret eller snarare vår längtan efter det goda. Bägge dessa områden för vårt liv är mera än funktioner; de är snarare naturliga riktmärken för hela det mänskliga formen av vara. Just genom vårt inre väsen och dess liv är vi inte endast personer utan på samma gång hör vi hemma i den objektiva "yttre" världen. Den yttre världen är föremål för vårt intellekt och vi begär saker och situationer i denna värld. Personen är ett objektivt väsen, som i sin egenskap av ett bestämt

subjekt går i den allra intimaste kontakt med hela den rumslighet som världen erbjuder oss. I denna rumslighet finns objekt som vi längtar efter, vi är från början inställda på dem, vi behöver dem.

Du som person får varje dag kontakt inte endast med den synliga världen utan också med den osynliga och framför allt med Gud. "Jag tror inte på Gud", säger många elever, men inser efter några seminarier att om Gud finns är han just denna osynlighet som vi redan är i kontakt med. Detta är ett ytterligare kännetecken på den mänskliga personens egenart i den synliga världen. En människa är en form av naturalistisk gudskontakt, även om Gud är osynlig.

Personens kontakt med den objektiva världen, med verkligheten, är inte endast naturlig, fysisk, så som den är hos alla andra naturens skapelser. Den är inte heller endast sensorisk som hos djuren. Den mänskliga personen knyter såsom ett klart definierat subjekt intim kontakt med övriga väsen just genom sitt *inre*. Den naturliga kontakten är inte det typiska för den mänskliga personen.

Den mänskliga personens samband med världen börjar på naturlig och sensorisk grund. Men sambandet gestaltas i det inre av hennes person. Här ser vi det viktiga för personen: människan mottar inte endast signaler från den yttre världen och reagerar på dem på ett spontant eller kanske till och med rent mekaniskt sätt, utan hon anstränger sig i hela sitt förhållande till denna värld. Hon vill hävda sig själv, sitt jag. Så måste vi göra eftersom personens natur så kräver.

Människan har i grunden en annan natur än djuren, vilket vi ser i medlidandet med djuren. I den finns innesluten en förmåga till självständigt reflekterande och ett beslutsfattande, som yttrar sig i att vi i vårt handlande väljer fritt vad hon vill göra. Denna förmåga kallas den fria viljan.

Tack vare att människan - personen - äger fri vilja, är hon också herre över sig själv. Personen är *sui iuris* för att använda en gammal latinsk term. I nära förbindelse med detta drag hos personen ser vi en annan kännetecknande egenskap. På filosofernas latin uttrycktes den i konstaterandet att personen är *alteri incommunicabilis* - oöverlåtlig. Det är inte fråga om att personen alltid är ett slags enastående och oupprepbart väsen, det kan lika väl hävdas om varje annat väsen, ett djur, en växt eller en sten. Denna personens oöverlåtlighet är istället förbunden med hans inre, med självbestämmandet, med den fria viljan.

Hur fria är vi egentligen? Räcker det inte med en illusion eller en känsla av frihet, fast det egentligen ingen finns? Nej. Ingen annan kan nämligen vilja för mig. Ingen kan sätta sin viljeakt i stället för min. Det inträffar ibland att någon starkt vill, att jag skall vilja vad han vill. I ett sådant fall framträder allra tydligast denna oöverstigligen gräns mellan honom och mig, som bestäms just av den fria viljan. Jag kan avstå från att vilja det som han vill, att jag skall vilja - och just däri är jag *incommunicabilis*. Jag är och bör vara självständig i mina handlingar.

På den grundvalen vilar allt mänskligt samliv; sanningen om all god bildning och kultur handlar om den grundvalen. Människan är inte endast subjekt för en verksamhet utan också dess objekt. Jämt och ständigt gör vi saker som har en annan människa till objekt. I umgänget mellan personer av olika kön och i synnerhet i det sexuella samlivet är kvinnan

ständigt objekt för något slags handlande från mannens sida och mannen ett objekt för kvinnans handlande.

Från början måste vi klargöra, vem som handlar, det vill säga subjektet, och vem handlingen riktar sig mot, det vill säga objektet. Vi vet redan att såväl subjektet som objektet för handlingen är en person. De grundsatser väl övervägas, efter vilka människans handlingar måste rätta sig, då objektet för handlandet är en annan människa.

Här kan vi fundera på ordet nyttja. Det betecknar en viss objektiv art av handlande. Att nyttja, det är detsamma som att betjäna sig av något objekt för handlandet såsom ett medel till målet - till det mål som det handlande subjektet strävar mot. Ett mål är alltid det, med hänsyn till vilket vi handlar. Ett mål förutsätter också förekomsten av medel. Medel kallar vi de objekt, på vilka vårt handlande koncentreras med hänsyn till ett mål, som vi avser att uppnå.

Enligt sakens natur är med andra ord medlet underordnat målet och på samma gång i viss mån underordnat den handlande. Det kan inte vara annorlunda, eftersom den handlande personen betjänar sig av medel till sitt mål - själva uttrycket antyder ett underordnat, tjänstemässigt förhållande hos medlet gentemot det handlande subjektet: medlet tjänar både målet och subjektet.

Som människor betjänar vi oss i många verksamheter av hela den skapade världen, vi utnyttjar dess tillgångar för de mål, som vi själva ställer upp. Vi behöver inte tvivla på att människan naturligt förhåller sig på detta sätt både till den döda naturen, vars rikedomar betyder så mycket för det ekonomiska livet, och till den levande naturen, vars energimängder och värden vi tillägnar oss.

Men det krävs av en förnuftig mänsklig varelse att hon inte förstör eller slösar bort dessa naturliga tillgångar och att hon använder dem med en sådan måtta, att det inte försvårar hennes personliga utveckling. Inte heller får detta utnyttjande hindra de mänskliga samhällena att garantera en rättvis och endrätlig samexistens. Särskilt i förhållandet till djuren, varelser som är begåvade med känslor och är ömtåliga för smärta, krävs det av människan, att hennes nyttjande av dem aldrig får leda till plåga eller fysisk tortyr.

Allt detta är enkla filosofiska grundsatser i den kristna personalismen, som är lätta att förstå för varje människa. Problemet uppstår då det blir fråga om förhållandet till en annan människa, till en annan mänsklig varelse. Är det tillåtet att behandla den personen som ett medel till ett mål och att nyttja honom i den egenskapen?

Problemet sträcker sig över en hel rad områden av det mänskliga livet och samlivet. Ta till exempel sådana fall som arbetets organisering i någon fabrik, eller befälhavarens förhållande till soldaten i armén eller föräldrarnas förhållande till barnet i familjen. Använder sig inte arbetsgivaren av arbetaren? Han använder en mänsklig varelse, för att uppnå de mål som han själv har valt? Använder sig inte befälhavaren av de underlydande soldaterna för att genomföra vissa stridsuppgifter, som han själv har ställt och som ibland bara är kända av honom själv?

Behandlar inte föräldrar barn som medel till ett mål, eftersom barnen själva inte förstår dessa mål och inte heller medvetet strävar mot dem? Mål som bara de själva förstår? Använder inte läraren sina elever för att uppnå mål som de endast med svårighet kan förstå i läroplanerna?

Både arbetaren och soldaten är vuxna människor och fullvärdiga personer. Barnet - till och med det ännu ofödda barnet - kan inte fränkännas personlighet i den mest objektiva ontologiska betydelsen, även om det är sant, att barnet först gradvis skall förvärva en hel rad drag, som bestämmer denna personlighet i psykologisk och etisk mening.

Samma problem syns när vi fördjupar oss i en analys av hela det ömsesidiga förhållande tjej-kille, kvinna-man. Vi träffar på detta problem i olika former och nästan varje elev på gymnasiet känner till det. Är inte kvinnan för mannen i det sexuella samlivet något slags medel, som tjänar till att uppnå hans olika mål, just de mål, vilkas förverkligande han söker i sexuellt samliv? Är inte killen - på samma sätt - för tjejen ett medel på vägen till uppnåendet av hennes egna mål?

Genom att ställa frågorna finner vi ett mycket väsentligt etiskt och filosofiskt problem. Inte främst psykologiskt, utan just etiskt. Ty en person får inte enligt kristen personalism vara *endast* ett medel till ett mål. Det är uteslutet med hänsyn till personens själva natur, med hänsyn till det som varje person helt enkelt är. Hon eller han är ju ett tänkande subjekt och i stånd till självbestämmande - det är framför allt de två egenskaperna som vi finner i personens inre. Följaktligen är varje person på grund av sin natur i stånd att själv bestämma sina mål. Om någon annan behandlar honom uteslutande såsom medel till ett mål, då blir personen våldförd i det som tillhör själva hennes eller hans väsen och som samtidigt utgör en naturlig rättighet.

Av personen såsom en tänkande varelse måste krävas att dessa målen skall vara sant goda. Strävan efter onda mål strider helt enkelt mot personens förnuftiga natur. Här kan vi upptäcka uppfostrans mening, både barnuppfostran och den fostran som gymnasieskolan och all skola bör ha. Det gäller just att söka sanna mål, det vill säga det sant goda, såsom mål för handlandet, samt att finna och påvisa vägar till förverkligandet av dessa mål.

Men i denna uppfostrande verksamhet, särskilt när det gäller elever i gymnasiet, är det aldrig tillåtet att behandla personen som medel till ett mål. Denna regel har den mest omfattande räckvidd. Ingen kan betjäna sig av en person som medel till ett mål: varken någon människa eller ens Gud-Skaparen. Just från Guds sida är detta fullständigt uteslutet, eftersom Han, när Han gav personen en förnuftig och fri natur, i och med detta också bestämde, att individen själv skall fastställa målen för sitt handlande och inte tjäna som ett blint verktyg för främmande mål.

Om Gud alltså avser att styra människan mot vissa mål, så låter Han henne framför allt lära känna de målen, så att människan kan göra dem till sina och på egen hand sträva mot dem. Däri ligger bland annat Uppenbarelseens djupaste logik: Gud låter människan lära känna ett övernaturligt mål, men beslutet att sträva mot detta mål, valet av mål, är lämnat åt människans vilja.

Därför frälser Gud heller inte människan utan hennes personliga medverkan. Denna elementära sanning: personen kan inte vara ett medel för ett handlande (till skillnad från alla andra objekt för handlande, som inte är personer) - är sålunda en manifestation av den naturliga moraliska ordningen. Tack vare den antar denna ordning personalistiska egenska-

per: naturens ordning, inom vars ramar även personliga väsen rymms, måste besitta sådana egenskaper.

Filosofen Immanuel Kant formulerade denna elementära princip för den moraliska ordningen i följande imperativ: gå så till väga, att en person aldrig blir endast ett medel för ditt handlande utan alltid ett ändamål. Men denna princip bör inte uttryckas i den lydelse den fått av Kant, utan snarare på följande sätt: varje gång som i ditt uppträdande en person är objekt för handlande, kom då ihåg att du inte kan behandla henne eller honom endast som ett medel för ett ändamål, som ett redskap. Du måste räkna med att även hon eller han har eller åtminstone bör ha ett eget ändamål. Så formulerad är denna princip en filosofisk grundval för varje rätt uppfattad frihet för människan, och i synnerhet för samvetsfriheten.

Så här långt pratar vi om en negativ lösning på problemet om det rätta förhållandet till en person. Han eller hon får *inte* vara objekt för nyttjande, av den anledningen att rollen såsom ett blint redskap eller medel till ett ändamål, som eftersträvas av ett annat subjekt, står i strid mot hans eller hennes natur.

En positiv lösning på samma problem kan vi upptäcka i kärleken såsom den enda tydliga motsatsen till att använda en person som medel för ett ändamål eller som redskap för vårt eget handlande. Vi strävar alltid efter att en annan person skulle vilja det samma goda som man själv. Men då måste den andra personen känna till detta ändamål och anse det som gott och att han måste göra det till sitt ändamål också.

Mellan mig och den personen uppstår då en särskild bindning: det gemensamma goda och det gemensamma ändamålet. Det är en bindning som förenar oss. Denna särskilda bindning begränsar sig inte till att vi bara tillsammans strävar efter det gemensamma goda – den förenar oss som personer inifrån – och den utgör den väsentliga kärnan i all kärlek. I varje fall kan ingen kärlek mellan personer tänkas utan något slags gemensamt gott som förenar dem.

Just det goda som binder oss samman är samtidigt målet som båda personerna väljer. Den medvetet gemensamma viljan till det goda målet gör att vi ställer oss på jämställd fot med varandra, och utesluter därigenom, att någon av dem skulle söka underordna den andre under sig. Tvärtom är båda två (även om det kan vara fler än två personer som är förenade genom ett gemensamt mål) jämbördigt underordnade det goda som utgör deras gemensamma mål. Den absoluta egoismen i Ayn Rands eller Elizabeth Badinters form har ingen chans i denna bindning utan framstår istället som grov kränkning av den andre. Förmågan till kärlek är det avgörande, att människan är beredd att medvetet söka det goda tillsammans med andra och att underordna sig detta goda med hänsyn till andra och andra med hänsyn till detta goda. Kärleken är ett privilegium för personer! Ingen annanstans finner vi den, endast mellan fria personer. Kärleken är inte någonting en gång för alla färdigt. Den är i första hand en princip som vi människor på något sätt måste rätta vårt beteende efter. Annars kan vi inte frigöra oss från en ren konsumtionsinställning i förhållande till andra personer.

I relationen arbetsgivare-arbetare finns en risk för behandling av arbetstagaren endast som ett medel. Risker är överhängande i bristfälliga sätt att organisera arbetet. Men om arbetsgivaren och arbetaren lever så

att man tydligt kan se det gemensamma goda som båda tjänar minskar risken att behandla individen såsom något lägre än vad han i verkligheten är. Detta "vad han i verkligheten är" är direkt avhängigt av vilken filosofi vi har. Den kristna personalismen ger oss något som inte någon annan filosofi kan ge.

Med personalismen som filosofisk och politisk grund kommer kärleken undan för undan att tränga bort den rena nyttjande- eller konsumtionsinställningen gentemot arbetarens person. I denna förenkling av arbetslivet har bara den väsentliga kärnan i problemet har lämnats kvar. Liknande blir det också när det är fråga om befälhavarens förhållande till soldaten. Om de båda förenas av personalismen kärlek, inte bara själva känslans kärlek, och det ömsesidiga sökandet efter det gemensamma goda, så är det omöjligt att säga att soldatens person endast utnyttjas som ett blint redskap eller som ett medel till ett mål.

Hela detta resonemang kan vi överföra på kvinna-man-relationen. Där ser vi den sunda sexualetikens bakgrund. Här är det endast kärleken som kan utesluta att den ena personen utnyttjas av den andra. Kärleken beror av personernas gemensamma förhållande till samma goda som de utväljer som mål och under vilket de underordnar sig. Detta är inte alltid uttryckt i explicita formuleringar men kan uttryckas bäst med den kristna personalismens tankar.

Äktenskapet är ett av de viktigaste områdena för förverkligande av denna princip. I äktenskapet förenar sig två personer, kvinna och man, på ett sådant sätt att de i viss mån blir ett kött (för att tala med Genesis), eller liksom ett sexuallivets gemensamma subjekt. Hur kan en person försäkra en annan om att han inte för den andre blir ett medel till ett mål - det vill säga ett objekt som används bara för partners uppnående av det egna målet? Endast genom att båda har ett gemensamt mål. Detta mål är avlande, avkomma, familj - och samtidigt de båda personernas hela, ständigt växande mognad samlevnaden.

Äktenskapet har en kristen och objektiv målsättning. Många elever på gymnasiet som tror att de är ateister har i själva verket full tro på det kristna äktenskapet och ser det som självklart att längta efter det liv som äktenskapet innebär. Detta äkta liv skapar möjlighet till kärlek och utesluter principiellt möjligheten att behandla en person såsom ett medel till ett mål och som ett föremål för nyttjande. Den ökande attraktionen i vigsel och äktenskap bland ungdomar idag har sannolikt denna mer eller mindre medvetna målsättning som motiv.

Men för att denna målsättning skall kunna förverkligas i äktenskapet måste vi tänka över själva den personalistiska principen. Vi måste tänka så om varandra att det utesluter möjligheten att vi behandlar varandra som ett föremål för nyttjande. Själva beskrivningen av äktenskapet löser ännu inte det problemet slutgiltigt. Det handlar om sex och hur vi tänker på det området. Med den moderna döds-kulturen kopplad till sex genom ett biologiskt och eugeniskt synsätt - som till och med kallar sig "sexuell frigörelse" - är vi särskilt utsatta för ett missbruk av varandra.

Det visar sig alltid i historien att det sexuella området erbjuder särskilt många tillfällen att (till och med ofrivilligt) behandla en person som ett föremål för nyttjande. Sexualmoralens problematik är vidsträcktare än endast äktenskapsmoralen. Den kan inte behandlas med information i korta sex- och samlevnadskurser på gymnasiet. Problematiken omfattar

många frågor från området för mäns och kvinnors samliv och till och med samexistens. Just inom ramarna för detta samliv eller denna samexistens måste alla en människa med full samvetsgrannhet och ansvarskänsla bemöda sig om det grundläggande goda för alla och envar som helt enkelt är "mänsklighet" eller, annorlunda uttryckt, den mänskliga individens värde.

Om vi behandlar det grundläggande schemat "kvinna-man" så vidsträckt som möjligt, och inte endast inom äktenskapets gränser, så identifieras den särskilda kärlek, som det här är fråga om, som ett slags specifik beredvillighet att underordna sig det goda. Detta goda befinner sig bortom all könsskillnad. Det består av medmänsklighet eller mera exakt - av personens värde.

Många gymnasister har svårt för underordningen. Att låta någon som helst auktoritet finnas - det är svårt för barnen till de som levde ut sin frihet på sextiotalet. En kunskapsbrist finns här. När vi underordnar oss något rent och gott innebär det snarare frihet är underkastelse. Detta underordnande är helt avgörande för kärleken och allra mest förpliktande i själva äktenskapet. När vi vet detta blir frågan om sex före äktenskapet inte längre ett problem som behöver lösas. Det handlar då egentligen inte om att spara sig utan snarare om att positivt älska sitt liv tillsammans med den andra människan.

De objektiva målen för det kristna äktenskapet kan endast förverkligas på en grund där vi erkänner personens värde i hela det komplexa sexualsammanslaget. Detta sammanhang skapar en alldeles specifik problematik när det gäller såväl äktenskapet som andra former för samliv eller helt enkelt samexistens mellan personer av olika liv.

För att kunna förstå helheten av denna problematik måste vi också analysera betydelsen av ordet "njuta" och mer allmänt betydelsen av välbehag eller välmående, målet för så många människor i det sekulära samhället. Vårt tänkande och våra viljeakter, alltså det som är avgörande för det mänskliga handlandets objektiva struktur, följs alltid av olikartade emotionellt-affektiva moment eller tillstånd. Dessa tillstånd, som är i ständig förändring, kommer före själva handlandet, går hand i hand med det eller ger sig tillkänna i människans medvetande efteråt när handlandet redan har avslutats. Själva dessa emotionellt-affektiva tillstånd flätar sig med stor kraft och påträngsenhet in i de mänskliga gärningarnas hela objektiva struktur. Själva den objektiva gärningen skulle inte sällan vara blek och nästan omärklig för människans medvetande, om den inte förtydligades och inpräntades i detta medvetande av olikfärgade sinnesrörelser och känslor.

Dessa känslomässiga moment eller tillstånd utövar nästan alltid något slags inflytande på det som bestämmer de mänskliga gärningarnas objektiva struktur. De utgör inte, som moderna trender kan göra gällande, en självständig intelligens men spelar nästan alltid en stor roll för handlingarnas utseende. Därför finns i den kristna liturgin från den tidiga kyrkans dagar flera viktiga ingredienser för emotionellt-affektiva tillstånd. De bildar en helhet i mässan och ger oss upplevelser av skönhet, andakt och helighet.

Vi måste rikta uppmärksamheten på central fråga: de emotionellt-affektiva momenten och tillstånden, som betyder så mycket i människans hela inre liv, är i regel färgade på ett positivt eller negativt sätt, som om

de innehöll en inre positiv eller negativ laddning. Den positiva laddningen är välbehag, den negativa obehag. Välbehaget uppträder i olika former och skiftningar (beroende på vilka emotionellt-affektiva upplevelser det förbinds med): som en sensuell mättnad, som en känslomässig tillfredsställelse eller som en djupgående, inre glädje.

Obehaget beror också på karaktären av de emotionellt-affektiva upplevelser, som har framkallat det och uppträder i olika former, varianter eller skiftningar: som ett sensuellt obehag eller som en känslomässig missbelåtenhet eller också som en djup sorg. Här måste vi uppmärksamma den särskilda rikedom, variation och intensitet i dessa emotionellt-affektiva moment och tillstånd, som visar sig, när föremålet för handlandet är en person av det motsatta könet. De färgar då handlandet på ett karakteristiskt sätt och skänker det en ovanlig skärpa.

Detta gäller förstås i synnerhet de sexuella handlingar, som är förbundna med det ömsesidiga umgänget mellan kvinna och man. Därför avtecknar sig inom detta handlingsfält särskilt skarpt begreppet "njuta" som betyder uppleva välbehag, det välbehag som i olika skiftningar är förenat med handlingen och med föremålet för handlingen. I umgänget mellan kvinna och man liksom i deras sexuella samliv är detta föremål för handlingen alltid enligt kristendomen en person, aldrig endast en kropp. Denna person blir också den egentliga källan till ett mångskiftande välbehag och till njutning.

Det faktum, att just en person för en annan är källa till upplevelser med särskild emotionellt-affektiv laddning, är lätt att förstå. Det är naturligtvis människan som för människan måste vara ett jämbördigt objekt - en "partner" för handlandet. Denna jämbördighet mellan handlingens subjekt och objekt utgör en särskild grundval för emotionellt-affektiva upplevelser och med dessa förbundna positiva eller negativa laddningar i form av välbehag eller obehag.

Vi kan inte anta att det här är fråga om något slags blott och bart sinnligt välbehag. Ett sådant antagande skulle vara en nedvärdering av den naturliga betydelsen av en kontakt, som i varje enskilt fall bevarar sin mänskliga karaktär av umgänge personer emellan. Inte ens den rent "kroppsliga" kärleken kan sluta att vara en sådan företeelse personer emellan.

Det är därför vi inte kan jämföra djurens sexualliv med människans, även om det är klart att ett sådant existerar även hos djuren och utgör grundvalen för avlandet och därigenom för släktets upprätthållande och fortbestånd. Hos djuren existerar detta på naturens och instinkten nivå, hos människorna däremot på personens och moralens nivå. Detta kan många elever, påverkade av en biologisk och materiell reduktionism, ha svårt att inse, trots att de varje dag erfar det.

Den sexuella moralen uppkommer inte endast genom att personerna är medvetna om sexuallivets ändamålsenlighet, utan också genom att de är medvetna om att de är personer. Denna personmoral är också förknippad hela det moraliska problemet kring erotik såsom en motsats till det goda älskandet.

Detta problem har med betydelsen av ordet "nyttja" att göra. Betydelsen av ordet "njuta" är lika viktig för moralen.

Tack vare att människan har förnuft, kan hon nämligen i sitt handlande inte bara tydligt skilja på välbehag och obehag, utan hon kan dess-

utom så att säga isolera dem och behandla dem som ett separat mål för handlandet. Då gestaltas våra handlingar och val med tanke på antingen ett välbehag vi *vill* uppnå, eller också ett obehag som hon önskar undgå.

Så snart handlingar och val som är förknippade med en person av motsatt kön, gestaltar sig uteslutande eller åtminstone framför allt från önskan om välbehag eller njutning, blir den personen på ett särskilt sätt endast ett medel för ett ändamål. Detta är mycket vanligt och kan lätt te sig självklart i en hedonistisk kultur som vår.

Detta förekommer däremot inte i djurens sexualliv, vilket uteslutande sker på naturens och instinkten nivå och därför uteslutande syftar till det ändamål som sexualdriften tjänar, det vill säga avlande och vidmakthållande av släktet. På den nivån kan sexuellt välbehag, ett rent "djuriskt" sådant *inte* utgöra ett ändamål för sig.

Annorlunda är förhållandet hos människan. Här syns det klart hur personligheten och förnuftet föder en moral. Denna moral är i detta fall subjektivt och objektivt personalistisk. Objektivt, därför att det är fråga om det rätta förhållandet till en individ i ett sammanhang av sexuellt välbehag.

En person får inte enligt kristendomen vara blott ett medel för det ändamål som sexuellt välbehag utgör. Övertygelsen att människan är en person leder till postulatet att underordna nyttjande och njutning under kärleken; inte endast det objektiva nyttjandet utan också den subjektiva njutningen. Upplevandet av välbehag är till sin natur något subjektivt: endast genom kärleken kan det inordnas i det inre och upphöjas till personernas nivå. Det är endast "älskandet" som utesluter detta slags "njutande".

Om etiken skall fullgöra sin egentliga uppgift måste den noggrant skilja det, som är detta "älskande" av en person, från det som bara utgör ett "nyttjande" och "njutande" av personen - även om det döljer sig under kärlekens eller hälsans täckmantel och söker legitimera sig med dess namn. För ett grundligt inträngande i etiken som vetenskapligt system behövs nu kritik av den så kallade utilitarismen.

Kristendomen innebär en kritik av utilitarismen. Utilitarismen har två former: en viss teoretisk konception i etiken och ett praktiskt handlingsprogram. Båda formerna måste kritiseras. Utilitarismen utgör ett karakteristiskt drag i den moderna människans mentalitet och livsattityd. Det är dock svårt att beskriva endast den samtida människan med denna mentalitet och denna attityd. Utilitarismen utgör liksom en evig flodbädd vilken de mänskliga individernas och kollektivens liv har en benägenhet att flyta. Den föddes inte på 1800-talet som en del enklare läroböcker i filosofi gör gällande.

Ändå är det först under upplysningen som utilitarismen medvetet har fått en filosofisk form med sina filosofiska premisser mer vetenskapligt preciserade. Namnet *utilitarism* är förbundet med det latinska verbet *uti* (nyttja) och adjektivet *utilis* (nyttig). Denna etymologi betonar nyttan i allt människans handlande. Nyttigt är det som medför välbehag och utstänger obehag, ger lust och undviker olust och smärta. Välbehag utgör enligt utilitarismen det väsentliga symptomet på människans lycka. Att vara lycklig är detsamma som att leva behagligt.

Alla vet förstås att det angenäma självt antar en rad olika former och skiftningar. Vi måste kunna bejaka en del angenäma ting som andliga

eller upphöjda, och kritisera andra sinnliga, kroppsliga, materiella. För utilitaristen är välbehaget viktigt som sådant. Hans människosyn upptäcker inte den tydliga sammansattheten av materia och ande i en människa, såsom två faktorer som bildar ett personligt väsen, vilket just har den andliga själen att tacka för hela sin egenart. Många elever på filosofikursen börjar med att gilla det utilitaristiska konceptet – vem gillar inte välbehag i största allmänhet? – men inser snart att ett förnekande pågår i denna människosyn.

För utilitaristen är människan begåvad med tankeförmåga och emotioner. Emotionerna gör henne ivrig att finna välbehag och bjuder henne att avlägsna obehag. Tankeförmågan finns där för att människan skall styra sitt handlande på ett sätt som ger henne ett maximum av välbehag och ett minimum av obehag. John Stuart Mill kvalificerade denna primitiva inställning till att även omfatta poetiskt och kulturellt välbehag. Men i grunden hade han samma grundsyn på människan som den tidigare utilitarismen.

Att maximera sitt välbehag och minimera sitt obehag anses av utilitaristen som den självklara normen för all moral. Denna princip kan tillämpas på olika nivåer, inte endast individuellt, egoistiskt, utan också kollektivt, socialt och politiskt. I Sverige på 1700-talet användes ibland uttrycket *utile dulce*, nytta med nöje och detta uttryck har representerat den fortgående sekulariseringen och relativisering av den svenska kulturen. Idag anses med rätta Sverige vara ett av de mest materialistiska länderna på jorden – dock utan att ha den högsta välfärden. *Utile dulce* innebär ett maximum av välbehag och nytta för största möjliga antal människor och ett samtidigt minimum av obehag för samma antal.

Som mina elever ofta visar genom sina åsikter och argument, ser denna princip både skälig och lockande ut till en början – det är rent av svårt att föreställa sig att vi skulle kunna gå tillväga annorlunda när vi pratar om lycka. Att någon skulle vilja finna mera obehag än välbehag i det individuella och kollektiva livet verkar absurt. Men det är också ett missförstånd av kritiken.

En filosofisk analys avslöjar nämligen snart vagheten och ytligheten i detta sätt att tänka om moral och människan. I denna princip för normering av mänsklig aktivitet ligger istället en farlig bedräglighet som får mycket oönskade effekter på en rad nivåer i livet. Utilitarismens väsentliga och objektiva fel ligger i påståendet att det nyttiga välbehaget är det enda och samtidigt största goda, vilket allt annat i människans och det mänskliga samhällets handlande bör vara underordnat. Jag har elever som vill underordna Gud detta välbehag. En värld som är så full av obehag, säger det, kan inte medge existensen av en Gud. Orsaken är denna: Gud måste vara en gud som ger välbehag.

Välbehaget är emellertid inte det enda goda, och är inte heller det viktigaste målet för människans handlande, såsom vi alla kommer att märka under vårt livslopp på jorden. Välbehaget är till sitt väsen något underordnat, något som kan uppträda av en tillfällighet i handlandet. I samhället och den sekulära kulturen sker ett omfattande organiserande av välbehaget. För en kristen är detta organiserande och detta handlande med välbehaget såsom det enda och lägsta målet i strid med den mänskliga strukturen.

Jag som person kan vilja eller göra något som är förenat med välbehag. Jag kan också underlåta att vilja eller göra något som är förenat med obehag. Jag kan till och med vilja eller inte vilja det, göra eller inte göra det med hänsyn till välbehaget eller obehaget. Detta är sant. Kristendomen förnekar inte detta utan tvärtom erkänner det som den realistiska grunden för mänskligt liv.

Men jag får inte betrakta detta välbehag som enda norm för handlande och ännu mindre som en princip, efter vilken jag dömer vad som är moraliskt gott eller ont. Det som verkligen är gott, det som moralen och samvetet uppmanar mig till, är inte sällan förenat just med ett visst obehag och kräver att jag avstår från något angenämt. En person som inte är villig till detta brukar vi inte lita på. Vi är faktiskt ofta direkt besvikna på den personen.

Detta obehag, liksom också det angenäma som jag i det givna fallet avstår ifrån, är för övrigt inte något slutgiltigt mål för mitt förnuftiga handlande. Börjar man eftersträva obehaget har något gått fel. Dessutom är det inte något som på förhand går att bestämma. Välbehag och obehag förenar sig alltid på ett komplicerat sätt med en konkret handling och en konkret situation. Det är därför inte möjligt att på förhand bestämma dem, långt mindre planera eller beräkna dem. Psykologisk förväntan styr oss ofta men vi kan aldrig ha detta som grund för viljan.

Välbehag är dessutom någonting i viss mån ogripbart. Människan har uppenbarligen en design som reser sig likt en gotisk katedral. Vi behöver inte bara golv och pelare utan en hög inre rymd som strävar uppåt mot Gud. Välbehaget på golvet blir inte rent om inte blicken kan höja sig upp längs strävbågarna och ge oss en högre förväntan.

Genom att många elever idag lever i utilitaristiskt påverkade familjer är de ledsamma offer för många svårigheter och missförstånd som utilitarismen gömmer inom sig såväl i teorin som i praktiken. Vi kan fokusera vår uppmärksamhet på ett enda problem, på det som en så avgjord motståndare till utilitarismen som Immanuel Kant också fäste uppmärksamheten på. Hans namn har redan nämnts här ovan i samband med det moraliska imperativet.

Kant fordrar i sitt imperativ att en person aldrig får vara medel för ett ändamål utan alltid endast ett ändamål i vårt handlande. Denna fordran avslöjar en av utilitarismens svagaste sidor: om människans mål och enda eller högsta goda är välbehag, och om detta också utgör hela grundvalen för en moralisk norm i det mänskliga handlandet, då måste följaktligen allt i detta handlande betraktas som ett medel till detta goda och till detta mål. Alltså också den mänskliga individen, såväl min egen person som varje annan. Alla måste uppträda i den rollen.

Om jag accepterar utilitarismens förutsättningar, måste jag följaktligen betrakta mig själv som ett subjekt, som vill ha så många erfarenheter och upplevelser som möjligt med positiv emotionellt-affektiv laddning. Detta är av den sekulära fundamentalismens dogmer. Varje person blir därmed ett objekt, som man potentiellt kan betjäna sig av för att framkalla dessa erfarenheter och upplevelser. Varje annan person utanför mig måste jag därför också betrakta ur samma synvinkel: i vilken mån är hon eller han ett medel för att uppnå välbehag?

I den formen måste den utilitaristiska mentaliteten och inställningen fungera destruktivt på olika områden av mänskligt liv och samliv. Sär-

skilt destruktivt opererar den på det sexuella området. Alltsedan libertinerna vid tiden för den franska revolutionen, över freudianismen och eugenikens profeter, fram till vår tids allt vanligare acceptans av hedonism i form av incest och pedofili, ser vi den skada som den utilitaristiska mentaliteten gör. Den väsentliga faran består däri att det från utilitaristisk utgångspunkt inte går att se, hur samlivet och umgänget mellan personer av olika kön kan placeras på ett plan av äkta kärlek.

Elever på gymnasiet känner i hjärtat vad verklig kärlek gör med oss. Kärleken befriar människan både från nyttjandet och njutandet av personen. Trots att denna kärlek förnekas i praktiken av den utilitaristiska mentaliteten är det ett faktum som de flesta inte kan undgå, att kärleken befriar människan från behandlingen av personen som ett medel för ett ändamål.

Utilitarismen framstår därför som ett program för en konsekvent egoism utan några som helst möjligheter att ingå i en autentisk altruism. Fast vi i filosofiska utläggningar från utilitarister möter principen: ett maximum av välbehag ("lycka") för största möjliga antal individer, så innehåller ändå denna princip en djupt rotad inre motsägelse. Många elever känner denna motsägelse. Så här skriver en elev:

"Jag kan inte påstå mig tro på någon särskild religion, och jag kan inte påstå att jag ännu har hittat någon religion som jag helt skulle vilja leva efter, utan bara att jag hittat religioner som verkar vettiga till vissa delar. Jag kallar mig inte för troende och det viktiga i livet för mig känns kanske inte som om det är att hitta en religion att leva efter, utan snarare att jag mår bra och känner välbefinnande. Men en dag kanske jag hittar en religion som står för mina värderingar."

Under denna försiktiga yta av en 16-åring där välbefinnandet står i centrum, finns en förtvivlan som röjer sig i samtal på våra seminarier. Men genom att familj och samhälle inte vidrör denna förtvivlan får den inga ord. Ingen tydlig distinktion görs mellan välbefinnande och verklig glädje. Välbefinnandet blir som en bur kring fågeln. För att skapa mer välbefinnandet görs burens alltmer trevlig. Men själens näringsbehov glöms och en morgon ligger fågeln död på burens botten.

6 Himmelrikets naturalism i mässan

I detta kapitel kommer jag att föra läsaren genom mässan. På gymnasiet schema finns normalt inte den heliga mässan eller någon gudstjänst alls längre som en naturlig del av studiearbetet. Det är synd. Utan kunskap om liturgi och mässa är det svårt att förstå meningen med livet.

Jag kommer att utgå från att du som läser inte vet så mycket om liturgi och eukaristi och ber dig nollställa dig ifall du känner att du vet mycket om den. Försök följ med även om du har invändningar och känner dig hotad. Det är ett äventyr. I rätt riktning.

Eleverna frågar mig: vad går kristendomen egentligen ut på? Stämmer allt man hör? Jag svarar: gå i mässan och se själv! Först där kan de se på vilket sätt orden "kristen" och "kristendom" egentligen ska användas. Mässan kom först, från och med skärtorsdagens måltid; sedan kom benämningen "kristen" (i staden Antiokia) och till sist kom en arbetsbok – Nya Testamentet, inte riktigt klar förrän på slutet av 300-talet då även den gamla Skriften äntligen sammanfördes till ett med de nya.

Vad är mässan? Ordet är från slutorden i varje mässa: ite missa est. Orden betyder att vi sänds ut med budskapet. På svenska har det blivit: Gå i frid. Men med mässa menar vi idag hela den fest eller liturgi som vi firar när vi träffas för att äta brödet och dricka vinet tillsammans – det bröd och vin som är Jesu kropp. Detta är det dagliga bröd vi ber om i Fader vår och vi bör alltså fira mässan varje dag om det är praktiskt möjligt. Du kan också tänka på påskdagarna: torsdagen och måltiden, eukaristin, fredagen offret på korset, lördagen helig väntan och söndagen segern över döden, uppståndelsen. Alla dessa fyra dagar är närvarande i mässan. Mässa och kristendom är nämligen samma sak. Du kan inte skilja kristendomen från mässan utan att förlora substansen.

Detta verkar egendomligt, säger en elev. Hur kan en ritual vara själva kristendomen? Ritualen kan behövas men vi kan också vara utan den eller byta den till en annan? Eller? Nej. Det håller inte. Jesus utför inte en ritual som verkar passande på torsdagsmåltiden. Han är själv denna ritual. I eukaristin är han den som ger och den som ges till oss. Mäss – kristendom är att vara medveten om dessa tre saker:

- 1 att människan är syndare
- 2 att Gud är direktanvändare av språket
- 3 att Gud räddar genom offer

Mässans antropologi.

Först handlar mässan om att vi inser vad människans intelligens går ut på. Vi förstår att det stora goda är tillgängligt villkorligt. Villkoret är att vi är realistiska om vår egen synd och behovet av räddning. Den kristna antropologin beskriver en människa som har en fallen natur men med den naturliga lagen intakt för medvetandet. Hon söker aktivt Gud men har hinder i vägen. Hon måste bekämpa hindren genom vilja och insikt.

Mässans hermenutik.

Gud är direktanvändare av språket. Det betyder att två andra guds-uppfattningar inte är korrekta. Dels den guds-uppfattning som finns i andra religioner och i deistiska former av kristendom, att Gud är skild från sin skapelse och tvungen att vara för sig själv i ständig självtanke, isolerad från allt skapat. Dels den guds-uppfattning där Gud är ett med sin skapelse, inte kan vara skild från den och utgörs av den. Ofta säger man att naturen och Gud är detsamma. Den tredje guds-uppfattningen är den äkta kristna och den syns i mässan: Gud är skild från sin skapelse men aktiv i sin kärlek till den och en direktanvändare av våra språk så att han direkt talar till oss genom profeterna och apostlarna och allra främst genom evangelierna. Enligt de andra två guds-uppfattningarna är Gud indirekt användare av språk. I den första, deismen, har han sagt sitt och är tyst. I den andra, panteismen, talar han indirekt genom naturen och människornas språk. Båda faller utanför den kristna gudskärleken. I mässan älskar och talar Gud direkt.

Mässans offer.

Vi tar emot *honom*, som är det Nya Förbundet. Detta nya förbund har varit efterlängtat genom hela den mänskliga historien. Realismen i syndabekännelsen ledde till rätt lyssnande när Gud använde vårt språk i läsningarna. Nu är vi framme vid konsumtionen av Gud. Jesus ger sig till oss. Vid hans återkomst vid tidens slut, kommer han inte att ha en enda droppe mera härlighet än han har i detta ögonblick, när vi konsumerar *hela honom!*

Men, säger eleverna, är inte liturgi bara ett sätt att uttrycka vad man tror på? Olika religioner har olika liturgier och olika denominationer inom kristendomen har väldigt olika ritualer? Jag svarar: nej kristendomen är inte lära plus lite ritualer. Först kommer sakramenten, sedan läran. Tänk i den här ordningen: först är Maria medveten i 9 månader om något. Detta hennes medvetande är idag en del av vår liturgi och lära. Maria är därför den första kyrkan, innan ens några apostlar dykt upp Sedan föds Jesus och han liv börjar med lärande, undervisning och genomförande av räddningen genom korsdöden. Alltså räddningen av våra själar från död, synd och djävulen. Därefter börjar

När du går till mässan sker en rad ting som utifrån ser ut som gester. Man säger saker, gör korstecken, knäböjer och står upp, tar en i handen och säger "Kristi frid". Men kom ihåg att detta är historia, det är realism och naturalism - Gud fungerar på detta sätt i verkligheten. Det är med

Gud vi sysslar i mässan. Mässan följer en viss ordning som är ungefär densamma världen över, vilket ger en fantastisk känsla när vi är på resa och hittar ett kapell eller en basilika i ett främmande land och firar mässa där tillsammans med lokalbefolkningen.

Vem bestämmer att mässan ska vara på ett visst sätt? Denna mässordning har förändrats och utvecklats under historien. Men redan på 100-talet skriver Justinus Martyrens så här om den tidiga mässan:

”På den dag som kallas solens dag äger en sammankomst rum på en och samma plats med deltagande av alla dem som bor i staden eller den kringliggande landsbygden. Man läser ur apostlarnas minnen och profeternas skrifter, så länge som tiden tillåter.

När den som läser har slutat tar föreståndaren till orda för att förmana och mana till efterföljd av det sköna som man lyssnat till. Sedan reser vi oss alla och framför böner för oss själva... och för alla andra, var de än befinner sig, att vi skall befinnas rättfärdiga i vårt liv och våra handlingar och trogna budorden och så uppnå den eviga frälsningen. När vi har avslutat våra böner ger vi varandra en kyss.

Sedan bärs brödstycken och en bågare där man har blandat vin och vatten fram till den som leder sammankomsten. Han tar dem och låter lovprisning och ära stiga upp till världsalltets Fader, i Sonens och den helige Andes namn, och han framför en lång tacksägelse (på grekiska: *eucharistian*) för att vi har ansetts värdiga dessa gåvor. När han har avslutat bönen och tacksägelsen svarar hela den närvarande församlingen med en acklamation och säger: Amen. När den som leder har fullgjort tacksägelsen och folket har svarat delar de som hos oss kallas diakoner ut bröd, vin och vatten som blivit ”eukaristi” till alla närvarande och tar också med dessa gåvor till dem som är frånvarande.”

Vi ser här att mässan fungerar ungefär likadant som idag. Om Jesus kom till jorden idag, vilken gudstjänst skulle han känna igen? Hur många andra traditioner har bevarat den mässa Petrus firade varje dag? Mässan hos de första kristna var lika realistisk som den är idag, trots att så mycket hänt under historien. Du får först höra hälsningsorden: I Faderns och Sonens och de helige Andes namn. Du gör samtidigt korstecknet som är den äldsta kristna bönen vi känner till. Det gjordes tidigt som ett litet kors i pannan men idag gör vi det större, panna bröst, axel till axel. Efter hälsningsorden kan prästen tala lite om dagens bejdelse. Det är här dagens helgon kan beskrivas och lite nödvändig kyrkohistoria förmedlas. En av mina favoritpräster, Peter Hornung vid Eugeniakyrkan i Stockholm, kunde tala rätt ingående om vissa helgon och vi som hade bråttom till jobbet efter morgonmässan sneglande lite på klockan.

Du gör sedan en realistisk bekännelse tillsammans med oss andra – och fantastiskt, tillsammans med änglar och helgon och Maria ! – om vem du egentligen är och vilka vi är som människor. De dagar jag inte kan gå i mässa läser jag som regel denna bekännelse för mig själv, den är så grundläggande som utgångspunkt för alla dagens handlingar. Här behöver vi tänka klart. Det finns en utbredd kultursjukdom i vårt samhälle som antyder att vi inte ska se oss själva som syndare. I Svenska kyrkan kan man ibland se texter som ersätter syndabekännelsen – de låter som hämtade ur en populärpsykologisk bok: ”...nu öppnar jag mig

för dig....det som jag har stängt in....allt som blev halft och ofärdigt...allt som blev dunkelt och smärtsamt..." I den klassiska mässan får vi medicin mot allt undvikade språk. Vi säger tydligt klart: Jag bekänner inför Gud allsmäktig att jag har syndat i tankar och ord, gärningar och underlåtelser. Detta är min skuld, min stora skuld". Vid dessa ord slår vi dessutom högra näven mot hjärtat. Vi försöker mena vad vi säger.

Sedan ber vi den saliga jungfrun Maria, Guds änglar och helgon och alla som samlats till mässa att be för oss. Att be för varandra är en huvudsak i Jesu kyrka, både den jordiska och himmelska. Det handlar inte endast om att jag privat öppnar mig för Gud utan om att andra ber för mig, både människor och änglar. Att leva för Jesus i gemenskap med änglar och helgon och den heliga jungfrun Maria är att få dem grundnäring vi så förtvivlat behöver. Kultur och utbildning som saknar detta liv har ett stort meningsbortfall. Detta värdebortfall är fullt kännbart för människor och symptomen blir "gå i väggen", "depression", "studietrött" eller "skoltrött". I samma ögonblick mässans syndabekännelse beskriver vår mänskliga situation och vi befinner oss i änglars, helgons och jungfru Marias sällskap inför Jesus, lyfter slöjorna och det verkligt goda träder fram och ersätter det synbart goda.

I syndabekännelsens naturalism ligger också beredskap för livets vedervärdigheter. När vi berövas det materiellt goda har vi kvar en insikt om Guds godhet mitt i misären. Thomas av Aquinas kommentar till Jobs bok är här en god grammatik. När vi genom syndabekännelsen inser hur litet vi förtjänar av egen kraft, inser vi också storheten i gåvorna. Gåvorna är både materiella och andliga. Men vår blick ska vara på de andliga och den stora andliga gåvan är fri från bristen och begränsningen i de materiella. En person som deltar i mässans syndabeskrivning av sig själv och ber om helgonens, änglarnas, Marias och alla vänner i kyrkan om hjälp – en sådan person vänder sig troligtvis i rätt riktning när olyckorna kommer.

När du satt dig efter att ha tagit syndabekännelsens stärkande medicin kommer Guds direktanvändade av språket. Det kallas ordets liturgi, läsning ur GT, ur NT – breven och ur evangelisterna Markus, Matteus, Lukas och Johannes. Detta är del två i mässtriaden människans synd, Guds ord och Guds kropp. Här vill många elever ha en förklaring. Vadå Guds ord? Är det inte människor som skrivit? Jo men det finns tre sorters text som människans skriver. Dessa tre är väldigt olika till sin inre struktur. De har väldigt olika funktion i våra liv. De måste användas på väldigt olika sätt. Om du tror att all text skriven av människor på något sätt är ungefär samma sak tar du hel enkelt miste. Det är ett allvarligt misstag. Kristendomen bygger på att du har kunskap här.

De tre sorternas skriven text är gudomlig text, inspirerad text och mänsklig text. Gudomlig text bygger liv i oss. Det gör inte de andra två texttyperna. Inspirerad text underhåller det liv som gudomlig text bygger. Det gör inte mänsklig text för den informerar eller roar oss. Om du tar en mänsklig text, t. ex. denna text du nu läser, kan du konstatera att efter en genomläsning kan du lägga bort texten och gå vidare till andra mer roande eller informerande texter. Hade den däremot varit inspirerad kan du ta fram den gång på gång och låta dig inspireras av den, såsom t. ex. Kommentaren till Job av Thomas Aquinas. Hade den varit gudomlig kan du bygga ditt liv dagligen på den, t. ex. Jobs bok i GT.

Enkelt uttryckt är texter skrivna av människor endera livsbyggande, inspirerande eller informerande/roande. Nästan alla romaner och noveller hamnar i den tredje gruppen. Dante och Tolkien kan vara på väg in i den andra gruppen, liksom ett sådant verk som CS Lewis Den stora skilsmässan, en sorts uppföljare av Dante.

I mässan får vi del av den första gruppens texter, de livsbyggande och gudomliga. Gud är den verkliga författaren av dessa skrifter, de är inte bara inspirerade av den helige Ande, de är faktiskt skrivna av Gud. Detta är svårt att förstå för den som inte hört större delen av Bibeln läsas i mässan. En bild som kanske gör detta begripligt är partituret. Katrina från Hassela sjunger sina gamla låtar och någon skriver ner på noter. Låtarna är Katrinas vem som än skriver ner noterna på pappret. Men vi kan se skillnader på stilen och noggrannheten i nedtecknandet och kanske också tolkningen av taktart.

Jahvisten som den förste författaren av Genesis och Exodus kallas, skriver inte på samma sätt som skrivaren av Josua och Domarböckerna. Lukas skriver inte som Markus. Den kunnige linguisten ser många språkliga skillnader mellan Jeremia och Johannes. Men låten är densamma, det är Gud som komponerar. Johannes är mer medveten än Jeremia om Messias och det nya förbundet. Men musikens identitet är densamma. Vi kallar det därför Guds ord.

Du kanske tycker kanske efter detta att läsandet ur Ordet är något naturligt men att Jesu kropp i bröd och vin verkar onaturligt övernaturligt – det är ju att äta upp Gud? Denna reaktion finns hos många människor i historien. Romarna formade ofta anklagelser om "kannibalism" och "människooffer" mot de första generationer kristna som dök upp i huvudstaden. Elever idag har läst och sett Dracula och associerar till Prins Vlads absoluta behov av blod för att leva och hur hans älskade Elisabeta måste ge upp sitt liv och ersätta det med prinsens blod/liv för att få del av det evigheten.

Hur svarade de kristna på romarnas invändningar? Precis som vi svarar idag: det är ett naturalistiskt faktum att Jesus har själv givit ut sin kropp och sitt blod åt oss. Det är ingen mystisk filosofi. Det är inte överandlig symbolik. Det är inget sätt att uttrycka något annat. I en kyrka som inte har eukaristi finns Jesus därför inte närvarande. Också det är ett naturalistiskt faktum. Men kyrkan kan vara vacker och människorna goda. Och kanske de någon gång om året firar nattvard.

Hedningar idag kommer att reagera som hedningar på Roms tid. Det som är lättast att känna igen i kristet liv och kristen gudstjänst är eukaristin: representationen av Jesu Kristi offer, den sakramentala måltid där kristna konsumerar Jesu kropp och blod. Du som besöker mässan kommer att märka att stämningen och atmosfären blir annorlunda ju längre in mot centrum mässan går. Centrum är denna måltid.

Hur ska du förstå denna måltid på Gud utan att missförstå? Det gamla ordet "hokus pokus" är tvivlarens förvrängning av "hoc est corpus meum", alltså "detta är min kropp". Det är sådana förvrängningar av trons sanningar som leder till grova missuppfattningar om vad mässan går ut på och vad Kyrkan är för något. Faktum är att mission i Kina går lättare än i Europa just därför att flera generationer har varit helt utan religion där medan Europa genomsyras av tvivel och relativism.

Under den tidiga kristendomen fick bara de döpta delta i sakramenten. De kristna avråddes till och med från att ens diskutera dessa sanningar med icke-kristna. Därför fick romarna emellertid fritt spelrum för fantasierna, förstärkta av små fragment av sanningar: "Detta är min kropp ... Detta är mitt blods kalk ... Om ni inte äter Människosönens kött och dricker hans blod ...". Att vara kristen, förstod hedningarna, innebar att delta i några konstiga och hemliga riter. En osund och statsfientlig sekt med andra ord.

Att vara kristen innebar att fira sanningen i daglig mässa. Detta var sant från den allra första dagen av det Nya förbundet. Bara några timmar efter sin uppståndelse, sökte sig Jesus till ett bord med två apostlar. Han tog brödet, läste tackbönen, bröt det och gav åt dem. Då öppnades deras ögon ... Han hade gett sig till känna för dem genom att bryta brödet. (Jfr Luk 24:30–31, 35).

Att gå i kyrkan. Detta är ett av de vanligaste samtalsämnen med eleverna. Somliga kan för sitt liv inte få in kyrkans dimension av kristen tro. Som lärare vet jag att tre generationer har sett det som befrielse att inte gå till kyrkan på söndag. Våra svenska arbetarförfattare har gjort det kulturellt trendigt att befria sig från kyrkans ok och därmed har de grävt en grav som många andra europeiska länder sluppit. Fortfarande finns spår bland författare till läroböcker att skildra de svenska autodidakterna som viktiga litterära gestalter i nordens kulturliv. Sanningen är en nihilism och relativism som de flesta av autodidakterna led mycket av. Det värdetomrum och ibland ren värdelöshet som trenden ledde till innebar ett andligt självmord som ibland följdes av ett konkret.

Att inte gå till kyrkan är att inte gå till den verkliga person man själv i botten är. Vi får troligen i en snar framtid läsa självbiografiskt material där denna katastrof vad gäller moral och mening i livet skildras ingående och sannfärdigt. Det banala uttrycket "kyrklig" får då en avgörande betydelse: i tider då ingen med självaktning vill betraktas som "kyrklig" kan de onda andarna dansa på bordet. Inre uttorkning och kulturell ödeläggelse blir resultatet och medierna fylls med underhållning.

En del elever passar på att gå i kyrkan när de är utomlands. Ingen känner dem och de katolska kyrkorna är alltid öppna. Jag uppmuntrar dem att smyga med i pågående mässor, lyssna, känna, tänka, söka Gud. Ett fåtal gör det och har med sig intryck som svär mot det svenska "kyrklig". I det läget stoppar jag två böcker i händerna på dem: Scott Hahns bok om lammets måltid och Jimmy Akins bok om missuppfattningar om mässan. De anar efter läsningen att Gud själv är kyrka, har alltid varit det och kommer alltid att vara det.

Centrum av mässan är brödet – eukaristin. Vi ser i Apostlagärningarna denna koncentrerade beskrivning av den tidiga Kyrkans liv: "De deltog troget i apostlarnas undervisning och den inbördes hjälpen, i brödbrytandet och bönerna" (Apg 2:42). Läs Paulus första brev till korinthierna (kap. 11) där han visar hur noggrann han är med att överföra den precisa liturgiska formen av instiftelseorden från Jesu sista nattvard. "Jag har själv tagit emot från Herren det som jag har fört vidare till er: I den natt då Herren Jesus blev förrådd tog han ett bröd, tackade Gud, bröt det och sade: 'Detta är min kropp som offras för er. Gör detta till minne av mig.' Likaså tog han bägaren efter måltiden och sade: 'Denna

bägare är det Nya förbundet genom mitt blod. Var gång ni dricker av den, gör det till minne av mig" (1 Kor 11:23 – 25).

Detta är de ord du hör varje gång i mässan. Detta är hjärtat av kristen naturalism. Jesus är här på ett direkt och materiellt sätt. Flera hundra års teologi har försökt skydda dig från det skandalösa och befriande i denna direkta närvaro. Man har sagt att det endast är metaforiskt, att "materia" inte är detsamma efter att Jesus uppstått, att brödet fortfarande är bröd men Jesus andligt närvarande osv osv. Du kan lugnt gå tillbaka till äkta kristendom: lika verklig som Jesus är innan han uppstår, lika verklig är han efter han uppstår och lika verklig är han i brödet och vinet. De tre materiella versionerna verklighet är alla samma nåd från Gud. Folk kommer att kalla dig "kexdyrkare" men du vet att Jesus talar sanning. Det räcker.

Står allt detta verkligen i Bibeln? frågar eleverna. Vi får ta det igen: först kommer Jesus och hans kyrka och deras dagliga firande av mässan. Senare, på 50-talet kommer brev och biografier över Jesus som delvis bildar Nya Testamentet. Att fira mässoffret är en självklarhet, ingen tänker på att skriva ingående om det. I andra apostoliska skrifter finn det däremot fler ord om just mässan. Dessa skrifter kallas De Apostoliska Fäderna. Det läromässiga innehållet är identiskt och ordförrådet anmärkningsvärt lika breven i NT. Till dessa apostoliska fäder hör t. ex. Polykarpos, Hippolytos, Ignatius från Antiokia, Clemens av Rom. De är elever till apostlarna och för vidare den ortodoxa katolicismen. De får hela tiden möta förvridningar och misstolkningar. Från dag ett pågår en kristen kulturkamp mot felaktiga tolkningar eller missuppfattningar. Den pågår förstås ännu idag.

Eftersom mässan är i centrum av kristet liv blir sanningarna kring eukaristin centrum för kristen filosofi och teologi. Detta förstod kyrkans apostoliska lärare från början. De var envisa försvarare av de eukaristiska lärosatserna:

1. den verkliga närvaron av Jesu kropp och blod under brödets och vinnets gestalt;
2. liturgins karaktär av offer;
3. nödvändigheten av att ha apostoliskt vigda manliga präster;
4. de rituella formernas betydelse för att offret ska "ta"

De apostoliska lärarnas skrifter utgör således bevis för att Jesu kyrkas eukaristiska sanningar är desamma från evangeliets tid intill denna dag. Naturligtvis har ramarna kring mässans firande förändrats ständigt under seklerna. Ibland har de varit korta och nyktra, ibland mer sentimentala och idylliserande, allt efter tidens känsla. Flera reformer har gjorts och flera sorters versioner av mässan har skrivits. Johannes Chrysostomos skrev t. ex. på slutet av 300-talet en mäsas som fortfarande används i många ortodoxa kyrkor. Biskop Ambrosius i Milano skrev ännu tidigare en mäsas som jag personligen gärna sjunger på grund av dess skönhet. Andra vaticankonciliet reformerade mässan och gav oss den så kallade Novus Ordo som de flesta använder idag.

Men i kärnan av mässan ligger samma liturgi som Petrus och de andra hade. Den tidigaste kristna skrift som har överlevt, förutom Nya testamentet, är en liturgisk handbok – något vi skulle kunna kalla ett mis-sale – som ingår som en del i skriften "Didache" ("undervisning" på

grekiska). Didache kan vi säga utgör den samlade apostoliska undervisningem vid denna tid. Den sammanställdes troligen i Antiokia i Syrien (jfr Apg 11:26), någon gång under perioden år 50–100. Didache använder ordet "offer" fyra gånger för att beskriva Eukaristin, vid ett tillfälle som "det offer som Herren talade om".

Av Didache får vi veta att den normala dagen för liturgin var "Herrens dag" – alltså vår söndag. Vi får också veta att man biktade sig innan kommunionen, något många katoliker längtar efter idag. Tyvärr är bikten ibland svåråtkomlig i många katolska kyrkor och det vore på tiden att vi förblir trogna Didache på den punkten. Till och med i en stad som Assisi kan man få vänta timmar på bikt.

Tanken på bikten innan kommunionen är enkel: tvätta dig innan maten! Eller som Didache uttrycker det: "På Herrens dag skall ni komma samman för att bryta bröd och fira eukaristi sedan ni bekämt era synder, på det att ert offer må vara rent". Den person som är skyldig till grov synd men går till kommunion ändå kan inte räkna med att han har tagit emot Jesus.

Genom att du besöker en mässa och lyssnar på bönerna får du en hel del av klassisk kristen lära. Särskilt i de fyra eukaristiska bönerna ligger en stor och vital del av de kristna sanningarna inbäddade i ett vackert språk. Didache beskriver en sådan bön som vi inte har kvar ordagrant idag. Men den är lyrisk och väl värd att lyssna på:

"Liksom detta bröd var kringspritt över kullarna och samlades till ett, så må din Kyrka samlas från jordens ändar till ditt rike; Ty din är äran och makten genom Jesus Kristus i evighet. Ingen må äta eller dricka av er eukaristi utom de som blivit döpta i Herrens namn...Du, allsmäktige härskare, har skapat allt för ditt namns skull, du har givit mat och dryck åt människorna att njuta, att vi må tacka dig; men åt oss har du gett en andlig mat och dryck och evigt liv genom din Son. ... Tänk, o Herre, på din Kyrka, rädda henne från allt ont och fullkomna henne i din kärlek, helga henne och sammanför henne från de fyra väderstrecken till ditt rike, som du berett åt henne."

Här ska vi särskilt lägga märke till att kyrkan är universell – från jordens alla ändar skall folk komma till Gud. Det är alltså inte en nationell kyrka eller en folkkyrka. Märk också att endast döpta människor kan ta emot Jesus i brödet. Dop – konfirmation – kommunion hör ihop. Tar sig någon odöpt in till kommunionen så "tar" det inte i alla fall. Två vinningar fanns redan – äktenskap och präst – och när någon var sjuk smörjde man med helig olja och bad för tillfrisknande. Och där är redan de sju sakramenten.

Fornkyrkans liturgi lånade mycket från synagogans riter och skrifter och det gör vår tids liturgi också. Jesus instiftade mässan under påsken. Hans "tacksägelse" – eukaristi betyder just det – uppfyller och överträffar alla tidigare påskoffer. Detta är dunkelt för dig som tillfällig besökare i mässan. Vad då uppfylla och överträffa? Vi måste minnas att det gamla förbundet är en dialog mellan Gud och hans folk. Nu har Gud själv instiftat ett nytt förbund där själarna räddas genom Guds eget offer av sig på korset. Detta vet Jesus när han instiftar mässan. Detta förstår apostlarna först en liten tid senare. Denna innebörd av offer finns också i den ursprungliga kristna bönen. Bön är inte endast tacksägelse eller peti-

tion som många tror. Bön är offer för andra i den heliga gemenskapen. Detta ligger i den första eukaristin.

Påskoffret är också grundläggande för vår gemenskap med helgonen och Maria. Om bön endast är tacksägelse och petition blir alla böner för oss av helgonen och Maria rena hokus pokus liksom även våra egna förböner. Den äkta kristna bönen är genomsyrad av det offer Jesus utför när han räddar själar genom sin död på korset. Just därför är vi intagna i den kristna börens gemenskap med änglar, helgon och jungfru Maria, Guds moder. Bönen går alltid till Jesus men genom de heligas gemenskap.

Detta offrets samband var apostlarna medvetna om och flera av dem var också hängivna judar innan de mötte Jesus. Judiska påskböner finns därmed i den kristna liturgin. Tänk på bönerna över vinet och det osyrade brödet i den judiska påskmåltiden: "Vi tackar dig du Evige, vår Gud, världens Konung, som skapar druvan på rankan ... Vi tackar dig du Evige, vår Gud, världens Konung, sorn låter födan växa ur marken". Orden "Helig, helig, helig är Herren Sebaot! Hela jorden är full av hans härlighet" är en annan mycket vanlig fras i den judiska gudstjänsten som omedelbart togs med i de kristna riterna. Att vara kristen är, som många konverterade judar idag också öppet uttrycker det, att vara fullständig jude. Katolicismen är den kompletta judendomen.

En hymn av Påven Clemens av Rom, omkring år 96, året innan han dog martyrdöden, börjar med "Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?" Jesus själv citerade dessa inledningsrader till psalm 22 när han hängde döende på korset. De som hörde honom då borde ha känt igen citatet, och de visste förmodligen också att denna psalm, som börjar med ett rop av övergivenhet, slutar i en triumferande beskrivning av hur alla folk, nationer och raser faller på knä inför Gud. Genom att citera denna psalm visar Jesus sin gudomliga avsikt att trygga alla människors hopp om räddning. Detta är något jag måste förklara för eleverna varje gång vi ska se Gibsons film om Kristi passionsdrama. Utan judisk bakgrund är hans rop på korset obegripligt.

Det judiska ordet "todah" och ordet "eukaristi" betyder båda tacksägelse, men likheterna dem emellan sträcker sig längre än så. Kardinal Joseph Ratzinger har skrivit att "strukturellt talat är hela kristologin", ja hela den eukaristiska kristologin, närvarande i Gamla testamentets todahspiritualitet". Både todah och eukaristin framför sin tillbedjan i ord och i en måltid. Dessutom innehåller todah, liksom mässan, ett oblodigt offer av osyrat bröd och vin.

I sitt brev till kyrkan i Smyrna går biskopen i Antiokia, Ignatius, till häftigt angrepp mot "alternativa tolkningar" av brödet och vinet som florerade på flera ställen. Ignatius stod inte alls för en liberal och vidsynt tolerans som många biskopar i modern tid gör. Ignatius skriver: "Eukaristin och förbönen håller de sig borta ifrån, eftersom de inte bekänner att eukaristin är vår Frälsares Jesu Kristi kött". Han råder de kristna i Smyrna att "den eukaristi må anses vara giltig, som förrättas av biskopen eller den han ger det i uppdrag åt."

Ignatius talar om sakramentet med samma naturalism som de andra apostlarna i kyrkan. För dig som besökare i mässan och för människor i det sekulära samhället står Ignatius och apostlarna för en realism som kan vara chockerande. Liksom biskopen i CS Lewis bok Den stora skilsmässan, som vägrar tro bokstavligen på himlen utan istället vill ha him-

len som en fin metafor, blir även många kristna i vår tid chockerade av den kristendom där brödet och vinet inte är metaforer utan materiell och inkarnerad verklighet. Inkarnation betyder just "i köttet" eller "för-köttligande". En alternativ kristendom var gnosticismen som menade att det gudomliga aldrig blir kött på det bokstavliga sättet. Likadant menade en senare alternativ kristendom, nestorianismen, som förnekade att Maria kunde föda fram Gud, eftersom Gud inte kan bli kött på det sättet.

De alternativa tolkningarna spred emellertid indirekt anklagelserna om den apostoliska kristendomen som en sorts kannibalism. Jag kan höra samma saker sägas av elever idag, åtminstone som diskussionsfråga. Hur kan vi äta Gud? Är det inte ett primitivt sätt att "förstå" evangelierna? Och fortfarande kan ett mummel om katolskt hokus pokus höras.

Den förste filosofiskt utbildade bland de apostoliska fäderna var Justinus martyren, som vi redan mött. Han var inte född kristen utan hörde vid ett tillfälle en relativt obildad kristen gamling svara på filosofiska frågor och svara med en sådan säkerhet och sannfärdighet att Justinus blev övertygad. Strax därefter konverterade han till kristendomen och blev den förste kristne filosofen. Han halshöggs år 165 och vi har kvar protokollet från domstolsförhandlingarna. Han mest kända verk är "Apologia" och "Dialog med juden Trypho". Vi har från Justinus en av de första beskrivningarna av mässan och eukaristin. År 155 skrev han till den romerske kejsaren:

"På den dag som kallas solens dag äger en sammankomst rum på en och samma plats med deltagande av alla dem som bor i staden eller den kringliggande landsbygden. Man läser ur apostlarnas minnen och profeternas skrifter, så länge som tiden tillåter. När den som läser har slutat tar föreståndaren till orda för att förmana och mana till efterföljd av det sköna som vi lyssnat till. Sedan reser vi oss alla och frambär böner för oss själva ... och för alla andra, var de än befinner sig, att vi skall befinnas rättfärdiga i vårt liv och våra handlingar och trogna budorden och så uppnå den eviga frälsningen. När vi slutat våra böner ger vi varandra en kyss. Sedan bärs brödstycken och en bägare där man har blandat vin och vatten fram till den som leder sammankomsten. Han tar dem och låter lovprisning och ära stiga upp till världsalltets Fader, i Sonens och den helige Andes namn, och han frambär en lång tacksägelse för att vi har ansetts värdiga dessa gåvor. När han har avslutat bönen och tacksägelsen svarar hela den närvarande församlingen med en acklamation och säger: "Amen". När den som leder har fullgjort tacksägelsen och folket har svarat delar de som hos oss kallas diakoner ut bröd, vin och vatten som blivit "eukaristi" till alla närvarande och tar också med dessa gåvor till dem som är frånvarande."

Justinus börjar sin beskrivning genom att placera den helt öppet på "solens dag" det vill säga söndag, som var den veckodag Jesus uppstod på. Denna identifiering av "Herrens dag" med söndag är det allmänna vittnesbördet från de tidiga kristna. Söndagen hade uppfyllt och ersatt den sjunde dagen, judarnas sabbat. Det var till exempel på en söndag, när han "kom i hänryckning", som Johannes fick sin syn om Apokalypsen (jfr Upp 1:10).

Justinus martyriern förklarar Kyrkans offer och sakrament. Han använder samma målande naturalism som Ignatius av Antiokia så att han nästan är övertydlig, förmodligen på grund av de många alternativa tolkningarna som var i omlopp:

”Maten som blivit till eukaristin genom hans ords bön, och som ger näring åt vårt kött och blod genom sammansmältning, är både köttet och blodet av den Jesus som blev kött”.

I likhet med de judar som idag konverterar till kyrkan och ser sin judendom som komplett med Kristus ser även Justinus martyren det judiska påskoffret som ett förebådande av Jesu påskoffer av sig själv. Han skriver:

”Och offret av fint mjöl som var föreskrivet att frambäras för dem som blivit renade från spetälska, var samma sorts bröd som brödet i eukaristin...”

Sådan är alltså den universella kristna eukaristin. Läran är densamma över hela världen även om det samtidigt alltid funnits lokala liturgivariationer. Varje biskop är ansvarig för hur mässan firas inom hans område. Historiskt medförde detta att olika regioner utvecklade olika liturgiska stilar: koptisk, kaldeisk, syrisk, romersk, gallisk osv. Det märkliga är dock att så mycket i alla dessa liturgier ändå förblev gemensamt, trots deras stora variationsrikedom.

Med få undantag har alla liturgier samma grundläggande element som vi tidigare talat om:

- 1 syndabekännelsen – att människan är syndare
- 2 ordets liturgi – att Gud är direktanvändare av språket
- 3 eukaristi – att Gud räddar genom offer

Dessutom ser du som besöker mässan att andra saker pågår: sjungande eller reciterande av psalmer, en predikan, en ”änglahymn”, en eukaristisk bön. Mässan var centrum för kyrkans tro och små men viktiga detaljer läggs hela tiden till för att skapa en värdig helhet. Ofta fick påvarna stå för det officiella tillägget. Alexander I införde på 110-talet det vigda vattnet som idag används i kyrkorummet. Han införde också regeln att hostian skall bakas på osyrat bröd – också det en judisk sed. Sixtus I betonade värdigheten i de kärl som innehåller Kristi blod och kropp och föreskrev att prästen är den som skall handha dessa kärl. Han var också den som införde bruket att sjunga trisagion före mässan. Påven Telesphorus komponerade på 130-talet och införde den älskade Gloria som ibland används i mässan efter syndabekännelsen och före läsningarna. Han införde också den sju veckor långa fastan före påsken som vi ännu har kvar. Pius I bestämde påskdagens mässan till den första söndagen efter fullmånen i mars månad.

Kyrkan var noga med att hela tiden bevara den exakta ordalydelsen i de liturgier som ansågs härstamma från apostlarna. Ibland går man tillbaka till Petrus vilket t. ex. påven Anicetus gör ca 150 angående konfirmationens riter. Under det tidiga 300-talet dyker det i norra Syrien upp

en annan sammanställning av traditionen: "Didascalia Apostolorum" ("Apostlarnas undervisning"). Denna samling innehåller textsidor om såväl böner som detaljerade instruktioner för de olika liturgiska rollerna samt föreskrifter för hur biskopar, präster, diakoner, kvinnor, barn, ungdomar, änkor, föräldralösa och resande bör uppföra sig.

Omkring år 215 skriver Hippolytos av Rom sitt stora verk, "Den apostoliska traditionen", där han nedtecknar den liturgiska och teologiska undervisning som den kyrkan hade bevarat sedan apostlarnas dagar. Ett avsnitt skildrar en detaljerad gudstjänstordning för biskopsvigning. I Justinus martyrens beskrivning kan vi "se" mässan, men i Hippolytos verk kan vi *höra* den:

Biskopen: *Herren vare med er.*

Församlingen: *Och med din ande.*

Biskopen: *Upplyft era hjärtan.*

Församlingen: *Vi har upplyft dem till Herren.*

Biskopen: *Låt oss tacka Herren.*

Församlingen: *Det är tillbörligt och rätt.*

Dessa ord används nästan ordagrant i den svenska mässan den dag som idag är. Från 200-talet är också de äldsta liturgiska texter som gjorde anspråk på apostolisk härstamning, St Markus-, St Jakob- och St Petrus-liturgierna – liturgier som fortfarande används på många platser världen över. Kyrkan i Jerusalem, som hävdade att St Jakob varit dess förste biskop, föredrog St Jakob-liturgin. St Jakob-, St Markus- och St Petrus-liturgierna är teologiskt tunga, fyllda av stor poesi och med många citat från Bibeln.

Eftersom få människor var läskunniga vid denna tid och ännu färre hade råd att låta kopiera böcker – en Bibel kostade tre årslöner för en medelklassarbetare – så var liturgin den enda plats där de kristna kunde tillägna sig Bibeln. Därför har mässan varit genomsyrad av Skriften alltsedan kyrkans första dagar.

Även om deras ord talar värtaligt om Kristi offer, är de gamla liturgierna precis lika lovprisande i sina tystnader:

"Låt allt dödligt kött vara tyst, och stå med fruktan och bävan, utan att åstadkomma något jordiskt i sig själv. Ty kungarnas kung och herrarnas herre, Kristus vår Gud, kommer fram för att offras, och för att utges som mat åt de troende. Och skaran av änglar går före honom med all makt och myndighet, de mångögda keruberna, och de sexvingade seraferna, som täcker sina ansikten och som högt ropar hymnen: Halleluja, halleluja, halleluja."

En del romantiskt lagda människor tycker om att föreställa sig den tidiga kristna gudstjänsten som helt spontan och improviserad, ungefär som ett bönemöte i Tornedalen. De tänker sig gärna de första troende som så överflödande av entusiasm, att lovprisning och tacksägelse helt enkelt flödade över i innerlig bön, när kyrkan samlades för att bryta bröd. För vem behöver egentligen ett missale för att kunna ropa "Jag älskar dig"?

En gång i tiden ville jag tro så. Men genom studium av Skriften och traditionen kom jag att inse de goda skälen för att ha en gudstjänstord-

ning. Gradvis drogs jag (medan jag fortfarande var protestant) allt mera mot liturgin, och jag försökte själv konstruera en liturgi baserad på Skrifstens ord. Att det redan var gjort av apostlarna och deras efterträdare, ignorerade jag högtidligt. Därför är det med förstummad förvåning jag ser så många protestanter "skapa fria former för gudstjänst". Kan de inte sin tros historia?

Redan hos den helige Paulus möter vi Kyrkans omsorg om rituell noggrannhet och liturgiska föreskrifter. Jag tror att det finns goda skäl för detta. Jag ber mina romantiska vänner att ha tålamod när jag säger att det inte nödvändigtvis är dåligt med ordning och rutiner. Dessa ting är i själva verket absolut nödvändiga för ett gott, gudfruktigt och fridfullt liv. Utan scheman och rutiner skulle vi inte kunna åstadkomma mycket under en arbetsdag. Vad vore våra mänskliga relationer utan talesätt? Jag har ännu inte träffat några föräldrar som tröttnat på att höra barnen upprepa den där gamla frasen "Tack". Jag har ännu inte mött någon brud eller äkta maka som tröttnat på att få höra "Jag älskar dig".

Trohet mot våra rutiner är ett sätt att uttrycka kärlek. Vi arbetar inte, och tackar inte, och visar inte heller tillgivenhet bara när vi känner för det. Verklig kärlek är beständig och trofast, och denna trofasthet visar sig i rutin. Den kanske mest slående av mässans liturgiska "förfäder" är nog ändå det forntida Israels todah. Det hebreiska ordet todah betyder "tackoffer" eller "tacksägelse", precis som det grekiska ordet eukaristi. Ordet betecknar en offermåltid som man delade med sina vänner för att fira sin tacksamhet till Gud. En todah börjar med att man erinrar sig något dödligt hot, varefter den lovprisar människans gudomliga räddning undan detta hot. Den är ett kraftfullt uttryck för tillit till Guds högsta makt och nåd.

Psalm 69 är ett bra exempel. På samma gång som det är ett nödrop om hjälp ("Rädda mig, Gud!") är det också ett firande av den slutliga räddningen ("Jag vill prisa Guds namn med sång ... ty Herren lyssnar till de fattiga"). Från Antiokia i Syrien, kommer vårt nästa vittne om den nyfödda Kyrkans eukaristiska lära. År 116 skrev den helige Ignatius, som var biskop av Antiokia och troligen elev till Johannes, sju brev som blivit en unik källa om klassisk kristendom. Han skrev alla sju breven på väg till sin dödsdom i Rom. En jordbävning i Mindre Asien 13 december år 115 skylldes på kristna, ungefär som bränderna år 64 i Rom skylldes på dem. Eftersom Ignatius var den mest prestigefyllda biskopen just då valde kejsar Trajanus att döda biskop Ignatius på Colloseum i Rom.

Alla breven skrevs i Smyrna och Troas på sommaren 116. I breven arbetar Ignatius som kyrkolärare. Han förklarar och fördömer de heresier som redan uppstått. Det gäller framför allt gnostikerna som han avfärdar med glödande ord om inkarnationen, nästan i stil med evangelisten Johannes. Det gäller även de judaiserande kristna, såsom ebioniterna som förrätt biskop Simeon, föregångare till Ignatius. Han betonar om och om igen de två centrala elementen i den kristna kyrkan: eukaristin och biskopsämbetet. Det är kyrkans två ben.

Ignatius talar i breven om Kyrkan som "offerplatsen". Och till filadelfierna skriverna han: "Var alltså ivriga att delta i en enda Eukaristi, ty vår Herre Jesus Kristus äger blott ett kött och en enda kalk till förening med hans blod. Det finns ett enda altare liksom en enda biskop jämte presbyteriet och diakonen." Rutiner är inte bara bra i teorin. De fungerar i prak-

tiken. Ordning gör livet mera fridfullt, mera effektivt, mera ändamålsenligt. Ju flera rutiner vi skapar, desto effektivare blir vi. Rutiner frigör oss från behovet att ständigt fundera över småsaker; rutiner låter goda vanor ta över, befriar sinnet och hjärtat så att de kan röra sig framåt och uppåt. Det är den psykologiska sidan.

Det finns en annan sida som är än viktigare: den gudomliga ordningen. Den helige Ande bygger upp kyrkan sekel efter sekel. Nästan varje påve bidrar med den officiella förändring av mässan som legat latent. Regeln för den helige Andes förändringar är enligt regeln: implicit blir explicit. Den kristna liturgins riter är just sådana implicita ordningar som blivit explicita: de är Guds historia.

Liturgin liksom livet måste levas i en värld som både gjorts och räddats av Gud. Liturgin engagerar hela människan: kropp, själ och ande. Jag kommer ihåg första gången jag var med om en mässa i Notre Dame i Paris och jag var en 19-årig filosofistudent från Uppsala. Med min protestantiska och tonårsmässiga agnostiska inställning till "folkens religioner" blev jag minst sagt chockad: nästan alla språkliga uttryck kom från evangelierna och Johannes uppenbarelse. Men mina ögon, min näsa och mina öron fick också vara med: klockorna, rökelsen, statyerna och bilderna. Min kropp fick vara med – ständiga kroppsliga rörelser, stå, sitta, knäfall, korstecken, bugningar mitt inne i gemensamma texter.

Jag stod invid en karmelitmunk som ibland tittade på mig med stora ögon. Jag tänkte efter mässan när jag gick mot en katolsk bokhandel: nu vet jag varför Gud gav mig en kropp – för att jag skall kunna tillbe Herren som en av hans folk i liturgin. Katoliker hör inte bara evangeliet. De både hör, ser, luktar och smakar på det i liturgin. Men det skulle ta mig tio år att äntligen ta steget in i denna kyrka. Det som försenade mig var liberalism, relativism och modern filosofi, särskilt fenomenologin. Jag var dock medveten om att alla skyltar visade i en riktning: till Rom.

Kanske hör vi mässans rop allra tydligast i en fras som ekar genom de flesta av världens liturgi, genom Kyrkans hela historia: "Upplyft era hjärtan!" Vart tar våra hjärtan vägen? Till himlen, eftersom mässan är himlen på jorden. Men innan vi kan se detta klart måste vi förstå mässans olika delar.

Jag brukar med intresserade elever gå igenom rosenkransens alla tjugobilder för att visa vad kristendom är. I samband med rosenkransen ser vi filmen *The Passion of the Christ*, som ju i stort sett är tisdagens rosenkrans. Jag går sedan genom mässans liturgi för att se hur kristendomen fungerar i praktiken. Att börja begrunda mässan och börja upptäcka dess inre logik är att upptäcka sig själv. För om vi inte förstår både delarna och helheten, så *kan* mässan bli tanklös rutin, utan uppriktigt deltagande, och det är den sortens rutin som ger rutin dåligt rykte. Orsaken till att många katoliker faller bort från kyrkan är just de tanklösa rutinernas katoliker. En annan orsak är de liberala katolikerna, ofta med en otrogen och okysk inställning till sex och äktenskap – med påföljande missbruk bland prästerskapet.

Mässan består av två delar: "Ordets liturgi" och "Eukaristins liturgi". Dessa halvor är i sin tur indelade i olika ritualer. I den latinska Kyrkan inkluderar Ordets liturgi en ingångspsalm, de inledande ceremonierna, syndabekännelse och läsningarna ur Skriften. Eukaristins liturgi kan indelas i fyra avsnitt: offertoriet, den eukaristiska bönen, kommunionen

och avslutningen. Även om den består av många handlingar så är mäs-
san som helhet *en offergåva*, Jesu Kristi offer, som förnyar vårt förbund
med Gud Fadern.

Först av allt gör vi korstecknet samtidigt som prästen hälsar oss väl-
komna med "in nomine patris et filius et spirito sancto". Bland de första
kristna var förmodligen korstecknet det mest allmänt utbredda uttrycket
för tron. Det förekommer ofta i dokumenten från denna period. På de
flesta håll brukade man helt enkelt teckna ett litet kors på sin panna.
Några författare, däribland Hieronymus i Betlehem och Augustinus i
Nordafrika, beskriver hur kristna först gjorde ett kors på pannan, sedan
på läpparna, och sedan över hjärtat, precis som moderna västerländska
katoliker gör alldeles innan läsningen av evangeliet – en del kysser se-
dan fingertopparna.

Hieronymus som levde 160-ca225 skriver: "När vi reser någonstans
eller förflyttar oss en bit, när vi kommer till en plats eller lämnar den
platsen, när vi sätter på oss skorna, när vi går till badet, när vi sätter oss
till bords, när vi tänds ljusen på bordet, när vi lägger oss ner, när vi sät-
ter oss – vad vi än gör som bildar en ny handling, markerar vi korset i
pannan." Cyprianus av Kartago säger vid ungefär samma tid att "i ...
korstecknet finns alla dygder och all kraft ... I detta korstecken finns
frälsning för alla dem som har märkts med det på sina pannor" (detta är
förresten en anspelning på Uppenbarelseboken 7:3 och 14:1).

På slutet av 300-talet skriver Johannes Chrysostomos: "Gå aldrig
hemifrån utan att göra korstecknet. Detta tecken är din vandringstav,
ditt vapen, din borg som ingen kan inta. Vare sig människor eller demo-
ner kan attackera dig när du är skyddad av sådan stark rustning. Låt de-
ta tecken undervisa dig i konsten att vara soldat, klar för strid med de-
moner, klar för strid i avsikt att nå rättvisans krona. Du är väl inte okun-
nig om vad korset har åstadkommit? Korset har besekrat döden, förstört
synden, tömt helvetet, detroniserat Satan och återställt hela universum.
Kan du sedan tvivla på dess makt?"

Det som "guldmunnen" Chrysostomos säger gäller för en klassiskt
kristen människa idag. Jag skulle vilja tillägga att varje gång vi i tanken
beger oss till Jesu tid och ser Jesus agera i rosenkransens bilder, är
korstecknet den naturliga inledningen och avslutningen till denna resa i
tiden. Athanasios är den något senare kyrkofader som formulerade vår
trosbekännelse "den athanasianska trosbekännelsen". Men han säger
också att "med korstecknet stoppas all magi och alla häxkonster blir till
intet". Satan har ingen makt inför Jesu Kristi kors.

Korstecknet kan vara den mest djupsinniga gest vi gör. Som Bert
Ghezzi säger i sin bok om korstecknet kan vi fördjupa oss alltmer i kun-
skapen om korstecknet. På så sätt blir andligheten praktisk, inte endast
teoretisk lära. Att göra tecknet med rätt förståelse blir att fördjupa bönen.
På så sätt kan korstecknet bli evangeliets mysterium på ett ögonblick.
Det är den kristna tron summerad i en enda gest. Många av mina elever
säger ibland: jag vill inte lära mig bar av böcker. Jag vill ha levande livet.
Korstecknet är det. När vi korsar oss, förnyar vi ett levande – det nya
förbundet – förbund som började med vårt dop. Vi upprepar ju faktiskt
de ord vi döptes med: "I Faderns och Sonens och den helige Andes
namn". Med vår hand proklamerar vi universumss och min egen åter-
lösningen genom Jesu Kristi kors.

Den mänskliga historiens största synd – korsfästelsen av Guds Son – blev den största akten av nådeull kärlek och gudomlig makt. Korset är medlet som frälser oss, som gör oss delaktiga av den gudomliga naturen (jfr 2 Pet 1:4). Korstecknet på vår panna förbinder dig med korsfästelsen. Vi befinner oss på Golgata för några sekunder varje gång vi medvetet gör tecknet.

På många ikoner ser vi Jesus hålla ihop de tre första fingrarna (tummen, pekfingret och långfingret), åtskilda från de två i andra (ringfingret och lillfingret). De tre fingrarna tillsammans representerar enheten i Tre-enigheten; de två fingrarna tillsammans representerar föreningen av Jesu två naturer, den mänskliga och den gudomliga. När vi håller fingrarna på det sättet och gör korstecknet anger vi en stor del av teologin i denna enda gest.

Korstecknet är alltså multifunktionell bön mitt i vardagen, likaväl som i början av mässan. Den helige Ande aktiveras varje gång vi medvetet gör tecknet, vår Hjälpare och Livgivare. Vi ger oss en påminnelse om vilka vi är. "Fader, Son och helig Ande" avspeglar en familjerelation, det inre livet och den eviga gemenskapen hos Gud. Kristendomen är den religion vars ende Gud är en familj. Gud själv är en "evig familj"; men genom vårt dop är han vår familj också. Dopet är ett sakrament (av lat. sacramentum, "ed"), och genom den eden är vi bundna till Guds familj. Genom att göra korstecknet börjar vi mässan med en påminnelse om att vi är Guds barn.

Bhert Ghezze berättar i början av sin bok om korstecknet hur författaren Solsjenitsyn en dag i det hopplösa arbetslägret sätter sig utmattad på en bänk, beredd att bankas ihjäl av vakterna på grund av arbetsvägran. Då kommer en medfånge fram till honom, knäfaller och ritar ett kors på marken, reser sig upp och går hastigt därifrån. Solsjenitsyn stirrade på korset och insåg att all ondska i Gulag kunde inte stå emot kraften i korset. Med korsets kraft kunde han stå rak inte bara genom en Sovjetmakt utan tusen av dem.

Sjelva utförande av korstecknet och det ögonblickliga överlämnandet av sig själv till dess kraft, får konsekvenser på hela livsföringen. Ingen annan omständighet kanske förändras just när kortstecknets bön utförs men verkan kommer på sikt. När jag tog med min son på en ortodox mässa för första gången tog han in alla intryck: ljusen, rökelseorna, ikonerna, prästernas sång. Men efteråt berättade han att det var människorna och deras korstecken som berörde honom mest.

Vi förnyar också vårt högtidliga doplöfte. Att göra korstecknet är alltså som att svära på Bibeln i en domstol. Vi lovar att vi har kommit till mässan för att vittna. Vi är alltså inga åskådare i gudstjänsten, vi är aktiva deltagare. Vi är vittnen, och vi svär att säga sanningen, hela sanningen, och inget annat än sanningen. Må Gud hjälpa oss.

Realistisk antropologi

Nästa del av mässan är insikten och bekännelsen av den trasiga natur människan har. Den äldsta liturgiska handledning vi har, *Didache*, säger att man måste bekänna sina synder innan man deltar i Eukaristin. Det underbara med mässan är emellertid att ingen reser sig upp för att an-

klaga oss, ingen utom vi själva. "Jag bekänner inför Gud allsmäktig och er alla, att jag har syndat i tankar och ord, gärningar och underlåtelser". Att ha rätt antropologi är avgörande för lyssnandet på ordet och mottagandet av brödet. "Om vi säger att vi är utan synd bedrar vi oss själva, och sanningen finns inte i oss" (1 Joh 1:8). En orealistisk eller undvikande hållning i syndafråga gör oss inte bara liberala och otydliga, vi får fel människosyn och detta medför en tokig tolkning av skriften. I Bergspredikan, som många tror är vacker och inklusiv teologi, säger Jesus att de flesta går syndens väg som inte bär till himmelrik. Vår Herre har alltså den människouppfattningen: de flesta går fel, den enklaste vägen leder fel. Jag hörde en pastor i Svenska Kyrkan predika på domsöndagen och i predikan avskaffa domens bokstavliga betydelse under de första minuterna. Han återinförde den aldrig under predikan. Orealistisk människosyn, ett svek mot sanningen.

Till eleverna säger jag ofta: börja med en realistisk grund för dina argument. Utan den grunden blir hela bygget föga trovärdigt. Det är heller inte kul att höra en verklighet beskrivas där våra synder inte är värda något. Ofta faller vissa elever för taoismen, särskilt i Nalle Puhs version. Eller de flirtar med böcker som heter "Bara lev!" eller "Du är allt som finns!" och liknande. Där försvinner alla synder och de rosa glasögonen åker på, möjligen med reservationen att du måste meditera eller vara medveten om dina känslor. Gulligt men svikande på sikt. Bättre att ha som grund dessa ord: "Jag bekänner inför Gud allsmäktig och er alla här omkring mig att jag har syndat i tankar och ord, gärningar och underlåtelser." Därefter knyter vi högra handen lätt och bankar mjukt över ditt hjärta och säger: "Detta är min skuld, min stora skuld." Genom att så enkelt och tydligt beskriva situationen ger du värde åt vad som faktiskt och bokstavligen sker varje dag i ditt liv.

En person på resa i Nordöstra USA berättade att han passerade en kyrka med en stor skylt vid vägen. På skylten stod det: Välkomna in ! Här finns mjuka bänkar, vackra fönster och inget helvete ! På samma sätt gör många kyrkor i Sverige. Trivsel först och främst. Bibeln säger att även en rättfärdig man faller sju gånger om dagen (jfr Ord 24:16). Vi är inga undantag, och ärligheten tvingar oss att erkänna vår skuld. Vi är sådana människor som klagar på världshändelserna men stjälar pennor på golvet. Vi skäller på Gud för olyckorna som sker men vi ljuger flera gånger om dagen. Vår stolhet smyger in i varje tanke på oss själva. Vår avundsjuka färgar all information om andra människors framgångar. Vår hämndlystnad färgar all information om andra människors misslyckanden. Spåren av arvsynden är hur tydliga som helst. Så: realism, realism i människosynen. Våra små synder är allvarliga ting, eftersom var och en av dem är en förolämpning mot Gud, vars storhet är gränslös i sitt majestät och härlighet.

I mässan återupprättar vi således skulden som viktig faktor i vår kunskap om oss själva och alla andra. Den himmelska domstolen är rättvis men barmhärtig. Utan den ingen värdighet. En fråga vi använder på filosofiseminariet är denna: Skulle du vilja ha en teori om moral som utsluter erfarenheten av skuld? Nästan ingen elev vill det.

Efter denna bekännelse tillsammans sjunger vi Kyrie – den enda bön i mässan som bevarats på grekiska sedan den infördes av en av de tidiga påvarna: "Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison". "Herre, förbar-

ma dig. Kristus, förbarma dig. Herre, förbarma dig". Vi kommer inte med några ursäkter eller bortförklaringar. Vi ber om förlåtelse och vi hör budskapet om nåd. Om det finns ett ord som fångar mässans mening, så är det "nåd". Frasen "Herre, förbarma dig" förekommer ofta i Skriften, i båda testamentena (jfr t.ex. Ps 6:3, 31:10, Mart 15:22, 17:15, 20:30). Gamla testamentet lär oss gång på gång att nåd är ett av Guds största kännetecken (jfr 2 Mos 34:(i, jon 4:2).

"Herre, förbarma dig" har funnits sedan de allra tidigaste liturgierna. I den latinska västkyrkan har den faktiskt bevarats i sin äldre grekiska form: Kyrie eleison. I några av de östliga liturgierna upprepar församlingen Kyrie som svar på en längre litanian där man ber Gud om förmåner. Bland bysantinerna är dessa vädjanden förkrossade böner om frid: "I frid, låt oss bedja till Herren ... om frid från höjden ... om fred i hela världen ..."

Vi ber därefter "Ära vare Gud i höjden och frid på jorden åt människor som har hans välbehag". Det är Gloria. Denna bön har funnits sedan åtminstone sedan 100-talet. Dess inledande bifallsrop kommer från den sång änglarna sjöng vid Jesu födelse (Luk 2:14), och de följande raderna upprepar änglarnas lovsång över Guds makt i Uppenbarelseboken (speciellt Johannes uppenbarelse 15:3-4). Vi prisar Gud omedelbart för de välsignelser vi just bad om. Det är vårt vittnesbörd om Guds makt. Det är hans ära. Jesus sade: "Vad ni än ber om i mitt namn skall jag göra, så att Fadern blir förhärligad genom Sonen. Om ni ber om något i mitt namn skall jag göra det" (Joh 14:13-14). Gloria ropar ut den glädje, den tillit och det hopp som alltid utmärkt de troende. I Gloria påminner mässan om *todah* i Gamla testamentet, som vi diskuterat tidigare. Vårt offer är en enträgen vädjan om befrielse, men samtidigt är det ett firande och en tacksägelse för denna befrielse. Sådan är tron hos någon som känner omsorgen från Guds försyn. Sådan är Gloria.

Tron bygger på förkunnelsen, sade Paulus (Rom 10:17). Observera att han *inte* sade att "tron kommer genom läsning". Under Kyrkans tidiga århundraden fanns det inga tryckpressar. Att få en Bibel skriven åt sig kostade tre årslöner under antikens tid. De flesta människorna hade inte råd med det. Många kunde inte heller läsa. Jesu kyrka var helt nödvändigt för läsningen av texterna, inte minst då en rad oäkta och kätterska skrifter var i omlopp med falska titlar för att få folk att tro att det var apostlar som skrivit dem. Inte förrän på Augustinus tid, slutet av 300-talet sammanställdes definitivt de 74 skrifter som skulle vara giltig kanon för kristendomen. Många tror okunnigt att stor osäkerhet eller rentav lurenrejeri slutligen ledde till en politisk kamp mellan partier. Sanningen är att de apostoliskt kristna leddes av den helige Ande i en ständig kamp mot förvrängande former av kristendom, t. ex. valentinianerna och marcioniterna i Rom. De första tjugofem påvarna avrättades alla i en halsbrytande kulturkamp för den rena klassiska kristna kyrkan.

Hur gick det till när de kristna tog emot evangeliet? Många kunde inte läsa, nästan ingen hade råd med en egen kopia av skrifterna. Var fick de evangeliet?

I *mässan* fick de hela evangeliet. Det är likadant idag. Den som går i mässan hör på tre års tid de viktiga texterna i hela Bibeln. En del av mina sekulära elever som ändå är intresserade, tänker sig Bibeln som en bok vem som helst kan läsa. De läser ett stycke och tycker något. Det här kan

jag tro på, det där kan jag inte tro på. Men, säger jag, nu har du helt fel attityd till Bibeln. En kristen anförtror sig åt Gud helt och hållet, som katekesen säger (150) och tror på ett absolut sätt på allt som sägs i Bibeln. Hur är det möjligt? säger eleven. Jo genom att kyrkan är den som läser och den som förstår. Annars skulle det inte vara möjligt. Det skulle vara dåraktigt och att sätta sådan tro till en skapad varelse, som katekesen påpekar.

Här förstår en del elever på gymnasiet att vanliga läsningar och förståelser är satta ur spel. När ordet är Guds ord läser och lyssnar vi på ett absolut sätt. Även inom protestantisk kristendom kan tvivel uppstå på vilket förtroende vi ska ha för Bibeln. Samme Martin Luther som ville tro på ordet allena ville samtidigt rensa ut flera skrifter ur vulgatan, den bibel kyrkan använde efter Hieronymus översättningar av septuagintan. Samme Luther tvivlar alltså på flera böcker, t. ex. Mackabéerböckerna och Johannes Uppenbarelse. Problemet sitter i att Jesu kyrkas absoluta läsning och trosförståelse inte finns med i centrum för läsning och lyssnande.

Elever är ofta intresserade av denna speciella hermeneutik, denna tolkningslära. I själva verket finns en frihet i att lyssna och läsa med absolut förtroende. Du kan vila i något du inte förstår – t. ex. en dunkel passage hos Paulus – och veta att kyrkan i tvåtusen år läst och förstått denna passage. Du tror, du bearbetar inte utifrån din begränsade referensram, såsom du gör med alla mänskliga texter.

När en person påstår att även Bibelns böcker skrivits av människohand (våldigt populärt i media) ska du genast hålla upp handen: inte alls. Tänk efter! Ingen av de kanoniska skrifterna är en mänsklig tolkning av ett stoff som kan begränsas av dem själva. Istället är ett tydligt uttalat tilltal från Gud till människor i berättande, poetiska, historiska eller predikande form. Att Lukas hållt i pennan betyder inte att Lukas evangelium skrivits av människohand. Jämför med Cicero eller Seneca, nästan samtida författare. De håller också i pennan men dessutom bearbetar de stoffet utifrån sina egna begränsade referensramar. De säger också tydligt att det är så. Där är det verkligen av människohand. Lukas säger tydligt att det inte är så och det han sedan gör är inte detsamma som Cicero eller Seneca, det utgår inte från Lukas egna referensramar. Att det sedan finns plagiatörer och falska anspråk på att skriva Guds ord ändrar inte faktum: de bibliska böckerna skrivs av Gud när människor håller i pennorna. Hermeneutiken är en annan.

Vad hör du i mässan? Endast bra snuttar och urval? De läsningar du hör i mässan är förprogrammerade för en treårscykel i en bok som kallas *lektionariet*. Denna bok är ett mycket verksamt motgift mot de humanistiska och protestantiska tendenserna jag nyss tog upp. Dessutom finns en tendens att alltid läsa samma godbitar man strukit för i sin Bibel och undvika de som inte rimmar som man önskar. Lektionariet ger dig en allsidig och rättvis läsning och lyssning till Bibeln. Men jag råder ofta elever att göra det praktiskt för sig: gå till en lämplig sida på internet där varje dags läsning finns färdig och läs dig genom Bibeln på det sättet.

Hur lyssnar du på texterna? Svenska elever får tidigt lära sig att lyssna kritiskt vilket innebär att de betvivlar allt de hör – om inte rätt rockstjärna säger det. I mässan är det annorlunda. Du lyssnar vidöppet och med absolut tro. Du kan aldrig bli för mycket närvarande under läs-

ningarna. Läsningen är en inledningen till kommunionen med Jesus — på sätt och vis är det Jesus som talar hela tiden under läsningarna. En av den tidiga Kyrkans stora bibelforskare, Origenes, krävde på 200-talet att de kristna skulle visa samma vördnad för Kristi närvaro i Skriften som för hans närvaro i hostian.

Normalt läser man i mässan en läsning ur Gamla testamentet, en sjungen eller reciterad psalm och en läsning ur ett av breven i Nya testamentet. Alla dessa läsningar förbereder för läsningen av evangeliet. (Under påsknattsmässan får vi så många som tio långa läsningar ur Skriften.) Ordets liturgi är en märklig upplevelse: du sitter där i mässan, lektorn går fram för att läsa. Plötsligt talar Gud. Alla hör det, kanske inte alla bryr sig eller de tänker på annat. Du hör, du tar emot. För den som går i vardagsmässorna är detta en viktig del av livet. Man kan höra nästan hela Bibeln läsas på tre år.

Det finns bara bibelkristna, ingen är kristen utan att vara bibelkristen. Men, som det ofta visar sig i historien, vissa sekter vill vara mer bibelkristna än andra, vilket i regel betyder att de är mindre kristna. De har t. ex. tappat tilltron till Jesu egen kyrkas tolkning och utläggning. De vill ha sin egen.

I själva verket är det just kyrkans liturgi som är Bibelns eget hem. I mässan är vi åter i det övre rummet i Jerusalem där Jesus instiftade eukaristin. Vi är åter vid påsken och på Golgata. Samtidigt är vi tillsammans med den tidiga första kyrkan, med apostlarna. Vi är tillsammans med sekel efter sekel i en obruten apostolisk tradition, den enda kyrka som kan uppleva detta. Mässan binder samman människor på det goda sättet. Tänk på alla "frimicklare" som splittrat församlingar med egna inspirerade tolkningar av Skriften. Det hjälper kanske inte att splittrade kyrkor också talar om enhet: "Så är vi fastän många en enda kropp" som det kan låta i en anglikansk eller luthersk kyrka. Under historiens lopp har många förändrade läror vunnit anhängare. När lågan dock flammade och falnat återfinner många människor vägen till kyrkan och har förlorat tid men lärt sig något viktigt om den eviga sanningen.

Paulus skriver: "Ni som är vana att delta i de gudomliga mysterierna, vet när ni tar emot Herrens kropp, hur ni skall skydda den med all varsamhet och vördnad så att ingen liten del faller bort från den, så att ingenting av den konsekrerade gåvan förkommer. Så gör ni för att ni, helt rätt, tror att ni är ansvariga om något faller bort genom försummelse. Men om ni är så försiktiga med att bevara hans kropp, och det med rätta, hur kan ni då tro att det ger mindre skuld att missköta Guds ord än att missköta hans kropp?"

Sjutton århundraden senare, 1962–65, upprepar det Andra Vatikan-konciliet denna gamla undervisning för vår egen tid: "Kyrkan har alltid vördat de heliga skrifterna lika mycket som Herrens egen kropp och upphör inte, särskilt i den heliga liturgin, att från bordet med Guds ord och Kristi kropp ta emot livets bröd och räcka det åt de troende".

"Ingen", säger Origenes, "förstår i sitt hjärta ... om han inte har ett öppet sinne och är helt uppmärksam". Är det en inte beskrivning av katekesens "Det är rätt och gott att helt anförtro sig..."? Där har vi den riktiga attityden under läsningarna i mässan. Några kunniga elever påpekade att katolska kyrkan bränt bibelöversättningar under medeltiden. Jag brukar svara: inte bara bränt dåliga bibelöversättningar som förstört Or-

det utan dessutom bränt dåliga läsningar, läsningar på tok, på frihand och inte tillsammans med Jesu kyrka. Låt kärleken till Gud bränna bort våra tokläsningar!

Det finns en klar parallell till hur vi lyssnar på andra människor, särskilt ens egna barn eller syskon. Om man lär sig lyssna kritiskt i den meningen att lyssna med tvivel, kan en riktig kontakt aldrig skapas. Vi måste kunna lyssna med förtroende för själva lyssnandet. Som förälder är det otroligt viktigt för mig att lyssna snarare än betvivla när mina barn ringer eller skriver. Det är inte samma absoluta förtroende som för läsningarna i mässan men det är på samma väg. För mina elever är det bra att enbart besöka mässan och se hur det känns. Men för den kristne gäller det att vara särskilt närvarande under läsningarna eftersom en kristen egentligen står under ed sedan mässans början. Genom att ta emot Ordet – som vi erkänner att det kommer från Gud – går vi med på att vara bundna av Ordet. Därför kan vi också dömas beroende på hur väl vi lever upp till mässans läsningar.

Här sparkar den sekulära humanisten bakut. En mycket intelligent ung man som jag nyligen hade på en filosofikurs tog upp denna problematik. För honom var det ett tydligt tecken på intellektets underkastelse under dogmen att erkänna sig bunden av något ord över huvud taget. Jag svarade honom: återigen måste du tänka efter. Dogm kan vara din räddning. Om dogmen är sanningen som räddar dig fast du inte begriper, ska du ta vara på dogmen, lyssna på den, anförtro dig helt till den. Annars är vi helt enkelt slarviga med livet.

I judendomen och kristendomen är hörandet av lagen samma sak som att gå med på att leva enligt den – eller drabbas av de förbannelser som i praktiken blir en följd av olydnad. När försynen tas på allvar får vi i praktiken lydnadens liv. När vi inte tar försynen – alltså synen som går före – på allvar får vi i regel praktiska svårigheter av ett eller annat slag. Det är inte fråga om en utilitarism, som ibland någon elev kan tycka, en biblisk skräckmotiverad utilitarism. Det är snarare det naturliga i förtroende och misstroende. Förtroende ger ett sorts default mode, misstroende ger ett annat.

Psalm 111 som är ett sorts förebådande av Marias Magnificat som hon formulerar (och nästan citerar psalm 11) under sin tre dagars vandring till kusin Elisabet i Juda bergsbygd, visar oss ett sätt att leva. Leva med kärlekens fruktan. Leva med fruktbarande fruktan. Leva med rätt sorts förtroende inte bara för vissa saker eller personer utan med hela livsordningen. Livsordningen sträcker sig från big bang till världens undergång; den sträcker sig från min födsel, barndom och ungdom till min sjukdom eller olycka och påföljande död. Att leva med misstroende eller tvivlande uppmärksamhet ger på ett naturligt sätt oro, tvivel, osäkerhet. Bara en blockering av förnuftet föredrar det senare.

På söndagar följs läsningarna av predikan och trosbekännelse. De flesta elever har hört för många dåliga predikningar, även då de hört endast två eller tre. Detta är alltid ett bekymmer för mig när jag får eleverna på kurser i religion eller filosofi. Vad kan jag säga till dem? Jag kan bara vara realist. Det finns många tunna predikningar men även många fantastiska. Jag försöker att poängtera att det i mässan inte alls handlar om kvaliteten på predikan. Varje präst kämpar på sin nivå. Han är apostolisk

och för vidare Petrus och de andra apostlarnas gudomligt givna förbindelse med Jesus. Det är det väsentliga.

I den triste prästens händer förvandlas brödet till i lika hög grad till Jesu kropp och blod. Vi får del av vår Herre i lika hög grad som med vilken annan apostoliskt vigd präst som helst, skicklig talare eller inte, av god moralisk karaktär eller inte.

Denna objektivitet talar jag ofta varmt för till eleverna. Tänk hur det skulle vara om sanningen berodde på den retoriska förmågan hos någon? Eller på lyssnarens förmåga att lyssna? Vi skulle ligga dåligt till. I predikan ger oss prästen eller diakonen en kommentar till Guds inspirerade ord. Predikan skall bygga på dagens läsningar, belysa svåra textställen samt peka på praktiska tillämpningar i det dagliga livet. Många elever har hört predikningar som snabbt avviker från dagens läsning och går till rena psykologiska självanalyser. Eller går direkt till poetiska och "breda" betraktelser. Eller diskuterar flyktingarnas situation i Sverige. Det är inte meningen.

Predikningar måste inte vara underhållande, politiskt korrekta, självutgivande eller poetiska. Precis som Jesus kommer till oss i form av oansenliga oblater utan smak, så verkar den helige Ande ibland genom en enformig och rakt igenom tråkig, predikant. Jag brukar säga till eleverna: tänk på en skrikande väckelsepredikant. Tänk nu på motsatsen. Tänk nu att den ointressante saklige och tråkige predikanten säger sanningen, den dybara och räddande sanningen. Där har du normen för en predikan. Eller tänk dig Paulus med en pipig tunn röst säga det han skriver i Romarbrevet. Han säger livets sanning. Men rösten är inte respektingivande.

Efter predikan läser vi den nicenska trosbekännelsen, som är en koncentrerad beskrivning av vår tro på bara ett fåtal rader. Orden i trosbekännelsen är klara och precisa, som utskurna med diamant. Det är emellertid inte en diamant som alla kan uppskatta. Många år lät jag eleverna läsa och försöka förstå den nicenska trosbekännelsen. Resultatet var katastrofalt. Något så krångligt, obegripligt och högtravande skulle de aldrig kunna tro på. Detsamma sa pingstvännerna i klassen. Detta måste vara den fallna katolska kyrkans trollformler. De som var konfirmerade i Svenska kyrkan kände igen den.

I jämförelse med Gloria framstår den nicenska trosbekännelsen som helt lidelsefri, men skenet kan bedra. "Dramat är i dogmat", som den engelska författarinnan Dorothy Sayers sade, hon som gjorde en beundransvärd översättning till engelska av Dantes Divina Commedia. Trosbekännelsen formulerar satser för vilka kristna medborgare i det romerska imperiet fängslades och dödades. De första tjugofyra påvarna dog alla martyrdöden på grund av dessa sanna dogmer. Först påven St Denis som tillrädde år 259 dog en naturlig död. Många av de än i dag vördade helgonen som Sa Agnes, Sa Lucia, St Sebastian och St Lucianus, dog för att de trodde på dessa dogmer och visste att det var sanningen de levde och dog för. All historia leder till Rom och jag behöver ofta på lektionerna bryta in historiska sammanhang för att inse relevansen filosofiska och teologiska spörsmål.

På 300-talet bröt det nästan ut inbördeskrig i imperiet på grund av lärorna om Jesu gudomlighet och hans enhet med Fadern, den så kallade arianska striden. Själva den kristna kyrkan var nära en splittring under

påven St Eusebius år 309. Problemet var just bekännelsen: de kristna som under hot och tortyr avlagt sig den, skulle de få återkomma som fullvärdiga medlemmar i kyrkan? Så väsentlig var trosbekännelsen att den som avlagt sig den inte länge kunde vara kyrkan trogen. När påven Liberius, 352–366 ville vara generös och återuppta den fraktion som valt en egen anti-påve Felix och kallades felicianer, utbröt rabalder och ytterligare en påve valdes av en liten fraktion biskopar, nämligen Ursinus. Majoriteten av biskopar valde emellertid St Damasus I och prefekten av Rom begärde att Ursinus skulle lämna staden. Bråk uppstod och i strider vid en av kyrkorna dödades 137 ursinianer. Ursinus flydde från Rom men återvände senare för att starta uppror men fångades in och sändes till Gallien. Alla dessa stridigheter gällde formuleringarna av den kristna tron. Framför allt den andra delen av trosbekännelsen, den som handlar om vem Jesus var.

Men för balansens skull: vid samma tid skedde också positiva förändringar i kyrkan. Under påven St Miltiades, 311–14 kom det första toleransediktet av kejsar Konstantin. Under påven St Damasus I fick vi den första översättningen av Bibelns hebreiska texter till latin. Genom St Siricus 384–399 fick vi för första gången själva termen påve, eller papa, som på grekiska betyder fader. Man tänkte sig även papa som anagram för petri apostoli potestatem accipiens, Petrus aposteln tar emot makten.

Det krävdes dock två stora koncilier, de i Nicea år 325 och i Konstantinopel år 381 – som engagerade några av de största hjärnorna och själarna i Kyrkans hela historia – för att ge den katolska tron den slutgiltiga formulering, även om de flesta raderna i trosbekännelsen hade varit allmänt använda åtminstone sedan 200-talet. Efter dessa koncilier krävde många av de östliga kyrkorna att de troende skulle *sjunga* trosbekännelsen varje vecka – inte bara recitera den – eftersom ju detta var verkligt goda nyheter, livräddande nyheter. Själv lär jag mina elever sjunga den ambrosianska mässans version av Credo, en lite entonig långsam och inte särskilt melodisk version. Mycket stämningsfull och enkel.

Kyrillos av Jerusalem skrev om trosbekännelsen: "Denna sammanfattning av tron har inte åstadkommit som en sammanställning av rent mänskliga uppfattningar utan från hela Skriften har man sammanställt det som var det viktigaste, för att göra den enhetliga och allsidiga trosundervisningen fullständig. Och liksom senapsutsädet i ett enda mycket litet korn innehåller ett mycket stort antal grenar så innesluter sammanfattningen av tron i några ord hela kunskapen om den sanna gudskyrkan som finns i Gamla och Nya testamentet." (Katekesen 186)

Vad är en dogm? Jag hade en pingstpastor till kollega som ofta ropade på allvarligt skämt: Ge mig en dogm, ge mig en dogm! En dogm är en säkerhet men också ett äventyr. Dogmen är helt säker, säkrare än varje form för mänsklig kunskap. Men samtidigt gör den livet till ett fritt äventyr eftersom dogmen genom att läsa Skriften rätt ger oss räddning och frihet.

Dogmen är per definition ingenting annat än en tolkning av Skriften framkämpad ur sekler av tro. Trosbekännelsen är "fädernas tro" som "fortfarande lever". Gud kan inte ljuga. Dogmerna kan säkerligen förefalla dunkla och ogripbara vid ett visst tillfälle. Men det säger mer om

mänskligt förnuft och mänsklig erfarenhet. Vi lever begränsat. Därför blir det ett äventyr att få kontakt med helt säkra dogmer.

Kyrkan är noga med den korrekta tolkningen av Skriften och en senare tid kan inte ändra det som formulerats med hjälp av den helige Ande som en nyckel till läsningen av Skriften. Samtidigt utvecklas självklart formuleringen av dogmerna och vi har alltid uppdraget att anpassa uttrycket till vår tid. När vi reciterar trosbekännelsen på söndag, accepterar vi offentligt denna tro som objektiv sanning. Vi deltar då i dogmernas äventyr för vilket våra förfäder var villiga att gå i döden.

Ingång till mysterierna

Efter trosbekännelsen läser vi "Kyrkans allmänna förbön" och vi går därmed in i eukaristins mysterier. Eukaristins liturgi börjar med offertoriet som i min församling alltid sköts av barnen som kommit till mässan den dagen. De kommer fram till prästen med bröd och vin och alla de utensilier som behövs vid offret. Det är en rörande scen varje gång och påminner om att alla åldrar finns i Kyrkan. Strax efter samlas kollekten in och vi lägger vår sakristia (lokalt skämt från Bollnäs.)

Att gå in i mysteriet betyder i klassisk kristendom att gå in i vardagens materiella mysterier. Kristen filosofi är vardagens filosofi. Allt naturnära, allt sakligt-heligt, allt som har med kärlek till föremål att göra, har sin grund i judedomens och kristendomens realism. Gud skapar. Det blir realism när han själv blir människa. Vi äter vår gud i brödet. Jag brukar berätta om detaljerna vi känner till från Jesu tid. I fornkyrkan bakade de troende faktiskt brödet och pressade vinet själva och vid offertoriet bar de fram det. Det finns ingenting som ligger dess andliga hållning mer fjärran än den indiska läran om den universella illusionen, maya, eller den persiska dualismen, där den skapade världen blir till ett verk av det onda – som i olika former av gnosticism och New Age idag. För judarna – det visar redan Första Mosebok tydligt – var hela skapelsen ett pågående verk av en rättvis och god Gud..

Kristedomen är således en realism och vi märker det i mässan. På hundratals ställen i Bibeln finner ser vi en sublim sång, uppstämd för att tacka Skaparen för att han gjort alla de ting som omger människan så nyttiga för henne: "Du bereder säd åt människorna, när du så bereder jorden. Dess fåror vattnar du, du jämnar det som är upphöjt ... det som växer därpå välsignar du . "Alla väntar de på dig, att du skall ge dem deras mat i rätt tid." - "Du upplåter din hand och mättar allt levande med din nåd", ropar psalmisten. Man skulle ur både Gamla och Nya Testamentet kunna plocka fram en hel "materiells teologi". Livets allra enklaste handlingar, som att äta och dricka, är helgade, nästan gudomliggjorda, därför att de ingår i Guds plan och finns i mässan som dess höjdpunkt. På de första bladen i egendomsfolkets heliga historia uppträder Melki-Sedek, en typologisk Kristus, i honom skulle en av psalmerna senare urskilja en bebådare av Messias. Melkisedek som präst ger Abraham bröd och vin; samma bröd och samma vin, dvs. den vanligaste spisen och den vanligaste drycken, i eukaristin det heligaste tecknet av alla, eftersom i deras gestalt Gud själv är närvarande.

En gammal gumma i Härjedalen brukade sjunga en ramsa vid varje göromål: "I Jesu namn vi gör det här, så blir det ock ett kärt besvär!" Hon helgade göromålen. I Israel var allt som förekom i människans praktiska vardagsliv, allt som gav henne näring och kläder helgat. Maten var helgad: lagen bestämde att man skulle läsa en bön varje gång man hade ätit - en god vana som man också ser Jesus respektera när han efter måltiden tackar Gud.

Den kristna realismen är tydlig i vardagen. En måltid som intas utan bön är egentligen en förbannad måltid. Bostaden är helgad, det står i Femte Mosebok att när man byggt sig ett vackert hus och började bo där fick man inte glömma att be till Herren. Vid två tillfällen bestämmer Skriften dessutom att man skall skriva gudomliga ord på dörrposterna i sitt hus. Alla judiska hem hade också - och har det fortfarande hos ortodoxa i Israel - på höger sida om porten hängande en liten cylindrisk ask, mesusa, som innehöll Guds bud.

Det är alltså i sin ordning att be om just dessa ting i livet. En sådan bön var också utomordentligt gammal." Vårt dagliga bröd giv oss i dag", skulle Jesus säga i den mest sublimes bland böner: det är nästan ord för ord en vers ur Ordspråksboken. Och nu handlar bönen i det Nya Förbundet dessutom om Jesus själv som vi tar emot i eukaristin. Vi behöver detta bröd. Många böner i Talmud innehåller just denna rörande anhållan: "Herre, ge oss vad vi behöver!"

Vi får aldrig glömma att kristendomen är en religion där Gud välsignar alla dessa materiella ting. Det gäller i synnerhet brödet och vinet, då båda element som förvandlas i eukaristin. Brödet utgjorde det viktigaste elementet i födan; på hebreiska betydde uttrycket "äta bröd" detsamma som "inta en måltid", alldeles som man i Iliaden eller Odyssén i stället för "en man" säger "en brödätare".

Man måste därför behandla brödet med vördnad: det var i den judiska kulturen förbjudet att lägga rått kött på brödet, att sätta ett krus på ett stycke bröd eller att kasta bort brödsulorna, vilka man tvärtom måste samla ihop så fort de var större än en oliv. Man skar aldrig brödet utan bröt det såsom Jesus gör under den sista måltiden. De fattiga åt kornbröd, de rika åt oftare vetebröd. Sädeskornen maldes mellan två kvarnstenar, nästan alltid av kvinnorna i familjen: ett litet noggrannare arbete gav fint mjöl, som användes för bakverk och också för vissa moment i liturgin. Man knådade degen i ett tråg: redan Andra Mosebok nämner detta föremål. Utom när det gällde det osyrade bröd som användes vid påsken lade man i jäst; det var viktigt att man hade färsk, aktiv och inte sur eller förstörd jäst - som "fariséernas jäst", som Jesus talar om i bildlig mening.

Vanligen bakade man brödet runt; man talade rent av om "en brödring" eller bara en "ring". Så satte man in degen i ugnen - samma lilla familjeugn som Tredje Mosebok talar om och som man fortfarande ser i Palestina: direkt på glöden. Man aktade noga på att brödet varken gräddades för svagt eller för hårt. Men eftersom det snabbt möglade, särskilt om sommaren, fick man baka varannan eller var tredje dag.

Kött äts inte mycket. Det var en lyxmat, som var förbehållen de för mycket rika. Bland fattigt folk slaktade man inte djur för att förtära deras kött

annat än vid familjehögtider; vid sådana tillfällen var kalven – ”den gödda kalven”, som förekommer i berättelsen om den förlorade sonen – särskilt

uppskattad. Men i regel nöjde man sig med en killing eller ett lamm.

I mycket högre grad än kött var fisk det enkla folkets spis. Bröd och fisk var den vanligaste maten på bordet. Detta framgår tydligt av ett uttalande av Jesus: ”Finns bland eder någon fader som, när hans son beder honom om en fisk, i stället för en fisk räcker honom en orm? . . .” Dagen då undret med bröden inträffade var de enda matvaror lärjungarna fann bland de närvarande sju små fiskar, förmodligen torkade.

När Jesus återuppstått äter han, för att visa apostlarna att han inte är ett spöke, fisk som är stekt på eld. Genesarets sjö var mycket fiskrik; man fiskade också ivrigt vid medelhavskusten. Eftersom fisken lätt ruttnade, brukade man ofta torka den: i Magdala, som låg vid Genesarets strand, såldes ett slags konserverad fisk som hade gott anseende i själva Rom. Det förefaller rent av som om åtgången på fisk skulle ha varit så stor att man måste importera.

Bröd och vin – vinet ”som gläder människans hjärta” var den egentliga måltidsdrycken. Naturligtvis fanns det andra drycker än vin som kunde släcka törsten: först vanligt rent vatten från källor och brunnar, vilket var utmärkt då det var varmt och man hade vandrat långt; mjölk och vattenspätt ättikvin, saft av frukt, dadlar och granater, mer eller mindre jäst, eller ett slags lätt öl, gjort på korn och hirs. De mycket rika bjöd, när de ville förvåna sina gäster, på öl som kom från Medien. Men alla dessa drycker betydde ingenting vid sidan av den viktiga drycken, som var vinet.

Att vinet hade religiös karaktär, var för alla uppenbart. Alla visste att det var Gud själv som hade lärt Noa att göra vin. Palestina var stolt över att kunna frambringa massor av utmärkt vin. I Bibeln omnämns vinet hundrafyrtioen gånger! ”Vin, som gläder människans hjärta” står det i den

hundrafjärde psalmen. Ordspråksboken säger: ”Åt den olycklige ger man starka drycker och vin åt dem som har en bedrövad själ.” Denna sista dryck var klart gudomlig. Vinrankan var Israels symbol; man kunde se en vinranka av guld i templet. Vinet var också omgärdat med rituella regler. Det måste vara kosher liksom köttet: inga andra än judiska händer fick arbeta med det.

Jesus jämför sig med vinstocken och ger vinet en så hög ställning att han säger om det: ”Detta är mitt blod”, är han en typisk Israels son och befinner sig helt inom sitt folks traditioner – men gör en revolution i betydelsen av vinet, så kraftig att många av hans lärjungar lämnar honom (se Joh 6).

Det vin man drack var med säkerhet rött; färgen bestyrks på många ställen i Gamla Testamentet, där det aldrig är tal om vitt vin. Det fanns årgångar av

olika värde; när evangeliet berättar om underverket vid bröllopet i Kana, heter det att man först slog i av det bättre vinet och sparade det mindre goda till längre fram, när gästerna redan hade druckit en hel del. I allmänhet var det fråga om ett kärvt, mycket mörkt vin, rikt på alkohol och garvämne. Man drack det aldrig rent utan blandade det med vatten. Man kände också konsten att förskära vin, dvs. förbättra ett mindre gott.

Grekernas och romarnas vana att använda "blandade viner", dvs. att smaksätta dem med timjan, kanel, ros- och jasminblom, hade fått en viss spridning bland de rika, men vanligt folk föredrog rent vin. Rabbinerna tillät att man beredde ett "honungsvin"

under sabbaten, vilket visar att också sötat vin var vanligt. Man drack vinet ur metall- eller keramikskålar; glaset var känt men sällsynt och dyrt. Mackabeiska mynt visar att vinskålarna vanligen hade handtag. De var också stora - och det var där problemet kom in - om vin är utmärkt för en man som dricker med måtta, så var judarna fullkomligt på det klara med att det också kunde vara mycket farligt för den omåttlige. Och Jahve visste sannerligen hur mycket man drack när det var fest! Detta framgår t. ex. av att på folkspråket arameiskan bröllop kallades mistita, dvs. dryckesfest.

I Bibeln fanns också ett otal varningar för missbruk.

Ordspråksboken har denna kraftfulla varning: "Så se då icke på vinet, att det är så rött, att det giver sådan glans i bågaren, och att det så lätt rinner ned. På sistone stinger det ju såsom ormen, och likt basiliken sprutar det gift. Dina ögon få då skåda sällsamma syner, och ditt hjärta talar förvända ting. Det är dig som såge du havets djup eller såsom svävade du uppe i en mast . . ." Det finns ett tjugotal ställen i Bibeln som är lika stränga. För övrigt räckte det med att man erinrade sig Noa och Holofernes för att inse

att den underbara drycken var farlig. - Det fanns också en del "avhållsmän" som aldrig rörde vin; avkomlingarna av rekabiterne, de primitiva nomaderna, som på profeten Jeremias tid hade krävt att man skulle återgå till de hårda ökenvanorna. Men de var inte alltför många.

Judarna intog gärna sina måltider utomhus. På vintern åt de inomhus, i det gemensamma rummet, som ofta också var kök; det var bara de rika, de som byggde sig hus i romersk stil, som hade ett matrum, ett triclinium. Vanligen ställde man in bordet och stolarna just till måltiderna; man har inte i Palestina kunnat finna någon motsvarighet till de stående matsalar man funnit i Pompeji, med stenbänkar, antingen inne i huset eller utanför på någon skyddad plats.

Måltidstiderna var inte så fastlagda som i t. ex. dagens Sverige, snarare var det ungefär som i Spanien eller på Sicilien. "Ät när du är hungrig; drick när du är törstig!" hette det. Den stora massan åt bara två måltider om dagen, en mycket tidigt, innan man gick ut till arbetet, den andra på kvällen, när dagens möda var över; fram mot tolvslaget nöjde man sig med litet lunch, följt av en siesta; ungefär samma dagsrytm som många européer har idag.

På sabbatsdagen var middagsmåltiden mer omfattande. De som inte arbetade med sina händer lade större vikt vid denna måltid. Rabbinerna inskräpte att detta att äta mycket mitt på dagen var som "att kasta en sten i en lädersäck med vin. Liksom hos alla folk i alla tider blev måltiderna tillfällen där man vänskapligt umgicks med varandra. En något högre standard tillät att fisk förekom på matsedeln; sannolikt var detta Jesu vanliga måltid. Men det förekom också banketter, fester; det judiska folket älskade mycket sådana tillställningar; ingenting höll mer ihop familjen eller gruppen, ansåg man.

Bibeln berättar också på många ställen om högtidliga vänskapsbanketter. Det är inte en slump att Jesus använder festmåltiden som bild då

han vill ge en föreställning om det brödraskap som kommer att råda mellan de rättfärdiga i himmelen. Det är också under en högtidlig måltid Jesus instiftar eukaristin. Och det är också en måltid i dennas efterföljd som blir de första kristnas viktigaste sakrament, för vars helighet Paulus gav de troende så fullödigt uttryck – att inte vara medveten om den förvandling Herren genomgick var att dra domen över sig! Det var alltså ingen vanlig hedersmåltid eller minnesmåltid.

I vissa av östkyrkorna produceras brödet och vinet fortfarande av församlingsmedlemmarna. Poängen är att vi bär fram oss själva och allt vad vi äger och har. Inte för att vi är så speciella, utan därför att vi vet att Herren kan ta det som är jordiskt och göra det evigt, han kan ta det som är mänskligt och göra det gudomligt.

Andra Vatikankonciliet talar kraftfullt om lekmännens offer under mässans måltid: "Alla deras gärningar, böner och apostoliska insatser, deras liv i äktenskap och familj, det dagliga arbetet, den andliga och kroppsliga rekreationen ... allt detta blir i själva verket andliga offer som Gud kan ta emot genom Jesus Kristus och som vid Eukaristins firande tillsammans med Herrens lekamen vördnadsfullt frambärs som en offergåva åt Fadern."

På så vis gör vi som gumman i Härjedalen, vi helgar världen åt Gud genom att överallt fullgöra tillbedjans tjänst. När eleverna frågar mig om jag är präst eftersom jag håller på och predika så mycket, svarar jag ibland att nu för tiden är lekmännen också apostlar. Jag tänker då på Andra vatikankonciliet betoning av lekmanas apostolatet, en betoning som fortfarande inte fått den plats det behöver i vår värld.

En viktig del av mässan är just detta: allting jag har som lekman kommer nu fram till altaret för att göras heligt i Kristus. Prästen gör detta samband synligt när han häller vattnet och vinet i kalkarna och säger: "Som vattnet blandar sig med vinet, så må han som antog vår mänskliga natur förena oss med sig och ge oss del av hans gudomliga natur". Denna blandning vid altaret påminner oss om föreningen av Kristi gudomliga och mänskliga natur. Genom den föreningen kan allt jag offerar bli heligt i Kristus. Vi påminns också om blodet och vattnet som rann ut ur hans sida på korset. Vårt bjudande av oss själva kan Fadern inte tacka nej till.

Nu när prästen har lyft upp gåvorna, säger han till oss: *Sursum corda* - upplyft era hjärtan. Detta är en kraftfull bild, som du kan finna i kristna liturgier över hela världen och redan från den allra första tiden. Vi lyfter upp våra hjärtan till himlen. Med Apokalypsens ord (jfr Upp 1:10, 4:1-2) kommer vi i hänryckning, vi lyfts upp i anden till himlen.

Från och med nu i mässan ser vi på verkligheten med hjälp av tron och inte med synen, eftersom synen är den avgränsning människan gör av verkligheten och Gud är friheten från denna avgränsning. Och vad ser vi då? Vi ser änglar och helgon runt omkring oss. Vi befinner oss i en helig församling där Sankta Birgitta är närvarande, där Thomas Aquinas lever, där Johannes av Korset finns. Alla goda själar finns där för oss, mina föräldrar och andra släktingar, det är det verkliga kyrkans församling – mitt och ditt hem!

Vi sjunger därför den sång som, enligt många källor, änglarna och helgonen sjunger inför himlens tron (Upp 4:8, Jes 6:2-3). I väst kallas denna för "Sanctus" eller "Helig, helig, helig"; i öst kallas den "Trishagi-

on", eller "Trefaldigt helig-hymnen". Sedan kommer det eukaristiska offerets klimax, den stora eukaristiska bönen (eller anafora)".

Det Nya testamentet talar om det Nya förbundet, vilket inte är en bok utan en handling, och den handlingen är Eukaristin. Som vi sa tidigare är kristendom skärtorsdag, långfredag, påskafton och påskmorgon. Alla fyra dagarna är Gud i mässan och Gud vill ha oss till medarbetare i denna offerfest.

Vi kan se flera delar i eukaristins handling: orden, förvandlingen, själva sakramentet. Men allt är aktivitet från Guds sida. Det är också aktivitet från vår sida men den väsentliga aktiviteten är Guds egen. Först orden. Det finns många eukaristiska böner i bruk inom Kyrkan, men alla innehåller samma element: Epikles: Detta är när prästen placerar sina händer ovanför gåvorna och anropar den helige Ande skall komma ned. Ordet epiklesis betyder just anrop. Detta är ett möte med himlen. Det är i detta ögonblick förvandlingen sker enligt många ortodoxa teologer. I katolska kyrkan sker det inte exakt här utan något senare.

Berättelsen om instiftelsen: Under det att den korta berättande texten läses förvandlar enligt katolska kyrkan Gud brödet och vinet till Jesu Kristi kropp och blod, till hans själ och gudomlighet. Orden skildrar skärtorsdagens måltid. Eftersom den måltiden åts rätt sent har det svenska ordet "nattvard" fått beteckna måltiden. Den beteckningen är olycklig eftersom måltiden ätes vid alla tidpunkter i kyrkans historia och idag. Mycket tyder på att ordet "kommunion" kommer att ersätta ordet "nattvard".

Orden är alltså viktiga för förvandlingen. Exodus 12 (2 Mos 12) som säger att påskmånaden skall vara den viktigaste månaden, att ett lamm ska slaktas och ätas just denna kväll den fjortonde dagen i månaden, att alla rester ska brännas så att ingenting blir kvar at måltiden – dessa ord är för den judiska påskliturgin vad evangelierna är för den eukaristiska bönen. Men med en viktig skillnad. Lammet är fortfarande lamm för judarna, även sedan de offrat lammet och ätit det. Men brödet för den kristen är lembas, det som Tolkien låter Frodo få i nödens stund, alltså heligt bröd, förvandlat bröd.

Det är Jesus själv vi får i brödet genom att en verklig förvandling skett. Någon sådan förvandling har aldrig tidigare funnits och aldrig senare. Liksom Jesus själv är också denna förvandling en singularitet – men den upprepas varje mässa. Och tänk på att mässan firas vid alla tidpunkter på jorden just nu! Jesus penetrerar världen med sig själv varje minut genom sin förvandling in i världen genom brödet och vinet.

Orden är alltså viktiga. Genom orden som prästen säger förändras det som orden talar om. När prästen uttalar epiklesen eller instiftelseorden berättar han inte bara, utan för första gången i mässan talar Jesus själv. I starkare grad än tidigare i mässan blir Jesus den som firar mässan. Under predikan är det en präst som får hjälp av helig ande. Under syndainsikten och förlåtelsebönerna är det en präst, skyddad av Jesu förbön och närvaro. Men nu i orden och förvandlingen, i själva huvudsakramentet, för vars skull mässan är till, nu är det Jesus själv som tar över. Detta är också det mest laddade och underbara ögonblicket i mässan och du som besökare kan säkerligen känna skillnaden i stämning.

Genom att prästen är vigd i apostolisk tradition är detta möjligt. Men om du går in i en annan kyrka, som saknar denna förbindelse med

apostlarna, fungerar det inte. En sådan kyrka kan ha nattvard, osyrat bröd och vin och säga de rätta orden men ingenting händer. Detta kan verka splittrande på kristna kyrkor men det är också vägen till enhet. När alla ansluter till apostolisk vigning kan Jesus träda in i mässan och vara den som förvandlar brödet och vinet för att komma till oss.

Slutorden i berättelsen är dessa: Gör detta till min åminnelse. Det grekiska ordet är *anamnes*, det som vi använder i sjukjournaler för att beskriva patientens sjukdomshistoria. Det svenska ordet "åminnelse" är lika felassocierande eftersom förvandlingen äger rum just framför våra ögon och är ingenting vi minns. Men detta är just vad som tyvärr hänt för många kristna: de tror att vi firar en dag för länge sedan, kvällen innan han dog på korset. Ungefär som vi firar hans födelse på julafton. Tankens makt är stor. Det man tänker blir det man tar del i. Kristendomen är mycket större än åminnelse. Jesus är själv där i eukaristin, han har just förvandlat brödet till sin kropp för vår skull.

Betydelsemässigt skulle vi låta Jesus säga: "Gör detta till min förnyelse såsom jag gjorde natten före jag blev förrådd och kyrkan gjort i två tusen år varje dag." Ett annat ord är bra som komplement till åminnelse: *re-presentation*, att alltså igen göra något levande. I Gamla testamentet läser vi på flera ställen att Gud "kom ihåg" sitt förbund. Han skulle förstås aldrig kunna glömma sitt förbund, men vid vissa tillfällen förnyade han det, för sitt folks bästa. Han representerade förbundet, han gjorde det närvarande igen. Detta gör Jesus genom sin präst i mässans åminnelse. Han förnyar det Nya förbundet än en gång.

Offergåvan. De tre elementen i eukaristin är nu aktiverade: sakramentet, orden och förvandlingen. Jag brukar säga till eleverna för tydlighetens skull: Tänk på att köra bil. Att tro på Jesus är inte bara en mental akt hos dig privat. Det är en process med förutsättningar och rörelser och effekter. Du behöver tre saker för att köra bilen, själva idén med bilen, körandet och förvandlingen i rörelsen när bilen sätter fart. Sakramentet är själva bilen, körandet och instruktionerna (från någon annan som vet) är orden och förändringen i rörelse är förvandlingen, som egentligen inte är ditt verk. Allt är offergåva från Jesus Kristus vår kung. Vi har en kung som ger oss liv när vi tjänar honom. Vilken körglädje det blir!

Filosofen John Locke talade på 1600-talet mycket om att mitt minne skapar min identitet. Omständigheterna i livet kan förändras dramatiskt. I Lockes fall blev det t. ex. landsflykt med falska namn på grund av politiska svårigheter. Men så länge vårt minne kan skapa en identitet är vi oss själva, säger Locke. Hans minnesteori kanske skapar mer problem än den löser men vi kan ändå ta på allvar hans betoning av minnets betydelse för sammanhang och identitet. I den tredje eukaristiska bönen säger vi: "Herre, i åminnelse av din Sons lidande som frälser oss ... tackar vi dig och frambär åt dig detta levande och heliga offer". Där får minnet en identitetsbildande funktion. Åminnelse är att göra något på nytt levande för sig.

När vi sjöng Sanctus gick de flesta ner på knä och förblev på knä ända fram till gemensamt amen. Under förbönerna efter förvandlingen är det verkligen passande att vara på knä eftersom det är förvandlingens verklighet Jesus som nu är med i bönerna. Många katoliker tror att klockorna som vi ringde i vid konsekrationen av brödet och vinet är signaler för

knäfall. Men jag lärde mig av don Riccardo i Gävles katolska församling att vi knäfaller efter Sanctus och reser oss vi amen.

Innan detta amen kommer som avslutning på bönerna en "doxologi" eller "lovprisning". Det finns många doxologier. Ära vare Gud i höjden och frid på jorden....etc är den mest kända. Den ber vi ofta men inte alltid i mässan strax efter Kyrie eleison. En annan doxologi är den mer flitigt använda Ära vare Fadern och Sonen och de helige Ande, såsom det var i begynnelsen, är nu och skall vara från evighet till evighet. Denna doxologi var i början hälften så lång. Det långa tillägget om hur det var "i begynnelsen" och alltid ska vara handlar om att avvisa alla arianska tendenser som naturligtvis skulle uppluckra hela kristendomen. Arianismen kan inte acceptera att Jesus är Gud genom att vara Guds Son.

Den doxologi prästen sjunger innan amen är en kortare: "Genom Honom och med Honom och i Honom tillkommer dig Gud Fader allsmäktig all ära och härlighet från evighet till evighet". Prästen lyfter upp kalken och hostian högt upp i luften och talar om Jesus som nu är kalken och hostiran. Vi som följer händelseförloppet med ögonen ser Jesus och säger eller sjunger till honom: Amen! Detta kallas traditionellt "det stora Amen". På 300-talet, rapporterade kyrkofadern Hieronymus att alla hednatemplet i Rom skakade när det stora Amen proklamerades.

Efter den eukaristiska bönen ber vi Fader vår, den bön som Jesus själv har lärt oss. Den finns med i de äldsta liturgierna, och den borde ha en särskilt djup betydelse för oss i samband med mässan – speciellt med tanke på orden "vårt dagliga bröd giv oss idag" och att mässan de facto är himlen på jorden. Vi har förnyat vårt dop som barn till Gud, som vi kallar "Fader vår". Nu, när vi har lyft upp våra hjärtan, är vi i himlen med honom. Vi har helgat hans namn genom att bedja mässan. Genom att förena vårt offer med Jesu eviga offergåva, har vi fått se Guds vilja ske "såsom i himmelen, så ock på jorden". Framför oss har vi Jesus, "vårt dagliga bröd", och hans bröd kommer att "förlåt[a] oss våra skulder", eftersom den heliga kommunionen torkar bort alla förlåtliga synder. Vi har alltså fått erfara barmhärtighet, därför kommer också vi att vara barmhärtiga genom att "förlåta dem oss skyldiga äro". Och genom helig kommunion kommer vi att få ny styrka att stå emot frestelser och ondska. mässan uppfyller Herrens bön perfekt, ord för ord.

Vi kan inte nog betona sambandet mellan "vårt dagliga bröd" och den eukaristiska hostian framför oss. Jag brukar påminna eleverna om "lembas" i Sagan om ringen. På vår livsfärd för att kasta bort syndens ring behöver vi dessa lembas. Vi kan också tänka på mannatt i Gamla testamentet. Där har vi också vandrigen och svårigheterna. Det eukaristiska brödet i Nya testamentet föregås av gammaltestamentliga ord som nu är direkt förbundna med Eukaristin. Fader vår inleder helt naturligt mottagandet av brödet.

Att ta emot brödet heter "kommunion". På Jesu tid användes ordet (på grekiska: *koinoniá*) oftast för att beteckna ett familjeband. Gud är familj, treenigheten är familj, den heliga familjen med Josef, Maria och Jesus är också närvarande. Genom kommunionen förnyar vi vårt band med Guds familj på jorden, vi själva som Kyrkan.

En stund senare, strax före vi sjunger Agnus Dei ger vi varandra fridshälsningen vilket i Lagomsverige betyder en beskedlig handskakning. I andra länder kan det bli betydligt större affärer, man kramas och

går runt i kyrkan för att hinna hälsa på alla. En smaksak? Jag tror inte det. Vad ska vara betoningen i mässan? Jo Gud, den person som är Gud. Från altaret kommer en särskild sorts frid. Det är den vi först får – genom att hålla våra händer mot varandra, inte bara skaka hand – och sedan ger vidare till andra. Prästen borde alltså få friden första av Jesus vid altaret, sedan ge den till diakonerna som sedan går ut i församlingen och ger friden ungefär som ett levande ljus som överför elden till vekarna på våra ljus. Jesus sa "Min frid ger jag er" och egentligen ska vi tänka så vid vår fridshälsning. Den gamla kaldeiska ritén har också detta mer tydligt än de flesta andra.

Denna syn på frid är intressant. Jesu frid är inte världens frid. Vi är alltså inte i mässan för att i första hand träffa varandra utan för att just träffa Gud. Andakten bryts om det blir församlingsträff. Det kan gå till överdrift på många ställen. Själva den mänskliga församlingen blir så central att bänkar för knäfall tas undan, tabernaklet med Brödet ställs i skymundan och man börjar hålla varandra i händerna under Fader vår. Gud är inte längre lika mycket i centrum. Om du har en ovän i kyrkan kan det vara mycket viktigt att dela fridshälsningen med honom. Genom denna gest uppfyller du Jesu bud, att försona oss med vår nästa innan vi går fram till altaret (jfr Matt 5:24). Annars är det mer passande att hälsa på de står närmast just dig.

Vår nästa bön, "Guds lamm", påminner oss om påskoffret och om den nya Påskens "förbarmande" och "frid". Vi ropar som de båda blinda i Matt 9:27: förbarma dig över oss! Just ordet "lamm" har ett mycket djup betydelse, Uppenbarelseboken har minst trettio referenser. Men redan i Petrus första brev (1:18-19) ligger den grundläggande innebörden: "Gud betalade en lösensumma för att rädda er från det meningslösa liv era förfäder levde. Det var inte med guld och silver, som ni mycket väl vet, utan Han köpte er fria med Kristi eget dyrbara blod. Jesus var Guds syndfria och felfria lamm." Denna gamla tanke och bön fanns emellertid inte i själva mässan förrän ganska sent – som det ofta kan vara när mässan växer fram. Det är först med påven Sergius I, född i Antiokia och vald 687 som Agnus Dei, Guds lamm införs i mässritualen. Påven Sergius menade att bönen skulle sägas just under brytandet av brödet.

Prästen bryter alltså brödet. Här är det återigen Jesus som är förebild. På skärtorsdags kväll och på vägen till Emmaus firar Jesus mässa: han förklarar Skrifternas innebörd utifrån sin egen person, bryter bröd och delar ut sig själv, ger de andra sitt blod i vinet. Alla verben är här centrala för kristen tro: läsandet av skrifterna, förklarandet av dem utifrån Jesus, tackandet av Gud, brytandet av brödet, givandet av brödet och vinet, uppmanandet att göra detta till levande minne av honom. I den mässa Johannes Chrysostomos författade säger till och med prästen under brytandet av brödet: "Guds lamm bryts nu och utgives; Han som bryts men inte separeras i delar; Han som alltid äts men aldrig konsumeras; han som helgar kommunicanten." Och Thomas Aquinas skriver i den gamla psalmen: "Blir ock helga gåvan bruten, finns dock Givarn innesluten också i dess minsta del. Om än tecknet styckat bliver den Be-tecknade förbliver oförändrat fast och hel". (Lauda Sion Salvatorem 10.)

Själva brytandet av brödet är därför att återupprepa Jesu handling. Prästen lyfter upp brödet och sedan vinet och säger Johannes Döparens ord: "Se Guds lamm" (jfr Joh 1:36). På det svarar vi som den romerske

officeren: "Herre, jag är inte värdig att du går in under mitt tak, men säg blott ett ord så blir jag helad." (jfr Matt 8:8).

Sedan tar vi emot honom i helig kommunion. Vi tar emot *honom*, som vi lovprisade i Gloria och proklamerade i trosbekännelsen! När Jesus säger att han är brödet och vinet så menar han vad han säger: det är verkligen så. På ett rent materiellt sätt är Gud i din mun när du har den lilla vita oblaten där. Det är klart att du kan reagera på orden "rent materiellt". Men tänk efter: vad betyder materiellt. Har du någonsin sett eller rört vid den där "materien" som du påstår finns? I själva verket skulle en fysiker visa dig att matematiska beräkningar är allt vi kan finna när vi ska beskriva materien, om den finns. Troligen menar du att det du inte ser med dina ögon inte finns. Men det vet du redan att det gör. Thomas skriver igen: "Denna lära Herren giver: brödet hans lekamen bliver. Vinet blir hans dyra blod. Vad ej syn och sinne fatta, tron oss lär att se och skatta."

Många saker finns som du inte ser. Gud är brödet men brödet ser ut som vanligt – det är den kristna naturalismen. Det är alltså inte tillräckligt som man säger vid brödsbrytelsen i vissa kyrkor: "...alla får vi del av ett och samma bröd" eftersom vi inte får bröd i oss utan Kristus själv. En stund innan var det emellertid bröd. Det är inte det längre. På samma sätt är det med blodet. Gud är vinet men det smakar som vin. Acciden- sen – alltså det yttre sinnliga skeendet – är som vanligt. Men essensen, det verkliga, själva verkligheten i sig, är Jesus Kristus.

Inför människor som inte vet detta, eller inte tror detta med visshet, brukar jag inte tjata utan hänvisa dem till Ulrich Zwingli som är den lärare de följer, inte Jesus och hans kyrka. För Zwingli handlade det om en minnesmåltid, en symbolisk åminnelse som man kan utföra några gånger om året, absolut inte var dag eller varje söndag. Kyrkan lär med Thomas ord: "Så är änglabrödet blivit pilgrimskost". Jesus undervisar själv, nästan pinsamt övertydligt i Johannes 6. Läs det och ta dig sedan en privat funderare. Försök inte diskutera dig fram innan du tagit den privata funderaren inför det Nya Testamentet säger.

Efter att vi nått målet och människor står på knä i tacksamhet avslutas mässan. Justinus Martyren har i sin tidiga beskrivning inte ens någon bön eller välsignelse. Den Apostoliska Konstitutionen har två böner och välsignelse. Vi tar emot välsignelsen och så säger prästen: "Gå i frid. Vi svarar Gud vi tackar Dig." På en vardagsmessa tystnar allt därefter och några dröjer kvar efter att prästen gått. Vi har nämligen fått ett uppdrag att fundera på. Ordet "mässan" kommer från de snabba slutorden: *Ite, missa est* (ordagrant "Gå, detta är bortsändandet"). De första kristna förstod också att mässan var en utsändning. Den där sista raden är inte så mycket ett avsked som ett uppdrag. Vi har förenats i Kristi offer. Nu har vi tackat och vi lämnar mässan för att leva mysteriet. Vårt dagliga kors- tåg har börjat.

Nu har du följt mässan och blivit ledd fram dess höjdpunkt och mål: eukaristin, mottagandet av brödet och vinet. Vad är poängen med att varje dag eller varje vecka ta emot brödet och vinet? Vad betyder egentligen eukaristin? På gymnasiet har några elever "gått fram" som det heter under konfirmationen, men ytterst få menar att detta betytt särskilt mycket. Endast en ritual, ett minne, något fint eller något ganska betydelselöst.

I klassisk kristendom fungerar det annorlunda. Där är eukaristin centrum av livet. I den spanska staden Lugo började kyrkan 705 ha regelbundna adorationer framför eukaristin – alltså framför det förvandlade brödet utanför mässan. Denna adoration låg implicit i kyrkans erfarenhet av Kristus från första början. Franciskus av Assisi på 1200-talet i Italien, älskade denna form av adoration och gjorde mycket för att sprida den till det övriga Europa. På det sättet blev eukaristin än mer central i det dagliga livet för den kristne. Inte förrän 1500 år efter kyrkans födelse började tyska teologer tvivla på Jesu undervisning om brödet och vinet och kyrkan splittrades. Men fortfarande är eukaristin det centrala i för de klassiskt kristna, både genom adoration utanför mässan och mottagandet i själva mässan.

Nu ser du att mässan alltså inte är en yttre akt. Den är själva deltagandet i Jesus Kristus. Bakgrunden till detta faktum är kyrkans tro på en Gud-med-oss, där ordet "med" betyder bokstavligt och konkret med oss. Den klassiska kristendomens tro gäller den treenige Guden. Den kanske väsentligaste bekännelsen, den nicenska trosbekännelsen, har en struktur som säger Ja till den levande Guden som vår Herre, den Gud som ger oss liv och som vi återvänder till.

Vad menar vi med "den levande"? Det betyder att vår Gud inte är ett resultat av tänkande som vi försöker övertyga andra om eftersom vi är säkra på vår uppfattning. Om Gud var detta skulle vi aldrig nå längre än till en idé som människor har och förklarar för varandra. Och omvänt: om vi behandlar Gud som en sådan idé är det egentligen inte Gud vi talar om.

Dåliga läroböcker behandlar ofta Gud så. Därför uppstår ordlekar där alla världsreligioner ställs bredvid varandra och därmed är ett djupt missförstånd i farten! Bit för bit jämförs nu mellan religionerna: moralen, uppfattningen om Gud, människosynen osv. Det blir ett abstrakt spel som grovt missförstår vad religion är. Det är som att prata om egenskaper hos fruar för en som inte är gift. En religion är inte en filosofi, det är ett äktenskap och du är otrogen när du gör din käresta till ett begreppsligt objekt att jämföra med andra kvinnor eller män. Det är samtidigt ett kränkande av din käresta.

När vi talar om Gud som "levande" menar vi en kärleksrelation till en Gud som direkt visar sig för oss. Han tittar ut ur evigheten och in i den mänskliga tiden och går in i relation till oss. Det är en historisk relation, en psykologisk relation, en religiös och andlig relation som ändrar på vår själs tillstånd.

Vi kan alltså inte definiera Gud. Det är snarare Gud som definierar sig genom att stå framför oss som vår Herre, han står över oss och mitt ibland oss. Där skiljer sig kristendomen från alla andra religioner. Andra religioner söker en gud eller flera. I kristendomen söker Gud oss och visar sig levande för oss i ett kärleksförhållande. Och han förvandlar. Här är en dikt jag hörde på radion:

He's a terror that One
He turns water into wine
Ad wine into blood
I wonder what we he will turn blood into?!

(Han är som en Terrorist, den där.
Han förvandlar vatten till vin
Och vin till blod
Jag undrar vad han förvandlar blod till ?!)

Samtidigt är vi själva som människor inte helt definierbara. Vi har en kropp och en själ men även om vi visste allt om kroppar och själar skulle den som vet detta fortfarande vara ett oförklarat faktum, ett odefinierat mysterium. Livet är som Lothlorien, magin syns överallt men vi ser inte Magikern. Vi måste lita på honom.

Inte ens sanningen definierar Gud lika lite som solljuset definierar solen. Ljuset kommer från solen men definierar inte solen. Samma sak gäller Gud och dessutom vår egen själ. Vår själ lyser av godhet när vi praktiserar den men själen definieras inte uttömmande av detta goda ljus. Gud lever inte automatiskt i alla själar, det finns själar som inte gett rum åt Jesus under de år de levde på jorden. Alla blir därmed inte räddade. När Jesus möter oss i den partikulära domen säger han: "Jag känner dig inte" till några av oss, de som han inte kan se sig själv genom.

Gud är alltså levande genom att vara någon som visar sig själv, inte genom att vara ett begrepp vi upptäckt eller ännu mindre konstruerat. Vi bekänner en Guds historia i vår egen historia. Det innebär inte att vi avviker från enkelheten i hjärtats Ja till Jesus Kristus utan att vi har ett historiskt engagemang samtidigt med ett existentiellt. Genom att det är en Gud med oss, Emmanuel, kan vi översätta Ordet som var i begynnelsen till våra ord i vardagen. På så sätt hör vi åter och åter själva Ordet.

I strukturen på bekännelsen finns fyra agenter: Fadern, Sonen, den helige Anden och jungfru Maria. Gud är En Enda i de tre personerna och Maria är människa. Det stora dramat sker alltså mellan Gud och Maria. Hade inte hon sagt ja frivilligt och med troende hjärta hade inte inkarnationen ägt rum. Guds sätt att stiga ned i historien hade inte skett på detta vis och Gud hade inte varit Gud-med-oss. En ung judisk flicka, troligen 14-15 år gammal står vid sidan av Gud i vår trosbekännelse och det är otänkbart att hon inte gör det. Genom henne blev Ordet kött. Hela Maria krävdes för detta, hennes hjärta, hennes tänkande, hennes kropp, hennes känslor, henne moderskap, hennes oro och kärlek.

I Matt. 28:19 säger Jesus att han är med sin kyrka i alla tider. Hur är han med oss? Genom eukaristin. Naturligtvis tänker vi och känner vi hans närvaro. Men det är inte genom tanke och känsla han är närvarande för alla tider. Det är i sin kyrkas centrum som är eukaristin.

6 Den naturalistiske kungen

För oss som växte upp med Tolkiens Sagan om Ringen är begreppet "kung" laddat med många tunga innebörder. Det finns någonstans en äkta kung. Alla de oäkta ser vi ständigt runt omkring oss och just därför söker vi ännu ivrigare den sanna kungen. Här är barn och kristna lika: de vet med hoppets kunskap att den sanna kungen, den som är värd både fruktan och kärlek, existerar och tänker på oss. Särskilt för pojkar som är nya på gymnasiet är detta en mycket stark realitet när de vågar tro. Uttrycket "Kung!" eller "Det här är Kung!" är fortfarande tämligen vanligt i Västernorrland. Innebörden är klar: det här är toppen! Detta uttryck har historia. Och ju mer de studerar historia, ju väsentligare blir kungaskapet hos Gud.

Det är vanligt att kalla Jesus för kung i den kristna traditionen. Varje höst, som den sista festen innan Advent och det nya kyrkoåret, firar vi Kristus Konungens dag. Att vara kristen är att ha en kung över alla kungar, en ledare över alla ledare, en fridskonung med makt vars ankomst vi firar varje jul. I barnet ligger den fullvuxne kungen, i den fullvuxne minns vi barnet. Äran hos kungen sammanfaller med den kärlekens makt han förkroppsligar. De elever som finner denna kung firar verkligen jul.

Jesus är kung i en metaforisk betydelse, han är inte politisk tillsatt. Metaforen tränger djupare in i oss än varje tevebild av någon politiskt tillsatt person, den blir naturalistisk i vårt liv. Jesus har den högsta graden av styrka, perfektion, kärlek bland alla skapade varelser. Jesus är den högsta intelligensen bland alla människor. Det beror inte bara på att Han har den högsta graden av intelligens utan på att han är själva Sanningen och människor behöver just den sanningen, behöver dricka och äta den dagligen.

Att Jesus är kung innebär också en realitet i vår vilja. Vi har en kung som styr vår vilja – med viljans frihet full bevarad, ja till och med fulländad i sin frihet. Kungen Jesus styr vår vilja inte bara för att i hans vilja blir vår perfekt, utan också därför att kungens inspiration och mentala rörelser känns på ett realistiskt sätt i vårt liv. Vi erfar vår frihet i mycket högre grad än när vi följer egenviljan eller begärens viljeimpulser. Genom att låta Kungen Jesus vilja åt oss, blir vår egen vilja den sunda vilja vi egentligen eftersträvar i frihet.

På ett konkret sätt låter vi vår Kung regera in vårt hjärta. Detta är en naturalistisk dygd på så sätt att vi timme efter timme förhandlar, tar emot order, tolkar ordern, utför orden, återvänder till kungen för rapport, lyssnar noga på mottagandet och får nya order. Det är alltså inte ett generellt och rätt abstrakt faktum att vi är i tjänst utan ett direkt handlande och en relation av givande och tagande, minut för minut. Orsaken till att vi kan släppa in denna kung i vårt hjärta är den överlägsna kärlek han ständigt har för oss. Annars vore det orätt och inte befriande att släppa in någon i vårt hjärta på detta sätt. Stora är de tragedier bland människor som gör misstag i detta sammanhang.

Denna kung älskar oss på ett icke hört och icke känt sätt. Ändå kan vi säga det och erfara det. Faktum är att ingen kan älska på detta sätt. Det som gör detta möjligt är att Jesus är människa. Just genom sin empiriska existens och sin naturalistiska betydelse för dig och för mig, kan denna kung ha makten, äran och riket som sina egna. Endast som människa blir han verkliga Kung. I våra böner kan vi mycket väl se honom vid sidan av oss, en människa med Guds natur. Vi kan tänka oss honom i alla situationer i vår vardag, han är vår kung, han är närvarande, tar alltid emot din uppmärksamhet. Han är livsviktig för ditt liv.

Genom att vår kung är Guds ord och hans väsen är detsamma som Faderns och Skaparens, är vår kung också kung över hela kosmos, alla galaxer och hela den rymd vi endast mycket litet känner till. Han är kung över alla naturlagar, alla materiella skeenden i lika hög grad som över våra hjärtan och sinnen.

I Gamla Testamentet förebådas Jesus Kristus konungen i samband med att Jakob drömmer om stegen till himlen. Fadern har gjort honom till konung över Sion där han tar emot människor som ärvt rikedomar på jorden. En psalm skildrar också hur en rik kung med stor makt kommer att vara Israels sanne kung: Din tron o Gud består från sekel till sekel. Tecknet på ditt kungadöme är rättfärdighet. Många andra exempel finns i GT på samma sak: detta kungarrike är gränslöst och berikas av alla gåvor av rättvisa och frid. Ett exempel: Under hans kommande dagar skall rättvisa blomma och frid finnas i överflöd, han skall ha makten över alla hav och alla landområden från världens ena gräns till den andra.

Hos profeterna finns ytterligare beskrivningar av Jesus Kristus konungen, huvudsakligen hos Jesaja. "Ett barn är oss fött.... » Det som Jesajas säger här om kungen-barnet säger även profeterna. Jeremia säger t. Ex. att rättfärdigheten ska komma ur Davids ätt och att ett barn ur denna ätt ska regera som kung och skall vara vis i sitt dömande av jorden. Profeten Daniel säger att himlarnas Gud ska grunda ett kungadöme som aldrig ska förstöras utan bestå för evighet. Daniel ser också i en vision hur denna kung kommer från himlen ned genom molnen och liknar en Människoson. Denna kung möter alla de äldste som bugar sig inför ho-

nom för att ge honom äran, makten och riket. Och alla folk, stammar och språk ska tjäna honom. Hans rikets makt är evig och kommer aldrig att ges upp, hans rike är oförstörbart. Hos profeten Zackarias talas det om en kung som ska rida in i Jerusalem på en åsna såsom en rättfärdig och en frälsare under folkets jubel. Dessa profetior kan läsas korrekt först med nyckeln Jesus i Nya Testamentet. Utan den nyckeln blir de i stort sett obegripliga drömmar.

I Nya Testamentet är läran om Kristus konungen skildrad med större tydlighet än i GT. När ärkeängeln talar till den utvalda flickan i Nasaret handlar det om att en kung skall inta Davids tron och regera för evigt i Jakobs hus, ett rike utan ände. Det är samme kung som i sin sista predikan inför människor talar om vad som väntar de rättfärdiga i himlen och de orättfärdiga i helvetet. Det är samme kung som Pontius Pilatus frågar: Rex es tu? Vi ser Jesus hyllas som en kung när han kommer ridande på en åsna, vi ser honom som en kung som utdelar dopbefallningen och vi ser honom acceptera kungatiteln varje gång den ges honom. Han säger att han har fått alla makt i himlen och på jorden – vem annars än universums kung kan säga så? Johannes kallar honom kungarna kung och i sin uppenbarelse ser vi hur det är skrivet på hans kläder: Kungarna kung och Herre över alla makter. Vi förstår i Nya Testamentet att Fadern gjort Jesus till universell arvtagare till alla ting som har existens och att alla fiender i slutänden måste böja sig för hans tron.

Ur denna lära i Skriften alla delar följer att Kyrkan är kungariket på jorden, Jesu kungarrike som fortsätter i himlen och är utan ände i tid och rum. Destinationen är att alla jordens riken och folk blir medborgare i detta kungarrike för att fira och vörda och ära på en rad olika vis. Det främsta uttrycket för detta är mässan och årets cykel av högtider. Författaren bakom alla dessa högtider och festdagar är ingen mindre än Kunge själv, Jesus.

På samma sätt som den gamla judiska psalmtraditionen använde «sacramentarios», en rad hederstitlar som alla uttryckte samma koncept, används de fortfarande i mässans böner och i mässoffret för att fira det gudomliga majestätet. Liturgin blir därmed ett ständigt pågående lovprisande av Kristus Konungen.

Den kungavärdighet och kungamakt som Jesus har beskriver Kyrillos från Alexandria. Han menar att Jesus Kristus har den högsta makten över alla skapelser, inte en makt tagen med våld, inte en makt som är formell och meningslös utan en makt genom sin egen natur och sitt eget djupaste väsen. Det betyder en makt och kontroll som Kristus grundar i sin hypostatiska förening. Därför ska inte Kristus inte bara lovprisas av änglar och människor utan dessutom av hela skapelsen som skall sjunga hans lov.

Vad är den ljuvligaste tanken i Kristi kungaskap om inte den räddning av alla själar han genomför i sitt lidande och sin seger över död, synd och djävul? Han har kämpat för oss och vunnit kampen. Alla varelser som vänder sig till denna kung räddas genom blodet, inte genom guld eller silver som är förgängliga utan genom blodet utan förgänglighet. Vi har räddats av lammet utan någon fläck. Det stora priset är betalat för oss. Vår kung betalade det.

8 Kärlekens naturalism

Många elever som brottas med frågan om Gud erkänner att det vore för svårt att leva ett liv där tron är i centrum. Jag svarar alltid: sant. Du måste ha en metod för att klara det livet. Den bästa metoden jag känner till är Rosenkransen. Utan den faller mitt liv ihop. Som fader John Corapi brukar säga: bättre vapen finns inte.

Om du älskar mig, säger, Jesus, följer du också mina bud. Att älska vår Kung och på så sätt tjäna honom är en kärlekens naturalism som sätter hjärtat på prov. Resan till hjärtats kärlek är svår, på liknande sätt som Frodos resa är lång och svår i Sagan om ringen. På Marias bebådelsedag (25 mars) skall han låta syndens ring förstöras för på den dagen börjar kärleksprojektet.

För romarna var det en skandal att ersätta vördnad inför gudarna med denna intima tillbedjan av en människa från norra Palestina. De kallade de kristna ateister och kannibaler – de åt ju nämligen denna människa i eukaristin. Protokollen finns kvar inför avrättningen av Justinus Martyren och vi kan där ta del av frågor och svar som påminner om dagens debatt. Kristendomen byggde på en insikt, en upplysning som inte var religiös i gängse mening. Den förnekade nämligen den rådande pluralismen, den förnekade religioner och framhävde istället sanningen. Kyrkofädernas begrepp om frön som var sådda redan innan Jesus kom, syftade inte på andra religioner utan på just insikten om att sanningen är en enda, inte möjligt att dela i en religiös pluralism, dvs. relativism.

Idag, när relativismen och den ateistiska humanismen är närmast en religion i västerlandet, är kristendomen fortfarande en skandal som inte tolererar den multikulturella dogmen om att alla religioner ska leva vid sidan av varandra. När ordet kristendom förbjöds i EU-konstitutionen visade sig den ateistiska humanismen tydligt och klart: sekularismen är en fundamentalism. Kristofobin är på 2000-talet ett politiskt faktum i det Europa som byggts av kristna för kristna värden och kristen människosyn.

Att sitta med rosenkransen i sina händer blir däremot en politisk handling, en oroande och skandaliserande handling, liksom på Roms tid. Att intimt vara med Personen, Människan och Herren Jesus, är att agera kontrakulturellt, det är att bekänna den enda Sanningen, den enda Vägen, den smala vägen i kontrast till pluralismens och relativismens breda väg. Rosenkransen går igenom viktiga delar av Jesu liv. När du ber är du tillsammans med din Älskade – även då din uppmärksamhet är distraherad och svag. Detta är och förblir en obegriplighet för utomstående. Också för den som lever som kristen är det dagligen en ofattbar glädje när vi är så nära vår Gud som vi bör vara – och en stor sorg när vi inte är det.

Ständigt gäller: "Herre jag är inte värdig att du går in under mitt tak". Jag är alltid för djupt i synd för detta. Det är inte självömkan eller sentimentalitet. Det är naturalistisk verklighet. Så djupt i synd är jag att jag aldrig svarar upp mot den kärlek Han visar mig. De dagar jag inser detta till fullo är i själva verket underbara dagar.

Det kan gå veckor och jag klagar som Johannes av Korset: jag tänker inte alltid på dig min Älskade, förlåt. Jag vill älska dig, som Therese från Lisieux säger, även om jag inte kan det. Jag vill kunna tänka på dig i kärlek till dig varje minut, men jag kan inte. Men själva viljan att göra det, fyller mig med en lycka, viljans lycka. Hemska är de dagar då jag inte ens orkar vilja. Det är grundsynden och av den dör vi sakta. Vi kan må fysiskt bra och göra vårt arbete ordentligt men vi dör inuti när likgiltigheten inför Jesus sitter fast i oss.

Här kommer Rosenkransen som en verklig räddare i nöden. Om du ber en dekad varje dag och ständigt ser Jesus framför dig i de olika bilderna, de olika situationerna, blir det uppenbart hur *lite* du älskar den mannen och hur mycket du *måste* älska den mannen för att själv få verkligt liv. På sätt och vis är denna upplevelse viktigare än de glada bönedagarna då du är med Jesus på ett självklart sätt. I vilken bild du än är, på bröllopet i Kana, i Getsemane trädgård, i templet när Jesus är tolv år, på berget med Moses och Elia - hans ögon söker dina och vad svarar du? Ger du tillbaka en blick? Vad säger denna din blick? Där har du rosenkransens naturalism.

Här följer nu i korthet dagarnas bilder i Rosenkransen. Jag ger först en personlig bild och därefter Josémaria Escrivas kommentarer, tagna från hans bok om rosenkransen. Han kan på ett genuint sätt fånga de väsentliga djupen i de olika bilderna. Hans bok finns i sin helhet här: <http://se.escrivaworks.org/book/rozenkrans>

Måndagens bilder och sanningar

1 Bebdelsen.

Den kanske vackraste bilden av dem alla. Flickan är i femtonårsåldern när det sker. Hon kanske är ensam hemma, Josef är inte i huset. Hon sysslar med något som måste göras, kvällen har kommit. Ängeln är plötsligt där övertäligande men flickan är inte hysterisk. Det otroliga händer. Gud tar kontakt med en människa för att låta henne avgöra om inkarnationen ska äga rum i hennes kropp.

Frank Duff skriver i Marialegionens handbok:

Från början – alltså innan någon värld skapats – fanns Maria i Guds medvetande. Den som först tänkte på henne och skisserade ett helt unikt öde var Gud själv. Hennes storhet hade en början oändligt långt tillbaka, före all värld, idén om hennes fanns hos den Evige Fadern tillsammans med idén om en Återlösare. Hon hade del i Återlösarens öde .

Så långt tillbaka svarar alltså Gud på alla tvivlares funderingar när de tänker: "Varför behöver Gud Marias hjälp?" Det är givet att Gud kunde klara sig utan både henne och Jesus. Men de handlingar som Gud fak-

tiskt valde att utföra inbegriper Maria. Och detta handlande placerar henne jämsides med hennes Son, det sker i samma ögonblick som Återlösaren gjordes uppenbar. Det gick längre än så: denna ursprungliga plan gav henne Moderns roll, Återlösarens moder och moder till alla de som förenades med Honom.

Josémaria skriver:

Min vän, glöm inte att vi är barn. Vår Fru med det ljuva namnet, Maria, är samlad i bön. I det huset är du vadhelst du själv vill vara: en vän, en tjänare, en nyfiken iakttagare, en granne... - Själv vågar jag inte vara någonting alls just nu. Jag gömmer mig bakom dig och betraktar häpen det som sker. Ärkeängeln förkunnar sitt budskap... *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* - Hur skall detta ske? Jag har ju aldrig haft någon man (Luk 1:34). Vår moders röst påminner mig däremot om människornas alla orenheter ... mina med. Hur mycket avskyr jag inte i det ögonblicket denna världens ynkliga tarvligheter! ... vilka föresatser!

Fiat mihi secundum verbum tuum. Må det ske med mig som du har sagt (Luk 1:38). Vid tjusningen av Jungfruns ord blev Ordet kött. Den första dekaden lider mot sitt slut ... Än hinner jag säga till min gud, innan någon annan gör det: Jesus, jag älskar dig.

2 Maria besöker Elizabeth

Här ser jag Maria gå den tre dagar långa vandringen till bergsbyn där Elizabeth. Under denna vandring sjunger och komponerar den unga men insiktsfulla judinnan den hymn som senare får heta Magnificat:

O, jag vill lovprisa Herren!

Jag jublar i Gud, min Frälsare!

Han har tagit sig an mig - en oansenlig kvinna, och nu kommer människor i alla tider att kalla mig välsignad av Gud.

Han, den helige och mäktige, har gjort något stort med mig.

Hans nåd varar från generation till generation över alla som erkänner honom som Herre.

Hans väldiga arm är full av kraft! De stolta och högfärdiga slår han ner.

Furstar fördriver han från deras troner, men de ödmjuka upphöjer han.

Han mättar de hungriga med sina gåvor, men de rika driver han bort med tomma händer.

Tänk på hur han hjälper sitt Israel! Han glömmer inte sitt löfte att vara barmhärtig.

Han lovade ju våra fäder, Abraham och hans barn, att alltid visa nåd mot dem. (Luk 1)

Josémaria skriver:

Lille vän, vid det här laget har du säkert lärt dig att klara dig själv. - Följ Josef och Maria med glädje ... och du kommer att få höra de traditioner som finns i Davids hus. Du kommer att höra talas om Elisabet och Sakarias, du kommer att bli rörd av Josefs kyska kärlek och ditt hjärta kommer att slå häftigt varje gång de nämner Barnet som kommer att födas i Betlehem ... Vi skyndar till en stad i Juda bergsbygd (Luk 1:39). Vi är framme. - Det är det hus där Johannes döparen kommer att födas. - Elisabet jublar tacksamt inför sin Frälsares moder: Välsignad är du bland kvinnor, och välsignad är din livsfrukt! - Hur kan det hända mig, att min herres moder kommer till mig? (Luk 1:42-43). Den ofödde Döparen sparar till (Luk 1:41) ... - Marias ödmjukhet väller fram i Magnificat ... Och du och jag som är - som var - högmodiga lovar att vara ödmjuka.

3 Jesus föds i Betlehem

Jag ser den unga judiska flickan föda det lilla barnet. Det är natt och vi är utanför byn Betlehem, ljud från folk hörs runt omkring, det är inte helt tyst. Människors röster hörs, folk kommer och går. Jag går inte in i det lilla grotliknande rum där Josef och Maria befinner sig, jag tittar bara in då och då och knäfaller inför det största undret sedan skapelsen. Nu börjar den Nya Världen.

Josémaria skriver:

Kejsar Augustus har utfärdat en förordning om att hela världen skall skattskrivas. Var och en måste därför bege sig till sina fäders stad. - Eftersom Josef är av Davids hus och släkt, beger han sig med Jungfru Maria från Nasaret till den stad som heter Betlehem i Judéen (Luk 2:1-5).

Och i Betlehem föds vår Gud, Jesus Kristus! - I ett stall: det finns inte plats i härbärgen. - Hans moder lindar honom och lägger honom i en krubba (Luk 2:7).

Köld. - Fattigdom. - Jag är Josefs lille tjänare. - Vad Josef är god! - Han behandlar mig som en far behandlar sin son. Han till och med förlåter mig när jag tar gossen i mina armar och säger ömma och innerliga ord till honom, timme efter timme!...

Och jag kysser honom - kyss honom du också -, och jag dansar, jag sjunger för honom, och kallar honom Kung. Älskade, min Gud, min Ende, mitt Allt! ... Vad barnet är vackert ... och dekadent kort!

4 Reningen i templet med Symeon

Den gamle Symeon står på trappan. På något sätt vet han vem som kommer. Hans livs största mening går nu i uppfyllelse. Den helige Ande hade drivit honom till templet just denna dag. Maria förstår inte allt Symeon säger men tar emot allt som sker. Josef förstår kanske mer, han är äldre. Jag följer med dem in i templet och ser reningsceremonin genomföras. Jag tänker att alla föräldrar bör

renas så här för familjens skull. Inte många människor är där men vi ser Hanna komma nära och vara alldeles uppfylld av nåd. Hon avbryter samtalet mellan Symenon och föräldrarna och börjar lofprisa Messias.

Josémaria skriver:

När tiden är inne för moderns rening enligt Moses lag skall barnet tas till Jerusalem för att bäras fram inför Herren (Luk 2:22).

Den här gången, min vän, kommer du att vara den som bär buren med turturduvorna. - Har du märkt? Hon - den obefläckade! - underordnar sig lagen som vore hon oren.

Lille dumbom, nog skall väl denna förebild lära dig att uppfylla Guds heliga lag oavsett alla personliga uppoffringar? Att renas! Du och jag, vi behöver verkligen renas! - Vi behöver göra bot, och utöver botgöringen, Kärleken. Kärlek som likt ett brännjärn sveder bort rosten ur våra själar och eld som med gudomliga lågor sätter våra eländiga hjärtan i brand.

En rättfärdig och gudfruktig man har kommit till templet ledd av den Helige Ande - det hade uppenbarats för honom att han inte skulle dö innan han hade sett Kristus. Han tar Messias i sina armar och säger: Herre, nu kan du låta din tjänare gå hem i frid som du har lovat ... ty mina ögon har sett Frälsaren (Luk 2:25-30).

5 Jesus som tolvåring blir kvar i templet

En av mina favoritsanningar. Tolvåriga pojkar är fantastiska, de äger världen. När jag var tolv var jag kung i universum. Men nu ser jag på denna tolvåring och ser den verkliga Kungen. Han pratar livligt men ändå allvarligt med rabbinerna. Hur mycket skulle jag inte vilja höra vad de sade !! Jag kan se på deras ansikten att visa ler lite roat åt pojken medan andra storögat förstår att han har gåvor utöver det vanliga. Ingen av dem förstår helt vem pojken är. Men några anar med skälvande rädsla. Kan det vara Messias, denne livlige och allvarlige yngling?

Josémaria skriver:

Var är Jesus? - Barnet! Min Fru: ... var är han?

Maria gråter. - Förgäves har du och jag sprungit från grupp till grupp, från resällskap till resällskap - ingen har sett honom. - Efter lönlösa försök att hålla gråten tillbaka gråter även Josef ... Och du ... Och jag. Jag, som är en ganska oborstad liten tjänare, gråter hejdlöst och åkallar himmel och jord ... för de gånger jag förlorade honom på grund av mitt eget fel och inte grät.

Jesus: må jag aldrig mer förlora dig ... Nu är vi förenade, du och jag, i olyckan och smärtan liksom vi tidigare var i synden, och från djupet av våra hjärtan stiger suckar av uppriktig ånger och brinnande ord som varken kan eller bör skrivas ned.

Och när vi tröstas av glädjen att finna Jesus i templet - tre dagar var han borta! - där han diskuterar bland Israels lärde (Luk 2:46), kommer insikten om skyldigheten att lämna sina nära och kära för att tjäna vår himmelske Fader att finnas djupt inpräntad i din själ och min.

Tisdagens bilder och sanningar

1 Jesus i Getsemane trädgård

Du ser först Jesus i trädgården i Jersualet. Han går omkring i parken, det är sent, många sover. Han ber i ångest. Det är en människa du ser. Han är Gud men du ser en människa. Det gör ont i honom, han darrar av ångest. Du står och ser på honom när han vänder sitt ansikte och ser på dig en kort stund. Du har mött din Herren, din kung, den ende som älskar dig rakt genom allt du är och gör.

*Jag tänker på Gibsons film *The Passion of the Christ*. Den filmen börjar i Getsemane och sedan om alla de bilder vi har i rosenkransen på tisdagar och fredagar. Det är en film som hjälper oss i Rosenkransen. Du ser Jesus i förtvivilan. Han är Gud och vet vad det handlar om. Han är människa och kämpar. Många heretiker – alltså de som valt återvändsgränder – har försökt få bort den såvra kampen här. Som Gud borde han inte behöva kämpa. Men Han gör det. Han lider och har enorm ångest, han svettas blod genom denna starka ångest.*

Josémaria skriver:

”Be att ni inte utsätts för prövning. – Och Petrus somnade. – Och de övriga apostlarna. – Och du, min lille vän, också du somnade ..., och även jag var en dåsig Petrus.

*Jesus led, ensam och sorgsen, och marken fuktades med hans blod. På knä på den hårda marken fortsätter han ihärdigt att be ... Han gråter för dig ... och för mig: tyngden av människornas synd krossar honom. **Pater si vis, transfer calicem istum a me.** – Fader, om du vill det, så ta bort denna bägare från mig ... Men låt inte min vilja ske, **sed tua fiat**, utan din (Luk 22:42).*

*En ängel från himlen styrker honom. – Jesus är i sin dödsångest – Han fortsätter att be **prolixius**, allt ivrigare ... – Han kommer till oss och finner oss sovande: Stig upp och be – upprepar han – att ni inte utsätts för prövning (Luk 22:46).*

Judas, förrädaren: en kyss. – Petrus svärd glänser i natten. – Jesus tar till orda: Kommer ni för att hämta mig som om jag vore en rövare? (Mark 14:48). Vi är fega: vi följer honom på avstånd, men vakna och bedjande. – Bön ... Bön...

2 Jesus arresteras, döms och torteras

Här är den sanning jag har svårast att grafiskt levandegöra. Min bön avstannar gärna när jag chockas om och om igen. Gud utsatt för hånet och tortyren. Men jag försöker se sakligt: det är så det måste gå. Inte vända bort mina ögon. Priset är så högt för räddningen av våra själar. Endast en person kan betala det. Må det ske av Hans kärlek. Låt inte min tro bli en liberal inklusiv undvikande tro där smärtan endast är symbolisk.

Josémaria skriver:

Pilatus talar: Det är er sed att jag friger en fånge åt er till påsk. Vem vill ni att jag skall frige, Barabbas - en rövare som hade tillfångatagits tillsammans med andra för mord - eller Jesus? (Matt 27:17).

Döda honom och låt oss få Barabbas fri, ropar folket, manat av sina ledare (Luk 23:18). Pilatus tar än en gång till orda: Vad skall jag då göra med den Jesus som kallas Kristus? (Matt 27:22) - *Crucifige eum!* - Korsfäst honom! (Mark 15:14). Pilatus talar till dem för tredje gången: Vad har han gjort för ont? Jag kan inte finna honom skyldig till något som förtjänar döden (Luk 23:22). Folkhopen ropar ännu högre: Korsfäst honom! Korsfäst honom! (Mark 15:14). Pilatus, som vill göra folket till lags, friger Barabbas och ger order om att Jesus skall gisslas.

Bunden vid en pelare. Täckt av sår. Piskrappen viner över hans sargade kött, över hans obefläckade kött, som lider för ditt syndiga kött. - Ännu flera slag. Ännu mera ilska. Ännu mer ... Det är höjden av mänsklig grymhet. Till slut lösgör de Jesus, utmattade. - Även Kristi kropp ger efter för smärtan och faller, slak som en mask, bruten, halvdöd.

Du och jag förmår inte tala. - Det behövs inga ord. - se på honom, se på honom ... långsamt. Efter allt detta ... kommer du någonsin mer att vara rädd för att göra bot?

3 Jesus får törnekronan pressad på sitt huvud

Hånet fortsätter. Soldaterna driver med Konungen, gapskrattar åt honom, säkert med skräck inuti sig, den där blandningen av hänförelse och skräck som för-rädare, ironiker, halvolögnare och mördare i alla tider fått en stark kick av. Samtidigt måste vår Kung bli förklarad för kung av fienden och bli förlöjligad som en sådan kung. All ironi jag möter i den sekulära kulturen gör samma hånande gest. All satirisk smörja som väller ut ur media över den katolska kyrkan gör samma hånande gest som soldaterna när de pressar törnekronan på Jesus. I den sekulära modernismen pågår törnekronans kult.

Josémaria skriver:

Vår Konungs iver att få lida är tillfredsställd! - Min Herre förs till pre-toriets gårdsplan och där kallar de samman hela vaktstyrkan (Mark 15:16). - De hårdföra soldaterna har klätt av hans obesudlade kött. - De klär Jesus i en gammal och smutsig purpurröd trasa. - En käpp sätts som spira i hans högra hand... Törnekronan, som har satts på honom med

hugg och slag, gör honom till en låtsaskung att håna ... - *Ave rex judæorum!* - Leve judarnas konung (Mark 15:18). De sårar hans huvud med sina slag. De ger honom örffilar ... och spottar på honom.

Törnekrönt och klädd i den purpurfärgade trasan visas Jesus upp för det judiska folket: *Ecce homo!* - Här är mannen. Återigen skriker överstepräster och deras tjänare: Korsfäst honom, korsfäst honom! (Joh 19:5-6).

- Har inte du och jag kanske törnekrönt honom på nytt, slagit honom, spottat på honom? Aldrig mer, Jesus, aldrig mer ... Och en fast och konkret föresats sätter punkt för dessa tio Hell dig Maria.

4 Jesus bär på korset mot Huvudskalleplatsen

Också en smärtsam bild och sanning på tisdagen. Jag följer honom. När han faller är jag nära honom. Ska jag lyfta korset åt honom? Eller ska min Herre bära korset? Fungerar räddningen av alla människors själar om någon annan än Han kämpar med korset? Jag måste i alla fall se in i hans ögon, försöka älska min Herre i hans kamp för mig. Utan den kampen ingen frihet för min själ. Ingen frihet för någon levande själ i universum.

Josémaria skriver:

Med korset på sina axlar går han mot Kalvarieberget, en plats som på hebreiska kallas Golgata (Joh 19:17). - De hejdar en man från Kyrene som heter Simon och som är på väg in till staden från landet, och de låter honom ta korset på sig och bära det efter Jesus (Luk 23:26).

Jesajas ord har gått i uppfyllelse (Jes 53:12): *Cum sceleratis reputatus est*, han blev räknad bland överträdare: ty de förde också ut två förbrytare för att avrätta dem tillsammans med honom (Luk 23:32).

Om någon vill följa mig ... Min lille vän, sorgset upplever vi vår Herre Jesu lidande. - Se hur kärleksfullt han omfamnar korset. - Lär av honom. - Jesus bär korset för dig: bär det i din tur för Jesus.

Men släpa inte korset efter dig ... Bär det stadigt på dina axlar. Bär du ditt kors på det sättet, så blir det inte vilket kors som helst: det blir... det heliga Korset. Bär det inte uppgivet. Uppgivenhet är inget generöst ord. Älska korset. Om du verkligen älskar korset, kommer ditt kors att bli ... ett kors utan kors.

Och som han kommer du säkert att möta Maria på vägen.

5 Korsfästelsen

Jag kan bara stå där och se. Alla apostlar har försvunnit, endast Johannes med Mariorna finns där. Jag vet att han dör för mig men jag kan inte förstå att det

verkligen sker. Jag förstår att allt har ändrats, det är en historisk nydaning, en operation i alla människors själar. Den operationen var efterlängtdad och nödvändig men den hade ju kunnat utebli! Vilken tacksamhet att det som har skett ändå ägde rum. Nu är det ett nytt Förbund som gäller.

Josémaria skriver:

För Jesus från Nasaret, Judarnas konung, har segertronen förberetts. Du och jag ser honom inte vrida sig när han blir fastspikad. Medan han lider så mycket som det är möjligt att lida, sträcker han ut sina armar likt en evig Präst.

Soldaterna tar hans heliga kläder och delar upp dem i fyra delar. - För att inte skära sönder tunikan kastar de lott om vems den skall bli. - Ännu en gång uppfylls Skriftens ord: De delade upp mina kläder mellan sig och kastade lott om min klädnad (Joh 19:23 och 19:24).

Nu är han upphöjd ... - Bredvid sin son, vid korsets fot, står den heliga Maria ... och Maria, Klopas hustru, och Maria från Magdala. Och Johannes, lärjungen som han älskade. *Ecce mater tua!* - Där är din moder! Han ger oss sin moder till att vara vår moder.

Innan dess ger de honom vin blandat med galla, och när han hade smakat på det drack han det inte (Matt 27:34).

Nu törstar han ... efter kärlek, efter själar. *Consummatus est.* - Allt är fullbordat (Joh 19:30). Dumma barn, titta! Allt detta ..., allt detta har han lidit för dig ... och för mig. Och du gråter inte?

Onsdagens bilder och sanningar

1 Han är uppstånden!

Jag ser kvinnorna vid graven i gryningen. Det är en bild fylld av skönhet, förväntan, glädje – för jag vet vad de kommer att strax uppleva. Jag dröjer gärna lite på avstånd och bara iakttar denna historiens stora stund: han är segrare, som han sa. Han har gjort det. Utan detta är kristendomen inte någonting, som Paulus säger.

Stämningen är lugn och stilla mitt i all förväntan. Det är tårar men av glädje och vila efter kampen i fredags. Det är löfte för all framtid.

Josémaria skriver:

När sabbaten var över köpte Maria från Magdala och Maria, Jakobs moder, och Salome välluktande kryddor för att gå och smörja Jesu döda kropp. — Tidigt på morgonen nästa dag kommer de till graven vid soluppgången (Mk 16:1–2). När de går in blir de bestörta över att inte finna Herrens kropp. — En ung man i vita kläder säger till dem: Var inte rädda. Jag vet att ni söker Jesus från Nasaret: *Non est hic, surrexit enim sicut dixit* — han är inte här, han har uppstått, så som han sade (Matt 28:5).

Han har uppstått! Jesus har uppstått. Han är inte i graven. — Livet har övervunnit döden. Han visade sig för sin allraheligaste moder. — Han visade sig för Maria från Magdala som är tokig av kärlek. — Och för Petrus och för de övriga apostlarna. — Och för dig och för mig, som är hans lärjungar och ännu mera förälskade i honom än Maria Magdalena: vilka saker säger vi inte till honom!

Må vi aldrig dö genom synden, må vår andliga uppståndelse bli evig. — innan dekadens är över har du kysst såren i hans fötter ... och jag, som är djävare — eftersom jag är mer av ett barn — har tryckt mina läppar mot såret i hans sida.

2 Han stiger upp till himlen

Vi befinner oss på en bergssluttning, nära toppen på berget. Det är många människor där. Han finns i vår mitt. Även när vi rör oss vet var och en av oss alltid var han är. Jag ser på honom och kan inte se nog. Ibland möter han mina ögon. Betydelsen av hans uppståndelse är för stor för mig. Jag tar emot den i fullaste förtroende men förstår inte. Det är så livet är. Det är inte jag som är centrum, det är inte mina begrepp eller begär som styr. Jag ser mig omkring, det är en värld. Andra människor, en del behöver min hjälp. Men fokus är han, vår kung. Jag ber till honom: Jesus gör mig helig. Jag vet att han hör fastän många andra människor är emellan mig och honom själva. Närmast honom är Petrus och de andra apostlarna. I en bestämd mening är de mycket närmare honom. Samtidigt är han just min kung. Han är kung just för mig. Det är min räddning. Jag fylls av djup glädje och tacksamhet för att detta skeende är möjligt för mig. För andra människor i den nyhedniska eller alltid – hedniska världen är det inte möjligt – syns det. På ett mer principiellt sätt är det möjligt, men i praktiken inte. Jag är därför så oerhört tacksam för möjligheten och att min vilja äntligen hittat verklighet.

Bilden är fundamental. Många människor, du är inte i centrum såsom individualismen vill göra gällande. Men det finns ett centrum för verkligheten, tvärt emot vad pluralism och relativism hävdar. Ingen logik tvingar mig till att förlora centrum. Tvärtom – så många av mina och andras egenskaper och viljemässiga skeenden blir riktiga, sunda och goda just genom centrum. Det måste finnas ett centrum. Här bland apostlar och andra troende människor finns han mitt ibland oss. Fokus behöver vara på honom fast vi är verksamma med allt möjligt

som rör den jordiska existensen. Då riktas allt. Den viktiga grundintentionen blir styrintention.

Josémaria skriver:

Nu undervisar Mästaren sina lärjungar. Han har öppnat deras sinnen så att de kan förstå Skrifterna och utser dem till att vittna om hans liv och underverk, om hans lidande och död, och om hans uppståndelses härlighet (Luk 24:45, 48). Sedan går Han med dem mot Betania, lyfter sina händer och välsignar dem. — Medan han gör detta, drar han sig tillbaka från dem och stiger upp i himlen (Luk 24:50), tills ett moln döljer honom (Apg 1:9).

Jesus har stigit upp till Fadern. — Två änglar i vita kläder närmar sig oss och säger till oss: Galiléer, varför står ni och ser mot himlen? (Apg 1:11). Petrus och de övriga återvänder till Jerusalem — *cum gaudio magno* — under stor glädje (Luk 24:52). Det är rätt att Kristi heliga mänskliga natur äras, prisas och tillbes av hela änglaskaran och av de saligas härskara i himlen. Men du och jag känner oss värnlösa: vi är ledsna och går för att söka tröst hos Maria.

3 Den helige andes ankomst: pingst

Jag är i hallen till ett hus utanför Jerusalem. Det är fullt av folk både utanför och inne i huset. Petrus röst hörs över de andra, grov, tydlig och full av känsla, om än inte så snabb utan ibland repetitiv. En stark vind hörs runt huset och inne i huset. Jag vet inte vad som händer men ser en förändring i mångas ansikten och över apostlarnas huvuden lyser lågor. De är påverkade och talar delvis begripligt, delvis i tungor. Jag förstår inte vad som sker men blir lycklig av händelserna. Den helige Ande anländer till apostlarna och vi andra kan få del av den genom dem. Just som Jesus sagt. Det är genom sin kyrka den helige Ande verkar.

Josémaria skriver:

”Herren hade sagt: Jag skall be Fadern, och han skall ge er en annan Hjälpare, en annan Tröstare, som skall vara hos er för alltid (Joh 14:16). — När alla lärjungarna var församlade på ett och samma ställe, hördes plötsligt från himlen ett dån som av en stormvind som fyllde hela huset där de befann sig. — Samtidigt fördelade sig tungor som av eld och stannade över var och en av dem (Apg 2:1–3).

Apostlarna var så uppfyllda av den Helige Ande att de tycktes berusade (Apg 2:13). Petrus, omgiven av de elva, höjde rösten och talade. — Vi som är från hundra olika länder hör honom. — Var och en hör honom tala på sitt eget språk. — Du och jag på vårt. — Han talar till oss om Jesus Kristus och om den Helige Ande och Fadern.

De stenar honom inte och kastar honom inte i fängelse: de omvänder sig, och tretusen av dem som har hört honom låter sig döpas. Efter att ha hjälpt apostlarna förrätta dop lovprisar du och jag Gud Fadern för hans Son Jesus, och även vi känner oss som berusade av den Heliga Ande.”

4 Marias upptagning till himmelrik

Jag ser Maria ligga på dödsbädden i Jerusalem eller i Efesus – båda är tänkbara. Hon har legat där i något dygn och många människor besöker dödsbädden. Det är enkelt och tyst, folk viskar. En del sjunger hymner och många gör korstecknet i pannan. Jag ser min egen mammas utseende ibland i Marias ansikte och vet att Maria är min verkliga mamma, liksom hon är alla troendes moder. Den tredje natten är hon plötsligt inte längre i rummet eller på bädden. Vi vet att hon tagits upp hel och hållen utan någon begravning eller kroppslig förintelse genom föruttnelse. Vi sjunger Ave Maria gratia plena....

Josémaria skriver:

“Assumpta est Maria in coelum: gaudent angeli! – Gud har upptagit Maria i himlen med kropp och själ – och änglarna jublar! Så sjunger Kyrkan. – Och så, med detta glädjrop, börjar vi betrakta denna dekad av rosenkransen.

Guds moder har somnat in. – Vid hennes bädd står de tolv apostlarna, med Mattias i Judas ställe.

Även vi får stå vid hennes sida, genom en nåd som respekteras av alla.

Men Jesus vill ha sin Moder, kropp och själ, i sin härlighet. – Det himmelska hovet i all sin prakt hyllar Vår Fru. – Du och jag – som ju är barn, när allt kommer omkring – tar tag i släpet på Jungfruns härliga blå mantel, och på så sätt kan vi betrakta den hänförande scenen.

Den heliga Treenigheten tar emot Guds dotter, moder och brud och överhopar henne med hedersbetygelser ... – Och Vår Frus majestät är sådant att änglarna måste fråga: Vem är hon?”

5 Marias kröning i himlen

Jag kan inte se detta. Istället ser jag kända målningar från medeltiden och renässansen. Ibland ser jag kungen Jesus sätta kronan på sin moders huvud. Hon lyser i bländande prakt. Men ibland ser jag hela universum med Maria som drottning över allt, betraktande allt och mötande min blick. Hon är min drottning, hon är universums drottning. Hon är kungamoder och i den meningen drottningmoder, såsom Salomos moder var drottningmoder. Himlarnas drottning är Vår Fru och varje gång jag är i denna bild är det Vårfrudagen.

Josémaria skriver:

Du är skön alltigenom, på dig finns ingen fläck. – En tillsluten lustgård är du, min syster, min brud, en tillsluten lustgård, en förseglad brunn. – Veni: coronaberis. – Kom, du skall bli krönt (Höga V 4:7, 12, 8).

Om du och jag hade kunnat, hade även vi gjort henne till drottning och härskarinna över hela skapelsen.

Ett stort tecken syntes på himlen: en kvinna med en krans av tolv stjärnor på sitt huvud. – Klädd i solen. – Med månen under sina fötter (Upp 12:1). Maria, jungfru utan fläck, har gottgjort Evas fall. Med sin obefläckade häl har hon krossat huvudet på ormen från helvetet. Hon är Guds dotter, Guds moder, Guds brud. Fadern, Sonen och den Helige Ande kröner henne som världsalltets kejsarinna.

Och alla änglar betyga henne sin vördnad som hennes undersåtar ... och patriarkerna och profeterna och apostlarna ... och martyrerna och bekännarna och jungfrurna och alla helgonen ..., och alla syndarna, och du och jag.

Torsdagens bilder och sanningar

1 Jesus döps i floden Jordan

Jag ser honom nere vid floden, omgiven av många män och kvinnor. Han döps i floden. Jag ser mig omkring och möter flera blickar och ansikten. Jag försöker förstå vad som händer. Det är Gud som i människogestalt låter döpa sig av Johannes. Jag hör att Johannes talar högt med Jesus. Sedan hörs en annan djupare röst.

Josémaria skriver:

”Sedan kom Jesus från Galileen till Johannes vid Jordan för att döpas av honom. (...) Och en röst från himlen sade: ”Detta är min älskade son, han är min utvalde” (Matt 3:13. 17). I dopet har vår Fader Gud tagit våra liv i besittning, han har införlivat oss med Kristi liv och sänt oss den helige Ande.

Guds kraft och makt upplyser jordens ansikte. Vi skall sätta världen i brand, få den att brinna med lågorna av den eld som du kom för att tända på jorden! ... Och då, du vår Jesus, kommer din sannings ljus att upplysa människornas förstånd i en dag utan slut.

Jag hör dig ropa, min Konung, med hög röst som ännu genljuder: ”ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?” – Och jag svarar – hela jag – med mina sinnen och själsförmögenheter: ”ecce ego: quia vocasti me!” Genom dopet satte Herren ett outplånligt insegel i din själ: du är Guds barn. Barn: brinner du inte av längtan efter att få alla att älska honom?

2 Jesus är på bröllopet i Kana med sin moder Maria

Jag ser honom vid ett av borden. Det är mycket folk i huset, det är skratt och glam och prat överallt. Vinkrus och matredskap slamrar och folk äter och dricker ljudligt. Jag ser på Maria en lång stund och tackar henne för att hon med Gud gör detta möjligt; jag ser på honom och väntar tills han ser mig och fäster sina ögon på mig en stund innan han pratar vidare med andra och ägnar andra sin

uppmärksamhet. Det är den blicken som är viktig. Älskar jag Honom? Ja, men gör jag det just nu?

Josémaria skriver:

Av alla de många gästerna på ett stimmigt landsortsbröllop, till vilket det kommit människor från olika byar, är det Maria som märker att det saknas vin (jfr Joh 2:3). Bara hon märker det, och det genast. Vad bekanta episoderna ur Kristi liv är för oss! För Guds storhet lever sida vid sida med det vanliga, med vardagen. Det kännetecknar en kvinna, en uppmärksam husmor, att lägga märke till ett förbiseende, att uppmärksamma de små detaljer som gör människolivet behagligt: och så handlade Maria. Gör det han säger åt er (Joh 2:5).

Implete hydrias (Joh 2:7), fyll kärlden med vatten, och miraklet inträffar. Så, just så enkelt. Allt är vardagligt. De gjorde sitt arbete. Vattnet fanns inom räckhåll. Och det är det första offentliggörandet av Herrens gudomliga natur. Det enklaste man kan tänka sig omvandlas till något extraordinärt, övernaturligt, när vi med god vilja gör det Gud begär av oss. Herre, jag vill överlämna skötseln av allt som är mitt i dina generösa händer. Vår Moder — din Moder! — har säkert redan åter låtit dig höra samma ord som i Kana: de har inte ...!

Låt oss ta vår tillflykt till Maria, om vår tro är svag. ... Till följd av miraklet vid bröllopet i Kana trodde hans lärjungar på honom (Joh 2:2). Vår moder för alltid vår talan inför sin Son, så att han lyssnar till oss och visar sig för oss på ett sådant sätt att vi kan bekänna: Du är Guds Son. Ge mig, o Jesus, denna tro som jag verkligen önskar! Min Moder och Fru, heliga Maria, få mig att tro!

3. Jesus är ute på vägarna och börjar undervisningen om att riket är nära och att vi alla måste vända oss åt ett annat håll

Jag ser honom komma längs byvägen, ser honom stanna och prata med folk. Han diskuterar, han berättar, han skakar på huvudet. Jag följer med och han nickar åt mig och ser mig i ögonen. Det är min ledare, min kung, och jag vill älska Honom för det han är, det han gör, det han tänker och säger. Jag vill förstå hans budskap ur alla synvinklar, historiskt, teologiskt, filosofiskt, vardagligt. Det är ett alltid exotiskt och fantastiskt budskap, det enda som aldrig blir gammalt.

Josémaria skriver:

Tiden är inne, Guds rike är nära. Omvänd er och tro på budskapet (Mark 1:15). Alla människor kom till honom, och han undervisade dem (Mark 2:13). Jesus ser båtarna på stranden och stiger upp i en av dem. Hur naturligt stiger inte Jesus upp i den båt som tillhör var och en av oss! När du närmar dig Herren, tänk då på att han alltid befinner sig

mycket nära dig, i dig: regnum meum intra vos est (Luk 17:21). Du kommer att finna Honom i ditt hjärta.

Först och främst måste Kristus regera i våra själar. För att han skall regera i mig behöver jag hans nåd i rikligt mått: endast med dess hjälp kommer till och med mitt sista hjärtslag, mitt sista andetag, min minst intensiva blick, mitt vardagligaste ord, min enklaste känsla att omvandlas till ett hosianna till Kristus min Konung.

Duc in altum – Ro ut på djupt vatten! Kasta den pessimism som gör dig feg överbord. Et laxate retia vestra in capturam – lägg ut näten där för att fiska. Vi bör förtrösta på Herrens ord: sätta oss i båten, ta tag i årorna, hissa seglen och ge oss ut på världens hav som Kristus har anförtrott oss som arvedel. Et regni eius non erit finis! – Och på hans rike skall icke vara någon ände! Gläder det dig inte att arbeta för ett sådant kungarike? Fredagens bilder och sanningar är som tisdagens, lördagens som måndagens och söndagens som onsdagens och torsdagens.

4 Jesus tar med Petrus, Johannes och Jakob upp på berget och visar dem det gudomliga ljuset

Det är ett högt berg med träd och klippor. Vi går under tystnad uppför, det är varmt och vi soettas. Jesus vill alltid upp på berg vid viktiga tillfällen. Jag går några hundra meter bakom de andra. På en avsats stannar Jesus och jag ser att han talar med dem. Efter en stund ber han dem vara stilla. Vi ser strax flera gestalter och som vi identifierar som Elia, Moses och Jesus. De tre lyser med ett ljus så olika solens men fullständigt genomträngande och starkt. Ingen tror att det är en dröm. Men samtidigt är ljuset något annat ljus än vi vanligen ser. Petrus säger något om att göra i ordning tält. Men strax hör de en röst som måste vara Faderns röst. Den hörs strax intill mitt öra eller inne i min hjärna. Den säger enkelt att Jesus är hans son och att vi ska lyssna till honom. Jag gör korstecknet och nickar. Om jag ändå kunde lyssna lite mer!

Josémaria skriver:

”Där förvandlades han inför dem: hans ansikte lyste som solen, och hans kläder blev vita som ljuset (Matt 17:2).

Jesus: att se dig, att tala med dig! Att förbli så, i betraktelsen av dig, försjunken i din skönhets oändlighet och aldrig, aldrig, upphöra att kontempera dig! O, Kristus, den som ändå såg dig! Den som ändå såg dig för att bli sårad av kärleken till dig! Och ur molnet kom en röst som sade: Detta är min älskade son, han är min utvalde. Lyssna till honom (Matt 17:5). Du vår Herre, här är vi, beredda att lyssna till vad du vill säga oss. Tala till oss, vi lyssnar uppmärksamt på din röst. Må ditt samtal, då det når våra själar, upptända vår vilja så att den ivrigt lyder dig.

Vultum tuum, Domine, requiram (Ps. 26:8), ditt ansikte, Herre, söker jag. Jag tycker om att sluta ögonen och tänka på att stunden kommer, när Gud vill, då jag kommer att se honom inte som en gåtfull spegelbild, utan

ansikte mot ansikte (1 Kor 13:12). Ja, min själ törstar efter Gud, efter den levande Guden. När skall jag få träda fram inför Guds ansikte? (Ps 42:3).

5. Jesus instiftar nattvarden i det övre rummet

Jag sitter med vid bordet. Jag blir överraskad över det sakliga tonfallet när Jesus talar. De andra är tysta och delvis förvirrade. Vad handlar det här om? Men han har redan tidigare talat om att han är brödet och vinet, fysiskt och verkligt men inte på samma sätt som vi är kroppar. Han talr inte poetiskt. Han formulerar sig inte symboliskt. Jag vet ju att tvåtusen år upppepar denna måltid varje dag och det är samma Jesus vi tar emot materiellt och fysiskt och verkligt varje morgonmessa. Bara kontinuiteten är slående! När Paulus utropar i 1 Kor 11 att det är mycket farligt med fel inställning till brödet och vinet förstår jag hur centralt detta är för mitt liv. Hur tar jag emot honom? Jag förstår varför adoration inför brödet började under 700-talet på ett mer officiellt sätt, för säkert hade många gjort det tidigare alltifrån början: det är ju så naturligt. Jesus är brödet, vilket mirakel. Värt att begrunda, att meditera inför varje dag. Att Franciskus senare såg till att adorationen spreds över Europa känns lika angeläget och viktigt. För protestanten och de sekulariserade är det trolleri men för Jesus i sin kyrka är det nåd över all nåd.

Josémaria skriver:

Det var strax före påskhögtiden och Jesus visste att hans stund hade kommit, då han skulle lämna världen och gå till Fadern. Han hade älskat sina egna som levde här i världen, och han älskade dem intill slutet (Joh 13:1).

Natten sänkte sig över världen, för de gamla riterna, de gamla tecknen på Guds oändliga barmhärtighet gentemot mänskligheten höll på att förverkligas fullt ut. Vägen öppnades för en verklig gryning: den nya Påsken. Eukaristin instiftades en natt, och förberedde i förväg Uppståndelsens morgon. Jesus stannade kvar i Eukaristin av kärlek ... till dig.

Han stannade kvar, medveten om hur människorna skulle komma att ta emot Honom ... och om hur du tar emot Honom. Han stannade kvar för att du skulle äta honom, besöka honom och berätta om det som händer i ditt liv, och för att du genom att umgås med honom i bön vid Tabernaklet och genom att ta emot Kommunionen, skulle bli mer förälskad i honom för varje dag och få andra människor - många! - att följa samma väg.

Snälla barn: se hur jordiska älskande kysser blommor, brev eller andra saker som påminner dem om den de älskar!...Och du, skulle du någonsin kunna glömma att du alltid har ... Honom vid din sida!? Skulle du kunna glömma ... att du kan äta Honom?

Herre, må jag aldrig mer flyga strax över marken. Må jag alltid vara upplyst av den gudomliga Solens strålar - Kristus - i Eukaristin! Må min flykt inte avbrytas innan jag vilar i ditt Hjärta!

Detta är Rosenkransen bilder och sanningar. Det som sker med en människa som dagligen och stundligen ber i denna Rosenkrans är något arbetsamt men härligt: helgandet. Denna praktiska process, som av ortodoxa kyrkan kallas deifikation, är inte en mystisk inre meditation. Den mystiska inre andligheten är som CS Lewis säger i sina brev från helvetet, Djävulens redskap för att få folk att ge upp den kristna tron. Rosenkransen är extern och ger dig del av Jesus sådan han är i sin helighet. Vi får del av det heliga men vi skapar det inte själva. Vi kämpar oss fram och som fader John Corapi sa: Rosenkransen är ett mäktigt vapen.

FRÅGOR OCH SVAR

6 Frågor och svar

Som lärare i filosofi får man vara beredd på många frågor, snabba frågor, otydliga frågor, otåliga frågor, ängsliga frågor, luriga frågor – men sällna dumma frågor. Både elever och kolleger ställer dagligen besynnerliga och ibland vettiga frågor om kritendomen. Att svara snabbt och liksom skjuta från höften blir en yrkesvana. Filosofiska och teologiska problem är mycket provocerande för vissa elever. För några får det helt enkelt inte vara sant att moralen är sann eller att Gud finns. Jag har haft elever, särskilt flickor, som förföljt mig i tre års tid med ängsliga frågor om meningen med livet, om Gud, om värden och om samvetet. De följande är ett axplock och jag försöker visa dem så som de går till i vardagen. Ibland får jag faktiskt prata till punkt.

Mina vänner är inte troende. Det skulle bli att bryta helt med dem om jag började vara troende.

Förstår precis – men vad är viktigast? Tänk så här: hur blir jag i mitt liv inför mig själv som troende? Du vet ju hur du är med dina vänner. Hur blir du när du lever nära Gud? Vilket system mår du bäst i – systemet där du gör ungefär vad du vill och som dina vänner, eller systemet där du har änglar och helgon till dina vänner, där du har en kärleksfull Kung att tjäna?

Hur ska jag veta att det blir bättre?

Du har ingenting att förlora på att pröva ! Eller på att våga ! Pröva att be. Be Ave Maria. Be Fader Vår. Läs i NT och begrunda det du läser. Gå till mässan och ta del. Om du blir infekterad så blir du infekterad av djup glädje. Det kan aldrig vara fel.

Det svåra med religion är att man försöker bli så bra människa, men det funkar inte. Vi är som vi är och det blir bara besvikelser.

Du har alldeles rätt. Självförbättring är svårt. I vissa fall går det helt enkelt inte. Men kristendom, kanske till skillnad från andra religioner, handlar om förlåtelse. Du ber om förlåtelse och du får förlåtelse. Längre än så kommer du kanske inte under din livstid på jorden. Därefter händer lite starkare grejer, du får hjälp med reningen. Men av dig själv kan du nästan ingenting göra.

Det var inget uppmuntrande besked. En bra religion gör väl lite propaganda för snabb förbättring redan här – alltså lite framgångsteologi!

Nej någon sådan ska du inte tro på. Kristendomen är realism och naturalism. Vi behöver förtvivlat mycket förbättring och renhet i livet men vi klarar det inte. Det hör du på nyheterna, det ser du i självmordsstatistiken och skilsmässostatistiken och abortstatistiken. Men vilja till bön och fokus på Jesus, det klarar vi. Förlåtelsen får Han ge. Vad vi kan göra är tro på hans löfte i sin kyrka. Löftestro är den mest suveräna tron av alla.

Samtidigt är tron ett hot både för mig och mina vänner. Du har flera gånger sagt tydligt att ingen når det eviga livet utan att tro. På något sätt är det obehagligt att du ska få hota andra på det sättet. Det skapar ångest!

Alldeles riktigt. Det skapar ångest. Och det är ett hot. Ingen människa kan bli rättfärdig utan tron och ingen människan kan "utan att hålla ut i tron ända till slutet" (Matt 10:22; 24:13) uppnå det eviga livet. Men tro måste vara frivillig. Det är din fria vilja som så att säga utför trosakten inom dig. Om du känner ångest är det förmodligen för att Gud kallar just dig. Hans kallelse, som är universell, skapar ångest när du tvivlar. Det blir en oro när du inte engagerar din vilja och tar ställning. Men du är fortfarande fri att säga nej och distrahera din oro. Var klok och ge Honom din tro! Tänk på löfterna! Så sa alltid min farmor.

Hot och löften...Vad ska vi kalla sådan teologi?

Jag brukar kalla den Hammarteologi – eller 4 H som en rörelse heter i Sverige och inte ska förblandas med detta. Fyra H finns att komma ihåg varje stund. Första H är Här, alltså din stund just nu, i vilken du väljer och bedömer. Andra H är himlen som hänger samman med ditt Här. Tredje H är helvetet som också hänger samman med ditt Här. Fjärde H är Herren som lovar förlåtelse åt den botfärdige – tveksamt däremot om

Han förlåter icke botfärdiga, mycket talar för att Han inte vill göra det. Om du minns dessa fyra H, så har du strukturen klar för dig.

Drottning Kristina, vår katolska svenska drottning, skrev en gång: "Det förflutna är förbi, framtiden är oviss. Det närvarande är blott en punkt, men av denna fruktansvärda punkt allena skall en dag vår eviga salighet bero." Jag vill bara tillägga att punkten är värd fruktan i samma mening som Gud är värd fruktan, alltså i betydelsen älska med fruktan. Eller en upplevelse av hot för den som inte förmår välja rätt.

Jag tänker så här: att tro på en Gud är ju att vara lurad, helt och hållet lurad. Och sen att tro på det som står i Bibeln, det är ju ännu värre? Att Gud skulle ha blåst helig ande in i människan till exempel? Vansinnigt!

Du måste börja i rätt ände. Börja inte med ett löst uttalande i Bibeln. Börja i rätt ände med vad som finns.

Det spelar väl ingen roll vad som finns. Jag frågar dig: hur kan du tro att en gud blåst in helig ande i människan? Det är ju helt tokigt!

Nej, du börjar i fel ände med ett bibelreferat. Du har ingen chans att förstå detta bibelställe om du inte först tänker igenom vissa andra saker. Först: finns intelligens, kärlek och god vilja?

Ja det finns självklart. Vad har det med Gud att göra?

Hur vet du att det finns?

Jag tänker ju och jag kan känna kärlek och jag kan vilja göra goda saker!

Just det. Kan du påstå att det är dina egna saker eller att du har gjort dessa saker? Har du skapat intelligensen eller den goda viljan eller kärleken? Kan du påstå att de är gjorda av materia? Kan du påstå att de har uppstått slumpmässigt utanför alla naturlagar? Svara på dessa enkla frågor först.

Ok. Nej det går inte att säga att intelligens är gjord av mig eller är min privata. Och jag vet inte om kärlek och vilja är materiella saker. Ok, ok!

Alltså är det något annat. Gud definieras av mig och miljarder andra som just intelligens och kärlek och vilja. Gud är allvetande, allintelligens, total kunskap och vilja. Gud definieras som allkärleken, allgodheten.

Så kan du väl inte säga. Tror du att en gud håller på och tänker i mig just nu? Det är ju sjukt!

Men du har ju just gått med på att tanke och intelligens inte är något du har tillverkat eller skapat. Eller hur? Och det kan inte vara gjort av mate-

ria, eller hur? Det finns inga intelligenta molekyler eller celler med fri vilja, eller hur?

Ok, men det är ju en fantastisk tanke att en gud skulle vara här nu?

Ja visst är det märkligt – men du kommer inte ifrån det. Vad ska du säga när du frågar dig dessa frågor? Tanke, vilja, godhet, intelligens, kärlek – den gamla judiska och kristna definitionen på dessa saker är Gud.

Ja men alla uppdiktade saker i Bibeln då?

Nu kommer du till något helt annat. Bibeln är ett stort antal texter skrivna av människor under stark upplevelse av Gud för att beskriva relationen mellan människor och Gud. Är det det fel att försöka beskriva detta? För de flesta är den relationen det viktigaste i livet, kan du fatta det?

Javisst får de skriva vad de vill för mig. Men de hittar ju på? Och det är helt otroligt att du som är en klok människa kan gå på det?

Svara på frågorna istället och var lite vetenskaplig. Du har en massa känslor och fördomar om vad tro eller troende människor är. Varifrån kommer den intelligens, den kärlek, den vilja, det hopp som du har? Och vad är det för något? Sedan flera tusen år definieras Gud som svaret på dessa frågor. Har du något bättre svar?

Ja men, ber du till Gud? Det verkar ju inte klokt? Sitta och be till något som inte finns!

Men hoppas inte du på att vissa saker ska hända? Ber du till dig själv då? Nej, du säger inom dig: måtte det där och det där hända! Då hoppas du på att "det" ska hända. Den gamla definitionen på Gud är att han har alla saker i sin hand och kan få saker att hända eller inte hända. Och blir inte du tacksam och glad för att vissa saker händer? Den gamla definitionen på Gud är "det som hände och jag är tacksam för".

Du pratar om en massa definitioner. Jag bara frågar dig varför du tror på allt det där, det är ju tokigt!

Var vetenskaplig och ta reda på vad ord betyder till att börja med. Säg som det är: du har ingen aning om vad Gud är. Därför kan du inte fatta vad miljarder troende tänker på. Vem är lurad?

Men jag fattar inte. Även om du definierar Gud som intelligens så betyder ju inte det att Gud finns?

Vad pratar vi om nu? Hur ska du definiera "finns"?

Jag pratar om fakta.

Är inte kärlek, intelligens, godhet och vilja fakta nu längre?

Jo på sitt sätt. Men Gud är något helt annat?

Vem säger det? Inte jag och inte Bibeln och inte några miljarder människor historien igenom. Vi säger just att Gud är det fakta som intelligens, kärlek, godhet, vilja är. Är inte sanning fakta? Är inte kunskap fakta? Är inte skönhet fakta? Gud är just detta enligt flera religioner.

Men pratet om en gud är ju inte fakta! Det är absolut raka motsatsen till fakta!

Säger vem? Du har en okunnig uppfattning om vad tro på Gud är. Börja med fakta. Det finns intelligens, sanning, vilja. Gud är definierad som den totala och perfekta intelligensen, kärleken, godheten, kunskapen och högsta viljan.

Jag kommer ingen vart här. Jag går. Det är i alla fall otroligt att någon kan bli så lurad att man tror på Gud.

Du pratar om din känsla och dina reaktioner. Men använd huvudet lite grann. Börja med fakta, börja inte med ett bibelcitat eller en lösryckt tanke. Bibeln är underbar för den som kommer in på rätt sätt i den. Om du först använder fakta, sedan lite sund filosofi så kan ditt hjärta mogna för det bibliska språket.

Du säger ibland att all vetenskap är aktiviteten att försöka förstå Guds hantverk. Men teorin om naturligt urval och evolutionen byggd på den, verkar ju motsäga Gud?

Inte alls. I Genesis har du tvärtom antydningar om att tillkomsten av arter sker genom det som redan finns skapat. Bara tre gånger används ordet för total nyskapelse, alla de andra dagarnas liv skapas genom det som redan finns. Alltså en sorts evolution. Det inkluderar människans kropp! Endast människans själ skapas av Guds andedräkt och vi har inga fossila minnen av själen så evolutionen eller darwinismen kan inte handla om själen. Kom alltid ihåg att darwinismen är en teori om fossila spår - den enda teori som någorlunda vettigt förklarar dessa spår. När någon (t. ex. Galton eller Haeckel) försöker göra teologi eller ontologi (verklighetsförklaring) av den teorin går det illa. Det blir en ovetenskaplig och dålig teologi. Men som en teori om naturlig selektion stämmer den väl överens med en uppfattning om Guds tålmodiga hantverk för att få fram ett däggdjur med kranial kapacitet för medvetande och själ för att nå fram till kärlek och frälsning. Alternativet skulle vara direkt mirakulös skapelse av allting och det är inte riktigt Guds stil - det är ett mycket större mirakel att Han inte syns bakom det magiska världsprojektet.

Men denna dåliga teologi byggd på Darwin är alltså i motsättning till kristendomen.

Aboslut. Det är denna eugeniska darwinism som leder fram till koncentrationslägren – de är ju bara uttryck för en av de fyra eugeniska principerna preventivmedel, abort, sterilisering och extermination. Denna antikristna eugeniska rasism finns fortfarande och ligger bakom många länders hysteriska abortlagstiftningar. I denna trend ligger också en nyhednisk uppfattning om sexualitet som förstört många människors liv. Se sådana bestialiska pseudoforskare som Alfred Kinsey och Margaret Sanger och Alan Guttmacher.

Ursäkta en dum fråga. Men vad är egentligen Gud?

Ingen dum fråga alls. Jag väntade på den. Gud är odefinierbar, så mycket är klart. Det är svårare för en fluga att definiera en människa än för en människa att definiera Gud. Det är kortare distans mellan en fluga och en människa än mellan en människa och Gud, eftersom distansen mellan en fluga och en människa är finit, eftersom vi är finita varelser båda två. Gud är infinit så distansen mellan en människa och Gud är infinit. Om du nu tänker på medvetanden: avståndet mellan en flugas medvetande till människans medvetande är kortare än avståndet mellan den mest utvecklade människans medvetande och Guds medvetande. Och det av samma skäl: flugans medvetande och människans medvetande är finita medvetanden. Guds medvetande är infinit.

Vem har det mest utvecklade mänskliga medvetandet? Newton? Einstein? Ja, inom fysikens område. Inom teologi och filosofi är det nog Thomas Aquinas. Vad sa han om Gud? Han sa om sitt gigantiska verk *Summa Theologiae*, i vilket alla tänkbara aspekter på Gud diskuteras igenom, följande ord: bara halm. Jämfört med vad jag sett av Gud är det bara halm. Och vad hade han sett? Han hade sett en Person.

Så Gud är en oändlig person?

Yepp. Men samtidigt är denna person själva sanningen. Den gudomliga Personen är aktiv som Sanning. Du och jag förstår inte detta men kanske ska vi lita på andra som har lite större hjärna. Det vore nog förnuftigast. Tills dess vi ser mer kan vi bara konstatera faktum om oss själva: denna Person är vad vårt hjärta djupast längtar efter.

Men kan jag bara börja tro? Och kan jag upphöra tro efter ett tag?

Viljan måste finnas där. Men sen kommer mera. Tron är faktiskt en ren nådegåva som Gud ger människan. Men observera att du inte är klar för evigt bara för att du fått den gåvan. Du kan nämligen förlora denna ovärderliga gåva; Paulus manar Timotheos: "Detta uppdrag... ger jag dig ... för att du... skall strida den goda striden, i tro och i gott uppsåt. Det uppsåtet har somliga släppt, och de har lidit skeppsbrott i tron" (1 Tim 1:18–19). Du ser alltså att somliga människor väljer att släppa uppsåtet som Paulus säger. Varför släpper man? Därför att andra saker kommer i

stället. Sällan släpper någon bara för att bli kvitt tron. Andra lidelser tar platsen och motar ut tron i periferin.

Fanns det någon väg till Gud innan Jesus Kristus kom till jorden och liksom öppnade himlen?

Ja – profeterna hade en karta över vägen till himlen. I synnerhet Moses. Jesus bekräftar själv att denna karta fanns före honom. Kristendomen kopplar till judendomen på ett helt annat sätt än till någon annan religion. Idag försöker somliga hitta likheter mellan buddhism och kristendom. Det är ljusår emellan dem. Men Jesus var jude och fullföljde judendomen. Jesus sa aldrig till någon att konvertera från judendom till kristendom. Han sa: konvertera från synd till Mig. Under de första seklerna i kyrkan ansåg inte de nya kristna att de konverterade från judendom till kristendom. Likadant är det faktiskt idag när judar blir katoliker, de säger: nu är jag en komplett jude.

Tror du på Gud?

Tror gör vi egentligen inte individuellt. Tron är liksom inte en isolerad handling. Ingen kan tro för sig själv, liksom ingen kan leva för sig själv. Ingen har givit tron åt sig själv liksom ingen har givit livet åt sig själv. Gud är verklig i den kristnes liv, inte symboliskt eller ”andligt” i någon flummig mening. Gud är lokaliserad och temporaliserad tydligt och klart. Det betyder inte att jag sannolikhets – tror. Jag gör inte en kalkyl över sannolikheten att Gud existerar.

Hur kan du påstå att Gud är lokaliserad och temporaliserad? Gud är väl evig enligt din religion?

Därför att Gud faktiskt är lokaliserad. Kristus finns närvarande i liturgin, i brödet och vinet – lokaliserad och temporaliserad för oss. När Jesus säger i Matt 28 ”Av Gud har jag fått all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut i hela världen och kalla alla människor till att bli mina lärjungar och döpa dem i Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Och lär dem att leva på det sätt jag sagt er och kom ihåg att jag alltid är med er, ända till tidens slut.” (18–20) – så menar han inte att han ska vara närvarande på detta direkta och naturalistiska sätt först efter universums slut. Han menar i presens. Han är närvarande *nu* lika mycket som han var som människa i Palestina för tvåtusen år sedan. Men detta närvarande är in ”andligt” eller ”symboliskt” som många protestanter kan säga. Han talar om ett konkret naturalistiskt dop som grunden för närvaron. Det betyder sakrament i Hans egen Kyrka, det betyder inte ett fritt påhittat dop i någon annan form. Och lika konkret som dopet är, ja än mer konkret, är hans närvaro i mässan, i brödet och vinet där han kroppsligen går in i

vår kropp. Liturgin är en konkret kroppslig händelse där vi med bugningar, knäfall, sång, skrudar, kärlek för vinet och vattnet, skål för brödet, duk på altaret, ett verkligt kors av trä bakom altaret, en verklig staty av Maria. Jesus är inte där på ett vagt inre sätt utan konkret och naturalistiskt sätt. Och du är i mässan vid en viss tidpunkt på morgonen eller kvällen eller på söndag förmiddag. Gud är naturligtvis andlig och evig men det Jesus säger är att Han är i tid och rum verklig för oss.

Så man måste gå till kyrkobyggnade för att möta Gud? Jag trodde att det var idolatri?

Ja vi måste gå till den plats där en invigd efterföljare till apostlarna konsekreter brödet till Kristi egen kropp. Den platsen kan ju vara en äng, ett dike eller en skogsdunge, men i regel är det en kyrkobyggnad, nybyggd eller gammal. Det är inte idolatri utan en praktisk nödvändighet. Gud är praktisk och ställer praktiska villkor. Jesus menar inte att du på ett vagt sätt kan möta honom på dina villkor, med dina personliga frågor. Han har skapat en naturalistisk iscensättning av sig själv, ett offentligt verk bland människor, Kristi eget verk i världen. I sin kyrka där vi döps i Treenighetens namn kan vi möta honom. Aposteln Johannes beskriver i sin uppenbarelse hur himmelriket och Kristus är hos oss på jorden i mässans liturgi. Det betyder att vi måste ta oss till närmaste kyrka där sakramenten firas, där det finns ett tabernakel för Brödet, där Jesus Kristus är faktiskt och naturalistisk på plats.

Men många säger att det räcker med att du har Jesus i ditt hjärta?

Tänk efter vad du kan mena med "i mitt hjärta". Förmodligen menar du att du kan tänka på Jesus eller Gud eller något heligt och därvid känna något djupt och härligt. Det är inget fel i det. Men Jesus menar inte det när han talar om sin kyrka, om dopet och om sin konkreta närvaro. Han menar något mycket enklare och tydligare än vårt hjärta. Vi är synnerligen ostadiga i vårt hjärta - Thomas a Kempis skriver i sin Om Jesu Efterföljelse att vårt hjärta ständigt förändras sig. Jesus är hos oss ända till tidens slut på ett mycket mer pålitligt sätt. Det är en enorm nåd att vi kan gå till honom redan idag i kvällsmässan och ta emot honom fysiskt och fullständigt i mässans liturgi. Eller om några dagar i söndagsmässan om vi har lite längre till närmaste katolska kyrka. Vilken fantastisk gåva! Skulle vi endast ha honom i vårt hjärta så är vi i en bedrövlighet situation egentligen. Vi skulle begränsa Kristi närvaro på ett hemskt sätt för ofta är vårt hjärta inte alls intresserad av Jesus. Om Guds verklighet ska hänga på människans hjärta så blir det en labil och osammanhängande verklighet. För många sökare är detta fallet. Vi kan bara be för varandra att vi kommer till den konkreta träffen med Gud, där Jesus ger sig fysiskt till oss vid en viss tidpunkt. Ett möte vi kan upprepa varje dag om vi har en kyrka på nära håll.

Men det skulle ju innebära en fruktansvärt arrogant inställning till religion – endast i katolska kyrkan kan du bli verkligen frälst genom att direkt möta Gud?

Det är alldeles riktigt. Detta är exakt vad historien också visar. Fråga dig varför de kristna betedde sig så arroganta och envisa mot de ofta vänliga romerska myndigheterna! Plinius som ville att alla religiösa sekter skulle behandlas välvilligt är bekymrad i sina brev till kejar Trajanus. Varför var de kristna så tjurskalliga? Och varför bestämde sig Trajanus, detta är på 100-talet, för att varje kristen måste offentligt förneka sin tro och tillbe någon av de romerska gudarna? Dessa frågor kan bara besvaras med att den kristna kyrkan inte var som andra religioner. Den kristna kyrkan skiljer sig på en mycket väsentlig punkt från andra religioner och livsfilosofier: Kristus är inte något vem som helst kan ha i sitt hjärta som en personlig innerlig tro utan Kristi kyrka är den enda vägen till sann gudomlig frälsning. Hade det endast varit fråga om en inre tro så hade det inte spelat så stor roll. Man kunde ha kompromissat i religionsfrihetens namn. Men Kristi kyrka med sina sakramentala handlingar, framför allt Jesu närvaro i brödet och vinet, är Frälsningen, inte en god andlig väg att gå. Ingen annan religiös rörelse förr eller senare har varit så arrogant. Många protestantiska kyrkor är inte heller så arroganta utan talar för en "inklusive" syn på kristendomen. Det är mycket välvilligt men det är inte Jesus som talar så. Hans kyrkas undervisning menar på fullt allvar att endast genom sakramenten i liturgin finner mänskligheten himmelrikets verklighet. Den romerska världen var en värld där religion och kultur var något självklart och naturligt. Precis som idag borde var och en få bli salig på sin tro och ha vilka rimliga uppfattningar som helst i god samsamhet med varandra. Men sådan är inte uppfattningen i den katolska ursprungliga kristna kyrkan.

Men detta är ju emot demokratin och emot religionsfriheten? Detta kan ju inte vara kristen kärlek?

I en värld som tänker att det finns många vägar till sanningen och att det bara är hälsosamt med en religiös pluralism så är den kristna kyrkan faktiskt ett hot, det är alldeles riktigt. Som nuvarande påven Benedikt XVI skriver: vi måste komma över pluralismen. Den exklusivitet som Jesus talar om när han befäller att vi ska göra alla människor till hans lärjungar och inte till andra lärjungar, att det är hans kyrka som är frälsning och inte andra religioner, hotar naturligtvis hela grunden för en fredlig samexistens med andra religiösa riktningar. Som de romerska myndigheterna märkte så var den kristna kyrkan samhällsomstörtande, den var till och med "ateistisk" ansåg man. Kyrkan menade inte bara att Jesus var enda vägen till frälsning utan dessutom att hela mänskligheten måste följa Jesus – något som inte ens de mest ortodoxa judiska lärarna skulle försöka påstå om sin religion. Och det är inte heller demokratiskt, ingen omröstning sker i ordnade former, det är Gud själv som talar. Detta är

den centrala punkten hos kyrkan i det romerska samhället liksom i vårt: Kristus var inte en Gud att tro på för vår andliga mognads skull, Kristus var själva sanningen. Den kristna kyrkan var den Absoluta Sanningen om hela världen, den totala sanningen för universum.

Det betyder att mission och makthunger fanns med från början?

Nej, inte makthunger som är en uppenbar synd enligt Kyrkan. Men mission, ja. Inte för att vinna proselyter i en kamp med andra rörelser, även om glädje var stor när Kyrkan växte i antal döpta. Men motivet är det naturalistiska exklusiva motivet: endast i Kyrkan fanns Gud konkret närvarande. Den mänskliga personen är halv utan Personen i Jesus. Missionärerna uppfattade inte denna lära som sin. Den tillhörde alla levande personer som behövde Personen för att bli hela. Det fanns ingen annan plats än kyrkan och ingen annan handling är mottagandet av Jesus där Gud var sig själv i fysisk och direkt förkroppsligad tillvaro som Person. Av den anledningen måste – och det betyder verkligen ett nödvändigt måste – alla människor bli kristna. Du blir inte verklig person utan omvändelsen. Fortfarande hos Luther och Calvin finns Kristi närvaro i liturgin men hos Calvin är den "andlig" på ett vagare sätt och hos Luther är det "under brödets gestalt" eller "med brödets gestalt" eller liknande formuleringar. När Kristus är naturalistisk i den kristnes hela varelse, inte bara hjärtat eller tanken utan i blod och kött, då blir den kristna Kyrkan den enda och nödvändiga vägen – inte av arrogans utan av sakliga och praktiska skäl.

Detta är inte en modern protestantisk och demokratisk syn på kristendomen, eller hur?

Nej. Den kristna katolska kyrkan förr och idag är alltid genom sin tro och sin absoluta sanning en på sätt och vis ociviliserad form av mänskligt liv, ett sätt att leva som tar sig själv på allt för stort allvar för att passa i ett tolerant mångkulturellt samhälle. Genom sin exklusivitet hotar den kristna kyrkan alla de som avvisar dess krav på auktoritet och sanning. Men du måste ställa frågan om vilket samhälle som är det riktiga. Gud själv är i Kristus den enda källa för var som är ett riktigt samhälle och denna källa talar i sin Kyrkan om sakramenten som grunden för människors liv. Om det finns en väg för Gud som själv är kärleken att bibringa alla människor denna övernaturliga kärlek i naturalistiska former, så säger saken sig själv – detta är det enda alternativet till frälsning, verklig frihet, det som varje levande varelse söker. Och till skillnad från polyteismen överkliga gudar och mytologiska narrativ, till skillnad från "reformerad" kristendoms främlingskap för den naturalistiskt närvarande Kristus, ger den sakramentala närvaron av Gud en verklig glädje åt människor i alla länder och av alla raser.

Men jag förstår inte att tro och liturgi skulle vara samma sak?

Jo det blir samma sak för Kristus och hans Kyrka. Även om vi kan skilja orden åt och säga att tro är en personlig kognitiv aktivitet och liturgin en yttre handling i utformad rit, handlar det ändå om samma sak – Guds verk i världen. Liturgins riter kan se olika ut i olika kulturer, det finns i den katolska kyrkan t ex österländsk rit, armenisk rit osv. Men liturgi är tron när den blir fysisk verklighet och därför är Kristus i världen den sakramentala verkligheten i världen. Men liturgin är också förkunnelsen, kärleken i handling mellan de kristna och mellan de kristna och de icke – kristna. Genom Kristus som den enda verkliga Liturgen utför vi som deltar i mässan en prästtjänst med vår Överstepräst.

Är vi inte ganska långt från den personliga kristna tron nu?

Nej det är tvärtom. Den privata och personliga tron är egentligen långt från Kristus. Vi ska komma ihåg att när kristendomen växte fram i det romerska samhället, som är mycket likt vårt eget, framstod snart en tydlig skillnad mellan hedningarna, "paganus" och de kristna, nämligen denna: hedningar är de som menade att religion är en privatsak, medan de kristna menade att tro är Guds offentliga verk i liturgi och sakrament. Hedningar menade med religion en personlig tro som kan finnas i många varianter och kan leva i god sämja bredvid varandra i samhället. Inte så hos den kristna kyrkan där religion är det konkreta gudsgemenskapen i kyrkans sakramentala handlingar. För hedningen, den romerska och den nutida, handlar tro om en personlig erfarenhet, kanske en gudomlig hjälp under en kris, eller en stark glädje under en gudstjänst eller genom en andlig övning. På ett filosofiskt tolerant sätt uppskattar ofta hedningen den religiösa tron som nyttig för samhället, för familjerna och för individerna. Många skeptiska tänkare har som hedningar deltagit i gudstjänster för att gudsdyrkan och personlig tro i allmänhet har välgörande effekter. Inte så i den kristna kyrkan: där är tron en veta – tro, en kunskap om en Sann Gud i sin offentliga verksamhet. Liturgin är en konkret plats vid en konkret tidpunkt, den bästa platsen för veta – trons utbildning. Kyrkans katekes citerar i paragraf 1074 en apostolisk förmaning från Johannes Paulus II: "Trosundervisningen är till sitt väsen förbunden med varje form för liturgiskt och sakramentalt handlande, ty det är i sakramenten, framför allt i eukaristin, som Kristus Jesus sätter in hela sin kraft för att förändra människorna." (Catechesi tradendae, nr. 23) Detta är inte den hedniska uppfattningen om religion och den tolerans man vill ha i det sekulära hedningska samhället går inte att få genom den kristna Kyrkans syn på verkligheten.

Jag kan bara inte förstå varför frälsning ska blandas ihop med en viss kyrkas ritualer? Man ska väl bli frälst på sin tro helt oavsett vilken gudstjänstordning en viss kyrka har?

De båda hänger intimt ihop, liturgin och frälsningen. Det är en modern hednisk syn att gudstjänstordningen är ett lokalt godtyckligt arrangemang och frälsningen genom tron något helt annat. Frälsning är inte något utanför liturgin eller Kyrkan. Det är inte ett privat sinnestillstånd såsom glädje eller entusiasm. Frälsningen är en beständig fastän villkorlig verklighet för människorna på jorden som först introduceras i Gamla Testamentet och sedan fullkomligas i Jesus Kristus genom den Helige Andes verksamhet. Sättet på vilket denna frälsning ges till människor på vissa villkor är just liturgin. Gud genom Kristus väljer denna specifika liturgi. Eftersom allt fungerar i historisk tid kan vi se en tydlig sändningsordning: Fadern sänder Sonen. Sonen sänder genom apostlar, ger dem den Helige Ande. Varför ger han dem den Helige Ande? För att genom sakramenten bibringa frälsning. En sakramental ordning ger Kristus för att frälsningen verkligen ska fungera. Dessutom förstås att sprida undervisningen, ta hand om varandra och bygga ett kristet samhälle. Vi kan ju lite religiöst—romantiskt tänka oss alla möjliga gudstjänstordningar och många frikyrkor och även protestantiska samfund experimenterar ofta med olika arrangemang. Detta är främmande för den katolska kyrkan, den kyrka vi ser hos apostlarna. Där finns en alltmer fixerad liturgi som frälser genom att Kristus är naturalistiskt närvarande. Justinus Martyren från Samaria skriver år 155: "På den dag som kallas solens dag äger en sammankomst rum på en och samma plats med deltagande av alla dem som bor i staden eller den kringliggande landsbygden. Man läser ur apostlarnas minnen och profeternas skrifter, så länge som tiden tillåter. När den som läser har slutat tar föreståndaren till orda för att förmana och mana till efterföljd av det sköna som vi lyssnat till. Sedan reser vi oss alla och frambär böner för oss själva...och för alla andra, var de än befinner sig, att vi skall befinnas rättfärdiga i vårt liv och våra handlingar och trogna budorden och så uppnå den eviga frälsningen. När vi slutat våra böner ger vi varandra en kyss. Sedan bärs brödstycken och en bägare där man har blandat vin och vaten fram till den som leder sammankomsten. Han tar dem och låter lovprisning och ära stiga upp till världsalltets Fader, i Sonens och den Helige Andes namn, och han frambär en lång tacksägelse (grekiska: eucharistia) för att vi har ansetts värdiga dessa gåvor. När han har avslutat bönen och tacksägelsen svarar hela den närvarande församlingen med en acklamation och säger: "Amen". När den som leder har fullgjort tacksägelsen och folket har svarat delar de som hos oss kallas diakoner ut bröd, vin och vatten som blivit "Eukaristi" till alla närvarande och tar också med dessa gåvor till dem som är frånvarande."(citrat i Katekesen 1345)

Så utan liturgi ingen verklig tro och ingen frälsning?

Nej just det. Historien är det tidsmedium som Guds instrument Kyrkan arbetar genom och liturgin är det sätt på vilket frälsningen blir effektiv och naturalistisk. Det finns all anledning att vara glad över detta sakernas tillstånd - om frälsningen skulle vara en privatsak och liturgin en smaksak skulle vi sekulariseras tämligen snabbt. Det är också vad som hänt efter renässansen i vissa delar av den kristna världen.

Varför behövs kristen tro egentligen? Är den inte bara en mänsklig uppfinning?

Bra fråga! Du kommer aldrig att upptäcka hur nödvändig kristendomen är om du inte studerar saken. Mängder av människor dör likgiltiga och riskerar sin själs blomning i det eviga riket. Här är tre realistiska hållpunkter varför tron är nödvändig för dig:

- 1 på planeten jorden finns själar med ett allvarligt fel
- 2 som historisk person **återställer** Gud dessa själar genom passionen och korsfästelsen, alltså räddar dem från felet
- 3 som historisk person bygger Gud en **räddningstjänst** med 7 sätt att förse själarna med nytt liv: dop, kommunion, konfirmation, vigning till äktenskap, vigning till präst, bikt och smörjelse

Dessa 3 realistiska och historiska fakta är grunden för nödvändigheten med tron. Du kan ignorera dem men inte ta bort dem. Om du minns dessa tre faller alla andra detaljer in i en ordning som kan kallas Guds ekonomi.

Kristendomen utlovar en himmel. Hur är den himlen?

Himlen är närvaron av Gud. Det är alltså närvaron av oändligt ljus och oändlig kärlek. Därför kan du tänka: himlen liknar det största ljuset och den största kärleken på jorden. Ett psykologiskt bevis för Gud är att vi alla vill erfara detta ljus och denna kärlek. Vi vill alltid komma så nära vi någonsin kan. Vi vill nästan aldrig ha mörker och hat som psykologiskt innehåll i vår erfarenhet. Två saker på jorden som aldrig tråkar ut oss är just kärlek och ljus.

Har inte kyrkan gjort massa dumt i historien?

Strunt i det sålänge – du ska först rädda din själ, det är din uppgift nummer ett, inte fälla omdömen om en historisk process. Det är en uppgift för historikern och teologen. Vi kan studera kyrkohistorien senare. Först ska du rädda dig och därigenom hitta dig själv.

Men jag tror inte på Gud?

Försök inte ! Alla tror på något sätt, du kan ju inte undvika att ta ställning ! Endera är det sant eller inte. Och du tror något där, eller hur? Säg som det är – du vet inte, du är osäker. Testa dig själv – är det sant

- 1 att **själar** finns?
- 2 att det är ett **allvarligt fel** på dem?

3 att Jesus **påstår sig vara** Gud som genom passion och korsfästelse ska ge nytt liv och återställa själarna?

4 att Jesu skapar en kyrka som **påstår sig ha sju medel** till nytt liv?

På dessa fyra frågor kan du svara ja eller nej, åtminstone gissa – alltså har du något slags tro! Tro kan dessutom vara fem olika saker och du har redan någon av dem:

1 gissnings-tro

2 påstående-tro

3 pragmatisk tro

4 absolut visshets-tro

5 psykologisk tro, dvs tillstånd/perceptions-tro

Kolla med dig själv vilken du har! Om du inte har satt dig in i ämnet eller studerat lite, har du förmodligen, som de flesta, en gissning. Den gissningen kan enligt Pascal ta dig uppåt när du dör – eller nedåt! Bara en okunnig dåre gissar fel där.

Men jag tror att religion är för svaga som vill trösta sig?

Strunt i din **teori om religion**! Vem vill höra den? Svara på den viktiga frågan istället: har du en själ? Har du ett samvete? Fattar du att själen har ett allvarligt fel? Gör något åt det istället för att förklara religion med en egen teori. Du behöver ingen teori om religion. Det kristna projektet påstår några saker som du måste ta ställning till vare sig du vill eller inte. Just teorin om svaghet används även om motsatsen: en människa utan tro är svag. Majoriteten av jordens befolkning har snarare den inställningen än den du hade. Tänk på Sagan om Ringen istället. Gud är närvarande som en försyn, han är anonymt närvarande bakom allt som sker. Gud finns inte med som en av figurerna i Sagan om Ringen, ändå finns han med hela tiden och överallt. Om du inte märker det så har du missat något i boken eller filmen. När Frodo och Sam kommer in i Lothloriens skog säger Frodo: Det är magi överallt på det här stället! Men det märkligaste är att jag inte ser någon utöva den! Midgård är jorden, inte en fantasi. Det gäller dig och mig där vi är varje dag.

Men vilken kyrka eller religion har rätt då? Alla går ju ut med att de har rätt väg till himlen eller nirvana?

Du har du tre fakta att gå på: själar finns med ett allvarligt fel, en enda historisk person påstår att han är Gud som återställer din själ genom korset, en enda kyrka arbetar från början som räddningstjänst med sju medel för nytt liv – alla sekter saknar något av detta eller har byggt en teori på enbart NT eller någon specialtolkning.

Om du läser historia behöver du inte tveka. Ingen annan religion har detta. Och ingen annan kristen kyrka än den första behövs, ingen annan har fullheten som den första har.

Men Bibeln kan man ju tolka hur man vill?

Du ska ju först och främst rädda din själ. Då kollar hur de gör i början. Studera kyrkofäderna, bara där ser du hur de gör i början. Och fortfarande gör i den katolska kyrkan. Sju medel för nytt liv – samma idag som för tvåtusen år sedan.

Men så säger inte våran präst i svenska kyrkan?

Nej men studera historien. Kolla in varför protestantismen tar bort sju böcker ur Bibeln och tar bort fem av de sju sätten att ge nytt liv till själen. Det är bara att läsa och bilda sig. Och betänk att det finns 35 000 olika protestantiska kyrkoformer.

Så att den kristna guden släpper inte in några andra i himlen då?

När domen sker tittar Jesus på dig och ser om han känner igen sig själv i ditt hjärta. Gör han inte det så känner han dig inte. Känner han igen sig så är du med honom i evighet. Men vad du just nu vet är de tre sakerna: själar finns med grovt fel i sig, en återställare har ägt rum och äger rum när du tar till dig den, det finns en räddningstjänst med sju räddningsmedel för nytt liv – det är bara att börja använda dem.

Är det bara så enkelt?

Japp. Det är den kristna realismen. Sen är det klart att det finns en kultur och en konst och en fantastisk historisk och andlig rikedom – men det är för finlirarna, de som har tid att ägna sig åt detta. Du och jag som bara har en själ som behöver räddas ska nog gå på BASIC, inte finkulturen. Vi ska lyssna på Pascal: gissa klokt för Guds skull !

Handlar det bara om gissning?

Nej. Det är mycket mer. Varje människa har en och samma besvikelse: att världen inte gör oss tillräckligt lyckliga. I den meningen tror alla på Gud. Varje morgon börjar vårt gräl med vår käresta. Livet ligger oss närmast, det är vår käresta. Varje dag får vi otillräcklig lycka. Alla vet detta. Ingen kan därför inte vilja tro på Gud.

Varför vet inte alla detta? Det verkar så självklart!

Därför att det handlar om hjärtats kunskap. Den är mer invecklad än intellektets kunskap. Du kan intellektuellt förstå mig nu men ditt hjärta är en annan sak. Där krävs ett inre arbete, en vändning åt ett annat håll. Du

anar inte hur många krångliga hinder människan sätter upp för att inte vända sig till den verkliga lyckan.

Så den troende får tillräcklig lycka?

Nej men hon får mer och mer genom att hon är i tjänst hos Lyckan själv, Jesus Kristus. Och så är det en fantastisk känsla att veta sig vara på rätt väg och slippa krånglet i synden. Tron får oss att liksom i förväg smaka det saliga skådandets glädje och ljus, målet för vårt oroliga äventyr här på jorden.

Men jag får väl tro vad jag vill?

Hmm. Du har en själ som det är allvarligt fel med, eller hur? Du ljuger väl ibland och sviker och smiter och är avundsjuk som alla andra, eller hur? Du är väl inte nöjd med livet? Alla de sju "dödsynderna" (som egentligen är sju syndiga tendenser) håller väl du på med också? Eller du kanske är en liten ängel som inte behöver räddning? Troligen inte. Alltså glöm det där med "tro vad jag vill" och ta verkligheten som den är: din själ behöver räddas precis som alla de andra och om det fanns en väg till en övernaturligt god tillvaro så är det väl självklart att du väljer den – även om du inte har bevis eller fattar allt ! Annars är du ju dum, minst sagt!!

Men ska jag bara ta emot de sju sakramenten då? Bara det?

Börja med det. De sju sakramenten är en enorm undervisning om människan, livet, Gud. Men börja praktiskt med att ta emot dop, konfirmation och eukaristi. Sen finns några andra viktiga vapen i kampen för det nya livet: förbön för andra, rosenkransen, korstecken, sång – använd dig egen fantasi här och kolla vad andra gör. Gör det som motar bort de värsta demonerna. Jag rekommenderar starkt livet med rosenkransen. Sakrament och bön är hjälpmedel, inte magi.

Men vad är det för snack om ett allvarligt fel i själen?

Kolla hur folk lever. Det är precis som folk har punka på däcken och kör omkring med punka men alla besvär som det medför. När man säger: Du det är ett allvarligt fel på däcken ! så svarar de: Det är helt normalt, varför ska du klanka på däcken. Men faktum är synderna, spelar ingen roll hur normaliserade de är. I samvetet **vet** vi att det helt fel att leva som folk gör. Vi är gjorda för sanning och därför kan vi aldrig vänja oss vid felet i själen. Vi vill egentligen inte köra genom livet med fyra tomma däck. Som Jesus säger: *så var det inte i början*. I början var det fullt av luft i däcken, tänk dig vilken befrielse att köra så ! Specifika delar av felet är t. ex. oro, seghet, depression, trögt intellekt, försvagad karaktär, splittrad vilja, förvirrad intuition, oklart samvete, litet mostånd mot frestelse.

Hur är det med de andra religionerna? Är de lika kristendomen eller fundamentalt olika? Kan religioner likna varandra ytligt sett men skilja sig i grunden?

Det går inte att fråga så om du vill förstå vad en religion är. Om du lägger två religioner på bordet och börjar stycka upp dem i etik, antropologi, syndabegrepp, verklighetssyn osv. så kan du teoretiskt och abstrakt jämföra dem. Så gör ofta naiva och okunniga läroboksförfattare. Men det är en falsk verksamhet. Det är som när du gifter dig med din älskade – du jämför inte henne eller honom med andra möjliga partners för det är en ren otrohet att göra så och vittnar om att du bryter kärleken och löftet. Jesus liknar ingen annan. Snarare kan du fråga så här: kan buddhisten möta Jesus i sin meditation eller sin medkänsla med allt levande? Om han möter Jesus har han chans till räddning. Annars inte. Om muslimen som är from och god kommer till paradiset så är det för att Jesus möter honom och tar honom dit. Är det lika bra att vara buddhist eller muslim? Knappast. Det är som att vara gift men inte veta vem du är gift med. En mycket stor nackdel, minst sagt.

Vem är kristen egentligen?

Kristen kan betyda fem olika saker:

1 man delar kristna värderingar – om jag släpper ner dig i Kashmir eller Thailand eller Mongoliet i en liten by och du lever där ett tag så kommer alla att märka du är väldigt kristen. Du har värderingar som ENDAST kristendomen har arbetat fram under historien, ofta under våldsmammaformer. Tänk på all mission, alla döda missionärer och du fattar att sådana värderingar är direkt svåra att genomföra. Men du delar dem. DU är kristen i den bemärkelsen.

Sen om du inte anser att du är troende så är du vad Lars Levi Laestadius brukade kalla "nådatjuv" – alltså du knycker kristna värderingar utan att vara lojal mot källan. Det är som att du kopierar någon annans material utan att tala om det och låtsas att det är ditt eget. Dels kanske du inte känner till källan, eller så förnekar du den fast du knyckt bra grejer från den, t ex att visa hänsyn mot alla, även svagare – en mycket typisk kristen värdering. Demokrati – en typiskt kristen uppfinning, för den grekiska var inte en verklig demokrati som vi menar. Att inte göra skillnad på rik och fattig, vilket de flesta andra kulturer gör, att inte göra skillnad på ras eller stamtillhörighet, vilket de flesta andra gör.

OK "kristen" i mening 1 är du alltså redan. För att slippa vara det måste du ha helt andra värderingar, t ex biologiska eller nazistiska eller buddhistiska, eller en genomförd materialism.

Sen finns det nummer 2: att du är lojal mot källan och säger: jag har dessa värderingar och i någon mening måste då också kristendomen vara

den tradition jag håller mig till. Det kan vi kalla "traditionslojal". Nu har vi alltså:

- 1 nådatjuv
- 2 traditionslojal

Nu kommer den tredje "kristen": att du gissar att denna tradition faktiskt är sann. Du vet inte, du förstår inte hur du ska väga argument eller finns bevis. Men du gissar att den är riktig. Du följer Pascals råd och försöker gissa rätt. Sen följer de andra tro – formerna vi pratat om tidigare. Således:

- 1 nådatjuv på värderingar**
- 2 traditionslojal**
- 3 gissnings – tro**
- 4 påstående – tro**
- 5 pragmatiskt tro**
- 6 absolut visshets – tro**
- 7 tillstånd/perceptions – tro**

Men i vår familj är vi pingstväänner och vi har en personlig relation till Jesus? Vad är det för slags tro då?

För många är det gissning faktiskt. De säger att de har en sådan relation men gissar bara. Sen har man gudstjänst för att inspirera andra till samma sak. För några människor är det ett kvalificerat tillstånd, men ofta försvinner tillstånden efter en tid och ersätts av frånvaro av Jesus. Då blir gudstjänstens funktion att försöka få fram tillståndet igen, det typiska "väckelsemötet". Den klassiska kristendomen, katolicismen, bygger på att du GÖR vad Jesus menar att du ska göra, dvs älska andra som dig själv och ta emot räddningstjänstens 7 medel till Jesu nya liv i dig hela livet på jorden, och att du har medveten PÅSTÅENDE – tro, alltså studerar läran och försöker förstå den. På så sätt får vi den riktiga stabila relationen till Jesus, inte en relations som bara är gissning eller tillstånd.

Jag fattar inte vad jag skulle vinna på att tro på kristendomen?

Tänk så här: du får en verktygslåda i din hand. Med verktygen kan du bygga ett liv som är betydligt häftigare än det du har nu. Du får bygga själv men grejerna du bygger med är fantastiska, de har du inte gjort själv, de får du och du kommer bli tacksam, ju mer du använder dem. Du gör inte vad någon annan säger åt dig men du fattar så småningom att helgonen är vanliga människor som fått precis samma verktygslåda i sin hand och börjat bygga. Det är ett äventyr och du kan aldrig ana vad du kan bygga med de här verktygen. Vår västerländska civilisation är byggd med de verktygen och det bästa vi har i samhället, de bästa människorna, de som gett sina liv för andra, är produkter av dessa verktyg. Tänk så och du slipper problemen med fördelar för dig osv.

Vilka verktyg?

Tre verktyg: sakramenten, bönen och skriften.

Och historien: 2 historiska förbund och perioderna av räddningshistoria:

Tidiga världen

Patriarkerna

Utvandringen till Egypten

Vandringen hem

Byggandet av hemlandet

Delade landet

Exilen

Mackabéertiden

Messianiska tiden

Kyrkans tid - och här lever du !

Är kristendomen negativ till sex? Är det ett fel?

Kärlek är självdonation. Börja med det. Sen kan du observera dig själv. När du blir tänd på någon sexuellt, är det fortfarande självdonation? Vill du ge ditt liv till den människan? Knappast. Det är istället ett uttryck för det allvarliga felet i själen. Du vill greppa om något för att njuta, inte donera dig själv. Läs om "Kroppens teologi" av Johannes Paulus II.

Men jag fattar inte vad som skiljer en troende från mig som inget speciellt tror?

Först har du fel: du tror redan en massa saker men har inte tagit reda på det. Sedan kan du fråga de troende hur de lever. Praktiken skiljer dig från dem. Du kommer strax att märka detta: de överlåter kontinuerligt sitt liv till Gud. De säger till exempel hela tiden: Jesus jag överlåter denna stund till dig.

Du kan förstås inte börja leva så direkt, även om du skulle vilja. Du kan be om att få tro till att börja med, någon form av tro av de fem vi pratat om. Sen kan du be om kontinuerlig överlåtelse. Det är en nåd att be om. Det är en kamp att komma dithän men bönen hjälper dig dit. Det handlar om att optimera varje stund. En sådan tanke är rätt främmande för folk. Den som lever i trons optimering gör en kristen behandling av stundens information.

Information? Nu fattar jag ingenting !

Det är lugnt. Du måste se filosofiskt på vad som händer i varje medveten minut. Det som händer är att du processar information. Du ser och hör

och känner en massa. Du tänker. Du förväntar dig. Många processer pågår som omvandlar all information till handlingar och viljeakter. OK? Nu kommer kyrkan med ett instrument för en optimering av hela informationen du tar emot. Det är tro i någon av de fem formerna. Vi skapas med detta instrument, det finns redan i den själ som skapas i zygoten, den första cellen. Där ligger det program som optimerar all information i ditt medvetande. Detta program leder till tro i gynnsamma fall. I ogynnsamma fall får inte programmet fungera och förtvivlan eller likgiltighet uppstår istället. Kompensation för optimering genom tro blir då istället att tillfredsställa begär av olika slag – det hedniska livet.

Och denna optimering är överlåtelse?

Ja. Sedan är det bara en fråga om du kan göra det ibland eller om du kan göra det varje minut av ditt medvetna liv. Den historiska kyrkan är det stora skepp på havet där du säkrast och riktigast praktiserar denna optimering av minut för minut, stund för stund. Där finns dina verkliga vänner och förebilder, helgonen.

Men jag tillhör ingen kyrka - måste jag det?

Ja. Du måste komma ombord på skeppet om du ska följa med till himlen. Fall inte för moderna eller postmoderna idéer om att "inom dig" finns sanningen eller den verkliga kyrkan eller himmelriket. Under historien har dessa heresier – alltså återvändsgränder – ständigt dykt upp. Samma sak varje gång: Gud har genom Jesus EN enda Kyrka. Gå ombord på skeppet, där finns dina verkliga vänner.

Men det finns ju helt absurt många olika kyrkor?

Du har rätt. Det är en sorglig situation. Det finns inget sätt att ursäkta den. Det är inte en naturlig utveckling utan en destruktiv. Om du läser de tre första kapitlen i Paulus första brev till korintierna ser du att det är helt otänkbart med flera "denominationer". Det är inte bara beklagligt utan fullständigt otänkbart för Paulus.

Det verkar så hårt, detta krav på att vara medlem i en organisation. Det går bara inte för mig.

Det beror på hur du tänker. Du säger ordet "organisation" men det är fel. Jag pratar om Jesus. Han är kyrka. Den filosofin bygger hela kristendomen på. Vilken filosofi har du? Det är det som avgör saken. Har du rätt inställning – att Jesus är kyrka – så är det enkelt att komma hem till kyrkan. Du träffar en präst och snart är det ordnat.

Rätt inställning? Jag tycker det bara handlar om medlemskap eller inte?

Först rätt filosofi, rätt inställning. Det betyder rätt världsbild, inte bara en världsbild du gillar. Rätt världsbild har vi talat om – att det viktigaste är själarna på jorden, att ett grovt fel finns i dem, att Gud i Jesus återställer detta virus i systemet genom sin kyrka, att du överlåter dina program till Honom.

Och var börjar jag?

Du måste ha alla bitarna på plats till slut. Men börja gärna med överlåtelse. Många protestanter tror att det räcker. Det gör det inte. Men börja gärna där. Bästa sättet är Rosenkransen. Säg den några gånger, smaka på sanningarna i den. Eftersom den är naturalistiskt upplagd så leder den till att du läser NT och sedan GT. Historiskt studium leder till att du ser den enda Kyrkan. Bitarna faller på plats.

Men det är långt till närmaste katolska kyrka där jag bor...

Vi som bor i Norden har det ofta så om vi bor på landsbygden eller i Norrland. Jag brukar rekommendera "the law of Law" till alla som är i den här situationen. William Law var en engelsk predikant på 1700-talet. Han hittade aldrig hem till den enda Kyrkan men han har praktiska tips som passar för oss i Norden. Han menade att din intention är det viktiga. Om du varje timma av din dag tar hand om din intention att vara i Kyrkan, vara med Jesus, så är du nära sakramenten fast du har tjugo mil till närmaste katolska kyrkan. Idag finns dessutom internet, du kan delta i mässan varje dag på nätet. Det finns band, cd – skivor, filmer och böcker. Din intention är det viktiga, "the law of Law". Även om du lever på en liten plats och rör dig endast några hundra meter varje dag på grund av arbete och andra tvingande sysslor, så kan du varje minut vara i Kyrkan med din intention.

Intention låter så abstrakt?

Tänk att du har en bil. När du inte är ute och åker långt med den, kan du ta hand om den. Du ser till att den är i bra form, att den är ren och snygg, att den fungerar. Det är med denna bil du ska till himlen, den är din själ. Ta hand om själen när du är ensam i ditt hem eller när du är på jobbet. Ta hand om den när du går på vägen till jobbet. Ta hand om den mitt i natten när du inte kan sova. Intention är att ta hand om. Under historien finns människor som inte kommit till mässan mer än en gång om året. Många av dem hade en själ som varit i Kyrkan hela året genom rätt handlag dag för dag, timme för timme. Andra som varit i mässan varje dag hade gått ditt av slentrian.

Alla är kallade men få utvalda?

Just det. Det är ingen demokrati, hur gärna vi än föreställer oss detta. Till Guds megaparty är alla inbjudna. Alla vill dessutom gå, innerst inne. Men bara få kommer in. Det är tyvärr faktum. Många förstår inte detta. De kräver att religion ska vara demokratisk i sin automatik. Inte ens de som vill gå till festen och anstränger sig, kommer in. Här gäller återigen "the law of Law". När du lever i kärlek till Honom och tar hand om intentionen att vara i hans Kyrka stundligen och dagligen, finns det en chans för dig att komma in till festen.

Det är hårt. Det är grymt !

Men alternativen är grymmare. Du lever i en faktisk värld. Dröm dig inte bort. En automatisk demokrati är ytterst kränkande. Dröm dig inte bort i en kränkande jämlikhet. Den drömmen förgyller bara den lilla rebellen i dig, lilldjävulen som ska ha allt på sitt sätt. Den gamle Adam som Rosenius kallar honom.

Lever Gud i varje människans hjärta? Så stod det på en bonad jag såg i en affär.

Nej, det är inte så att Gud finns i varje människas hjärta. När domens timme är kommen blir det sannolikt så att Gud inte finner sin avbild i alla själers innersta. Den fria vilja gör det möjligt att avvisa Gud. Jesus säger detta, det är en biblisk sanning. Idag är det en impopulär doktrin som många finner intolerant och dogmatisk. Men ska vi välja mellan Jesus och modern tolerans tror jag nog mer på Jesus.

Finns det verkligen bevis för Gud?

Du måste skilja på kunskap som handlar om beskrivning eller mätning och kunskap som handlar om saker som är mycket väsentligare för varje dag i människans liv, kunskap om rätt och godhet, kärlek och ansvar. Vi kan kalla det färdighet om rätt, rättfärdighet. Detta handlar Platons dialog Staten om, kanske den viktigaste dialogen Platon skrev.

Beskrivningsfärdighet är vad som utgör naturvetenskaperna. Denna färdighet är viktig för hantering av naturen och människans kropp och näringsliv. Det är också mycket intressanta kunskapsområden. Men de blir aldrig teologi. De blir aldrig metafysisk kunskap. Darwin beskrev vad han såg i levande form och i fossiler. Men darwinism kan aldrig bli annat än beskrivningsfärdighet och därigenom bilda teorin om evolution.

Skiljer vi på abstraktionsnivåer på detta sätt ser vi hur den enklaste nivån - den som beskriver tal, alltså matematik - också är den minst angelägna för människans liv. Ju mer vi avancerar uppför abstraktionsstegen mot fysik, kemi, biologi, sociologi, historia, psykologi, filosofi och till sist teologi, ju mer angår kunskapen människans liv. Gud som hamnar

överst på abstraktionsstegen är svårast att tala om men viktigast för alla som upptäcker Gud.

Någonstans mitt i fältet, t ex historia, är en kunskap som är relativt svår-fångad men gäller oss i hög grad. Går vi nedåt till biologi, är det lättare att beskriva men angår oss mindre. Fysik är mycket lättare att fånga i beskrivningar och formler men angår oss nästan inte alls, annat än som ett intellektuellt intresse. Men då är inte det intellektuella intresset i centrum - då skulle vi hamna i psykologi eller metafysik - utan enkla saker som vind, vatten, galaxer eller stenar.

Så evolutionen kan aldrig angå oss egentligen?

Nej, inte särskilt mycket. Det är en bra teori för fossila minnen men inte en bra teori för livets mening. Försöker man göra om en beskrivning till livsfilosofi misslyckas man rejält och det blir i bästa fall en förvriden människoupfattning. Sådana finns det exempel på och vi tycker inte om dem. Rent logiskt är det möjligt för Gud att använda evolutionen som instrument för en diskontinuitet, där livlös materia genom en viss information blir livfull materia och får ande.

Finns det fritt val att synda i himlen?

Nej, i himlen kan du inte välja att synda. Det beror på att du är fri. Fritt val är nödvändigt här på jorden för att nå den högre friheten som är frivillig lydnad. På jorden är jag fri att göra ett misstag när jag räknar ut vad jag har att leva på denna månad. Men om någon frågar mig: är 7+5 12 eller 13? så är jag inte fri att säga 13 eftersom jag vet att 12 är rätt. I vilket av dessa två fall är jag mest fri? Jag tror i det senare. När jag vet är jag mer fri än när jag är mindre vetande och gör misstag. Ingen föredrar okunnighet framför vetande. Och i himlen har vi alla kunskap, vi får sanningens ljus av Gud. Denna kunskap gör oss inkapabla till synd. När du är i saligheten tillstånd kan du inte ens frestas till synd. En ingrediens i synden, inte den enda förstås, är okunnighet. När vi syndar beror det ofta på att vi är okunniga om riktiga värden. Drogmissbrukaren tror felaktigt att hon blir lyckligare av drogen. Sexmissbrukaren tror felaktigt att han blir lycklig av sex olika former. Den girige tror att pengar gör honom lycklig. När kunskap finns om riktiga värden faller frestelsen bort som illusionen när faktisk kunskap kommer till oss.

Kan vi hjälpa detta?

Javisst. Vi är skyldiga när vi syndar. I synnerhet när vi redan är informerade om saken. Vi har i själva livet en plikt att ta reda på det goda. Vi försätter oss själva i okunnighetens och galenskapens tillstånd. I himlen försvinner okunnigheten. Vi befinner oss i den gudomliga kunskapens ljus och därmed försvinner möjligheten till synd. Istället infinner sig en stor

självklarhet mitt i kärleken. Samtidigt är vi fullständigt fria, det är en frihet vi inte kunnat drömma om.

Vad är det för mening att rabbla rosenkransen hela dagarna? Det är väl hjärntvätt om något?

Vad är det för fel att tvätta rent? Särskilt om det är lite smutsigt där! Här ska du vara faktisk och empirisk som det heter på filosofiska. Tänk så här: du får en splitter ny bil, en som du verkligen velat ha, och du får inte köra den förrän du kan hela handboken utantill. Du får bara se den utifrån sålänge. Du kommer att njuta enormt när du läser handboken. Handboken kommer att vara ljuvlig poesi för dig och du lär dig alltmer för varje dag. Det är faktiskt mycket klokt att rabbla viktiga delar för att kunna dem när du en dag får sätta dig i bilen och köra iväg. Du ser därmed körningens välsignelser reflekterade i handbokens ord och beskrivningar. Du tar redan del av glädjen som dock blir ännu verkligare när du får ta bilen i besittning och köra iväg på himmelska vägar.

Är det där verkligen kyrkans syn?

Javisst. Blir du förvånad? Kyrkofadern Basilios uttrycker det så här: "Eftersom vi redan nu skådar trons välsignelser, som en reflex i en spegel, så är det som om vi redan nu ägde allt det underbara som vår tro försäkrar oss om att vi en gång skall glädja oss över".

Världen som jag lever i är oftast mycket långt borta från det som tron lovar.

Jo. Där håller jag helt med dig. Du måste välja vad du vill rikta in din blick på.

Vad är pragmatisk tro? Kanske den skulle fungera i mitt liv?

Du testar vilken syn på världen som fungerar bäst. Den ena ser världen som slumpartad, materiell. Sakar bara händer. Det finns ingen underliggande ordning. Den andra ser världen som ordnad av en intelligens. Allt som händer är under denna kärleksfulla intelligens kontroll. Varje sak som händer är meningsfull.

Snart märker du att den andra verklighetsuppfattningen gör dig gladare och friare än den första. Du känner dig snart tacksam och glad för allt som händer, även hemska händelser kan få en viss mening.

Nu vet du vilken verklighetssyn du föredrar. Du kan inte bevisa att den är mer sann än den första men du vet att du hellre har den och hellre rekommenderar den.

Sen kan du bygga ut detta. Vad händer om du börjar älska Gud snarare än världen? Prova en tid. Du kommer snart att läsa om Jesus. När du ser honom gå på vägarna i Palestina, hjälpa människor, undervisa och till sist arresteras och torteras, kommer din kärlek att växa. Du får ett förhållande.

Jämför denna syn på verkligheten med den du hade innan. Vilken är bäst? Att älska dig själv och dina intressen eller att älska Jesus. Du märker att kärleken till Honom befriar dig, gör dig lugnare, mer saklig, mer enkel. Snart har du rätt många skäl att hellre älska Gud än världen.

Fortfarande kan du inte bevisa någonting och du vet inte att du nått sanningen. Men din pragmatiska tro är ändå ett trosliv och du börjar bli sugen på att ta reda på om detta dessutom är själva Sanningen.

Kan man inte nöja sig med denna pragmatiska hållning?

Nej. Du måste inför Jesus Kristus bekänna att det är sant, inte bara fungerande och gott. Den pragmatiska tron är dock en god början.

Det här med synden – jag förstår de så kallade "sju dödssynderna". Men de är ju så grova. Vad är synd egentligen?

Enklast är att säga som St Thomas Aquinas: människan är gjord i två plan. Ett himmelskt plan och ett jordiskt. Vår rationella själ drar oss mot det himmelska goda, vår kropp mot det jordiska goda (det terrestrialt goda, som Thomas kallar det). Synd är att föredra det jordiska goda före det himmelska. (Se hans kommentar till Job) Det är också en kunskapsmiss.

Eller som min farmor sa: jorden blir du aldrig nöjd med. Du behöver himlen. Försöker du få det himmelska på jorden så syndar du.

Jag tycker man ofta hör att vi ska njuta av det jordiska och inte skuldbelägga det – så säger ofta min mamma.

Ok. Jag förstår hur hon tänker. Men om du kollar in hur hon mår ser snart vad den liberala filosofin leder till. Det är faktiskt som St Thomas säger på ett annat ställe: människans miljö är någonstans mitt mellan jorden och Gud. Vår själ nöjer sig aldrig med jordens hälsa och livskvalitet. Vår kropp däremot har ett konstant sug efter det jordiska goda. Den liberala teologin och filosofin lurar ner oss till det jordiska och försöker hitta det himmelska där.

Kan man lida i himlen?

Jag tror man kan tänka sig en form av saligt lidande i himlen. Till och med på jorden finns det former av lidande som vi *vill* erfara. Hjälten i medeltida romanser vill lida i kampen emot draken för att rädda staden undan ondskan. Han nöjer sig inte med att ha ihjäl en liten kanin. CS Lewis antyder något i denna riktning i sin bok om lidandets problem. Han säger att det finns en form av heroism i himlen som involverar smärta.

Jag går på NV-programmet och ingenstans i mina läroböcker nämns något om Gud. Märkligt va?

Ja. Det är märkligt. Vi har en sådan period just nu. Men en undersökning från USA visade nyligen (2005) att 59% av eliten bland naturvetarna trodde på någon form av Gud. All vetenskap handlar om kunskapsobjekt, om världen, om krafter och strukturer i världen. All vetenskap sysslar med Guds hantverk. En tusenårig Europeisk kultur bygger på den insikten. Förmodligen är dina läroböcker skrivna av en liten minoritet av nyhedningar. Ledaren för HUGO-projektet kallar en av sina böcker om det mänskliga genomet: *The Language of God*.

Men i min biologibok nämn darwinismen. Sysslar den också med Guds hantverk?

Absolut. Darwinism kan bara vara två saker: en teori om arternas utveckling eller en teori om allt liv på jorden. Som teori om arternas utveckling är den en rimlig teori, fast det finns invändningar mot den nu för tiden bland professionella biologer. Det är den för närvarande bästa teorin för att förklara t. ex. alla de fossila fynd vi gjort. Som teori om allt som finns på jorden är den värdelös, det blir en ovetenskaplig och dålig teologisk teori. Ingen människa med förnuft tror på den. Men som teori om arters utveckling är den relevant. Vad är egentligen "arters utveckling"? Enligt den klassiska kristendomen är det Guds hantverk. Långt före Darwin pratade kyrkofäderna om arternas utveckling som en del av Guds skapande hantverk: att genom reproducerande liv utveckla ett kranium stort nog att hysa en organisk hjärna i vilken en levande själ kan få bli aktiv. Tala om ett fantastiskt hantverk!

Så fossila lämningar förklaras bäst av darwinismen?

Exakt. Hur förklarar vi de fossila lämningarna? Endera genom en evolution där ett naturligt urval är en aktiv kraft – alltså darwinism. Eller vad? Guds ständiga ingripande mirakel? Ok, det är logiskt möjligt, Gud är den verkande kraft som ingenting är omöjligt för. Men det är helt enkelt inte Guds stil att göra mirakel i tid och otid.

Inte Guds stil?

Nej. Guds största mirakel är att inte göra speciella ingripanden. Att låta Guds vilja ske i naturlagar, det är det verkliga miraklet som förtjänar tillbedjan och tacksägelse. Darwin själv var full av vördnad för denna skapelse. Liksom Leibniz och Newton före honom på fysikens område.

Men bibeln säger väl emot evolutionen?

Nej. Tvärtom antar redan Genesis (1 Mosebok) något liknande. Ordet "barach" som betyder helt ny skapelse ur ingenting, används endast tre gånger. Alla andra skapelser under de sex dagarna är utvecklingar ur något redan skapat. I princip är detta evolution. Människans kropp t. ex. formas ur naturen, den är inte en "barach".

Men människans själ?

Den står Gud direkt för. Texten säger "andades in" och där har vi direkt skapelse. Eftersom den inte lämnar några fossila lämningar kan inte biologin inte studera själen. Den ligger högre upp på abstraktionsstegen.

Abstraktionsstegen? Vad är det?

Det är en praktisk översikt över kunskapsområden. Om du tar den mest centrala saken i ditt liv – "jag tänker" eller cogito – och prövar de olika mänskliga vetenskaperna på detta faktum, får du ungefär följande i all korthet. Först matematik: inget innehåll, bara rent logiska förhållanden, objektet är tydligt och förefaller trivialt. Säger ingenting om cogito. Sedan fysik: mer innehåll, observationer måste göras, objektet är lite mindre tydligt men förefaller viktigare för oss. Fortfarande ingenting om cogito. Sedan kemi: ännu mer innehåll, mer komplexa observationer, mindre tydligt, mer abstrakt och mer viktigt för oss. Lite avlägset kan lite sägas om cogitos förutsättningar. Så kommer biologi: mycket mer innehåll, mer abstrakt än kemi, svårt att observera och få överblick, vagare teorier men mycket väsentligare för oss levande människor. Dock fortfarande ytterst lite om cogito. Sen kommer sociologi och historia: massor av innehåll, ett myller av observationer som är mångtydiga och komplexa, teorierna väldigt abstrakta, lätt att göra misstag och felaktiga bedömningar. Men av vitalt intresse för oss människor och en hel del, åtminstone indirekt, om cogito. Därefter psykologi: verkligen abstrakt kunskap om ett stort svårfångat område, det mänskliga psyket. Kan dock säga en hel del om cogito. Så filosofi: nu är abstraktionen mycket hög, innehållet är extremt rikt och handlar om ett enormt fält av tankar och kognitiva händelser. Cogito står i centrum men kan ännu inte placeras i kontext. Till sist teologi: nu är abstraktionen som högst, innehållsmängden som störst och cogito sätts in i ett sammanhang som är av yttersta vikt för oss. Inte förrän vi har denna kunskap når vi människans maximala intellektuella förmåga. Dessutom engageras det som kallas för "hjärtat" på ett sätt som sällan sker i någon annan kunskapsform.

Hur är det med de andra religionerna? Leder de till samma kunskap som kristendomen?

Svårt att veta. Om du möter människor i andra religioner ser du snart att deras fromhet och godhet ofta överstiger vår. Samtidigt är det uppenbart att de inte känner sanningen i Jesus Kristus – inte ens muslimerna som förnekar det faktum att Jesus är Guds son. Om det nu är så att människor hittar vägen till himmelriket genom någon annan religion så är det endast därför att Jesus möter dem när det är dags att välja väg. Det är helt klart inte en förtjänst i den mänskliga utformningen av deras religion eller gudssyn. Ofta kan nämligen andra religioners gudssyn vara ytligt lik den kristna, men vid närmare undersökning visar den sig fundamentalt annorlunda. Om Jesus är sanningen är det han som hjälper alla till sanningen vid den partikulära domen för den enskilda individen.

Men går det inte att jämföra religioner, t. ex. ta bit för bit, etiken, människosynen, verklighetsuppfattningen osv. Min lärobok i religionskunskap gör så !

Nej, det är en förvrängd och oerhört lättsinning förståelse av vad en religion är. Filosofier kan jämföras. Politiska system kan jämföras. Människosyner kan jämföras. Men en religion är som ett äktenskap. Du kan inte jämföra din kärleksrelation till Jesus med någonting annat, den är helt och hållet exklusiv. Det liberala talet om "inklusiv" religion som kom på 1970-talet är en förvanskning av själva religionens kärna. Men naturligtvis hakade svenska biskopar och läromedelsförfattare på den. Jag vet av egen erfarenhet vilken sankmark detta spår leder till. Det kan verka vetenskapligt, modernt och tolerant och systematiskt meningsfullt. Men i grunden är det en djävulsk frestelse att bryta det första budet: Ha inga andra gudar jämte mig.

Jag trodde det var ekumeniskt och öppet att undvika exklusiva religioner. Man ska inte utesluta någon!

Tänk dig att du jämför din flickvän eller pojkvän med alla andra och diskuterar fördelar och nackdelar. Det är att svika, att bryta din kärleksrelation. När det gäller Gud är det att sluta tro att vara öppen på det sättet. Om Jesus säger att han är vägen, sanningen och livet så måste du välja: sant eller falskt. I mitt liv är det elever som visat mig vägen på denna punkt. Först var en flicka i avgångsklassen på gymnasiet i Bollnäs, några år senare en kille i Hudiksvall. Båda visade med sitt liv att du inte kan vara öppen på det liberala och pluralistiska sättet när det gäller religionen. Dessa två elever var som änglar som visade mig vägen. Läs alltså din lärobok mycket kritiskt.

Men hur ska man då studera andra religioner?

Du kan läsa om dem, besöka deras heliga platser, kanske till och med bo i deras kloster eller kommuniteter som gäst, tala med dem om saker som ärligt angår dig. Men hela tiden har du Gud med dig. Du lever i bön till den sanna Guden medan du studerar dem och frågar dig: hur relaterar dessa buddhister eller hinduer eller muslimer till den enda sanna Guden? För vad de än säger, förklarar eller praktiserar genom sin religion är det till slut den frågan som blir avgörande för deras själar. Själens är aldrig liberalt inklusiv utan alltid exklusiv i sitt öde: komma hem eller bort.

Jag hörde en pingstvän säga att en buddhist kommer alltid till helvetet? Det är det du menar?

Nej. Det kan mycket väl vara så att en buddhist söker Jesus och möter honom. Eftersom Jesus är sanningens ljus kan vem som helst möta honom med sitt hjärta. Men då blir buddhismen som religion en riktig black om foten för den individen. Att ha levt ett helt liv i en värld där kunskapen om Jesus är allmänt tillgänglig och ändå valt en annan religion kan bara uppfattas som en katastrofal nackdel för den enskilda själen; ungefär som att inte veta vem du är gift med. Som socialt fenomen är däremot buddhismen mycket sympatisk jämfört med andra religioner. Men det är även spåtanter och New Age – terapeuter.

Min kompis är inne på En kurs i mirakler och hon säger att Gud lever i alla människors hjärtan. Stämmer inte det?

Också det en sympatisk liberal teologi sammankopplad med en ytlig uppfattning om demokrati. Nej, Gud finns inte i allas hjärtan. Vad får dig att tro det? Om Jesus är sanningen och han säger att det finns människor som han avvisar, ska vi då skaka på huvudet och förklara vår liberala 70-talsuppfattning för honom? När vi strax efter döden kallas till partikulär dom så kommer Jesus att granska våra hjärtan. Känner han igen sig själv där så hälsar han dig välkommen. Men känner han inte igen sig där kommer han säga: Jag vet inte vem du är? Jag känner dig inte.

Jag blir rädd när du förklarar allt det där, även om det står så i Nya Testamentet.

Den rädslan, den fruktan är väldig nära kärlek ska du veta. Ta vara på den. Jag hade en elev för några år sedan, en varmt kristen kille, musiker och given predikant. Men han ogillade ordet "frukta Gud". Vi pratade mycket om detta. Bästa bilden jag har är den av lejonet Aslan i CS Lewis Narniaböcker. På ett självklart sätt både fruktar du och älskar du Aslan. Fruktan och kärlek förenas i begäret att göra Hans vilja. Att varje dag vara i hans tjänst innebär att fruktan och trygghet sammanfaller.

Är Gud verkligen en domare?

Ja. Gud dömer själar, han bedömer värdet hos olika individers hjärtan. Vi kan inte göra detta. Men vi kan döma ut vissa handlingar. Det gör Gud själv genom att sända profeter till jorden som fördömer vissa handlingar även hos kungar – läs i GT.

Är det helt fel att tycka Jesus är lite hård och arrogant när han placerar folk i helvetet?

Ja det är helt fel. Det är fel tänkande och felaktig kunskap. Gör det tydligt för dig: människan har tre delar, förnuft, moral och känsla. På grekiska logos, ethos och patos. Det är ett gammalt hederligt synsätt. Jesus Kristus är definitionsmässigt perfektionen av alla tre. Hans förnuft är det perfekta. Hans moral är den perfekta. Hans affekter och känslor är perfekta. Där har du kyrkans första läxa i kristologi. Så om du nu tycker, som vissa liberaler och goda humanister, att Jesus är hård och arrogant – vem har rätt? Du ställs genast inför auktoritetsproblemet. Och din själs öde hänger på ditt val. Som drottning Kristina uttryckte det: "Nuet är en punkt och på denna fruktansvärda punkt beror min själs öde." Notera hennes ord "fruktansvärd" – – alltså värd fruktan.

Varför måste Gud välja att låta sin Son dö en grym död för att vi ska nå det eviga livet. Gud borde väl ha kunnat låta oss enkelt och naturligt gå in i det eviga istället.

Om vi inte gillar Jesu offerdöd kan det bero på en bra sak och en dålig sak. Den bra är kärlek: vi vill hellre ha kärlek än grym misshandel och död på ett kors. Det är alldeles riktigt att en kärleksfull Gud inte vill detta. Men det är ett misstag här också. Vid sidan av kärlek finns rättvisa. Liberala teologer gillar inte rättvisa, de vill ha endast kärlek. Men vanligt folk brukar inse att rättvisa och kärlek går hand i hand. Den ena utan den andra blir halvmesyr. Men vad är rättvisa? Att spela efter vissa regler? Att följa bestämmelser? Nej, nej. Inte när det gäller Gud. Rättvisa är inte endast en mänsklig dygd, det är ett attribut hos Gud, en gudomlig gåva. Denna gåva är baserad på Guds natur. Det är inte en samling regler som till och med Gud måste lyda. Rättvisa och kärlek är inre väsensegenskaper hos Gud. Begriper vi inte detta kan vi aldrig begripa Jesu död för oss. Gud kan inte vilja avstå från rättvisans krav, det skulle vara som att kräva att matematiken ibland inte följer sig själv. Det som händer på korset är tillfredsställelse både av förlåtelse, kärlek och rättvisa, allt i en enda process. Den objektiva försoningsläran innebär att Guds rättvisa krävde en vedergällning för att bli tillfredsställd. Rättvisan är en ofrånkomlig del av Gud själv.

Det är en hård Gud.

Många människor anser kärlekens rättvisa stötande: varför skulle Gud kräva detta offer? Men som psalmisten säger går sanning, kärlek och

rättvisa tillsammans, de flyter ur varann och äger rum i en process som är historisk genom Jesus och hans lidande för oss. Försoningen mellan himmel och jord sker i Jesus som är inkarnationen. Det är en försoning mellan rättvisa och barmhärtighet. Gud gav oss barmhärtigheten och Jesus rättvisan. Gud är som en domare som ser sin egen son dömd för något hemskt brott och är frestad att tumma på rättvisan för sin egen son, men gör det inte utan håller på rättvisan. Ändå visar han barmhärtighet och går emellan för att rädda oss från förintelse. Det kostar och Gud tar den kostnaden.

Men den som inte gillar försoningen och offerdöden kanske förstår vad rättvisa är men inte vad sanning är. Kanske tror han eller hon att Gud liksom kan gömma sitt ansikte. Luthersk teologi brukar säga något oerhört tokigt: Gud ser inte till våra synder utan sätter Jesus mitt emellan sina ögon och våra synder så att allt Han ser är Jesus. Våra synder är då fortfarande där. Men Gud låtsas inte om dem. Denna teori är fundamentalt knepig. Gud kan inte göra något sådant, det är åtminstone inte den Gud vi känner i kyrkan och i Bibeln.

Men så finns de personer som inte gillar det smärtsamma offret på Golgata på grund av att de inte tror att synden finns. Jesus blir då fullständigt överflödig eftersom offret är huvudskälet till varför Han kom till jorden. Här hamnar vi i ett djupare problem: relativismen.

I min familj är ingen religiös. Det skulle betraktas med misstänksamhet, för att säga det mildt, om jag kom och försökte vara kristen. Buddhist kanske, men troende kristen!!

Jag förstår läget. Där hjälper det inte att förklara att du har nått längre i livet än de. De skulle säga: tvärtom. Då är det bättre att inget säga tills vidare. Gör som Franciskus sa: predika hela tiden men använd ord bara om det är alldeles nödvändigt. Du kan predika med dig själv. Om du är kär i Gud så märks det i allt annat du gör. Sen får du låta Gud ta hand om deras omvändelse. Du kan be varje dag: Gud låt dem hitta dig!

Men om jag ska prata om det? Vad säger man utan att bli utslängd?

Du kanske blir utskrattad. Men det får du ta. Börja så här: alla människor har fått sex områden att leva på. Jag använder numera alla sex. Ni använder, om ni ursäktar att jag säger så, endast två. Om du inte redan är utkastad så fortsätter du med att beskriva de sex områdena:

1 liv – alltså generellt liv bara, naturen, jorden

2 eget liv – alltså det egna utformade livet, egots liv

3 historiens liv – alltså området för Guds och människors handlande, en kontext för mitt liv, landet, folket, religionen

4 moralens liv – alltså själva handlingsfältet för 1, 2 och 3 (ja, även 1)

5 filosofi och teologi – det mentala rummet för den helige Ande; här börjar kristendomens teori för 1,2,3 och 4

6 kristendomen – nu kan 1,2,3,4 och 5 ges mening med hjälp av en teori som är helt sann.

Nu kommer de säkert att säga att område 3,4,5 och 6 är teoretiska områden för specialintresserade. Men då kan du kontra med att de redan deltar i dessa områden. Men de använder dem inte aktivt.

Så det handlar om att aktivera områden? Låter lite tekniskt om jag får säga.

Aktivera områden – ja, eller bli medveten om fler områden av liv. Historiens liv t. ex. är inte ett studieområde utan något som redan äger rum. Varje förnuftig människa bör bli medveten om detta historiska liv, bli medveten om kontexten för mitt lilla liv. Likadant med filosofi: varje människa är redan involverad i någon sorts sådan men är inte medveten omdet. Första steget till tro på Jesus är att bli medveten om den filosofi du lever. Om en omvändelse bara går på känslor och gemenskap i en församling sker inte den aktiveringen. Det blir en passiv eller oegentlig tro. Naturligtvis har många en sådan tro.

Men kan en människa inte hoppa direkt till kristendomen och aktivera den?

Knappast troligt. Du måste först ta emot livet som sådant. Kristendomen säger att detta generella liv är en stor gåva till dig. Men innan du förstår det tar du i alla fall emot livet, alltså område 1.

Du tar emot område 2, ditt eget liv trots att du inte blivit medveten om vilken gåva det är. Ibland, när du kanske jämför dig med djur eller gravt utvecklingsstörda, eller ser vad som händer i en olycka där hjärnan blir förstörd, märker du vilken enorm gåva detta område av eget liv är. Men vare sig du är medveten om det eller inte, deltar du i ett sådant liv.

Du lever i en viss historisk tid, område 3; du är redan deltagare i denna vår egen tids fördomar eller typiska värderingar. Vår tid är t. ex. relativistisk och du är påverkad av denna historiska inställning till allt: att det inte finns någon sanning som gäller alla, att var och en blir salig på sitt sätt. Samtidigt kan du bli medveten om detta område och så får du plötsligt tillgång till alla andra historiska miljöer. Du kan läsa en rad av Augustinus och välja att tänka så. Du kan läsa Nya Testamentet och se att här finns bättre värderingar och tankar än de du hör på nyheterna. Du har blivit medveten, fast du redan är indragen i historiskt liv.

Likadant är det med moralen. Du tar emot den som en gåva och deltar varje dag, varje timme i moraliska handlingar och omdömen och överväganden. Innan du förstår att det är Guds bud och ditt samvete som är belastat med synd osv. tar du ändå emot det moraliska livet. Du har inte aktiverat område 4 men du deltar i det faktiska området ändå.

Men filosofi är väl ändå ett specialområde för sådana som du? Jag är ju endast elev och inte vet jag om detta område ska bli mitt område någonsin!

Nu pratar du om ämnet filosofi. Men livsområdet är något som alla redan lever i, fast de är föga intresserade eller medvetna. Just som historiskt liv finns för oss alla, finns även filosofin och teologin i vårt sätt att leva. Vi kan bli medvetna om detta genom att prata om det och konfrontera vår filosofi med andra filosofier och teologiska uppfattningar. Det är så kristendomen kommer till oss som gåva från Gud – i konfrontation. Se på vad som händer i Jesu liv. Han går ut och förkunnar andra tankar än de som råder. Han presenterar en livsfilosofi som bygger på judendomen men går betydligt längre, Messias har kommit, Guds rike är mycket nära. Gissa om han får motstånd!

Men visst kan man gå till kristendomen för att hitta den rätta filosofin?

Jovisst. Men det är utmärkt för dig och din familj att du tar område för område. Ditt problem var ju just att kristen tro är ett hett område. Så är det ofta. Varför? På grund av det historiska livet som gäller, det moraliska liv som gäller, den filosofi som gäller. Du ser alltså att det finns en logik i att ta områdena i tur och ordning. Det är dessutom en naturlig ordning som pekar mot en övernaturlig sanning.

Problemet är att folk sällan uppfattar livet som en gåva. Min familj skulle säga att det är ren slump att vi lever.

Ja. Det är ett problem. Men själva påståendet "Det är bara ren slump att vi lever" är en filosofi, inte något givet eller överenskommet. Därför ska du direkt säga: varifrån får du den filosofin? Det är inte fakta, om du kanske tror det. Det är dessutom en trist filosofi och en dålig teori. Om allt är slump finns ingen objektiv anledning till moral över huvud taget. Så börja med område 1 igen och betona att det är en gåva.

Kristendomen är bara en av många religioner. Varför ska man egentligen välja den framför de andra?

Det är bara i läroböcker kristendomen är en av religionerna. Kom ihåg att kristendomen inte uppfattades som en religion i romarriket utan som ett hot mot vanlig religion. Den tror ju på en människa. Den utgår från en människa som står lågt i samhället, en fattig byggnadsarbetare liksom

fadern. Denna människa är samtidigt Messias, Guds Son. Men för den romerska och hedniska omgivningen är det endast en människa. Likadant är det idag på ett svenskt gymnasium – för alla icke-troende elever handlar det om en enda person i historien och hans moder.

Handlar inte alla religioner om sina grundare?

Nej, ingen annan religion bygger sin lära direkt på en enda persons identitet, uttalanden, tankar och handlingar som kristendomen gör. När du är kristen är det endast denna enda person och några få personer i hans omgivning, särskilt hans moder, som du lever med. Du lever för Honom och hans Moder.

Egentligen märkligt. Och det ska vara Europas stora religion?

Ja. Det är dock mer än religion. Det är sanningen och den är oerhörd i sin styrka. Lika märklig som denna enda människa i mellanöstern för tvåtusen år sedan är för oss, lika oerhörd är den konsekvens som tron har för vår evighet och redan för vårt liv på jorden.

Men att den är sanningen säger väl andra religioner också.

Nej. Inte alls. Inte buddhismen, inte hinduismen, inte judendomen, för att ta några. Sanningsanspråket hos Jesus är enastående. Ingen annan gestalt gör samma anspråk. Det är därför kristendomen endera måste vara påhitt från början och för alltid – eller vara sann både idag och hela tiden, redan innan Maria fick bebådelsen.

Men varför måste jag bry mig och välja här?

Det är ett mysterium. Utan att välja sker ingen räddning av din själ. Och om du väljer att ignorera eller avvisa Jesus sker inte heller någon räddning. Ändå väljer människor på det viset. Det är fullständigt tragiskt och obegripligt.

Hur kan någon anse sig ha mer kunskap än andra vad gäller religion? Det är avskyvärt när folk ska försöka omvända en!

Du menar dörrknackare? Prata med dem, det är bara människor. Men läs på. Utan argument och kunskap kan du inte säga så mycket.

Nej jag menar alla som tror att de sitter på sanningen. De vill ju naturligtvis omvända alla andra.

Då är du tillbaka till ditt eget val. Det finns inte två sanningar. Om du tror det är du lurad av relativismen som i sig är en återvändsgränd. Du

kan inte ha någon form av relativism som religion, du kan inte tro på den.

Men säger inte sunda förnuftet att vi måste få söka den väg som fungerar för oss och inte försöka omvända andra

Nej, det är inte sunda förnuftet utan en speciell ideologi, vanlig efter första världskriget. Den är ofta kopplad till emotivism och hedonism. Alltså: var och en får ha vilka värderingar de vill bara vi kan skratta och vara goda och känslösa tillsammans. Det är relativismen. En mycket meningslös återvändsgränd. Den är utbredd i nöjesbranschen, i media och på många universitet. Tesen är: vi måste låta alla göra det som känns riktigt för dem.

Ja men är inte allt annat intolerans? Vi har ju åsiktsfrihet?

Den verkliga intoleransen är just denna relativism. Den kränker alla som vill finna sanningen. Den ställer sig på Pilatus sida: vad är sanning? Den leder till pragmatism och fascism och kränker själva människolivet. Den kalla abort fritt val. Den ljuger för barnen och säger: du får söka din sanning själv, vi kan inte tala om den. En form av djupaste kränkning av det viktigaste inom oss. Du får mycket skratt och flyt med relativismen, särskilt den känslomässiga. Men den leder till graven och inte längre. Det är roligt så länge underhållningen pågår men själen förtvinar eftersom dess behov av absolut sanning förnekas.

Men det känns så dogmatiskt att någon säger sig ha sanningen, det känns så kränkande och dömande i sig. Man vågar ju ingenting säga då.

Du är fri att säga vad du vill. Men du vill väl inte säga: det finns inget sant, gott eller evigt. Det är ju en värre dom än någonsin över ditt liv, eller hur? Så även om det i sällskapslivet och i media och på universitet alltid är mycket lättare att glida relativistiskt så är det ett förräderi mot dig själv. Sådant känner barn och de drabbas kanske mest av förräderiet mot sanningen.

Men det betyder i alla fall att kristendomen inte är tolerant mot vissa - de som inte väljer att tro på den - och att den är dogmatisk - att den bygger på att du lär känna dogma och tror på dem.

Fria viljan gör detta nödvändigt ja. Sanningen är det godaste som finns och människan kan avvisa den genom sin fria vilja.

Och den är dömande - det finns några, kanske många som hamnar i helvete genom att de inte tror, vare sig nu anledningen är okunskap eller vägran eller något annat.

Fria viljan igen, gör detta nödvändigt. Den högsta kärleken, Guds kärlek, fungerar på det sättet, såvitt vi vet och förstår från Jesu undervisning och hans kyrka.

Men det blir en konstig vridning av "intolerant" och "dömande". Om Gud ska stå för dessa attribut, vilket han får göra i ditt resonemang, så berättar det mer om dig än om Gud.

Det låter som en fotbollsmatch där det vinnande laget får himlen och det förlorande helvetet. Varför de förlorade är svårt att veta men de gjorde det och domen är klar! Hemskt.

Himlen är segern, det är sant. Och en kristen tänker ständigt på himlen. Men segern är på ett sätt redan vunnen genom Jesus. Därför slipper du som kristen tänka något om förlorarna – bara att de faktiskt finns.

Vi kan se att vi har biologiskt liv. Men hur kan vi inbilla oss att det finns något mer?

På två sätt: naturen och skriften. Om du studerar det du kalla biologiskt liv finner du mer än biologi. Om du studerar skriften finner du ett andligt liv. Det hänger alltså på dig. Du måste studera.

Typiskt lärarsnack! Men om jag studerar biologi så finner jag bara biologi, eller hur? Det står ingenting om Gud i biologiboken.

Det ska det inte göra heller. Biologi är en deskriptiv vetenskap, den ska syssla endast med ett visst antal observationer och förklara dem. Men du som människa kan upptäcka att det viktigaste för dig är kärlek, intelligens, vilja, godhet, medvetet liv. Alla de sakerna är från början attribut hos Gud. Biologin är ett sätt att beskriva liv. Men liv är mycket mer än denna beskrivning. För att ha biologi måste du först ha intelligens, medvetande, minne osv. alltså det som sedan tretusen år kallas gåvor från Gud.

Så naturen kan bara fattas genom Gud?

Pröva själv! Det är relativt enkelt att beskriva celler, växter, djur och vissa funktioner hos människan. När du kommer till det för oss avgörande, kärlek, trohet, moral och intelligens, måste du återvända till den tretusenåriga definitionen på Gud. Tänk så här: i Gudsattributen ligger den väsentliga naturliga kunskapen, den som alla människor har. Sedan finns den särskilda kunskapen, den vi får genom Skriften och i den levande kyrkan.

Men då handlar det inte om biologiskt liv längre?

Jodå. Det handlar om biologiskt liv. Men detta liv har en mening som inte den rent biologiska kunskapen kan beskriva. Det är själva poängen

med biologiskt liv. Det är det nya livet, livet i Gud. Om du bara har biologiskt liv dör du. Om du har både biologiskt liv och nytt liv så lever du i evighet. Ditt biologiska liv finns för detta nya livs skull.

Och hur fixar jag detta nya liv om jag märker att jag bara har biologiskt liv?

Det skulle dina föräldrar gjort - alltså döpt dig. Annars får du göra det själv. Det som skapar det nya livet, biologins mening, är Gud i sina sakrament. Det bästa du kan göra efter dopet och konfirmationen är att studera Skriften och ta emot sakramenten.

Men de sakramenten är verkligen inte lika gamla som naturen och biologins liv!

Det stämmer. Nu pratar vi historia. Först skapas världen 12 miljarder år sedan. Enorma tidsrymder krävs sedan för bygget av människan med samvete och själ. Sedan börjar människor tro tydligt för cirka tiotusen år sedan. Ett syndafall sker som får avgörande betydelse för all framtid. Men Gud väljer människor åt sig och leder det judiska folket som genom en flicka på femton år föder Gud i Nasaret. Jesus skapar en kyrka med sakrament. Först nu är himlen öppen för alla. Så var det inte innan. Det är alltså relativt nyligen. Vi är bara i allra första början.

Jag hörde på teve att Satan ger människor tomma löften! Stämmer det?

Jag kan inte förstå hur du kan döma klass efter klass till helvetet?

Har jag gjort det? Det hoppas jag verkligen inte!

Jo genom att du förklarar den kristna läran som om den vore sann - och de säger att utan rätt kärlek kan vi inte räddas efter kroppens död. Eller hur?

Det är sant att villkor finns enligt klassisk kristendom. Och det finns med hög sannolikhet människor som aldrig når godkänt på de villkoren. Ett sådant villkor är rätt form av kärlek. Det stämmer. Men jag vet aldrig vem som gör vad i sitt inre, eller hur?

Nej jag antar att endast Gud vet....

Exakt. Så det kan aldrig bli fråga om att döma. Men att själva faktum är där, råder det ingen tvekan om. Kärlek till nytta och nöje och allmän trivsel räcker inte för att komma hem till himlen. Många elever lär sig endast sådan kärlek - eller sympati - hemma i familjen. Det är säkerligen därför Jesus poängterar att man måste lämna familjen för honom.

Så det räcker inte med att vara allmänt hygglig människa?

Nej, det räcker inte. Kärlek till nästan och till Gud är något annat. Ta t. ex. liknelsen om Lasarus och den rike mannen. Den rike mannen har kärlek till sin familj, till sin bror och hans familj. Ändå räcker det inte alls för räddningen av själen. Och det räcker inte heller om du i och för sig tror men inte älskar Gud och nästan och visar det i handling. Att "bara" tro finns egentligen inte i klassisk kristen mening.

Men om man inte är intresserad av religion? Om man inte är intresserad av någon högre form av kärlek? Det verkar så meningslöst att alla som är i den situationen förstörs eller hamnar i helvetet!?

Bra fråga. Vår tid, alltså den korta sekulariserade och relativiserade perioden på kanske 90 år (våldigt olika i olika länder) har lurat så många av oss. Vi tror att vi inte är intresserade av religion. En ofantligt dum uppfattning. Den stänger oss ute från mycket. Det är som att säga: jag är inte intresserad av mitt liv.

Jag är visst intresserad av mitt liv. Men kanske inte av religion.

Du är intresserad av vissa aspekter av ditt liv. Trivsel, nytta och nöje, kompisar, välstånd och välmående räcker inte till ditt verkliga liv. Just genom att du begränsar ditt liv till vissa saker du gillar, dömer du dig själv till förstörelse enligt kristendomen. Den begränsning du genomför hindrar fullföljandet av din själ. För mer detaljer läs C.S. Lewis Den stora skilsmässan. Där har du en busslast människor från helvetet som får pröva på himlen en dag. Gissa vilka ursäkter de har för att återvända till helvetet!! Det är helt klart att TFNN-människor inte trivs i himlen.

TFNN?

Ja, trivsel/framgång/nytta/nöje-typer.

Men kan inte en kristen umgås med TFNN-typerna?

Jodå, och även älska dem som Guds avbilder med själar som ska hem till himlen. Men det är ju som att umgås med handikappade – någonting saknas i utrustningen. Och inte bara med enskilda människor utan hela subkulturer. Tidningar och media har samma handikapp. Teatervärlden och många skickliga författare har samma handikapp. Hur många romaner lägger man inte ifrån sig efter hundra sidor? Lovande men bristfällig. Hur många filmer lämnar man inte och byter kanal?

Fast en kristen har ju några tusen års kultur att hämta från!

Det stämmer. Och paradoxalt nog är det Internet som gör stora bibliotek tillgängliga för läsning nu för tiden. Internet ger också tillgång till kristna radiostationer och tevestationer jorden runt. Ta t. ex. begravningen av Johannes Paulus II – halva jordens befolkning lär ha följt mässan.

Men fanns det inte TFNN-filosofier på antikens tid?

Jodå. Den mest kände hette Epikuros. Men då får vi stryka F:et för hans sökte inte framgång, bara lugn och ro. Han var en av de stora "hur-mår-du" - filosoferna. Men kan dela in de flesta filosofier och religioner i sanningssökande och hur-mår-du? Epikuros sökte inte sanningen utan hade ett visst mentalt tillstånd som mål för filosofin. Epikurism, hedonism, emotivism och utilitarism är alla olika hur-mår-du-filosofier. Kristendomen handlar inte om hur du mår utan vad som är sant och vad som är falskt. Epikuros skulle må illa bara av att höra orden sant och falskt. Samma sak med många utilitarister nu för tiden. Man vill må bättre, inte nödvändigtvis vara sann. Men definitionen av bättre och sämre kräver ett sanningsbegrepp.

Varför skapar inte Gud människor med full kunskap om det goda? Då skulle vi slippa all synd!

Han gjorde det - i Edens lustgård. Men vi förlorade den. Både i Eden och just nu i Sverige befinner vi oss i tiden. Därför måste vår kunskap gå mot fullkomlighet och vi måste bli oss själva igen. Halva vägen mellan potentiell och aktuell finns virtuell kunskap. Den har vi nu. Kyrkan är moder-skeppet med denna virtuella kunskap om det verkligt goda. Det mänskliga medvetandet har inte bara potentiell kunskap om Gud utan mer än så, vi har virtuell kunskap om Gud. Däremot är denna kunskap inte full aktualiserad ännu. Både hjärtat och viljan i oss, som vi har sedan födseln, är virtuellt goda - men vi måste aktualisera det goda under vårt jordeliv för att i himlen få den fulla aktualiseringen.

Jag tycker det är negativt att som kristendomen ständigt tänka på synden!

Klassisk kristendomen är verkligen att ständigt tänka på synden. Men hur går det till? Det väsentliga är adoration inför Jesus. Om du är i adoration så tänker du på rätt sätt om dig själv som syndare. Det är som att se framåt. Orsaken till att du ser framåt är mörkret bakom dig. Du vänder dig till ljuset. Vänder betyder vänder från mörkret. Alltså finns mörkret. I dina tankar, i dina ord, i dina handlingar, i dina begär osv. Varje dag. Och varje dag vänder du dig till adoration av Jesus. Riktig kristendom är ständig realism om dig själv som syndare - på faktiskt och iakttagbar grund.

Men jag känner kristna som betonar glädjen och friden och ljuset, inte synden och mörkret!

Det är en halvkristen lära som nedbetonar synden. Läs Nya Testamentet och särskilt Jesu ord. Synden är alltid främst som utgångspunkt för att

vända blicken till Honom och tro på honom. Och den verkliga glädjen kommer den vägen, inte smitvägen.

Hur går det med kroppen sedan den ruttat i graven eller kremerats? Ska vi få en ny kropp?

Här har vi antydningar att gå på. De flesta antydningar finns i NT och i samband med Jesus uppståndelse. Två saker är klara: det är en verklig kropp som Jesus har. Han ber apostlarna känna på hålen i händerna och såret i sidan. Han äter fisk och bröd. Det är inte ett spöke eller en halvt verklig kropp. Samtidigt är detta en andlig kropp. Paulus gör en tydlig skillnad mellan dödliga kroppar och andliga kroppar. I första korintierbrevet (15) talar han om denna skillnad. Men märk nu att den andliga kroppen inte är immateriell! Att den är andlig betyder att den är helt under andlig kontroll men inte att den slutar vara materiell. Kristendomen är naturalistisk i just denna mening. Men förutom att vara verklig är Jesu uppståndna kropp så annorlunda att de som kände honom inte känner igen honom. Det sker vid flera tillfällen. Först känner de inte igen kroppen men så sker något och plötsligt ser de att det är Jesus. I GT finns ett begrepp "shekina" som betyder förklarad ljus, gudomligt ljus, härlighetens ljus. Detta ljus fanns kring ansikte på Moses när han kom ner från Sinai. Shekina omgav också förbundsarken sägs det i GT. Somliga judiska teologer menar att Adam och Eva också omgavs eller fylldes av detta gudomliga ljus innan fallet skedde. Efter fallet försvann shekina och därmed blygdes de och behövde täcka sina kroppar med djurhudar. Men vi kan också tänka så här: efter uppståndelsen är vår kropp så genomskinlig för vår själ att vår själ är helt och hållet synlig genom kroppen. Medvetande och kroppslighet sammanfaller helt och fullt, något som nästan aldrig sker på jorden. Tänk bara på när någon sover eller är medvetlös eller helt enkelt lite borta. Det är som om personens själ inte är där och vi får ett annat förhållande till kroppen. Det är bara en kropp. Men när personen är fullt vaken och vi möter hennes ögon, hör kroppen liksom till själen, vi möter kropp och själ i ett enda ansikte. Kroppen är totalt genomskinlig för själen. Detta kan kanske förklara lite hur det går med kroppen i himlen.

Jag undrar om lidandet igen. Om en god gud fanns skulle inte denna gud kunna låta så många lida så mycket.

Nu talar du om en må-bra-gud eller hur? Och du har rätt. En sådan gud finns sannolikt inte. Jag tycker inte du ska tro på en sådan gud som du själv har bättre moral än.

Vi människor är inte Gud och vi är inte djur. Kan vi lära känna Gud bättre djuren?

Vi kan lära känna *mer* om Gud därför att det finns mer att lära känna hos Gud än hos djuren. Men vi kan lära känna djuren mer adekvat än Gud.

Om vi kan förstå 10% av djurens inre liv så förstår vi endast en promille av Gud.

Kommer man till himlen som man är?

Nej. Om du tror att du kommer som du är in i himlen har du endera en mycket arrogant åsikt om din egen perfektion eller en mycket mänsklig åsikt om hur det är i himlen. Vi dör rättfärdiga i bästa fall, men ännu inte heliga. Den renande elden Paulus talar om måste in däremellan. En kvalitativ skillnad måste åstadkommas. Gud måste göra något för att vi som ofullständigt helgade blir fullständigt helgade. Vad han då gör är en förändring, en transformation. Han döljer inte bara vår ofullkomlighet som vissa protestantiska teologer tänkte sig det. Det vore att leka en låtsaslek där Gud täcker över våra synder med Kristus ungefär som snö täcker över den leriga jorden på vintern.

Men varför finns det så många religioner? Om en viss gud fanns skulle ju alla vara överens eller hur? Inga konflikter, inga krig mellan religioner?

Nu talar du fortfarande om en må-bra-gud eller hur? Inga konflikter, inga svårigheter, inga skillnader – en gud som direkt ger detta ska du inte tro på, för det är sannolikt fel.

Men vad finns det då för anledning att tro på en gud?

För dig finns det ingen anledning sålänge du inte ställer rätt frågor.

Men om jag inte ställer de rätta frågorna – behöver jag inte tro på någon gud då?

Nej du behöver inga svar om du inte ställer frågor, alldeles rätt. Men du missar mycket, särskilt när kroppen ger vika och dör, det eviga livet i glädje. Du missar även meningen i lidandet som du själv sannolikt måste uppleva i jordelivet. Men du har fri vilja att inte ställa frågor och inte behöva svar.

Men vad tycker du om folk som aldrig ställer frågorna och inte vill ha några svar.

Jag brukar kalla dem tekniska smitare. Många av dem är hyggliga människor som lever framgångsrika liv. De är TT, trevliga tragiker.

Vad är egentligen synd? Inte handlingen väl, utan det som kommer före?

Ja. Intentionen är synden. Och synden är ett mysterium i sig. Platon kom fram till att all synd är okunnighet. Den som vet det goda gör det och undviker det onda. Men det är inte sant. Eva kände till goda, hade till och med full kunskap om det goda. Ändå väljer hon det onda, självför-gudningen. Varför? Om du ser på dig själv och hur du själv gör ont mot bättre vetande, framstår du som en vansinnig varelse. Det är likadant med oss alla. Vi väljer medvetet sorg framför glädje. Vi vet var glädjen finns – hos Gud, i bönen, i Skriften – men vi väljer ändå hellre elände genom att tänka eländets alla självförnedrande tankar.

Är vi konstruerade för synd?

Efter fallet i lustgården har vi tendensen till synd. Vi vaknar på morgonen och hjärnan startar omedelbart med tusen tankar som alla ropar: tänk på mig! Tänk på mig! Oroa dig här! Grubbla här! Bekymra dig här! Som en hel armé av små soldater kommer tankarna farande och hotar ödelägga din själ. I bakgrunden väntar Jesus med ett leende. Så dyker äntligen ditt bättre vetande upp lite sömndrucket och tar fram bönen och inom någon minut är du på säker mark, blicken riktad mot Honom, rymden klarnar, solljuset lyser milt över existensen, du börjar älska Gud och varat och du kan börja le lagom till frukostens första kopp té. Varje morgon samma sak. Vi är som den lilla pojken i Johannes evangelium som har några bröd och fiskar. Om han ger dem till Jesus kommer de att mångfaldigas hur mycket som helst. Om han behåller dem händer ingenting. Samma sak med våra vakna timmar en vanlig dag. Om vi ger timmarna och minuterna till Maria och Jesus får vi hundrafalt tillbaka. Om vi inte gör det försvinner livet. Den kristna naturalismen räknar med detta faktum: trots att vi vet att Gud gör livstiden värdefull väljer vi ändå eländet. Gång på gång väljer vi eländet, förvirringen, det onda. Vi har det som när John Cleese spelar värdshusvärden som inser att han stressar bort sitt liv och när som helst kan dö. Hoppsan, det var det här livet! Får jag försöka igen? Nej.

Kan vi vara lyckliga i himlen om inte våra närmaste och käraste är där med oss?

Här ger Gud oss pragmatiska svar men inte teoretiska. Han säger vad vi ska göra: be om att dina nära och kära ska få vara med dig i paradiset. Gör verkligen det. Lämna sedan resten till Herren för Han vet bäst och känner din längtan. Själva svaret på din fråga har ett svar. Tänk så här: Gud är lycklig. Gud är i himlen. Jesus älskade Judas Iskariot. Är Judas i himlen? Knappast. Jesus sa: Det vore bättre för den mannen att inte vara född. Är Jesus i himlen? Ja. Är Jesus lycklig. Ja. *Hur?* Vi vet inte.

Kristendomen bygger på ett misstag – det som Eva och Adam gjorde i Edens lustgård. Vad motiverade dem till detta misstag som blev så ödesdigert?

Bra fråga ! De befinner sig i ett tillstånd av ren kunskap om Gud, ren glädje. Varför skulle de föredra att kasta bort allt detta för ingenting alls? Antydningar till ett svar finns i Genesis 3. Djävulen framträder med Eva och inleder det äldsta yrket: marknadsföring. Han lyckas sälja ett äpple med väldigt goda argument eftersom Eva tror på honom just så mycket att hon tar äpplet. Det är svårt att veta varför hon tror på honom. Argumentet att bli som Gud borde hon inte tro på. Att Adam sedan tar äpplet också kan bero på kärlek till Eva. Men varför Eva gör det – ett mysterium. Hade en kraftig vind blåst upp och hindrat hennes hand att nå äpplet så hade ändå synden begåtts i hennes inre. En kris i hennes tro måste ha föregått handlingen. Krisen måste vara dessa tankar: Gud har inte sagt hela sanningen. Det finns en mörk sida hos Gud som du borde lära känna. Du måste lära känna ondskan, dödsdriften, hatet, mörkret. Du blir på något sätt större då. Just nu vet du bara det goda. Du måste komma längre, komma bortom det goda och det onda.

Det låter som en modern filosofi?

Ja. Inte bara Nietzsche, som har en bok med titeln Bortom det goda och det onda, utan en stor mängd pseudovetenskapliga mörkermän och märkerkvinnor har samma kris. Några namn för dem som vill studera krisen: de Sade, Schopenhauer, Darwin, August Comte, Haeckel, Marx, Sigmund Freud, Francis Galton, Margaret Sanger, Ayn Rand, Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Jack Kevorkian, Peter Singer, Alfred Kinsey, Alan Guttmacher, William Reich, CG Jung, Elisabeth Badinter och många andra.

Den svenska skolan är väl inte kristen?

Nej. Den offentliga statliga skolan i Sverige är en ateistisk och i många stycken nihilistisk, i många stycken halvkommunistisk skola. Som kristen måste man kämpa emot detta inom skolan. Det går alldeles utmärkt eftersom många inom skolan är kristna och kan ta det fostrande uppdraget på allvar. En ateistisk humanist kan knappast fostra eftersom fostran måste innehålla sådana kristna inslag som själen, de högre värdena, gott och ont och deras konsekvenser för själen i nästa tillvaro, rätten till liv och till frihet att utöva sin fria vilja, den gyllene regeln i kärleken till nästan, uppskattning av förnuftet i trosfrågor. Alla dessa värden saknas hos en sekulär skola – för man kan inte dekorera sin ateism med kristna värden, det håller inte.

Men allt som den statliga skolan säger om personlig utveckling?

Om du inte tror på en själ kan du heller inte tro på en personlig utveckling eftersom det inte finns någon person utan själ. Sovjetkommunismen

avskaffade själen och försökte tvinga fram en personlig utveckling. Det blir terror och fascism ända in i klassrummet. Varför det inte sker i Sverige beror på att många kristna eller barn till kristna arbetar inom skolan och kan arbeta utan hinder. Då och då kommer dessutom trender där ateismen flirtar med kristna värden. Laestadius kallade alltid detta för nådatjuveri.

Men den där värdegrunden som skolan ska arbeta med?

Den finns inte i ett sekulärt tankesystem eftersom kristendomen är den enda värdegrund vi har i Europa. Försöker man låtsas att man har en värdegrund utan den religiösa kristendomen så hycklar man och är nådatjuvar. Därför ser vi också hur värdegrunden oftast bara blir att "respektera andras åsikter" vilket verkligen inte är en värdegrund utan en relativism som omöjliggör verkliga värden. Det är pinsamt att se ministrar och myndighetspersoner hymla om vackra kristna värden i en skola som inte vill kännas vid sin grund i kristendomen. Den statliga skolan är dogmatisk i sin relativism och värdetomma pluralism. Som tur är människorna i skolan längtande efter både värdeobjektivitet och sanning.

Oj en sådan negativ syn!

Inte alls, endast realistisk. Hoppet är att många kristna finns i skolans värld och utnyttjar sekulärhumanistiska fraser om värden och respekt och tolerans för att finna det som sekularismen på en rad olika sätt förnekar. Jag har t. ex. många elever som blir så förvirrade av den freudianska människosynen att det börjar ett djupt sökande efter sin egen själ. Där ser vi hur sekularismen tvingar till sökandet efter det goda.

Men om man vill leva som mystiker och inte tänka så där realistiskt som du gör?

Den kristna mystiken är just realistisk. Ta t. ex. Johannes Cassianus: det handlar hela tiden om att bekämpa begären på ett realistiskt sätt. Det handlar inte om att lämna det rationella och nå ett suprationellt tillstånd. Cassianus och de flesta andra kristna mystiker är visserligen mer intresserade av just den inre kampen än den yttre apologetiska och rationella behandlingen. Men den falska mystiken som söker no-mind eller satori eller tror att vi kan lämna våra tankar bakom oss eller under oss, den sortens mystik gör oss svaga i tron. Kyrkan har därför alltid noggrant bevakat de kätterier som tar sin utgångspunkt i sådan falsk mystik.

Men kan man inte lämna tankarna och gå in i en skön stillhet? Det påstår vissa meditationslärare i alla fall.

Nej, du kan inte lämna tankar och gå in i en skön tystnad eller stillhet. Falska mystiker upplever att deras medvetanden blir större och luftigare men det är egentligen endast en försvagning av tron. Tron blir svagare och ersätts med en känsla av rymd och frihet, baserat på ett inbillat tillstånd av tystnad eller stillhet eller lycka. Det farliga i denna tendens är den vana som bildas, liksom ett drogberoende. Du kommer allt längre från Gud och realistisk sanning – därför är denna mystik en rätt vanlig synd, ingenting annat.

Kan man verkligen påstå att de tio budorden är absoluta? Situationer och intentioner förändras ju hela tiden?

Det tio budorden är fortfarande absoluta eftersom de själva inte förändras av situationer eller intentioner. Situationer och intentioner lägger ännu mer innehåll till dem men förändrar dem inte. Buden säger vad du bör göra, vad du bör ha för intentioner och vilka situationer du bör försöka skapa genom att tillämpa budorden.

Men blir det ett bra liv att bara lyda bud?

Ett gott liv är som ett bra konstverk, en bra berättelse. Ett konstverk har regler. Dessa regler är nödvändiga för skönheten i verket. Och för friheten. Gud är frihet.